

**AKHİSAR KENT MERKEZİNE YÖNELİK
TARİHİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI**

138800

Hatice Senem DOYDUK

Ağustos, 2003

İZMİR

138800

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

AKHİSAR KENT MERKEZİNE YÖNELİK TARİHİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI

Dokuz Eylül Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı

Hatice Senem DOYDUK

Ağustos, 2003

İZMİR

Yüksek Lisans Tezi Sınav Sonuç Formu

HATİCE SENEM DOYDUK, tarafından Yrd. Doç. Dr. EMEL KAYIN yönetiminde hazırlanan “ AKHİSAR KENT MERKEZİNE YÖNELİK TARİHİ ÇEVRE ARAŞTIRMASI” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Emel Kayın

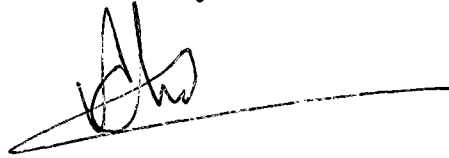
Yönetici

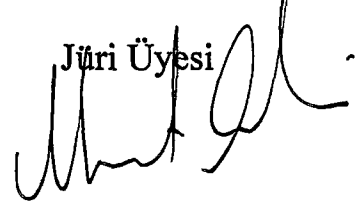
Yrd. Doç. Dr. Akın Ersoy

Yrd. Doç. Dr. Murat Getin

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Cahit Helvacı

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tüm hayatım boyunca, desteklerini esirgemeyen annem Sabiha Doyduk, babam Muzaffer Doyduk, ağabeyim Deniz Doyduk'a,

Yüksek lisans eğitimim sürecinde gösterdiği anlayış ve yardımları için tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Emel Kayın'a,

Alan çalışmalarında yardımcı olan dostlarım; Erkan Karaman, Tuncay Yanlıç, Yasin Baki'ye, kişisel dokümanlarını samimiyetle paylaşan araştırmacı Dr. Baki Satış'a, her dönem ilgilerini eksik etmeyen Akkor ailesine,

Mesleğine gösterdiği özeni ve çalışma disiplini ile hayatım boyunca örnek alacağım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Murat Çetin'e,

katkıları ve emekleri için saygılarımı iletirim.

ÖZET

Bu çalışma kapsamında Akhisar İlçesi'nin kent merkezinde yer alan tarihi çevre incelenmiştir. Kentin tarihsel – kültürel gelişimi ile, kentsel dokuyu oluşturan yapılar belgelenmiş; geleneksel ticaret bölgesinin korunarak geliştirilmesi için öneriler sunulmuştur.

Akhisar İlçesi, Ege Bölgesi'nde; Manisa İli'nin 52 km. kuzeyinde bulunmaktadır. Kentin geçim kaynağı, tarih boyunca tarıma dayalı olmuştur. Verimli topraklara sahip olması ve ana yolların üzerinde konumlanması nedeniyle ticaret, her dönem canlılığını korumuştur. Bu etkenler; Akhisar kent dokusunun gelişiminde belirleyici olmuşlardır.

Antik Dönem'de, kalabalık nüfusu ve zenginliği ile Lydia'nın önemli bir kenti olan Akhisar; Thyateira adını taşımaktadır. Bizans Dönemi'nde; Batı Anadolu'da Hristiyanlığın yayıldığı ilk yedi şehirden biridir. Bizans Prensi Theodor'un yaptırdığı kaleden dolayı kente, ak – kule anlamına gelen Aspro – Kastro denmiştir. 1300'lerin başında Saruhanogulları'nın egemenliğine geçen kent, sancağın önemli kazalarından biri olduğu halde, bu dönemde çok az sayıda eser yapılmıştır. Osmanlı hakimiyetine 14. yüzyılda girmiş, 16. ve 17. yüzyıllarda; dokumaları, üzüm şarapları ve zeytinciliği ile gelişme göstermiştir. Bu yüzyıllarda, kent yakınlarında ticari amaçlı bahçeciliğin yayılması, gayrimüslim akınına yol açmış ve bu göçler demografik gelişmeyi sağlamıştır. 18. yüzyılda İzmir'in ticari gelişiminden Akhisar da etkilenmiş, büyük merkezlere pamuk ve pamuk ipliği ithal eder duruma gelmiştir. 18. ve 19. yüzyıllarda Saruhan Sancağı'nın önemli bir kazası olarak varlığını sürdürmüş, 19. yüzyılın son yıllarında tütüncülüğün gelişmesi ile, Akhisar yeni bir döneme girmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Yunanlılar tarafından işgal edilen Akhisar, savaşın bitiminden sonra Manisa'ya bağlı bir ilçe merkezi olarak varlığını sürdürmüştür.

Akhisar’da bulunup, tarihsel nitelik taşıyan yapılar kent merkezinde yoğunlaşmaktadır. Merkezin batı yönünde yer alan yapıların çoğu korunamamış ve yok olmuştur. Bu bölgede Antik Dönem’e ait çok sayıda kalıntı bulunmuş, ancak yakın çevredeki yoğun yapılaşma nedeni ile gerekli araştırma kazıları yapılamamıştır. Kent merkezinin doğusundaki yapı adalarının biçimlenişi ve içinde bulunan yapı tipleri ile daha özellikli bir bölgedir. Bölgede çok sayıda anıtsal yapı bulunup bunların büyük bölümünü Osmanlı Dönemi’ne tarihlenen camiler oluşturmaktadır. Camiler, yakın çevresi ile bir doku oluşturmayarak konut alanlarına yayılmışlardır. Bu alanda yer alan ticaret merkezi, içerdiği tarihsel nitelikli yapıların sayısının çokluğu ve kentin ticaret kültürünü yansıttığından dolayı kentin en özellikli bölgesidir. Kentte bulunan iki külliye ve bu külliye yapıları oluşturan cami, hamam ve han yapıları da ticaret merkezinde yer almakta ve merkezin iki ucunda konumlanmaktadır.

Ticari dokuyu oluşturan çarşı içindeki dükkan ve han yapıları; yapılan ekler ve yapıların özelliklerini kaybetmesine yol açan yanlış fonksiyonlar verilmesi ile, yok olma sürecine girmişlerdir. Tarihi dokudaki ticaret hayatı canlılığını korurken, bu yapılar doku içinde algılanamaz hale gelmiştir. Önemli bir yıkıma uğrayan ve koruma önlemlerinin yetersiz kaldığı bölgede; meydanlar işlevlerini yitirmiş, trafik akışının sağlandığı boş alanlara dönüşmüştür. Kent yaşamında büyük önem taşıyan bu boşlukların düzenlenmesi ve yapıların restore edilerek iyileştirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma ile korumacılığın ilk aşaması olan yapıların belgelenmesinin ardından, incelenen yapıların günümüzdeki sorunları saptanarak koruma önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda tezin giriş bölümünde çalışmanın amaç, kapsam ve yöntemi açıklanmıştır. 2. bölümde; kentin konumu ve ulaşım durumu ile fiziksel - ekonomik ve sosyal yapısının tanımlanması, 3. bölümde; doku oluşumunu etkileyen tarihsel süreç, 4. bölümde; kent merkezinde yer alan geleneksel dokunun gelişiminin incelenmesi, 5. bölümde; kent merkezine getirilen koruma önerilerine yer verilmiştir. Çalışma alanında bulunan Osmanlı Dönemi yapılarından Sarı Ahmet Paşa Külliyesi’ne ait yapıların, mevcut durumlarının analizleri ve yapılar grubu ile birlikte yakın çevresine ait iyileştirme önerileri, 6. bölümde geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi Çevre Koruma, Akhisar, Ticaret Yapıları

ABSTRACT

In this scope of this study, the historical environment in the center of the town of Akhisar has been examined. Historical and cultural development of the town and the buildings forming the urban pattern have been documented; proposals for preserving and developing the historical bazaar in the center have been presented.

Akhisar is located 52 km away from the north of Manisa. The source of living of town has always been based on agriculture during history. Because it has fertile lands and is located on the main roads trade has kept its liveliness in every period. These factors have been a specifying quality on the development of the urban pattern of Akhisar.

In Ancient Times, Akhisar, an important town of Lydia due to its crowded population and wealth was called as Thyateira. During Byzantine Period, it's one of the first seven cities where Christianity began to spread out in the West Anatolia. Because of the castle built by Theodor, the Prince of Byzantine this town was called as Aspro-Kastro which means white tower. Although the town was one of the important places of the country entering under the domination of Saruhanogullari, very few number of works of art were built at the beginning of 1300s. It was under the domination of the Ottoman Empire in the 14th century, in the 16th and the 17th centuries it showed a development by its weaving, grape wines and the work of oil growing. In these centuries the spreading of gardening with the aim of the trading near the town caused the stream of non-Muslims and these migrations supplied the demographic development. In the 18th century, Akhisar also was influenced by the trading development of İzmir and it reached a position in which it could develop cotton and cotton thread to the trade centers. In the 18th and 19th centuries, it maintained its presence as an important place of Saruhan Country. In the last few years of the 19th century, with the development of the work of

tobacco growing, Akhisar entered a new period. Akhisar which was occupied by the Greeks in the War of Liberation, maintained its presence as a town center connected to Manisa after the war.

The buildings which exist in Akhisar, having historical character have concentrated in the town center. Most of the buildings located in the west side of the center ceased to exist as they could not be preserved. In this region, a lot of ruins belonging to the Ancient Times were found, but because of the density of buildings in near environment the necessary excavations of research could not be done. With the shaping of the block of buildings in the east of the town center and the types of buildings that are inside the town, it's a more special featured region. In the region, there are several monumental buildings most of which are the mosques, assumed to be belonging to the Ottoman Period. The mosques do not form a pattern with its environment, but spread out to the areas on which houses are located. Because of the abundance of the number of buildings, having historical character, that it has and it reflects its trade culture, the trade center taking place in this region is the most featured region of town. Two Kulliyes and mosques forming these complex of buildings located in town and also Turkish baths and han take place in the trade center and are located at the two ends of the center.

Because of the patching up and the act of giving wrong functions causing these buildings to lose their features, the stores and hans in bazaar forming trading pattern entered the period of becoming extinct. While trading life in historical pattern kept its liveliness, these buildings became non-perceptible in this pattern. In the region which had an important demolition and where the precautions of preservation were not enough, the public squares lost their functions and turned into the empty areas where the traffic flowed. It's necessary that these empty areas, having great importance in the life of town should be arranged and improved by restoring.

With this study, after proving the buildings which is the first stage of preserving, proposals of preservation were developed by determining the problems that the buildings examined have nowadays. In this context, the aim of the study, its content and method have been explained in the introduction part of the thesis. In the 2nd part; the definition of the position of town, its transportation, its physical-economical and social structure, in

the 3rd part; the historical period influencing the formation of pattern, in the 4th part; the examination of the development of the urban pattern, in the 5th part; the proposals of preservation brought to the entire town were given place. The buildings belonging to the Kulliye of Sarı Ahmet Pasa which is one of the buildings of Ottoman Period in the study area, the analysis of their present situations and the proposals of improvements about its near environment with the group of buildings were improved in part 6.

Key Words: Preserving the Historical Environment, Akhisar, Trade Buildings

İÇİNDEKİLER

Özet	I
Abstract	III
İçindekiler	VI
Tablolar Listesi	X
Haritalar Listesi	XI
Çizimler Listesi	XIII
Resimler Listesi	XIV

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	2
1.2 Çalışmanın Yöntemi	3

Bölüm 2

AKHİSAR İLÇESİNİN GENEL TANITIMI

2.1 Coğrafi Konum ve Ulaşım Durumu	5
2.2 Fiziksel Yapı	7
2.2.1 Topografya	7
2.2.2 İklimsel Özellikler	7
2.2.3 Bitki Örtüsü	8
2.3 Sosyal Yapı	8

2.3.1 İdari Yapı	8
2.3.2 Nüfus Yapısı	10
2.4 Ekonomik Yapı	10
2.4.1 Ziraat	10
2.4.2 Ticaret	12
2.4.3 Sanayi	13

Bölüm 3

AKHİSAR'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1 Antik Dönem	14
3.2 Bizans Dönemi	18
3.3 Saruhanogulları Dönemi	20
3.4 Osmanlı Dönemi	21
3.4.1 15. – 16. Yüzyıllar	21
3.4.2 17. – 18. Yüzyıllar	23
3.4.3 19. Yüzyıl	27
3.5 Cumhuriyet Dönemi	34

Bölüm 4

AKHİSAR KENT MERKEZİNDE YER ALAN TARİHİ YAPILARIN İNCELENMESİ VE SORUNLARININ SAPTANMASI

4.1 Kent Merkezinin Nitelikleri ve Kent Bütünü ile İlişkileri	38
4.2 Antik Yerleşim Alanı	47
4.2.1. Tepe Mezarlığı	51
4.2.2 Akhisar Höyüğü	55
4.3 Geleneksel Doku	55
4.3.1 Camiler	55

4.3.1.1 Ulu Cami	56
4.3.1.2 Köfünlü Kara Mehmet Cami	67
4.3.1.3 Sarı Ahmet Paşa Cami	70
4.3.1.4 Gülruh Sultan (Yeni) Cami	71
4.3.1.5 Efendi Cami	76
4.3.1.6 Emetli Cami	80
4.3.1.7 Mahramacı Cami	83
4.3.1.8 Hashoca Cami	85
4.3.1.9 Sarı İbrahim (Şehirüstü) Cami	89
4.3.1.10 Aynalı Cami	92
4.3.2 Hamamlar	93
4.3.2.1 Gülruh Sultan (Yeni) Hamamı	94
4.3.2.2 Sasa Bey (Şehir) Hamamı	96
4.3.2.3 Sarı Ahmet Paşa Hamamı	99
4.3.3 Geleneksel Ticaret Dokusu	100
4.3.3.1 Hanlar	104
4.3.3.1.1 Dombaycıoğlu Hanı	105
4.3.3.1.2 Sarı Ahmet Paşa Hanı	107
4.3.3.2 Dükkanlar	107

Bölüm 5

AKHİSAR KENT MERKEZİNİN KORUNMASINA YÖNELİK ÖNERİLER

5.1 Akhisar Kent Merkezindeki Geleneksel Dokunun Değerlendirilmesi	113
5.2 Antik Yerleşim Alanına Yönelik Koruma Önerileri	114
5.3 Geleneksel Dokuya Yönelik Koruma Önerileri	115
5.3.1 Camiler	116
5.3.2 Hamamlar	117
5.3.3 Geleneksel Ticaret Dokusuna Yönelik Koruma Önerileri	117
5.3.3.1 Hanlar	119
5.3.3.2 Dükkanlar	119

Bölüm 6
SARI AHMET PAŞA KÜLLİYESİ
KORUMA AMAÇLI DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1 Giriş	121
6.2 Külliye'nin Konumu ve Çevresel Özellikleri	122
6.3 Tarihçe	125
6.4 Külliye'ye Ait Birimlerin Mimari Özellikleri ve Mevcut Sorunlarının Saptanması	127
6.4.1 Sarı Ahmet Paşa Cami	127
6.4.2 Sarı Ahmet Paşa Hamamı	132
6.4.3 Sarı Ahmet Paşa Hanı	141
6.4.4 İmarethane	159
6.4.5 Eski Katır Damı	163
6.5 Koruma Önerileri	172
6.5.1 Külliye Bütününde Getirilecek Öneriler	172
6.5.2 Tek Yapı Ölçeğinde Getirilecek Öneriler	175
Sonuç	179
Kaynaklar	182
Ekler	188
Kataloglar	
Çizimler	

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1	Akhisar Şehir ve Toplam Nüfusunun Tarih İçindeki Değişimi	10
Tablo 2. 2	1980 Yılında Manisa’da Tütün Üretimi	12
Tablo 3. 1	1878 Aydın Vilayet Salnamesi’ndeki Saruhan Sancağı’nda Yaşayan Erkek Nüfusu ve Hane Sayıları	28
Tablo 3. 2	1881 – 1893 Osmanlı Nüfus Sayımı’nda, Saruhan Sancağı’nın Kadın – Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı	28
Tablo 3. 3	Aydın Salnamesi’ne Göre Akhisar Kazasının 19. Yüzyıl Sonundaki Gelir Durumu	30
Tablo 3. 4	(H.1232) M.1817 Tarihli Küçük Mehmed Ağa ibn Halil Ağa’nın Vakfiyesi: Akhisar’da Vakfedilen Gayrı Menkuller	32
Tablo 3. 5	1927 – 1980 Yılları Arasındaki Nüfus Gelişimi	36
Tablo 3. 6	Akhisar Kenti Kronolojisi	37
Tablo 4. 1	Akhisar Geleneksel Dokusunda Bulunan Tarihi Yapılar	40
Tablo 4. 2	Dükkanların Fonksiyon Dağılımı	109
Tablo 4. 3	Dükkanların Kat Yükseklikleri	110

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 2. 1	Batı Anadolu’da Yol Şebekesinin Gelişmesi	6
Harita 2. 2	Manisa İli Ulaşım Haritası	6
Harita 2. 3	Batı Anadolu’nun İdari Bölünüşü 1890	9
Harita 2. 4	Batı Anadolu’nun İdari Bölünüşü 1960	9
Harita 2. 5	Cumhuriyet Dönemi’nde Manisa İli’nin Ziraata Dayalı Sosyo – Ekonomik Yapısı	11
Harita 3. 1	Batı Anadolu Şehirleri	15
Harita 3. 2	Batı Anadolu’da Yol Şebekesi	16
Harita 3. 3	Batı Anadolu’da, 1. Yüzyılda Hristiyan Cemaatleri	19
Harita 3. 4	Anadolu’da kent dağılımı 1520- 1540’lar	22
Harita 3. 5	Anadolu’da tekstil üretimi 1550-1650	23
Harita 3. 6	Anadolu’dan Gelen, İstanbul’da Pazarlanan Mallar	25
Harita 3. 7	Anadolu’da Osmanlı Yol Şebekesinin Gelişmesi	26
Harita 4. 1	Akhisar Kent Merkezinin Farklı Şekillerde İncelenmesi	39
Harita 4. 2	Antik Yerleşim Alanında Bulunan Yapı Kalıntılarının Yeri	48
Harita 4. 3	Akhisar Tepe Mezarlığı’nda Yapılan Kazı Sonuçları	53
Harita 4. 4	Ulu Cami Zemin Kat Planı	57
Harita 4. 5	Ulu Cami Kuzey Cephesi	59
Harita 4. 6	Ulu Cami Kesiti	60
Harita 4. 7	Ulu Cami Mermer Bizans Sütunları	64
Harita 4. 8	Köfünlü Kara Mehmet Cami Plan Şeması	69
Harita 4. 9	Gülruh Sultan (Yeni) Cami Plan Şeması	74

Harita 4. 10	Efendi Cami Plan Şeması	77
Harita 4. 11	Emetli Cami Plan Şeması	80
Harita 4. 12	Hashoca Cami Plan Şeması	86
Harita 4. 13	Sarı İbrahim (Şehirüstü) Cami Plan Şeması	89
Harita 4. 14	Gülruh Sultan (Yeni) Hamamı Plan Şeması	94
Harita 4. 15	Sasa Bey Hamamı Plan Şeması	98
Harita 4. 16	İnşaat Sırasında Bulunan Roma Dönemi Yapısı Planı	101
Harita 5. 1	Akhisar Kent Merkezindeki Antik Bölgede Boşaltılması Önerilen Alan	115
Harita 5. 2	Akhisar Geleneksel Bölgede İyileştirme Önerisi Getirilen Tali Yollar	116
Harita 5.3	Geleneksel Ticaret Bölgesinde İki Külliye Arasındaki Aks	118
Harita 6. 1	Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nin Çarşı İçindeki Konumu	123
Harita 6. 2	Sarı Ahmet Paşa Cami Plan Şeması	130
Harita 6. 3	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Plan Şeması	133
Harita 6. 4	Sarı Ahmet Paşa İmarethanesi Plan Şeması	162

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 4. 1	Geleneksel Ticaret Merkezinde Bulunan Tescilli Yapılar	108
Çizim 6. 1	Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Vaziyet Planı	124
Çizim 6. 2	Sarı Ahmet Paşa Hanı Zemin Kat Planı	143
Çizim 6. 3	Sarı Ahmet Paşa Hanı 121 Numaralı Sokak Cephesi	147
Çizim 6. 4	Sarı Ahmet Paşa Hanı Giriş Cephesi	153
Çizim 6. 5	Sarı Ahmet Paşa Hanı A - A Kesiti	157
Çizim 6. 6	Eski Katır Damı Zemin Kat Planı	164
Çizim 6. 7	Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Yakın Çevresine Önerilen Trafik Düzenlemesi	174
Çizim 6. 8	Sarı Ahmet Paşa Hanı Öneri Planı	177

RESİMLER LİSTESİ

Resim 3. 1	Akhisar’da Bulunan Antik Dönem Paraları	18
Resim 3. 2	Ulu Cami Bahçesinde Bulunan Kilise Apsisine Ait Temel Kalıntıları	19
Resim 3. 3	1927 Yılında Yapılan Tütün Kongresi Broşürü	35
Resim 4. 1	Ticaret Merkezinde Bulunan Tenekeçiler Sokağı	43
Resim 4. 2	1930’lu Yıllarda Tahir Ün Caddesi’nden Görünüm	44
Resim 4. 3	1930’lu Yıllarda Tahir Ün Caddesi’nden Görünüm	44
Resim 4. 4	190 Numaralı Adanın Köşesinde Bulunan Tescilli Çınar Ağacı.	45
Resim 4. 5	Çarşıda 124 ve 119 Numaralı Sokak Köşesinde Bulunan Yapı	46
Resim 4. 6	Çarşıda 3 ve 10 Numaralı Sokak Köşesinde Bulunan Yapı	46
Resim 4. 7	Çarşıda 3 Numaralı Sokakta Bulunan Sıralı Dükkanlar	47
Resim 4. 8	Harap Durumda Bulunan Dombaycıoğlu Hanı	47
Resim 4. 9	Ali Şefik Ortaokulu Temel Çukurunda Bulunan Antik Dönem Kalıntıları	49
Resim 4. 10	Ali Şefik Ortaokulu’na Yapılan Bahçe Düzenlemesi	49
Resim 4. 11	Tekel Binası’na Yapılan Bahçe Düzenlemesi	50
Resim 4. 12	Vergi Dairesi’nin Temel Çukurunda Bulunan Antik Dönem Kalıntıları	50
Resim 4. 13	Vergi Dairesi’nin Temel Çukurunda Bulunan Antik Dönem Kalıntıları	50
Resim 4. 14	Antik Dönem Kalıntılarının Üzerine İnşa Edilen Vergi Dairesi	51
Resim 4. 15	Tepe Mezarlığı’nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları	52
Resim 4. 16	Tepe Mezarlığı’nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları	52

Resim 4. 17	Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları	54
Resim 4. 18	Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları	54
Resim 4. 19	Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Sütun Başlıkları	54
Resim 4. 20	Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Kemer Kalıntıları	55
Resim 4. 21	Ulu Cami Bahçesinde Yer Alan Antik Dönem Temel Kalıntıları	56
Resim 4. 22	Ulu Cami Bahçesinde Yer Alan Hazire	58
Resim 4. 23	Ulu Cami Son Cemaat Yeri	58
Resim 4. 24	Ulu Cami Harimi Örtten Büyük Kubbenin Kalemışı Süslemeleri	60
Resim 4. 25	Ulu Cami Harimi Örtten Büyük Kubbenin Kurşun Kaplaması....	61
Resim 4. 26	Ulu Cami Büyük Kubbenin Yanındaki Küçük Kubbeler	61
Resim 4. 27	Ulu Cami Son Cemaat Yerini Taşıyan Mermer Bizans Sütunları	62
Resim 4. 28	Ulu Cami Hariminde Yer Alan Mihrap	62
Resim 4. 29	Ulu Cami Hariminde Yer Alan Taş Minber	63
Resim 4. 30	Ulu Cami Batı Cephesi	65
Resim 4. 31	Ulu Cami Güney Cephe Duvarı	65
Resim 4. 32	Ulu Cami Minaresi	66
Resim 4. 33	Köfönlü Caminin Avlu Cephesindeki Devşirme Sütunlar	68
Resim 4. 34	Köfönlü Cami Ahşap Kadınlar Mahfili	69
Resim 4. 35	Köfönlü Cami Mihrap ve Minberi	70
Resim 4. 36	Belediye Binası ve Önünde Yer Alan Meydan	71
Resim 4. 37	Belediye Meydanının 1980'li Yıllarda Yeşil Alan Olarak Kullanımı	72
Resim 4. 38	Belediye Meydanındaki Etkinlik ve Caminin Meydanla İlişkisi	72
Resim 4. 39	Belediye Meydanına Bakan Gülrüh Sultan Cami Batı Cephesi .	73
Resim 4. 40	Gülrüh Sultan Cami Harim Bölümü Giriş Kapısı	74

Resim 4. 41	Gülruh Sultan Cami Mihrap ve Minberi	75
Resim 4. 42	Gülruh Sultan Cami Minare Kûrsü Örgüsü	76
Resim 4. 43	Efendi Cami Son Cemaat Yeri Girişi	77
Resim 4. 44	Efendi Cami Cephesi	78
Resim 4. 45	Efendi Cami Kadınlar Mahfili	78
Resim 4. 46	Efendi Cami Mihrap ve Minberi	79
Resim 4. 47	Emetli Cami Kubbe Süslemeleri	81
Resim 4. 48	Emetli Cami Mihrap Süslemeleri	82
Resim 4. 49	Emetli Cami Kadınlar Mahfili	82
Resim 4. 50	Emetli Cami Cephesi	82
Resim 4. 51	Mahramacı Cami Avlusu	83
Resim 4. 52	Mahramacı Cami Mihrap ve Minberi	84
Resim 4. 53	Mahramacı Cami Renkli Pencere Camları	84
Resim 4. 54	Hashoca Cami Son Cemaat Yeri Avlu Cephesi	85
Resim 4. 55	Hashoca Cami Ahşap Kadınlar Mahfili	87
Resim 4. 56	Hashoca Cami Mihrap ve Minberi	87
Resim 4. 57	Hashoca Cami Minaresi	88
Resim 4. 58	Sarı İbrahim Cami Son Cemaat Yeri Girişi	90
Resim 4. 59	Sarı İbrahim Cami Harim Girişi	90
Resim 4. 60	Sarı İbrahim Cami Kadınlar Mahfili	91
Resim 4. 61	Sarı İbrahim Cami Mihrap ve Minberi	91
Resim 4. 62	Sarı İbrahim Cami Minaresi	92
Resim 4. 63	Aynalı Cami Avlusunda Yer Alan Sütun Başlıkları	93
Resim 4. 64	Sasa Bey Hamamı Yıkılan Kadınlar Kısım	96
Resim 4. 65	Sasa Bey Hamamı Soyunmalıkta Yer Alan Hücreler	97
Resim 4. 66	Sasa Bey Hamamı Soyunmalık Kubbe Süslemesi	97
Resim 4. 67	Sasa Bey Hamamı Giriş Cephesi	99
Resim 4. 68	Hafriyat Çukuru Çevresi	101
Resim 4. 69	II Numaralı Tonozun İçten Görünüşü	102
Resim 4. 70	“C” Sondajı Duvar Detayı	102
Resim 4. 71	Dombaycıoğlu Hanı Giriş Cephesi	106
Resim 4. 72	Dombaycıoğlu Hanı Avlusu	106

Resim 4. 73	Dombaycıoğlu Hanı Avlu Cephesi	106
Resim 4. 74	Dombaycıoğlu Hanı Avlu Cephesi	107
Resim 4. 75	Çarşıda 128 Numaralı Sokakta Yer Alan Dükkanın Sokak Cephesi	111
Resim 4. 76	Çarşıda 184 Numaralı Adada Yer Alan Sıralı Dükkanlar	111
Resim 4. 77	Çarşıda 144 ve 10 Numaralı Sokakta Yer Alan Dükkanın Demir Pencere Kepenkleri	112
Resim 6. 1	Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Meydanı	125
Resim 6. 2	Eski Belediye Binası	126
Resim 6. 3	Sarı Ahmet Paşa Cami Güney Cephesi	128
Resim 6. 4	Sarı Ahmet Paşa Cami Avlusunda Yer Alan Çeşmeler	129
Resim 6. 5	Sarı Ahmet Paşa Cami Son Cemaat Yeri	129
Resim 6. 6	Sarı Ahmet Paşa Cami Kubbe Örtüsü	131
Resim 6. 7	Sarı Ahmet Paşa Cami Güney Cephesi	131
Resim 6. 8	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Giriş Cephesi	134
Resim 6. 9	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Soğukluk Bölümü ...	134
Resim 6. 10	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Girişi	135
Resim 6. 11	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Bölümü	135
Resim 6. 12	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Kubbesindeki Nem İzleri	136
Resim 6. 13	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Üst Örtüsü	136
Resim 6. 14	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Sıcaklıkta Yer Alan Ek	137
Resim 6. 15	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Halvet Geçişi	137
Resim 6. 16	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Halvet Kurnaları	138
Resim 6. 17	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Kadınlar Kısmı Girişi	138
Resim 6. 18	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Kadınlar Kısmı Kuzey Cephesi	139
Resim 6. 19	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Batı Cephesi	140
Resim 6. 20	Sarı Ahmet Paşa Hamamı Üst Örtüsü	140
Resim 6. 21	Sarı Ahmet Paşa Hanı Giriş Cephesi	141
Resim 6. 22	Sarı Ahmet Paşa Hanı Üstten Görünüş	142
Resim 6. 23	Sarı Ahmet Paşa Hanı Avlusu	142

Resim 6. 24	Sarı Ahmet Paşa Hanı Avlusu Otopark Kullanımı	143
Resim 6. 25	121 Numaralı Sokakta Yer Alan Pamuk Deposu	144
Resim 6. 26	121 Numaralı Sokakta Yer Alan Terzi	145
Resim 6. 27	Han Avlusunun Güney Cephesi	145
Resim 6. 28	Çay Ocağının Avlu Bağlantısı	146
Resim 6. 29	121 Numaralı Sokakta Yer Alan Çay Ocağı	146
Resim 6. 30	Giriş Cephesinde Bulunan Beyaz Eşya Tamircisi	149
Resim 6. 31	Giriş Cephesinde Bulunan Çeyiz Dükkanı	149
Resim 6. 32	Giriş Cephesinde Bulunan Kuruyemişçi Dükkanı	149
Resim 6. 33	Giriş Cephesinde Bulunan Kuruyemişçinin Tonož Örtüsü	150
Resim 6. 34	Giriş Cephesinde Bulunan Kasap Dükkanı	150
Resim 6. 35	Han Girişi	150
Resim 6. 36	Giriş Cephesinde Bulunan Lokanta	151
Resim 6. 37	Giriş Cephesinde Bulunan Tenekeci	152
Resim 6. 38	Giriş Cephesinde Bulunan Tenekeci	152
Resim 6. 39	Giriş Cephesinde Bulunan Ticarethane	152
Resim 6. 40	Han Avlusunun Doğu Cephesinde Bulunan Nalbant	154
Resim 6. 41	Han Avlusunun Doğu Cephesinde Bulunan Nalbandın Tavanı .	155
Resim 6. 42	Han Avlusunun Batı Cephesinde Bulunan Nalbandın Tavanı ...	155
Resim 6. 43	Han Avlusunun Batı Cephesinde Bulunan Nalbant	156
Resim 6. 44	Han Avlusunun Batı Cephesi	156
Resim 6. 45	Han Avlusunun Güney Cephesi	156
Resim 6. 46	Han Avlusunun Kuzey Cephesi	158
Resim 6. 47	Hanın Orijinal Duvar Örgüsü	158
Resim 6. 48	İmarethanenin Konumu	160
Resim 6. 49	İmarethane Cephesindeki Bozulmalar	161
Resim 6. 50	İmarethane Cephesindeki Bozulmalar	161
Resim 6. 51	İmarethane Cephesindeki Bozulmalar	161
Resim 6. 52	Eski Katır Damının Ön Cephesinden Görünüm	165
Resim 6. 53	Sarı Ahmet Paşa Meydanından 122 Numaralı Sokağa Bakış	165
Resim 6. 54	Yapının Arka Cephesinde Yer Alan Boşluk	166
Resim 6. 55	25 Numaralı Sokak	166

Resim 6. 56	Yenilenen ve Önlerine Gölge Eklenen Çatılar	167
Resim 6. 57	Doğu Cephesine Yapılan Ek Birimler	167
Resim 6. 58	Manifatura Mağazası ve Çay Ocağı	169
Resim 6. 59	Çay Ocağının 25 Numaralı Sokağa Bakan Doğu Cephesi	169
Resim 6. 60	8 Numaralı Parselin 25 Numaralı Sokağa Bakan Doğu Cephesi	171
Resim 6. 61	Yapının Güney Ucunda Yer Alan Dükkan	171

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Çalışmada; Akhisar İlçesi'nin kent merkezinde yer alan tarihi dokusu incelenmiş, kentin tarihsel – kültürel gelişimi ile geleneksel dokusunu oluşturan yapılar belgelenmiş, kent merkezindeki geleneksel ticaret bölgesinin korunarak geliştirilmesi için gerekli yöntemler araştırılmıştır. Antik Dönem'den günümüze kadar, ana ulaşım akslarının kavşağındaki konumu değişmeyen Akhisar, birçok tarihi döneme tanıklık etmiş ve farklı kültürleri içinde barındırmıştır. Antik Dönem'de Thyateira adını taşıyan kent, M. Ö. 1300'lü yıllarda şehir merkezi haline gelmiştir. M. Ö. 600'lü yıllarda Lydia'nın önemli bir kenti, Hristiyanlığın yayıldığı dönemde ilk yedi kiliseden birinin kurulduğu dini bir merkez olmuştur. Beylikler Dönemi'nde Saruhanogulları'nın egemenliği altında olan kent; Osmanlı Dönemi'nde ticarete dayanan ekonomisi ile hızla gelişmiştir. Günümüzde verimli ovası ile tütün, pamuk ve zeytin üretimindeki büyük pazar payı ile canlılığını korumaktadır.

Kentteki ilk yerleşim tepede kurulmuş, zamanla şehir, ovaya yayılmıştır. Günümüzdeki dokunun ana hatlarıyla ortaya çıktığı Osmanlı Dönemi'nde iki önemli kervan yolundan biri Akhisar'dan geçmektedir. Kentin konumu, tarihi dokunun biçimlenişinde etkin bir rol oynamıştır. Tarihi gelişim içinde yapılar kent merkezinde yoğunlaşmıştır. Ticaret hayatının canlılığı, geleneksel dokuda han, hamam, dükkan gibi yapıların sayısının artmasını sağlamıştır. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nde; ticaret hayatındaki değişimlerin, kent dokusuna ve yapılara bazı yıkıcı etkileri de olmuştur. Bu etkiler sonucunda kent merkezi orijinalliğini yitirmiş; günümüz geleneksel dokusu içinde yer alan ticaret merkezi dışında bölgesel ölçekte özellikli bir merkez kalmamıştır. Gelir kaynaklarının ve yaşam şartlarının değişmesi ile ticaretin biçimi değişmiş, bu da ticaret merkezindeki yapı tiplerinin değişmesine neden olmuştur.

Bedesten, han gibi yapılar, değişen ekonomi – ticaret hayatına cevap veremez hale geldiğinden işlevlerini yitirmişlerdir. Bu yapı tipleri kullanılmadığından ya da yanlış işlevler verilmesinden büyük oranda hasar görmüşlerdir. Dükkanlardaki ürün çeşitliliğinin artması ile mekanlar yetersiz kalmış; bunun sonucu olarak yapılara ek kat çıkma, komşu parsellerle birleştirme gibi müdahalelerle oranlar bozulmuştur. Geleneksel dokudaki meydan ve sokakların kullanım biçimleri değişmiş, bu kentsel boşluklar, sadece geçişlerin sağlandığı kimliksiz yollar haline gelmiştir. Bilinçsiz imar çalışmaları, kentin tarihi karakterini geri plana itmiş, geleneksel doku orijinallliğini yitirmiştir.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Tez kapsamında, Akhisar kent merkezi tarihi çevresinin incelenmesindeki amaç; kentin kültürel mirasını ve tarihsel geçmişini ortaya koymak, kaybettiği kültürel değerleri kazandırmak için yapılması gerekenleri belirlemek ve kent merkezinde yer alan tarihi yapıları yakın çevreleri ile belgelemektir. Tarih içinde; farklı dönemlere ait kentsel dokular, bir önceki döneme eklenmemiş, eski dokunun üzerinde gelişmiştir. Bu nedenle günümüze ulaşmış, tarihi bakımdan tek özellikli bölge kent merkezidir. Bundan dolayı, çalışma kent merkezine ve merkezde yer alan geleneksel ticaret bölgesine yoğunlaşmaktadır.

Tez çalışması 6 bölümde gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amaç, kapsam ve yönteminin açıklandığı giriş bölümünün ardından, 2. bölümde; ilçenin coğrafi, fiziksel, sosyal ve ekonomik yapıları anlatılarak Akhisar tanıtılmıştır. 3. bölümde; geleneksel mimari dokunun çözümlenmesine altyapı oluşturması amacıyla kentin Antik Dönem'den itibaren tarihsel gelişimi incelenmiştir. 4. bölümde; kent merkezinde yer alıp tarihi nitelik taşıyan yapılar incelenmiştir. Bu bölüm kapsamında incelenen yapıların konumları ve mimari özelliklerinin aktarılmasının ardından, günümüzde bulundukları fiziksel durumları ve sorunları belgelenmeye çalışılmıştır. İzmir – İstanbul karayolunun doğusunda yer alan kent merkezi, mimari biçimlenişi ve içerdiği yapı tipleri nedeni ile dört ayrı bölgeye ayrılarak incelenmiştir. Merkezin

batısı büyük oranda yenilenmiştir. Antik yerleşim alanı kentin batısında modern yapıların arasında kalmıştır. Merkezin doğu yönünde yer alan geleneksel doku, anıtsal mimari yapıların fazlalığı, geleneksel sokak biçimlerinin izlerinin günümüze yansımış olması ile daha fazla korunmuş bir bölgedir. Geleneksel ticaret merkezi, tarihi dükkanların sayısının fazlalığı ve yöreye özgü küçük imalatçıları barındırması ile incelemeye değer bir alan oluşturmaktadır. Ayrıca bu bölgede birçok farklı döneme ait katmanlar bir arada bulunmaktadır. Tez kapsamında, yapılan yanlış uygulamalarla yok olma sürecine girdiklerinden, ticaret yapıları daha detaylı incelenmiştir. 5. bölümde; incelenen bölgeye yönelik koruma önerileri geliştirilmiştir. Bölgesel önerilerin yanısıra, yapıların durumlarına göre, gerekli fiziksel müdahale ve yeni işlev önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında; yapıların yakın çevreleri ile ilişkileri kurularak dokunun geleneksel görüntüsünün yeniden kazandırılmasını sağlayacak öneriler geliştirilmesi amaçlanmaktadır. 6. bölümde; kent merkezinde yer alan Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'ne ait yapılar grubu incelenmiştir. Sarı Ahmet Paşa Külliyesi, kent içinde eski eser bütünlüğü oluşturan tek külliye örneğidir. Külliye yapıları grubunun sorunları saptanmış, bölgesel ve yapısal ölçekte iyileştirme önerileri sunulmuştur.

1.2 Çalışmanın Yöntemi

Akhisar kent merkezine yönelik tarihi çevre araştırmasında; yapılar yakın çevreleri ile birlikte incelenip, analiz edilmiştir. Kronolojik sıra ile incelenen yapılar; işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca sınıflandırma yöntemiyle, kent merkezi, işlevlerine göre ayrı bölgelere ayrılmıştır. Kent tarihinin aktarılması ve yapılarla ilgili tarihi verilere ulaşılması amacıyla literatür araştırması yapılmıştır. Ayrıca kent ekonomisini oluşturan ticari ve sosyal gelişmeler, il yıllıkları ve yerel yayınlardan alınan sayısal değerler ile belirlenmeye çalışılmıştır. Günümüzdeki ticari faaliyetlerin tespitlerine yardımcı olması amacı ile çarşı esnafı ile sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Kent merkezinde yer alan yapıların tarihi hakkında bilgi veren; yayın, harita, proje, fotoğraf gibi belgelere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Doku analizlerinde; yapıların plan tipi, kat yükseklikleri, cephe proporsiyonları ve yapıldığı dönem gibi morfolojik özellikleri saptanmaya çalışılmıştır. Alan çalışmaları ile ticaret merkezindeki dükkanların günümüzdeki durumları; röleve, fotoğraf ve mevcut durum fişleri ile teşhis edilmiştir. Yapıların tipolojilerinin belirlenerek dokuda ne tür farklı mimari öğelerin kullanıldığı tespit edilmeye, tarihsel süreç içindeki biçimsel gelişimleri saptanmaya çalışılmıştır.

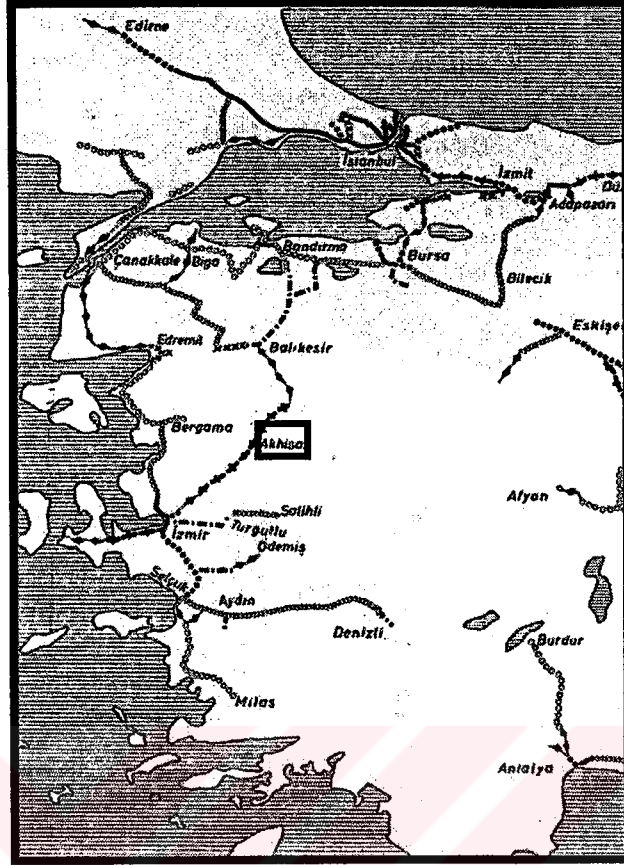
BÖLÜM 2

AKHİSAR İLÇESİNİN GENEL TANITIMI

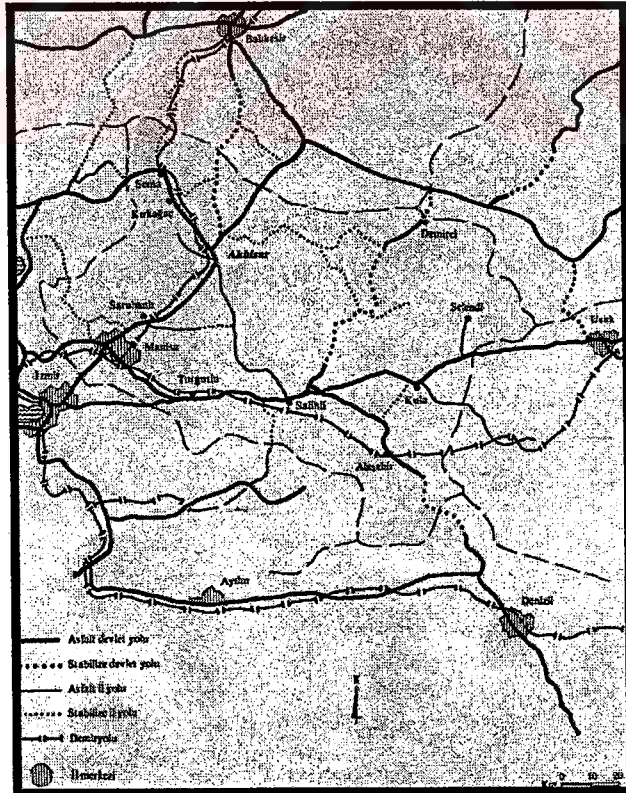
2.1 Coğrafi Konum ve Ulaşım Durumu

Akhisar İlçesi, Ege Bölgesi'nde, Manisa İli'nin kuzeyinde yer almaktadır. 38° 92' kuzey enlemi, 27° 85' doğu boylamında bulunan kent, ilin en büyük ilçesidir. Batı yönünde Saruhanlı, kuzeyde Kırkağaç, Soma ve Balıkesir'in Sındırgı İlçesi, doğuda Gördes ve güneyde Gölarmara İlçeleri ile komşudur.

İlçe, İzmir - İstanbul karayolu üzerinde bulunup, Manisa'ya 52, İzmir'e 90, Balıkesir'e 86 km. uzaklıktadır. Ulaşım, çoğunlukla 1955 yılında açılan karayolu ile sağlanmaktadır. Akhisar'ı İzmir'e bağlayan demiryolu 1890 yılında inşa edilmiştir. Bu demiryolu 1912 yılında Bandırma'ya kadar uzatılmış ve İstanbul'a bağlantı sağlanmıştır (Harita 2. 1, 2. 2) (Manisa İl Yıllığı, 2000, s. 78).

Harita 2. 1 Batı Anadolu'da Yol Şebekesinin Gelişmesi (Stewig, 1968, s. 66)

Harita 2. 2 Manisa İli Ulaşım Haritası (Akhisar, 1983, s. 5581)

2.2 Fiziksel Yapı

2.2.1 Topografya

1750 km² yüzölçümüne sahip olan ilçenin merkezi, deniz seviyesinden 94 m. yüksekliktedir ve Akhisar Ovası'nın ortasına kurulmuştur. Türkiye Hidrojeoloji haritasında Akhisar Ovası, “yaygın ve zengin akiferler” sınıfına sokulmuştur. İlçenin bulunduğu bölge, depremlerin çok olduğu tektonik çukurlar ve kırıklıklar dizisi üzerindedir. İlçenin doğu kesimi 1. derece deprem kuşağındadır (Akhisar, 1983, s. 5519).

Kuzeyden güneye doğru hafif bir eğime (% 0.3) sahip olan Akhisar Ovası, dağlarla çevrelenmiştir. Kuzeyinde; Demirci, Gölcük ve Kadı Dağları sıralanmaktadır. Güneyde Çal Dağı, batıda ise zengin orman örtüsüne sahip Yund Dağı bulunmaktadır.

Akhisar'da, Kum Çayı (Hyllos) aracılığıyla Gediz'e, oradan da Ege Denizi'ne boşalan büyüklü küçüklü pek çok akarsu bulunmaktadır. Bunların en önemlileri; Gördük Çayı (Lykos), Gökçay, Delice Çay, Kale Deresi ve Ilıcak Çayı'dır. Gördük Çayı, ovaya kuzeydoğu köşesinden girer, güney ve güneybatısından terk eder. Geniş bir yatak içinde akan 65 km. uzunluğundaki Kum Çayı, ovada zaman zaman taşkınlara neden olmaktadır. Akarsular en çok debilerinin arttığı kış aylarında etkili olurlar. Kurak yaz dönemlerinde, cılızlaşan birkaçının dışında tamamen kururlar (Hoşgören, 1983, s. 109).

2.2.2 İklimsel Özellikler

Akhisar'da kışları ılık ve yağışlı, yazları sıcak ve kurak, kar yağışı ve don olayının fazla görülmediği, Akdeniz iklimi etkilidir. Kış aylarında çok etkili soğuklar görülmez. Sonbahar ilkbahara göre daha sıcak geçer. Akhisar'da yıllık ortalama sıcaklık 16.1 C⁰'dir. En soğuk ay Ocak (6.2 C⁰), en sıcak ay ise Temmuz (26.7 C⁰)

ayıdır. Ortalama yıllık donlu gün sayısı 35'tir. Maksimum sıcaklıklar Ağustos ayında görülmektedir.

Akhisar'ın yağış rejimi, kışların yağışlı, yazların kurak geçtiği Akdeniz yağış rejimi tipindedir. İlkbahar sonbahara göre daha yağışlıdır. En yağışlı ay Aralık ayı (120.1 mm.), en kurak ay Ağustos ayıdır (3.6 mm.).

Akhisar'da hakim rüzgar sektörü kuzeydir. Kuzey sektöründen esen rüzgarlar, bütün yönlerden esen rüzgarların %72.9'unu oluşturur. Yaz ve sonbahar mevsimleri, kuzey sektörüne ait rüzgarların en fazla estiği mevsimlerdir (Hoşgören, 1983, s. 50, 53, 60).

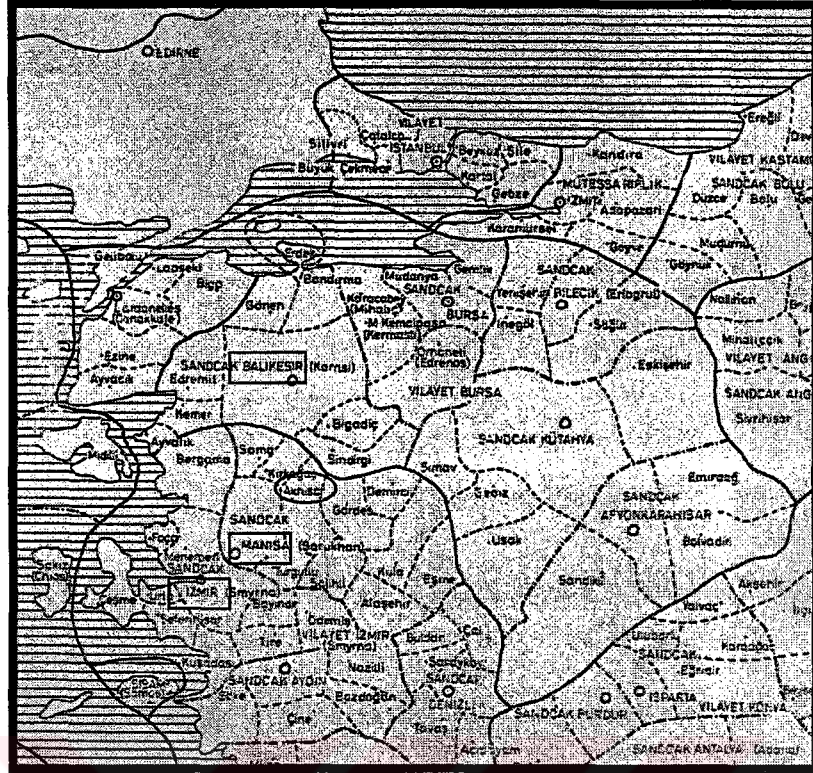
2.2.3 Bitki Örtüsü

Akhisar Ovası, Manisa İli'nde bulunan Gediz Vadisi içinde yer almaktadır. Alüvyonlu topraklarla kaplı ova, 30 km. uzunlukta ve 15 km. genişlikte olup, Türkiye'nin en önemli tarım alanlarından biridir. Ovanın daha yüksek ve eğimli kesimleri, ilçenin % 42'sini oluşturan ormanlık alanlarla kaplıdır. Kızılçam en sık bulunan ağaç türüdür. Daha yüksek ve eğimli alanların, ormanlarla kaplı bölümlerinde toprak erozyonu, çıplak kesimlere göre daha azdır. Ormanlık alanın %30'u verimli olup, tarım alanı 180000 hektara kadar arttırılmıştır (Hoşgören, 1983, s. 73).

2.3 Sosyal Yapı

2.3.1 İdari Yapı

Akhisar İlçesi'nin 19. yüzyıldan 20. yüzyılın sonlarına kadar olan idari yapısının gelişimi Stewig'in derlediği haritalardan gözlemlenebilmektedir (Harita 2.3, 2.4) (Stewig, 1968). Manisa İli'ne bağlı olan Akhisar İlçesi'nin merkez dışında 9 beldesi, 86 köyü ve 14'ü merkezde bulunan 31 mahallesi vardır.

Harita 2. 3 Batı Anadolu'nun İdari Bölünüşü 1890 (Stewig, 1968, s. 71)

Harita 2. 4 Batı Anadolu'nun İdari Bölünüşü 1960 (Stewig, 1968, s.73)

2.3.2 Nüfus Yapısı

Nüfus oranları ve dağılımı, Akhisar'ın, sosyal ve ekonomik hayatındaki gelişiminde belirleyici etken olmuştur. Manisa İli merkez ilçesinden sonra en büyük yerleşim olan Akhisar'ın nüfusu, her dönemde düzenli olarak artmıştır (Tablo 2.1). 1950 – 1980 yılları arasında; nüfus % 89 oranında bir artış göstermiştir. Kent, Gediz Vadisi'nde yer alan, yoğun yerleşme kuşağında bulunmaktadır (Akhisar, 1983, s. 5526). Günümüzde, Akhisar'daki yıllık nüfus artışı % 10 civarında olup, Türkiye genel nüfus artış hızının yaklaşık olarak yarısı kadardır (Akhisar Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi, 2001, s.16).

Tablo 2. 1 Akhisar Şehir ve Toplam Nüfusunun Tarih İçindeki Değişimi (Stewig, 1970, s. 210)

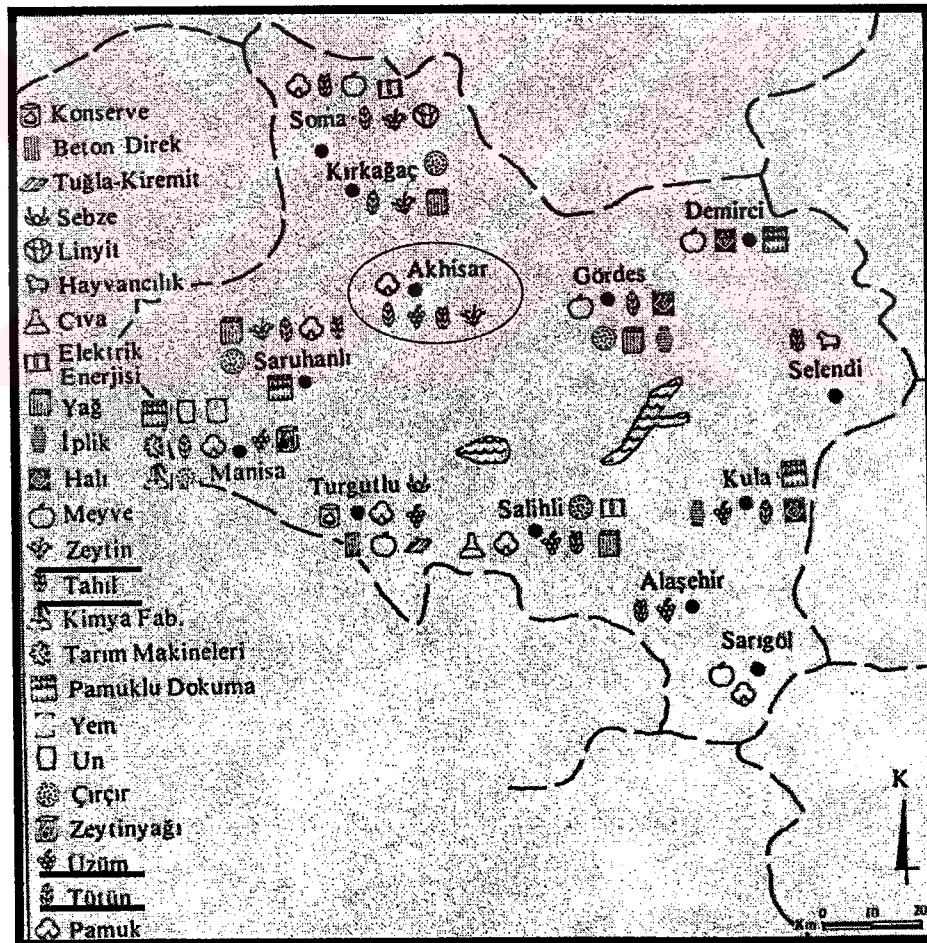
Yıl	Şehir Merkezi	Tüm İlçe
* 1675	4000 - 5000	-
* 1816	15000	-
1927	18026	47535
1990	73944	152397
1997	81572	152693
2000	83355	152582

2.4 Ekonomik Yapı

2.4.1 Ziraat

Akhisar'ın içinde kurulduğu ovanın verimli olması, kentin her dönemde çok canlı bir ziraat merkezi olmasını sağlamıştır. Akhisar ekonomisini, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi'nde de tarıma dayalı ticaret canlı tutmuştur. Bahçe arazisi olarak sebze ve bostan ekilen verimli ovada en çok yapılan

ziraat; buğday, tütün, mısır, arpa ve pamuktur. Ayrıca bağcılık (çekirdeksiz üzüm) da yapılmaktadır (Harita 2. 5). Doğal yapısına bağlı olarak, yüksek gelir getiren ürünlerin çeşitliliği, bitkisel üretimi canlı tutmuştur. Cumhuriyet Dönemi'nde tütüncülük oldukça ilerlemiş ve Akhisar, Ege Bölgesi'nin önemli bir tütün merkezi haline gelmiştir. Akhisarlılar'ın dörtte üçünün geçimi tütün üretim ve ticaretine dayanmaktadır. Akhisar Ovası Türkiye toplam tütün üretiminin %10'unu çıkarır. Ege Bölgesi'ndeki yıllık tütün üretiminin 1 / 5'lik kısmı Akhisar Ovası'nda yetiştirilir (Tablo 2.2). Bölge, önemli bir tütün üretim merkezi olmasına karşın, ticaret açısından İzmir'e bağlıdır. Fiyatlar İzmir'de belirlenir. Tütün üretiminin önemi, üretim miktarının fazlalığından çok, tütünün nitelikli oluşundan kaynaklanmaktadır. Yüksek kaliteli, şark tipi Akhisar tütünü, düşük nikotinli aromatik karakteri ile diğer bölge ürünlerine göre farklılık göstermektedir. Tütün daha çok kuru zeminli topraklarda yetiştirilir. Daha sulak yerler pamuk üretimi için elverişlidir.

Harita 2. 5 Cumhuriyet Dönemi'nde Manisa İli'nin Ziraata Dayalı
Sosyo – Ekonomik Yapısı (Akhisar, 1983, s.5552)

Tablo 2. 2 1980 Yılında Manisa'da Tütün Üretimi (Akhisar, 1983, s. 5563)

	Tütün Ekilen Köy Sayısı	Tütün Ekicisi Sayısı	Tütün Ekilen Alan	Tütün Üretimi (kg.)
<u>Akhisar</u>	110	23.771	15.948	19.322.513
<u>İl</u>	622	83.597	49.006	53.779.800
<u>Toplam</u>				

Tarım alanlarının daralması ve tarımsal ücretlerin düşmesi, Akhisar ekonomisinde fazla büyüme elde edilememesine neden olmuştur. Arazi kullanım yoğunluğunda, endüstri bitkilerinden tütünün yerini zeytinlikler almıştır. Yamaçlarda yapılan zeytincilik ile ülkenin toplam zeytin üretiminin %5'i karşılanmaktadır.

İlçedeki geçim kaynaklarından biri de hayvancılıktır. Kümes hayvanları dışında küçükbaş hayvanlardan koyun, sığır ve külkeçisi yetiştirilmektedir. Hayvansal ürünlerden beyaz et ile en yüksek gelir elde edilmektedir. Bunların yanında arıcılık ve balcılık da yapılmaktadır (Akhisar Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi, 2001, s. 85).

2.4.2 Ticaret

Yol üstü konumundan dolayı ulaşımın kolay sağlanması, Akhisar ticaretine önemli bir katkı sağlamıştır. Yetiştirilen ürünlerin satıldığı pazar yerleri ve iç ticaretin yoğunlaştığı çarşı bölgesi, kentin ticari hayatının önemli noktalarını oluşturmaktadır. Akhisar'da yetişen bahçe sebzeleri ve ziraat ürünlerinin yanı sıra, kente özgü el sanatlarından keçecilik, kalaycılık ve minyatür at arabalarının ticareti de yapılmaktadır. Günümüzde çarşamba, cuma ve pazar günleri, değişik semtlerde genel pazar kurulmaktadır. Salı günleri kurulan hayvan pazarı da varlığını sürdürmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk ekonomik kuruluşlarından biri olan Tütünçüler Bankası 17 Eylül 1924 tarihinde, Akhisar'da kurulmuştur. Bankanın adı; 10 Nisan 1954 tarihinde Türkiye Tütünçüler Bankası olarak değiştirilmiştir. Bankanın, değişik yerlerde şubeleri açılmış ve genel merkezi İzmir'e taşınmıştır. Son yıllarda banka sahip değiştirmiş, önce Yaşarbank ardından Oyakbank adlarını almıştır. Günümüzde, bir şubesi bulunması dışında Akhisar'la bir ilgisi kalmamıştır (Akhisar, 1983, s. 5578).

2.4.3 Sanayi

Akhisar'daki en önemli zanaat dalları olan tabaklık, kavaflık, kalaycılık zamanla önemini kaybetmiştir. Geçmişten kalıp, günümüzde varlığını yaygın bir şekilde sürdüren zanaat dalı keçeciliktir. Ayrıca minyatür at arabası imalatçılığı da devam etmektedir. Orijinal süslemelerin işlendiği arabalar, oranları korunarak küçük ölçekte imal edilmekte ve turistik tesislerde sergilenmektedir. Geçmiş dönemlere ait el sanatları, günümüzde az sayıda insanın geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Ticaret hayatında olduğu gibi kentin sanayiinde de; tarım ürünleri belirleyici olmaktadır. Zaman içinde tarım alanlarının daralması, kent ekonomisini olumsuz yönde etkilese de tütün ve zeytin imalatı ve işlemeciliği kentin önemli geçim kaynaklarından. Günümüzde zeytin yetiştirilmesi ve işlenmesi önemli bir geçim kaynağı olsa da, imalathaneler geliştirilememiştir.

Akhisar'da 90 hektarlık alana kurulu bir sigara fabrikası bulunmaktadır. 1979 yılında Doğan Tekeli Mimarlık Bürosu tarafından gerçekleştirilen fabrika projesinin bazı kısımları ve makineleri hala tamamlanamadığı için 20 yıldır faaliyete geçememiştir. Akhisar Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulması 1991 yılında kararlaştırılmış; gıda, tekstil, makine, plastik, mobilya dallarında faaliyet gösterecek tesisler için 140 hektar kullanım alanı ayrılmıştır. Bugün dört fabrika üretim yapmakta olup diğerleri proje aşamasındadır. Akhisar Organize Sanayi Bölgesi'nin açılması, sanayi yatırımlarının artmasını ve ekonominin canlanmasını sağlayacaktır (Ticaret Odası Rehberi, 2001, s. 135).

BÖLÜM 3

AKHİSAR'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1 Antik Dönem

Akhisar'da yapılan arkeolojik kazılar sınırlı ve kesintili olduğu için, kentin tarihsel gelişimi içinde Antik Dönem'e ait bilgiler fazla değildir. Akhisar ve çevre yerleşimlerdeki yüzey araştırmaları sonucu elde edilen çanak – çömlek gibi kalıntılar, Kalkolitik Dönem'e tarihlenmekle birlikte gerekli kazı araştırmaları henüz yapılmamıştır. Akhisar şehir merkezindeki buluntulara dayanılarak, bölgedeki ilk yaşam belirtileri M. Ö. 3000 yıllarına tarihlenmektedir (Akhisar, 1983, s. 5529).

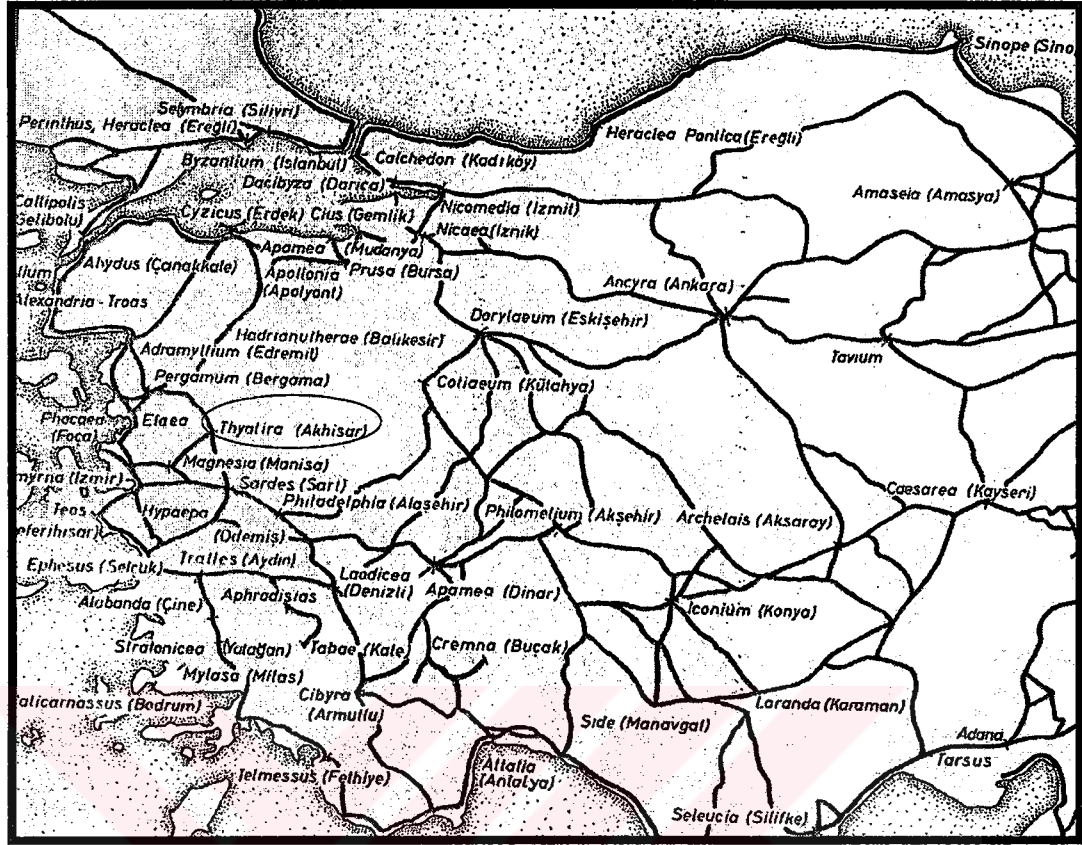
Thyateira veya Thyatira adıyla ilk yerleşimi M.Ö. 1300 yıllarında Amazonların kurduğu düşünülmektedir. Tarihçi Diodoros, Thyateira adının Amozonların kraliçesi Myrina'nın ünlü bir komutanına ait olduğunu söylemektedir (Satış, 1994, s.32). Thyateira adının sonundaki –ra eki Antik Dönem'de; Luwi dilinde kullanılan bir ek olduğundan bölgede Luwilerin de bir yaşam sürdüğü düşünülebilir. Teira, M.Ö. 1. binyılın Lydia dilinde, kent anlamına gelmektedir. Thya ya da Thyia, eski Hellen dilinde, Tanrı Dionysos onuruna düzenlenen törenlere katılıp kendinden geçen Dionysos'a tapan kadını anlatmaktadır (Umar, 1981, s. 28). Kent, tarih boyunca değişik adlarla anılmıştır. Antik Dönem'de; Yunan Kralı Pelops'un kızının adı olan Pelopeia, bir Seleucid Kraliçesinin adı olan Semiramis ve hara anlamında Euippia kullanılan adlardır (Ramsay, 1960, s. 130).

Thyateira; Antik Dönem'de, Lydia devletinin en kuzeydeki şehri olup, başkent Sardes'ten sonra en önemli ikinci kentidir. Batı Anadolu çok verimli bir tarım ve yerleşme bölgesi olduğundan dönemin zengin ve önemli kentleri bu çevrede

kurulmuştur. Lydia, Batı ve Doğu Uygarlık Bölgeleri arasında güçlü bir aracı olmuştur (Harita 3. 1) (Naumann, 1975, s. 7). Lydia ülkesinin merkezinden geçip İran'a kadar ulaşan Doğu Ticaret Yolu Thyateira'dan geçmektedir. Bu yol Suriye Seleukos krallığının Ön Asya'daki egemenliği sırasında çok kullanılmıştır. Boğazlar yönünden başlayan Doğu Ticaret Yolu; Thyateira'dan geçtikten sonra, Sardes (Salihli), Tralleis (Aydın), Nysa (Sultanhisar), Laodikeia (Denizli), Apameia (Dinar) gibi Seleukos gücünün önemli merkezlerine ve oradan da doğuya yönelmektedir (Harita 3. 2) (Ramsay, 1960, s. 130, 181).

Harita 3. 1 Batı Anadolu Şehirleri (Stewig, 1968, s. 12)

Harita 3. 2 Batı Anadolu'da Yol Şebekesi (Stewig, 1968, s. 62)

M. Ö. 547'de Lydia; merkezi Sardes olan Pers Strabı'nın egemenliğine geçmiştir (Satis, 1994, s. 68). Batı Anadolu'da Helenistik Dönemin başladığı bu dönemde, Büyük İskender Pers Egemenliği'ni yıkmak için M.Ö. 334'te Anadolu'ya gelmiş, Anadolu, Makedonya egemenliğine girmiştir. Makedonya ordusu Ege Denizi'ne ulaşmak için Bergama'dan sonra Thyateira üzerinden geçmiştir (Umar, 1984, s. 100, 146).

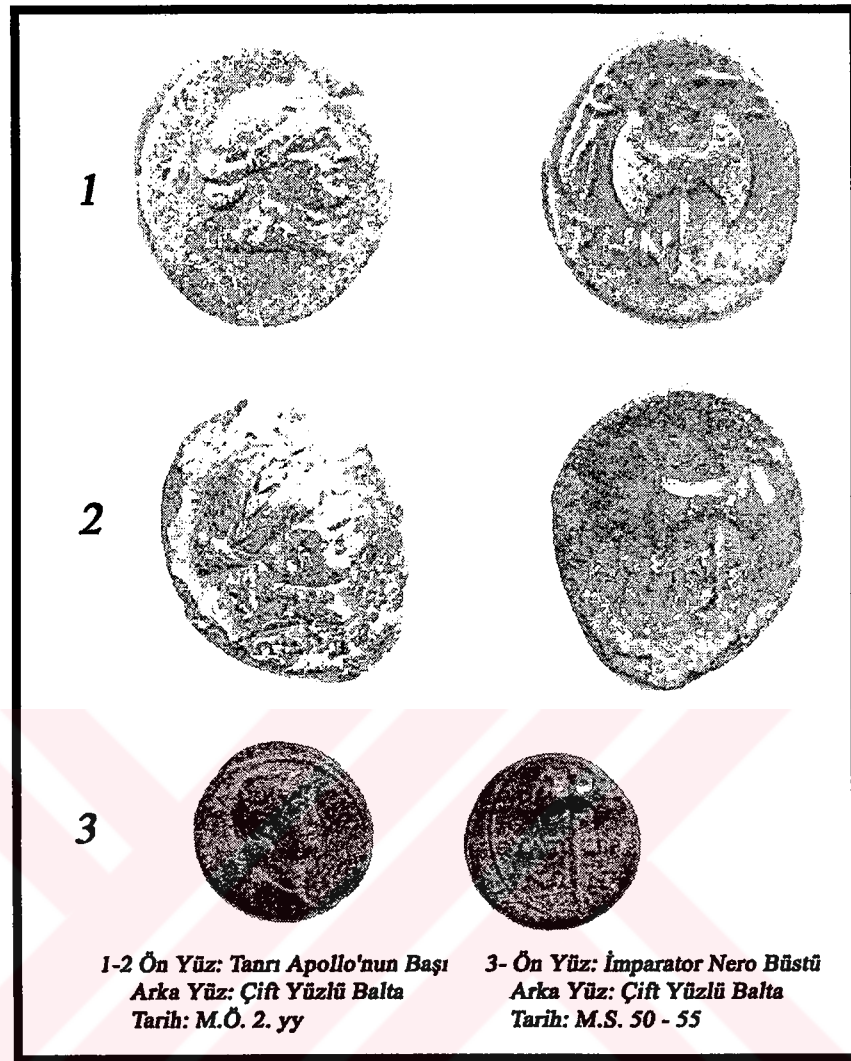
Daha sonra Suriye Krallığı yönetimine giren Thyateira, M.Ö. 281 - 190 yılları arasında Seleukos Krallığı'nın önemli bir kenti haline gelmiştir. M.Ö. 190'da Seleukos Krallığı Anadolu'dan silinince yerini Bergama Krallığı almış, Batı Anadolu ve Thyateira, Bergama Krallığı yönetimine girmiştir. Bu dönemde kendi adına para bastırma hakkına sahip olan Thyateira, otonom kent olma özelliği taşımaktadır (Ramsay, 1960, s. 45).

İlkçağdan itibaren kent, tekstil endüstrisinin önemli merkezlerinden biri iken bu dönemdeki Bithynia Kralı II. Prousius ile yapılan savaşlar (II. Attalos Dönemi M.Ö. 159 - 138) ve Aristonikos isyanları (III. Attolos Dönemi M. Ö. 138 - 133) nedeni ile dokuma ve yün boyacılığı kent üzerindeki eski etkisini kaybetmiş, ayrıca ekinlerin yakılması nedeni ile tarım da yapılamaz hale gelmiştir (Umar, 1984, s. 152, 154; Strabon, 1987, s. 173; Özsait, 2000, s. 356).

M. Ö. 129'da; Thyateira, Roma İmparatorluğu'nun yol üzerinde yer alan bağımsız kent devletlerinden biridir. Bu dönemdeki iç savaşlar, Thyateira'nın ticaret hayatına zarar vermiştir. Ayrıca, M. Ö. 20 yıllarında gerçekleşen büyük deprem nedeniyle Roma'ya giden heyet, Batı Anadolu'da yıkılan diğer kentler ve Thyateira için Roma Senatosu'ndan yardım istemiştir. M. S. 17'de şiddetli bir deprem daha yaşayan bölgeye, İmparator Tiberius onarımlar için yüklü para yardımında bulunmuştur (Satış, 1994, s. 100, 108).

Traianus (M. S. 98 - 117) ve Hadrianus (M. S. 117 - 138) zamanlarında, imparatorluk en güçlü dönemlerini yaşamıştır. İmparator Traianus adına Thyateira'da büyük bir yapı inşa edilmiştir. Hadrianus'un kenti ziyareti sırasında Thyateiralılar imparatorun kente verdiği armağanların listesini bir taşa işletmiş ve onuruna bir halk binası yaptırmışlardır. Kente ayrıca; İmparatoriçe Iulia Domna'nın da bir heykeli dikilmiştir (Satış, 1994, s. 109, 110).

M. S. 214'te Roma İmparatoru Caracalla Thyateira'ya gelmiş ve şehri conventus (yargı yetkisine sahip idari merkez) ilan etmiştir. Caracalla, şehirde birkaç ay kalmış ve halk imparatorun anısına paralar bastırmıştır. Bu dönem paralarındaki kabartmalarda Apollon'un yüzü, ayrıca Antik Dönem'de Akhisar'ın simgesi olan çift yüzlü balta (labris) figürü görülmektedir (Resim 3. 1) (Umar, 1991, s. 82).

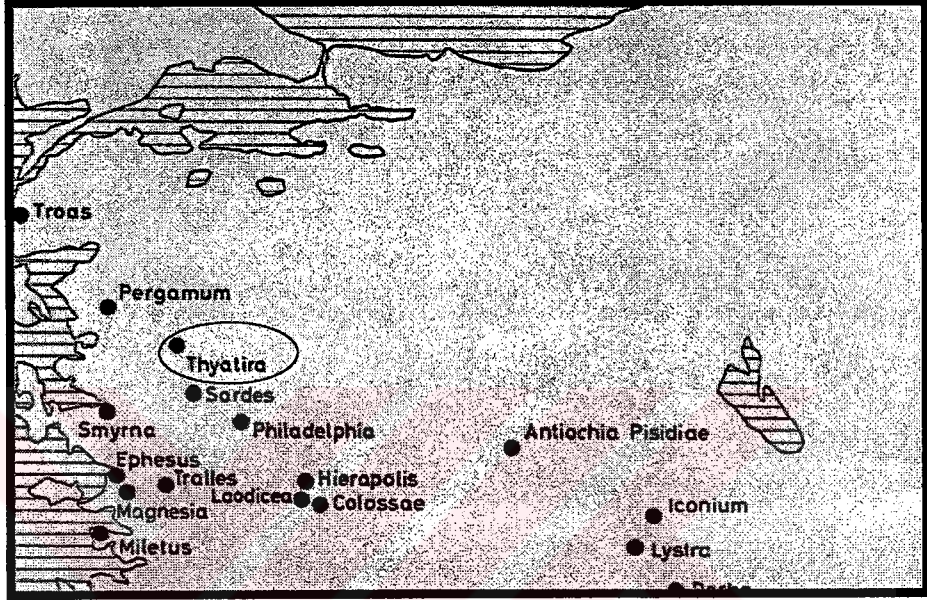

Resim 3. 1 Akhisar'da Bulunan Antik Dönem Paraları (Satış, 1994, s. 511)

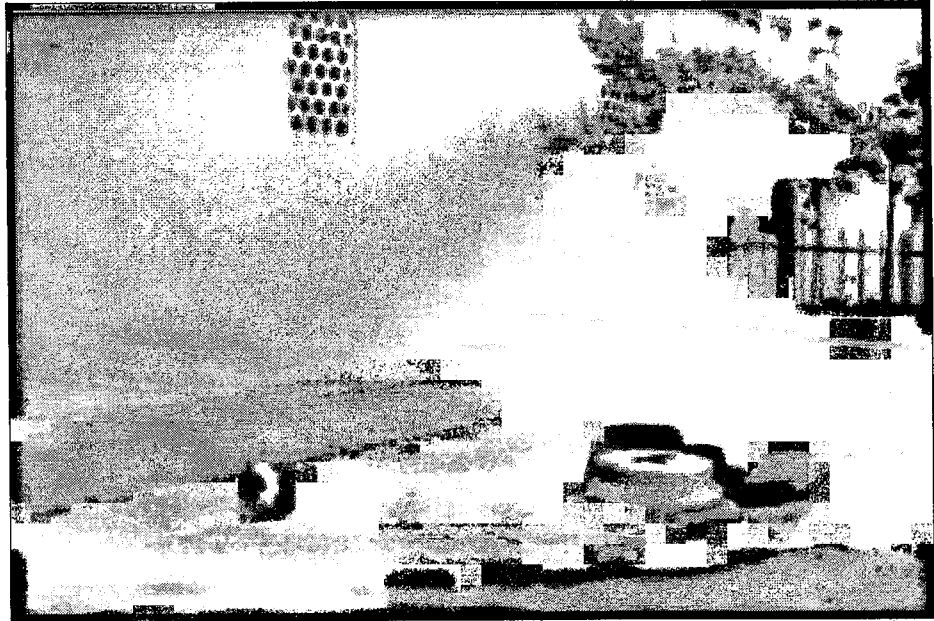
3.2 Bizans Dönemi

M.S. 395'te Roma ikiye ayrılınca kent Bizans yönetimine bağlanmış, imparatorluğun Thracesia eyaletinin büyük ve önemli bir şehri olmuştur. Bizans Dönemi'nde şehir, Thyateira dışında, kutsal kilise anlamında "Ta Siateira" ve Ak - Hisar anlamında "Aspro – Kastro" adlarıyla da anılmıştır (İzdem, 1944, s. 13). Hristiyanlığın Anadolu'da yayılmaya başladığı, M.S. 50'li yıllarda, Batı Anadolu'da kurulan ilk yedi kiliseden biri Thyateira'dadır (Harita 3. 3). Bu nedenle Hristiyanlık adına yazılmış birçok seyahatnamede Thyateira'nın adı geçmektedir. Umar, Helen dilinde ekklesia / kilise sözcüğünün hem halk topluluğu anlamına, hem de

toplantıların yapıldığı yer anlamına geldiğini belirtmiştir (Umar, 1984, s. 285). Bu anlamda Hristiyanlığın yayıldığı ilk yedi kiliseden birinin Thyateira’da bulunması; ilk yedi kilise yapısından birinin kentte olduğuna dair kesin bir bilgi vermemekle birlikte; Mercangöz, Beylikler döneminde camiye dönüştürülen ve günümüzde varlığını sürdüren Ulu Cami’nin avlusunda bulunan kalıntıların, kilise apsisine ait temelin parçaları olduğunu düşünmektedir (Resim 3. 2) (Mercangöz, 1994, s. 145).

Harita 3. 3 Batı Anadolu’da, 1. yüzyılda Hristiyan Cemaatleri
(Stewig, 1968, s. 74)

Resim 3. 2 Ulu Cami Bahçesinde Bulunan Kilise Apsisine Ait Temel Kalıntıları

Tarih boyunca ticaret yaşantısı ile canlılığını koruyan kentin adı; İncil’de iki ayrı yerde geçmektedir. İlkinde St. Jean; kentte bulunan Jezebel adındaki Hristiyan karşıtı bir kadının varlığından söz eder ve bu kadını dinlememeleri ve günah işlememeleri konusunda Thyateiralıları uyarır. İkinci olarak St. John’a yardımıda bulunan Lydia adındaki bir kadının Thyateira’dan Makedonya’ya kumaş satmak için gelişi yazılıdır. Bu dönemde Thyateira, kumaş imalatı ve ticaretinin önemli merkezlerinden biridir. Thyateira kumaşı, zamanın kraliyet elbiselerinde kullanılan çok değerli bir kumaştır. Kentin en önemli gelirlerini kumaş ve deri ticareti oluşturur. Ayrıca; yn ve keten üretimi, dericilik ve pirinç imalatı da yapılmaktadır. (Satış, 1994, s. 116).

Thyateira kenti ve evresi, Bizans İmparatorluğu altında bulunduğu sürede, Arap akınlarına uğramasına karşın, 7. yüzyıla kadar Bizans’ın bölge üzerindeki egemenliğinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Bu dönemde Haçlı Orduları’nın Araplarla savaşlarından yararlanan Bizans İmparatoru Alexios, Sardes gibi Batı Anadolu’daki birçok kente saldırılar düzenlemiştir. 8. yüzyılın başlarında Emevi Halifesi I. Velid, bölgede ağır hasarlar verdiren istilalar gerçekleştirmiş, Bizans İmparatorluğu gücünü yitirmeye başlamıştır (Yıldız, 2000, s. 558).

3.3 Saruhanoğulları Dönemi

Anadolu’yu kendilerine yurt edinmek amacıyla 11. yüzyılda, Türk Boyları akınlarını gerçekleştirmeye başlamışlardır. Akhisar, ova kenti olduğundan ve güçlü bir kale ile savunulmadığından kolayca ele geçirilmiştir. M. S. 1300’lerin başında Türkler, Batı Anadolu’nun tamamını ele geçirmişlerdir. Selçukluların Batı Anadolu’daki egemenliği çok kısa sürmüştür. Anadolu Selçuklu Devleti 1308’e kadar İlhanlılara bağlı olarak varlığını sürdürmüştür. Bu tarihten sonra Anadolu Selçukluları’nın u beylikleri bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir (ney, 1999, s. 4).

Saruhan Bey, Saruhanoğulları Beyliği’ni 1300 yılında, Lydia topraklarında kurmuş, Ekim 1313’te Manisa’yı Saruhan adı ile beyliğin merkezi yapmıştır. Beylik

denizciliğe önem vermiş, bazıları Aydınoğulları Donanması ile birlikte olmak üzere çeşitli deniz seferleri yapmıştır (Uzunçarşılı, 1984, s.84).

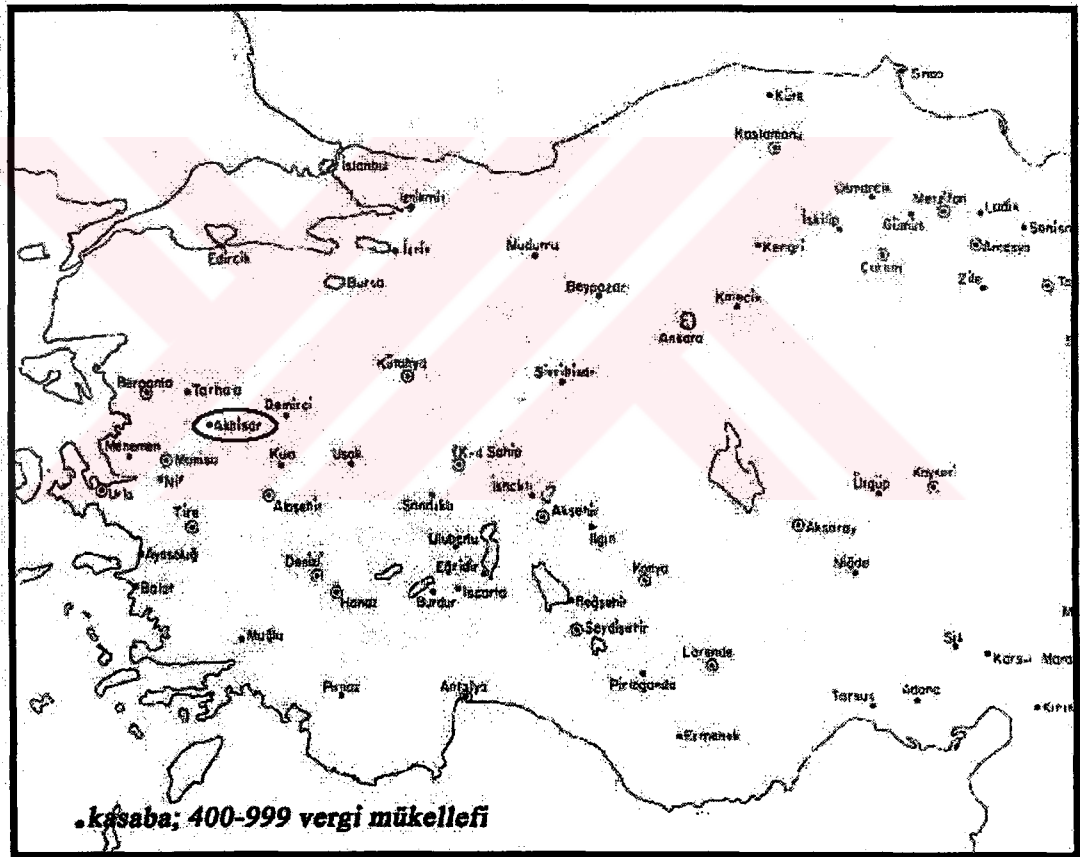
Türk döneminde, Akhisar'ın akropolisi yerini korurken, kent yamaçtan aşağı gelişmeye devam etmiştir. Beylikler, kent mimarisinde belirgin bir Selçuklu mirası devralmamış, yeni denemeler ve arayışlara yönelmiştir. Türk dönemi yapılarındaki kubbeli örtüler ve minareler, Bizans Dönemi'ne ait kent silüetini değiştirmiştir (Öney, 1999, s.4). Akhisar, beyliğin önemli kazalarından biri olmasına rağmen Saruhanogulları Dönemi'nde, fazla anıtsal yapı inşa edilmemiştir. Şehirde bulunan kilise, günümüzde varlığını devam ettirmekte olan Ulu Cami'ye dönüştürülmüş, 1316 yılında Köfünlü Kara Mehmet Cami yapılmıştır. Ayrıca Akhisar'da Seydi Ahmet Mahallesi'nde bulunan Seydi Ahmed Zaviyesi olmak üzere yakın köylerde de bir çok zaviye kurulmuştur (Uluçay, 1940, s. 27). Bu döneme ait yapıların duvarlarında, sütun başlıklarında ve kaidelerinde, Antik Dönem'e ait devşirme malzemelere sıkça rastlanmaktadır. Köfünlü Kara Mehmet Caminin giriş cephesindeki duvarda da devşirme malzeme kullanılmıştır. Mercangöz Ulu Cami'de bulunan düğümlü sütunları 11. yüzyıl ve sonrasına tarihlemektedir (Mercangöz, 1994, s. 145).

3.4 Osmanlı Dönemi

3.4.1 15. – 16. Yüzyıllar

Osmanlı Dönemi'nin, Akhisar'ın kentsel gelişimindeki katkısı önemlidir. Ticaret ve tarım alanlarındaki gelişmeler, kentteki yapısal ilerlemeyi hızlandırmıştır. Akhisar, Osmanlı İmparatorluğu'na 1382 yılında katılmıştır. 1402'de Moğol İstilasına uğrayıp elden çıkan kent, 1402 - 1425 yılları arasında Cüneyd Bey'in idaresinde kalmıştır. Tekrar Osmanlı hakimiyetine girişi Halil Yahşi Bey'in Cüneyd'i Akhisar'da esir alması ile gerçekleşmiştir (Darkot, 1997, s. 237; Pitcher, 1972, s. 60).

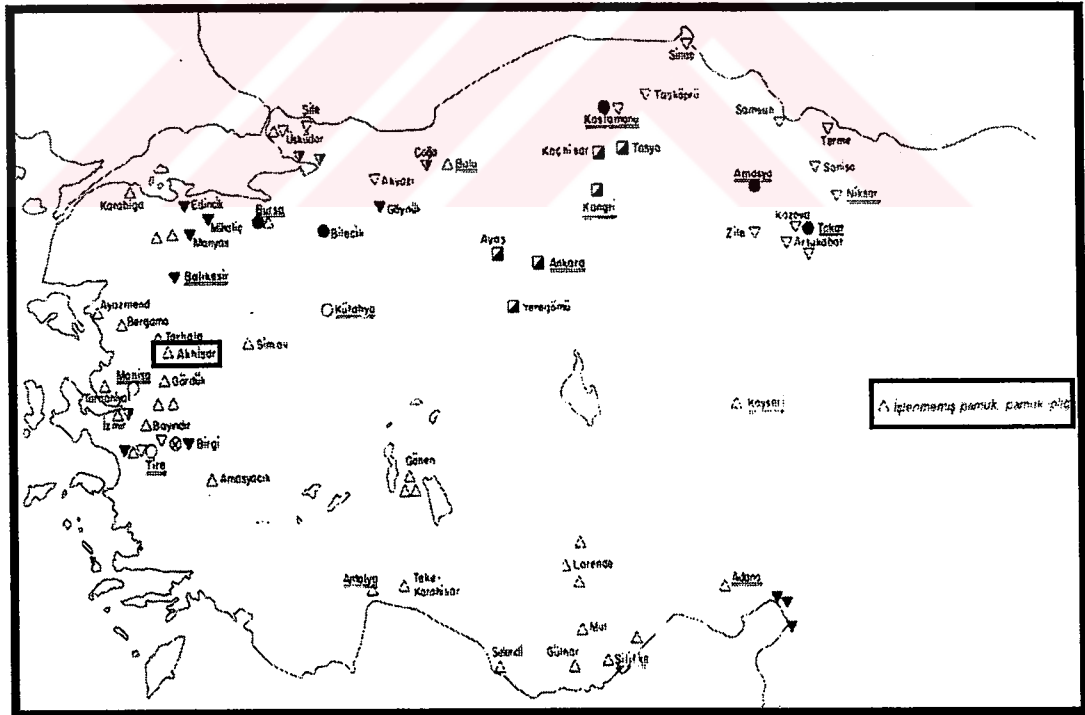
Bu dönemde şehir, idari olarak imparatorluğun Kütahya Eyaleti'nin Saruhan Sancağı'na bağlı kazası konumundadır (Baykara, 2000, s. 165). Akhisar, imparatorluğun başkenti İstanbul'dan, şehzadelerin eğitim dönemlerini geçirdikleri Manisa'ya giden yol üzerinde bulunduğundan, 15 ve 16. yüzyıl boyunca, şehzade kervanlarının sıkça uğradıkları bir yerleşim yeri olmuştur. İlk zamanlar önemli bir askeri merkez iken zamanla bu önemini yitirmiş, kent ekonomisi tarım ve ticaret ile canlı kalmıştır. Bölgenin coğrafi konumu ve kültürel yapılanması kentin iktisadi yapısını etkilemiştir. Antik Dönem'den itibaren Ege Bölgesi'ne ulaşan ticari yolların geçtiği bölgede yer alan şehir, 16. yüzyıldaki ekonomik gelişmeden diğer Anadolu kentleri gibi olumlu şekilde yararlanmıştır (Harita 3. 4) (Faroqhi, 2000, s. 114).

Harita 3. 4 Anadolu'da Kent Dağılımı; 1520 – 1540'lar (Faroqhi, 2000, s. 112)

3.4.2 17. – 18. Yüzyıllar

16. ve 17. yüzyıllarda Saruhan Sancağı'nın bir kazası iken hububat, bakliyat ve pamuk üretimi ile kentin tarım hayatı daha da canlanmış, ayrıca kent dokuma işlerinin de yapıldığı yerlerin başında gelmiştir. Bu dönemde, pamuk yetiştiriciliği Marmara'dan Ege'ye doğru genişlemiştir. 16. yüzyıl sonlarında pamuklu el dokuması oldukça gelişmiş, kent bir pamuk dokuma merkezi haline gelmiştir. Akhisar'dan gelen ham pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu bez İstanbul'da özellikle aranan endüstriyel ürünler arasındadır (Emecen, 1989, s.12; İnalçık, 1996, s.262). Pamuklular renkleri ve desenlerine göre değişik kategorilere ayrılmakta; Akhisar bezi, kaba pamuklular sınıfına girmektedir. Peyssonel'den aldığı rakamlar ile Karadeniz Bölgesi'ne yapılan pamuklu ihracatına ait bazı bilgiler veren İnalçık; en iyi kalite pamuğun Anadolu'da Kırkağaç ve Akhisar'dan geldiğini ancak diğer Anadolu bezlerine göre pahalı olduğunu belirtmektedir (Harita 3. 5) (İnalçık, 1996, s. 280, 302).

Harita 3. 5 Anadolu'da Tekstil Üretimi 1550-1650 (Faroqhi, 2000, s. 119)

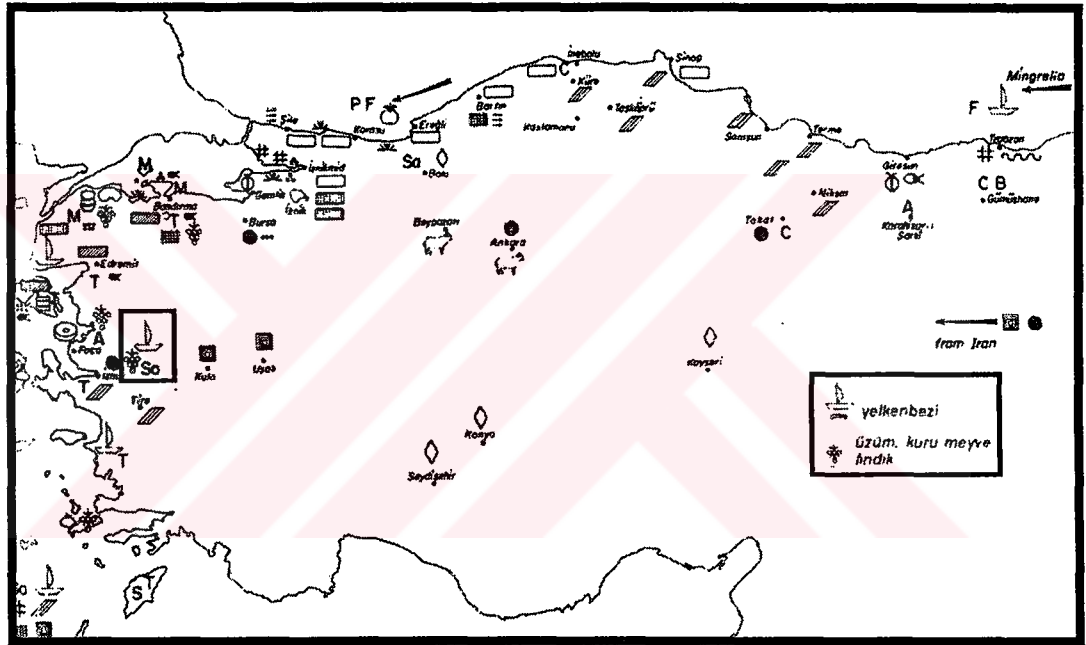
Akhisar'da, 16. yüzyılın son yıllarına kadar yalnızca Müslümanlar yaşarken, kent yakınlarında ticari amaçlı bahçeciliğin yayılması, gayrimüslimlerin göçüne neden olmuştur. Göç ile kente gelen ücretli tarım işçileri, kentteki tarım üretiminin artmasına katkıda bulunmuştur (Faroqhi, 2000, s. 33). Zaman içinde artan nüfus ile şehirleşmede de gelişmeler yaşanmaya başlanmış, yeni binaların yapımına hız verilmiştir. Faroqhi, Başbakanlıktaki arşiv numaralarını da belirterek; Akhisar'da, 16. yüzyılda yerel pazar işlevi gören bir kapalı çarşı bulunduğunu ve yapının dikkat çekici büyüklükte olduğunu belirtmektedir (Faroqhi, 2000, s.33). 16. yüzyılda ve 17. yüzyılın başlarında devletin kentleşmeyi teşvik etmesine bağlı olarak, anıtsal yapıların inşasına başlanmıştır (Cerasi, 1999, s.49). 16. yüzyılda, II. Bayezid'in şehzadelerinden Alemşah'ın Saruhan Sancağı'nda vali iken genç yaşta ölümü nedeniyle annesi Gülrüh Sultan; cami, hamam, medrese, imarethane ve bedestenden oluşan külliye yapıtırmıştır (Ünalan, 1998, s.24). Külliye ait, günümüze ulaşmayan bedesten binası hakkında, Evliya Çelebi şunları söylemektedir: *"Bedesten üç kubbeli kagir bir binadır. Baştanbaşa kurşun örtülü, çok yüksek değerdeki eşyaların mevcut olduğu bu hayır kuruluşu Gülrüh Sultan'ın binasıdır"* (Evliya Çelebi, 1985, s. 520).

Akhisar'ın günümüzdeki biçimini alması, 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. Ziraat, ticaret, nüfus ve sanayideki gelişmeler; ticaret merkezinin biçimlenmesinde etkin rol oynamıştır. Kentin gelişimi için belirli bir ekonomik güç gerekmektedir. Verimli Akhisar Ovası'ndan elde edilen ürünler, kent ekonomisinin gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

17. yüzyılda Anadolu'daki ticaret kervanlarla yapılmaktadır. Kervan yolları üzerinde bulunan ticaret kentlerinden her biri, üretimde özelleştiği işlenmiş malları, başka bölgelere göndermektedir. İstanbul'a, Anadolu'dan yiyecek ve eşya taşınması da yine bu kervanlarla gerçekleşmektedir. Cooley; nüfusun ve ticaretin, ulaşımın kırılma noktalarında yığılma eğilimini gösterdiğini söylemektedir. Cooley'e göre ulaşımında kırılma iki şekilde olmaktadır. Mekanik kırılma; hareketin fiziksel kesintisi, ticari kırılma ise; malın el değiştirmesi yoluyla olmaktadır. Ticaret kentlerinin büyük çoğunluğu, bu ticari kırılma noktalarında yer almaktadır (Aktüre, 1978, s.74). Kent,

bölgede üretilen mallar ile kırsal nüfusun ihtiyacını karşılamakta, kervan yolları ile diğer bölgelere de cevap verebilmektedir. İzmir Limanı'na, İstanbul'dan ve doğu illerinden olmak üzere iki ayrı ticaret akışı bulunmaktadır. Akhisar, kervan yolları üzerinde konu edilen mekanik kırılma noktasında konumlandığı için ticari canlılığını korumuş ve gelişmiştir.

Tankut, ticaret aktivitelerini; kent içi, kent dışı ve ülkeler arası akım olarak üçe ayırmaktadır. Akhisar, kent içi pazarının canlılığını korumakla birlikte; diğer bölgelere ve İstanbul'a, üretiminde özelleştiği ürünleri ihraç etmesi ile, kent dışı ticaretin de yaşandığı bir merkezdir (Harita 3. 6) (Tankut, 1973, s. 774).

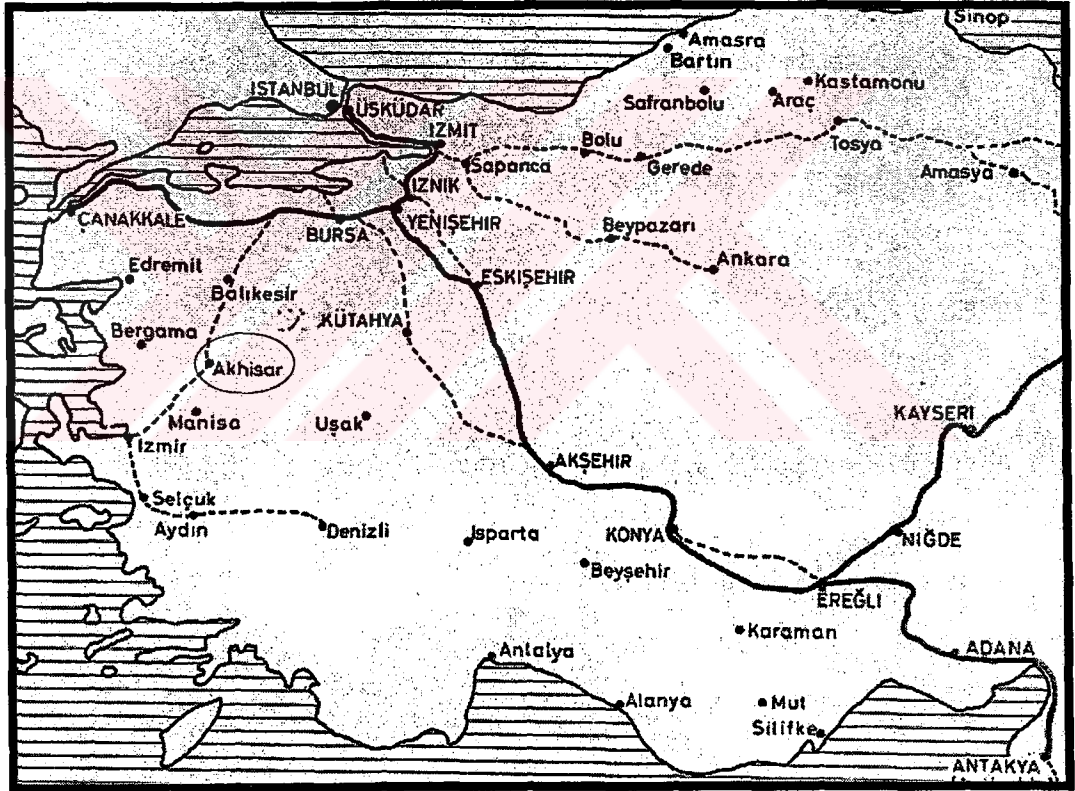

Harita 3. 6 Anadolu'dan Gelen İstanbul'da Pazarlanan Mallar (Faroqhi, 2000, s. 116)

İlk dönemlerde kent içi ve bölgesel ticaret canlıyken, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde ağırlık dış ticarete kaymıştır (Tankut, 1973, s. 774). 17. yüzyıla kadar işlenmiş mal üretimine ilişkin talebi belirleyen kesimler kırsal ve kentsel nüfus ile ordu iken, dış ülkeler de önemli rol alan etkenlerden biri haline gelmiştir (Aktüre, 1978, s. 50). Bu yüzyıla kadar İstanbul'a ihraç edilen; zahire, hayvan ve sanayi ürünleri Rumeli İlleri'nden sağlanmaktadır. 17. yüzyıldan itibaren, bu ihtiyacı farklı bölgeler karşılamaya başlamıştır. Bu bölgelerden birisi de Manisa bölgesi olmuştur. 18. yüzyıldaki bu ek gelişme, doğudan gelen kervanların geçtiği transit bölgesi olan

kentlerin yükünü arttırmıştır. Hububat, pamuk ve üzüm gibi tarım ürünleri ile halı, kilim, keçe ve deri gibi sanayi ürünleri İzmir'den ihraç edilmektedir. Bu olgu Manisa çevresindeki diğer kentler gibi Akhisar'ın da önemini arttırmıştır (Nagata, 1997, s. 10-14).

Batı Anadolu'da kara yollarının ana hatları 17. yüzyılda gelişmiştir. 19. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde posta taşıyıcıları olarak kullanılan tatarlar, birçok yere uğramak zorunda olduklarından yollarda sapmalar belirmiştir. Tatarların kullandıkları yollardan biri olan İstanbul – Bursa – Balıkesir – Akhisar – Manisa – İzmir yolunun gelişim süreci Stewig'in haritalarından izlenebilmektedir (Harita 3. 7) (Stewig, 1970, s. 196).

Harita 3. 7 Anadolu'da Osmanlı Yol Şebekesinin Gelişmesi (Stewig, 1968, s. 63)

Ayrıca Batı Anadolu'dan geçen birçok gezgin Akhisar'dan geçmiş, notlarında şehirden bahsetmiştir. 1671 - 1672 yılında şehri gezen Evliya Çelebi, kentin mahalle sayısının 24 olduğunu söyler. Kiremit örtülü 2600 evi olduğunu, hanların, pazar yerlerinin ve bedestenin dışında 1000 adet dükkânı ile ticaret hayatının çok canlı

olduğunu ve yerli halkının çoğunun geçimini ticaretten karşıladığını belirtir. Evliya Çelebi kentte bulunan kaleyi de dolaşmış ve Macar Vali Ali Paşa Dönemi'nde yapılmış olan kalenin; alçak duvarlı, kuleleri kapılı, kerpiç ve gösterişli bir yapı olduğunu söylemiştir. Kulelerin kiremit örtülü olduğunu ve birer top bulundurduklarını yazan Evliya Çelebi, şehrin ortasında da eski çağlardan kalma bir kalenin izleri olduğunu ve Saruhanoğulları Dönemi'nde yıkıldığını belirtir (Evliya Çelebi, 1985, s. 519, 520). Topkapı Sarayı Müzesi'nde, Türk İslam Mimarisi'ne Ait Plan ve Çizimler Kataloğu bölümünde bulunan; Plan, Proje ve Krokiler Kataloğundaki (PPK), 827 numaralı belgede Akhisar Kalesi'nin 13 x 22.5 boyutlarında planı bulunmaktadır (Dündar, 2000, s. 117). Katip Çelebi de şehirde birkaç cami, mescit, iki hamam ve yıkık bir kale bulunduğunu belirtmiş, yapılar hakkında bilgi vermemiştir. Bağ ve bahçe sayısının fazlalığı sayesinde kentte meyve, sebze bolluğu olduğunu bildirmiştir (Akhisar, 1983, s. 5549). 18. yüzyılda yaşamış gezginlerden Chandler; 1764 - 1765 yıllarında Ege Bölgesi gezisi sırasında İzmir'in 8 saatlik kuzeydoğusunda iken veba hastalığından dolayı İzmir'e gitmekten vazgeçtiklerini, Bergama'ya hareket ettiklerini yazar. Notları arasında, kaldıkları hana gelen bir rahibin; veba salgınının Akhisar'da görülmediğini ve kentin güvenli olduğunu ilettiğini belirtir (Chandler, 1971, s. 123).

3.4.3 19. Yüzyıl

19. yüzyıla kadar Kütahya Vilayeti'ne bağlı olan Saruhan Sancağı 1877'de yine merkezi İzmir olan Aydın Vilayeti'ne bağlanmış ve imparatorluğun yıkılışına kadar; Akhisar, Saruhan Sancağı'nın kazası olarak kalmıştır (Baykara, 2000, s. 165). 1878 Aydın Vilayet Salnamesi'ndeki Saruhan Sancağı'nda yaşayan toplam erkek nüfusun ve hane sayılarının kazalara göre dağılımında Akhisar 7956 erkek nüfusu ve 4426 hane sayısı ile sancağın merkez kazadan sonra altıncı büyük kazası iken; 1881 – 1893 Osmanlı nüfus sayımında sancağın üçüncü büyük kazası olmuştur (Tablo 3. 1). 19. yüzyılda kent nüfusunun büyük bölümünü Müslümanlar oluşturmaktadır. Günümüz kent yapılaşmasında da bu durum gözlenmekte; azınlık nüfusuna ait mimari örneklerle rastlanılmamaktadır. 1881 – 1893 verileri toplam nüfusları 34000'e yakın olan Rumların Saruhan Sancağı genelinde olduğu gibi Akhisar Kazası'nda da

Müslümanlardan sonra en kalabalık etnik ve dinsel grubu olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında Ermeni ve Yahudilerin nüfusları toplamı önemli bir sayıyı bulmamaktadır (Tablo 3. 2) (Akhisar, 1983, s. 5538).

Tablo 3. 1 1878 Aydın Vilayet Salnamesi'ndeki Saruhan Sancağı'nda Yaşayan Erkek Nüfusu ve Hane Sayıları (Akhisar, 1983, s. 5538)

	Erkek Nüfus	Hane Sayısı
Manisa	27.299	12.333
Akhisar	7.956	4.426
TOPLAM	122.693	45.455

Tablo 3. 2 1881 – 1893 Osmanlı Nüfus Sayımı'nda, Saruhan Sancağı'nın Kadın – Erkek Nüfusunun Etnik ve Dinsel Dağılımı (Akhisar, 1983, s. 5538)

	Manisa Merkez Kaza	Akhisar Kazası	Sancak Toplamı		Manisa Merkez Kaza	Akhisar Kazası	Sancak Toplamı
MÜSLÜMAN Kadın	33.557	11.607	140.932	YAHUDİ Kadın	652	85	1.123
Erkek	34.629	12.403	146.991	Erkek	693	95	1.234
RUM Kadın	7.130	2.389	16.209	YABANCI Kadın	122	–	188
Erkek	8.268	2.287	17.602	Erkek	813	–	899
ERMENİ Kadın	1.102	168	1.898	TOPLAM Kadın	42.563	14.249	160.350
Erkek	1.125	181	1.952	Erkek	45.528	14.966	168.678
				TOPLAM Nüfus	88.091	29.215	329.028

Akhisar Ovası Anadolu'nun en verimli ovalarından biri olduğundan 19. yüzyılda da temel geçim kaynağı tarım olmuştur. Yörenin başlıca ekinlerini pamuk, üzüm ve tütün oluşturmuştur. Osmanlıların araştırmacı-yazarlarından Şemseddin Sami ve Ali Cevad 19. yüzyılın ikinci yarısında, Akhisar'da, büyük çapta haşhaş ve pamuk üretildiğinden, her çeşit tahıl ve baklagilin yanı sıra geniş bağlarından çok nitelikli şarap elde edildiğinden bahsetmişlerdir (Akhisar, 1983, s. 5550). Kentteki tütün üretiminin gelişmesi, pamuk ekimini ve dokumacılığı ikinci plana atmıştır. Tütün, Osmanlı İmparatorluğu'na 1590'lı yıllarda girmiştir. Ancak İmparatorluk belirli bir dönem tütünün içimini yasaklamıştır. 1613 yılında, Saruhan Vilayeti'ne bağlı kadınlara tütün içiminin ve bahçelere ekilmesinin engellenmesine dair fetva gelse de ekilebilir toprakların büyük bölümü tütüne ayrılmıştır. 17. yüzyılda geçim biçimi tarımdan pazar ekonomisine kaymış, ancak 20. yüzyılın başlarında tütün tarımının Akhisar ekonomisine olan katkısı sürmüştür, gerçekleşen göçle tütün üretimi artmıştır (Goffman, 1995, s. 66).

19. yüzyılın ikinci yarısında, iç pazar yanında dış pazar ekonomisinin de gelişmesi ile bölgeler arası ticaretin artması, ulaşım demiryolu teknolojisinin gelmesi, yeni asfalt yolların yapılması gibi etmenler, Osmanlı kenti durağan yapısını değişim sürecine sokmuştur. Osmanlı İmparatorluğu kendi ihtiyacı olan gıda ve hammaddeleri dış ülkelere satan bir ülke durumuna düşmekten kendini koruyamamış; ülkede darlığı çekilen pek çok hammadde, canlı hayvan ve tahıl, Batılılara pazarlanmıştır. Bu gelişmeler, fabrika ürünlerinin pazarlara dolmasını ve perakende ticareti yapan esnaf ve zanaatkarlığın çökmesini hızlandırmıştır (Aktüre, 1978, s. 62).

Cuinet; Reji İdaresi'nin, Saruhan Sancağı'ndan 1890 yılında topladığı 6.917.275 kuruşluk gelirin yalnız 1.175.861 kuruşunun Akhisar'dan toplandığını, ancak 10 yıl içindeki gelişmeler ile sancak içindeki gelir toplamında Akhisar'dan elde edilen payın arttığını belirtmiştir. 19. yüzyıl Aydın Vilayet Salnamesi'ndeki verilere göre Akhisar 3.239.534 kuruşluk gelir ile sancağın en önemli gelir getiren kazasıdır. 1.843.178 kuruş ile kazanın en önemli gelir kalemi aşar kazançları olmuştur (Tablo 3. 3) (Akhisar, 1983, s. 5540).

Tablo 3. 3 Aydın Salnamesi'ne Göre Akhisar Kazasının 19. Yüzyıl Sonundaki Gelir Durumu (Akhisar, 1983, s. 5540)

Gelir Türü	Değeri (Kuruş)	Gelir Türü	Değeri (Kuruş)
Aşar Bedeli	1.843.178	Emlak Vergisi	399.415
Ağnam Rüşumu	298.205	Bedel-i Askeriye	143.685
Menafi Hissesi	131.251	Temettü Vergisi	122.502
Musakkafat Hissesi	98.242	Maarif Hissesi	65.625
Emlak ve Tapu Harçları	50.639	Rüşum ve Çeşitli Gelirler	35.516
Mahkeme Harçları	28.056	Orman ve Maden Hasılatı	23.220
TOPLAM		3.239.534	

19. yüzyılda hayvancılık ve zanaat dallarına dayalı meslekler, tarıma oranla ikinci derecede geçim kaynağı olmuşlardır. Hayvancılık, tarıma destek olan bir uğraş olup üzüm, tütün gibi ürünlerin bağdan ve tarladan evlere taşınmasında kullanılmak üzere yük hayvanları yetiştirilmiştir. Tarım ürünlerinin İzmir'e ya da yüzyılın sonunda gelişen demiryoluna taşınmasında deve kervanları da önem taşımaktadır. Binek hayvanlarının çektiği arabalar tüm yörede kullanılmaktadır. Akhisar'da, kente özgü olarak araba süslemeciliği gelişmiştir. Arabaların kenarlarının renkli işlemelerle bezenmesi, çeşitli desenlerle işlenmesi günümüze kadar ulaşmış yöresel el sanatlarından biridir.

Bu dönemde Akhisar'daki diğer önemli zanaat dallarını oluşturan gruplar; tabaklar, kavaflar (ayakkabıcılar), demirciler, kalaycılar ve terzilerdir. Tüccarlar ve el sanatları işçileri loncalara bağlıdır. Bu örgütlenmeler; üyelerinin çalışmalarını düzenleyip, ürünlerinin fiyatını belirlemektedir. Ayrıca ürünün kalitesinin kontrolünde de loncalar etkindir. Ürünlerin üretim yöntemlerinde bir standartlaşmaya gidilmezken, fiyatlar loncalardan bağımsız olarak alıcı ve satıcı arasında pazarlık yöntemi ile belirlenmektedir (Duru & Alkan, 2002, s. 43). Bu dönemde; deriyi işleyerek kullanılır hale getiren meslek dalı olan tabaklık; diğer mesleklerden ayrı tutulmaktadır. Yoğun bir işçilik süreci gerektiren tabaklığa; vücut yapısı uygun olan gençler usta adayı olarak seçilip, kendi gruplarına ait loncaların denetiminde; eğitim dönemini tamamlamış oldukları onaylandıktan sonra, Ulu Camide gerçekleştirilen; peştamal giyme töreni ile çıraklar kalfalığa, kalfalar da ustalığa erişmektedir. Zamanla kentte, diğer geleneksel zanaat dalları gibi; deri sanatları da önemini kaybetmiştir (İzdem, 1944, s. 103). 19. yüzyılda Akhisar Kazası'nda ve Saruhan Sancağı'nda başlıca yerel sanayi dallarından biri de halıcılık ve bez dokumacılığıdır. 1908 Aydın Vilayet Salnamesi'nde Akhisar'daki halı ve kilim dokumacılığının önemli gelir kaynaklarından biri olduğu belirtilmiştir (Akhisar, 1983, s. 5541).

19. yüzyılda Saruhan Sancağı'nda egemen olan ve yörede düzeni sağlayan ayanlar, kent gelişimlerinde çok etkin rol almışlardır. Bunlardan en önemlisi Karaosmanoğlu ailesidir. Ailenin fertleri kazanın voyvodaları ile sürekli çarpışmış ve cezalandırılmışlardır. Bunun yanında güçlü oldukları dönemlerde, bölgedeki eşkıyaların ve göçebe aşiretlerin ayaklanmalarına engel olmuşlardır. Aile, Manisa'da daha yoğun olmakla birlikte yakın kazalarda, cami ve imarethaneler yaptırmış, ayrıca iç ve dış ticareti imalattan daha fazla destekleyerek kervan trafiğini geliştirmişlerdir. Nagata; Manisa bölgesi özelindeki kalkınmada, Karaosmanoğlu çiftliklerinin kurulması, göç ile gelenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak kamu tesislerinin yapılması ve ulaşım imkanının sağlanması gibi faktörlerin önemli etkenler olduğunu belirtmektedir. Karaosmanoğlu ailesi; şehir ve köy halkının günlük ihtiyacını temin edecek, kendilerine ait çiftlik ve ağılda çalışan insanların ihtiyacını karşılayacak ve üretilen malları pazarlamaya yarayacak tesislere daha çok önem vermiştir.

Nagata'nın çalışmasında ailenin Akhisar'da vakfedilen gayrı menkulleri derlenmiştir (Tablo 3. 4) (Nagata, 1997, s. 161).

Tablo 3. 4 (H. 1232) M. 1817 Tarihli Küçük Mehmed Ağa ibn Halil Ağa'nın Vakfiyesi: Akhisar'da Vakfedilen Gayrı Menkuller (Nagata, 1997, s. 301, 302, 303)

	Mahalle / köy	Gayrı menkul	Adet		Mahalle / köy	Gayrı menkul	Adet
1.	Arasta Camii tahtı	Balmumcu	1	13.	Koza Loncası kurb	Doğramacı	1
2.	Arasta çeşmesi kurb.	Pabuççu	1	14.	Mezkur Han civarı	Esb değirmeni	1
3.	Arastada	Çizmeci	3	15.	Pabuççular Arastası	Dükkan	1
4.	Bazeganlar derunu	Bazergan Dükkanı	1	16.	Pirinç Loncası kurb.	Berber	1
5.	Çukur Çeşme kurb.	Kahvehane	1	17.	Semerciler derunu	Semerci	1
6.	Dernek Pazarı	Ekmekçi fırını	1	18.	Şehre Küsdü Mah.	Pabuççu	1
7.	Dernek Pazarı	Kahvehane	1	19.	Şehre Küsdü Mah.	Barutçu karhanesi	1
8.	Divan Süleyman Mah.	Yağhane	1	20.	Un Loncası kurb.	Han (*)	1
9.	Hass Timarı arazisi	Yoncalık bahçesi	1	21.	Yenice Mah.	Sebze bahçesi	1
10.	İsa Bey Hamamı civarı	Katmerci	1	22.		Pabuççu	1
11.	Karyeciler Mah.	Yağhane	1	23.		Eskici	1
12.	Koza Loncası kurb	Kahvehane	1	24.		Saatçi	1

* Günümüze ulaşmamış olan; üst katta 43 oda, zeminde 33 mağaza, dışta 7 dükkan ve kahvehane bulunduran Dünyevi-oğlu Hanı kastedilmektedir.

19. yüzyılda savaşlar ve ağır vergiler ile halkın ekonomik gücü zayıflamıştır. Bu dönemde tütün işletmeleri Fransızlar'ın elinde bulunmakta ve tarım ilkel şartlarda yapılmaktadır. Bu dönemde, Batıda sanayiinin gelişimi ile üretim değişmiş, Avrupa devletlerinin pazar ihtiyaçları artmıştır. Osmanlı İmparatorluğu tarım ürünlerinin çeşitliliği ve bolluğu ile dikkat çekmiş, yabancı şirketler Batı Anadolu pazarlarına yönelmişlerdir. Avrupa'dan işlenerek gelen ucuz mallarla; elde dokunmuş yerli malları rekabet edemediğinden, kumaş imalathaneleri yaşayamaz hale gelmiş, 19. yüzyılda bölge sadece hammadde satar hale gelmiştir (Denel, 1982, s. 11; Stewig, 1970, s. 191).

19. yüzyıl kente birçok önemli yapının kazandırıldığı bir dönem olmuştur. Ayrıca belediye etkinlikleri gelişmiş, Akhisar Belediyesi de bu dönemde, 1877 yılında kurulmuştur (Cerasi, 1999, s. 49). Bu yapıları yaptıranlardan biri 1868 yılında ölen Kantarcızade Hacı Ahmet Ağa'dır. Akhisar'ın Abdünnebi Efendi Mahallesi'nde ve Çınarlı Kapı mevkiinde 1854 yılında bir cami, 10 hücreli bir medrese, bir okul, bir de imaret yaptırmıştır. Kantarcıoğlu Hanı dışında; bir rum-hane, 19 dükkân ve mağaza, bir meskenhane, bir samanlık ve iki parça arazi ile zeytin ağaçlarını gelir amacı ile vakfetmiştir. 3 Mart 1924'te 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kaldırılınca, vakfa ait medrese boş kalmış ve bir süre sonra yıkılmıştır. Kantarcıoğlu Hanı 1975 yılında yıkılmış ve yerine Emin Bey İlköğretim Okulu inşa edilmiştir (Satış, 1994, s. 350).

19. yüzyılda kötüleşen yaşam şartları ve ekonomik sıkıntıların ardından, 20. yüzyılın başında Mondros Ateşkes Antlaşması ile (1918) Batı Anadolu'da Yunan işgalleri başlamıştır. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilmesinin ardından 20 Mayıs günü iç bölgelere harekete geçilmiştir. Batı Anadolu'daki birçok yerleşim gibi Akhisar da işgale herhangi bir direniş göstermemiştir. 5 Haziran 1919'da Yunan birliğinden bir komutan şehre gelmiş ve Hükümet Konağı'na Yunan bayrağı çekilmiştir. Bu olay karşısında yerli halktan bazı kişiler Sındırgı'ya göç etmeye başlamıştır. 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşanın Akhisar'a taarruz emri ile Yunan birlikler çatışmaya girmemiş ve 10 Haziran günü şehri terk edip Manisa'ya çekilmiştir.

Yunan birliğinin Akhisar'ı boşaltmasının ardından halktan toplanan yardımlar ile Redd-i İşgal Cemiyeti kurulmuştur. Kasabanın Kuva-yı Milliye'cileri Yunan birliklerine önemli kayıplar verdirmişlerdir. Karaosmanoğlu Halit Paşa ve adamları da yerel kuvvetlere katılmıştır. 7 Temmuz 1919 tarihinde Yunan taburu tarafından ani bir baskın düzenlenmiş ve Papazlı Köyü'nde Halit Paşa öldürölerek, Akhisar'ın ilk şehidi olmuştur. Aynalı Camiye defnedilen Paşa'nın yerine, adına bir ortaokul yaptırılan Ali Şefik Bey geçmiştir (Gökdemir, 1990, s. 58).

1920 yılı başlarında Yunan Ordusu işgali tekrar başlamış ve Akhisar 22 Haziran 1920'de ikinci kez işgal edilmiş, Türk birlikleri Harta İstasyonu'na çekilmek zorunda kalmıştır. 6 Eylül 1922'e kadar işgal devam etmiştir. İşgalin ilk dönemlerinde Yunan yönetimi kentte herhangi bir yıkım yapmamış, hatta bazı bayındırlık çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu dönemde hastane, Tahtakale Hanı ve Hükümet Konağı onarılmıştır (Akhisar, 1983, s. 5545).

30 Ağustos 1922'de Büyük Taarruz'un başlaması ile Yunanlılar geri çekilmiş, 6 Eylül 1922 günü, Türk Ordusu hiçbir dirençle karşılaşmadan kente girip, Tahir Ün Caddesi'nden Hükümet Konağı'na giderek Türk bayrağını çekmişlerdir (Gökdemir, 1990, s. 61). Daha öncesinde ve işgal yıllarında, Akhisar yerli halkı Rumlar ile yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Yunan Ordusu'nun geri çekilmesi sırasında bir çok Rum kentten ayrılmak istememiştir. Yunan Ordusu'na kalanların can güvenliği sözü verilmiş ve birlikler kente büyük zararlar vermeden şehirden çıkmışlardır. 1922'den günümüze kadar, Manisa İli'ne bağlı olan ilçe konumu devam etmektedir.

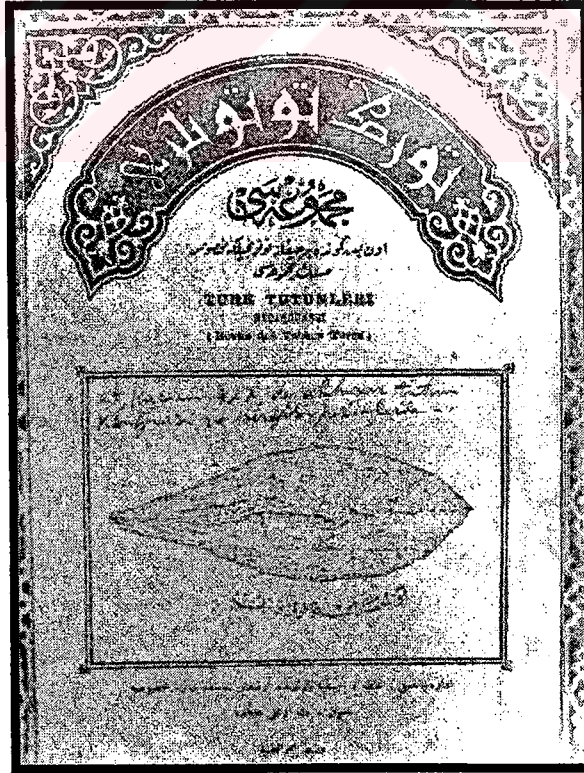
3.5 Cumhuriyet Dönemi

İşgal dönemi ve Kurtuluş Savaşı'nın ardından kentin sosyo – ekonomik yapısı gerilemiş, tüm ülkede yaşanan yokluk ve sıkıntılı dönem Cumhuriyet Devrimleri ile son bulmuştur. Kentte, yerel yönetimlerin de girişimleriyle kısa sürede birçok yenileşme hareketi gerçekleştirilmiştir. Şehir sineması, kapalı spor salonu, otobüs garajı, elektrik santrali gibi yapılar yanında; otel, mağaza, banka gibi modern hayatın

gerektirdiği değişik tipte yapılar inşa edilmiş, parklar ve rekreasyon alanları düzenlenmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Akhisar, Manisa merkez ilçeden sonra, ekonomik ve kentsel büyüklük olarak ilin ikinci büyük ilçesi olmuştur. Tarım ürünlerinin tümünün yüksek gelir getirmesinin yanında, gıda ve küçük sanayisindeki ilerlemeler ile de kent gelişmesini sürdürmüştür. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra özel girişimlerin sayısı artmıştır. 1960 yılında Akhisar'da 3 adet halı fabrikası açılmıştır. Küçük sanayi bölgesi ile birlikte zeytinyağı, tuğla fabrikaları, sigara fabrikası ve tavuk çiftliklerinin kurulması ile çalışma olanakları arttırılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde tütünçülük daha da ilerlemiş ve Akhisar, Ege Bölgesi'nin önemli bir tütün merkezi haline gelmiştir. 1927 yılının Kasım ayında; dönemin belediye başkanı İsmail Bahri Bey'in katkılarıyla, Akhisar'da bir Tütün Kongresi düzenlenmiş ve tütünçülüğün sorunlarıyla, geleceği tartışılmıştır (Resim 3.3). 2. Tütün Kongresi "Fransız Rejisinden Milli Tütünçülüğe" başlığı ile 1994 yılında gerçekleşmiştir.

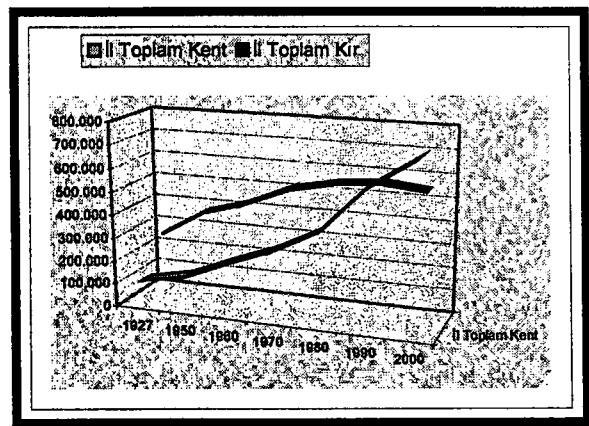
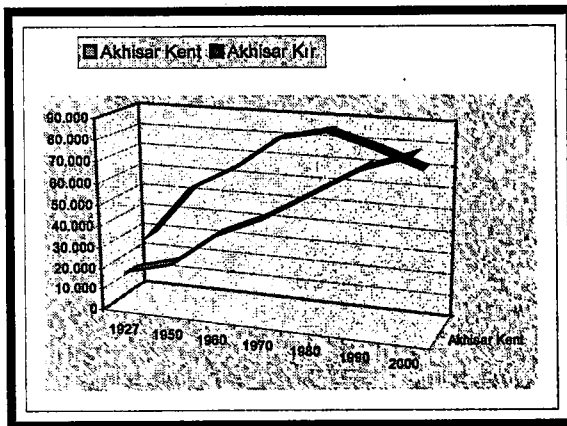

Resim 3. 3 1927 Yılında Yapılan Tütün Kongresi Broşürü (Satış, 1994, s.531)

İlçe merkezine ait tüm belediyelerin imar planları yapılmıştır. Akhisar'ın ilk imar planı 1958 yılında onaylanmış, gelişen yıllar içinde planlamada yenilemeler süregelmiştir. Akhisar'ın kentsel nüfusu, 1950 – 2000 yılları arasında 4.5 kat artmış, 2000 yılında kent nüfusu 81.000'in üzerine çıkmıştır. İlçe nüfusunun % 42'sinin kent merkezinde yaşıyor olmakla birlikte; kırsal bölgeleri de büyük ve gelişmiş yerleşmelerdir. Nüfus artışındaki kent – kır yerleşimi oranı 1990'lı yıllarda bozulmuş, kırsal yerleşimlerdeki nüfus oranı % 8'lik azalma göstermiştir (Tablo 3. 5) (Akhisar, 1983, s. 5588).

Tablo 3. 5 1927 – 1980 Yılları Arasındaki Nüfus Gelişimi (T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü)

		1927	1950	1960	1970	1980	1990	2000
Manisa Merkez İlçesi	Toplam	92.653	104.840	106.445	128.031	158.982	221.694	278.555
	Kent	28.635	35.240	59.675	72.276	94.167	158.928	214.345
	Kır	64.018	69.600	46.770	55.755	64.815	62.766	64.250
Akhisar	Toplam	47.716	77.221	104.744	129.132	146.444	152.397	152.582
	Kent	18.050	23.732	39.381	48.796	61.491	73.944	81.510
	Kır	29.666	53.489	64.913	80.336	84.953	78.453	71.072
İl Toplam	Toplam	372.558	520.091	657.104	805.650	941.941	1154.418	1260.169
	Kent	108.972	146.347	228.126	299.202	396.297	590.374	714.760
	Kır	263.586	373.744	428.978	506.448	545.644	564.044	545.409

Tablo 3. 6 Akhisar Kenti Kronolojisi

M.Ö. 3000 - 2000	İlk Tunç Çağı
M.Ö. 2000 – 1200	Orta – Son Tunç Çağlar
M.Ö. 1200 – 680	Frigler Dönemi
M.Ö. 680 – 547	Lidya Krallığı Dönemi
M.Ö. 547 – 334	Persler Dönemi
M.Ö. 334 – 281	İskender Dönemi
M.Ö. 281 - 190	Seleukos Krallığı Dönemi
M.Ö. 190 – 129	Bergama Krallığı Dönemi
M.Ö. 129 – M.S. 395	Romalılar Dönemi
395	Bizans Egemenliği'nin başlaması
1313	Saruhan Bey'in Manisa'yı beylik merkezi yapması ile Saruhanoğulları Beyliği Dönemi'nin başlaması
1390	I. Beyazıt'ın Saruhanoğulları Beyliği'ne son vermesi ile bölgenin Osmanlı topraklarına katılması
1402	Timur'un Saruhanoğulları Beyliği'ni canlandırması
1410	Çelebi Sultan Mehmed'in Saruhanoğulları Beyliği'ne kesin olarak son vermesi
5 Haziran 1919	Yunanlıların Akhisar'ı işgal etmesi
10 Haziran 1919	Kuva-yı Milliye'nin Yunanlıları Akhisar'dan çekilmek zorunda bırakması
22 Haziran 1920	Akhisar'ın ikinci kez işgali
6 Eylül 1922	Akhisar'ın Yunan işgalinden kurtulması

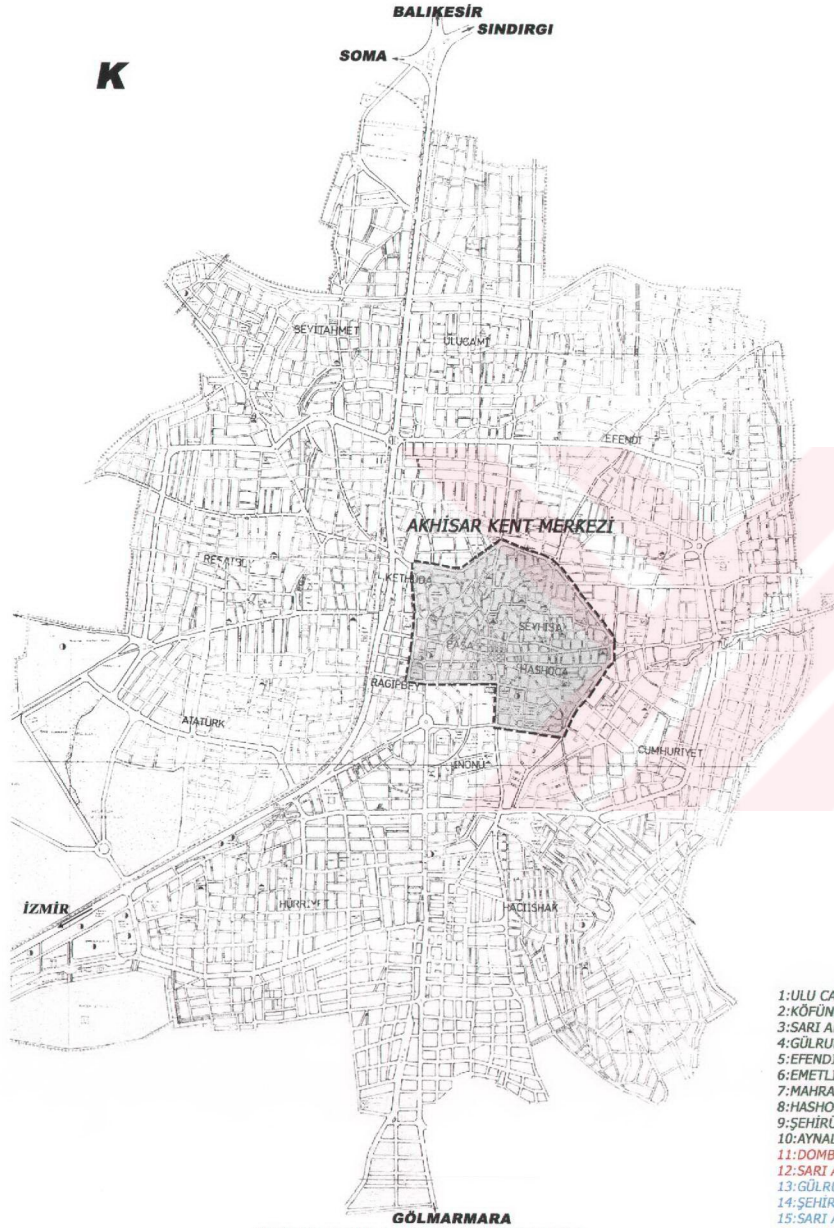
BÖLÜM 4

AKHİSAR KENT MERKEZİNDE YER ALAN TARİHİ YAPILARIN İNCELENMESİ VE SORUNLARININ SAPTANMASI

4.1 Kent Merkezinin Nitelikleri ve Kent Bütünü ile İlişkileri

Akhisar ilçesinde tarihi nitelik taşıyan yapılar kent merkezinde yoğunlaşmaktadır (Harita 4.1.a). İzmir – İstanbul karayolunun doğu yönünde bulunan merkez büyük oranda yenilenmiştir. Kent merkezinde Antik Dönem, Beylikler ve Osmanlı Dönemi ile Erken Cumhuriyet Dönemleri'ne ait yapılar, farklı bölgelerde; bazı yerlerde de üst üste gelişmiştir. Kent merkezi; içerdiği yapı tipleri, yapıların ait oldukları dönemler ve doku karakteristikleri ele alınarak farklı şekillerde incelenebilir. Günümüzdeki doku karakteristikleri esas alınarak merkez iki ayrı bölgeye ayrılabilir. 1. Geleneksel Doku 2. Modern Doku (Harita 4.1.b). Geleneksel doku da, kentin diğer bölgeleri gibi yenilenmiştir ancak, ada düzenlerinden eski sokak dokuları gözlenebilmektedir. Kentin tarihsel süreç içindeki gelişiminde Roma ve Bizans Dönemi'ne ait yapılar merkezin batı yönünde yoğunlaşırken, Beylikler ve Osmanlı Dönemleri'ne ait yapılar geleneksel doku içinde yayılmışlardır (Harita 4.1.c). Geleneksel Doku içinde bulunan tarihi yapıların işlevleri esas alınarak, 3 farklı tip gözlenmektedir. 1.1. Camiler 1.2. Hamamlar 1.3. Ticaret Yapıları (Harita 4.1.d) (Tablo 4. 1).

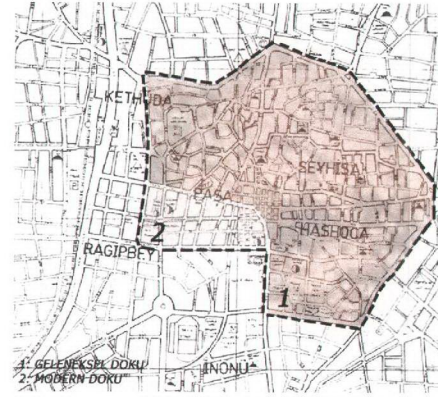
K

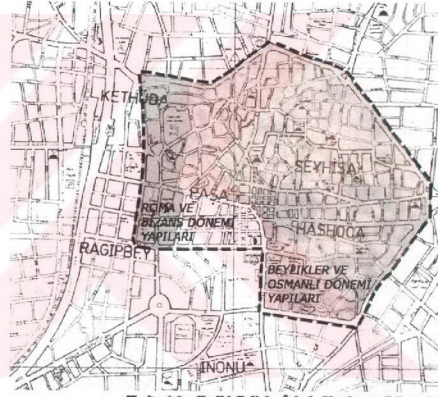
Harita 4.1 a Kent Merkezinin Kent Bölünüşü İçindeki Yeri

Harita 4.1 Akhisar Kent Merkezinin Farklı Şekillerde İncelenmesi

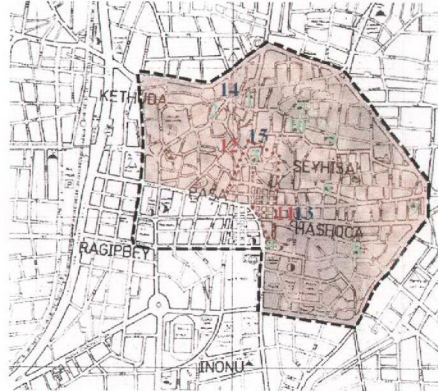
- 1:ULU CAMİ
- 2:KÖFÜNLÜ CAMİ
- 3:SARI AHMET PAŞA CAMİ
- 4:GÜLRUH SULTAN CAMİ
- 5:EFENDİ CAMİ
- 6:EMETLİ CAMİ
- 7:MAHRAMACI CAMİ
- 8:HASHOĞA CAMİ
- 9:ŞEHİRÜSTÜ CAMİ
- 10:AYNALI CAMİ
- 11:DOMBAYCIOĞLU HANİ
- 12:SARI AHMET PAŞA HANİ
- 13:GÜLRUH SULTAN HAMAMI
- 14:ŞEHİR HAMAMI
- 15:SARI AHMET PAŞA HAMAMI

Harita 4.1 b Kent Merkezinde Doku Karakteristikleri

Harita 4.1 c Tarihi Gelişim İçinde Yapılaşma Dönemleri

Harita 4.1 d Geleneksel Dokuda Anıtsal Yapılar

Tablo 4. 1. Akhisar Geleneksel Dokusunda Bulunan Tarihi Yapılar

Bulunduğu Bölge	Yapı Tipi	Yapı Adı - Numarası	Pafta - Ada - Parsel	Mahalle
Geleneksel Dokuda Yer Alan Yapılar	Cami	Ulu Cami	49 – 54 – 1	Ulu Cami Mahallesi
		Köfünlü Kara Mehmet Cami	49 – 62 – 8	Ulu Cami Mahallesi
		Efendi Cami	81 – 262 – 3	Efendi Mahallesi
		Emetli Cami	38 – 212 – 4	Şeyh İsa Mahallesi
		Mahramacı Cami	82 – 273 – 16	Efendi Mahallesi
		Hashoca Cami	43 – 164 – 1	Hashoca Mahallesi
		Sarı İbrahim Cami	41 – 159 – 1	Hashoca Mahallesi
		Aynalı Cami	82 – 264 – 2	Efendi Mahallesi
	Hamam	Sasa Bey Hamamı	49 – 65 – 15	Ulu Cami Mahallesi
	Dombaycıoğlu Hanı	Han	42 – 179 - 2	Hashoca Mahallesi
	Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Yapıları	Cami	38 - 227 – 1, 2	Şeyh İsa mahallesi
		Hamam	38 – 228 – 1	Şeyh İsa Mahallesi
		Han	2 – 104 – 14	Şeyh İsa Mahallesi
		İmarethane	38 – 198 - 13, 14, 15	Şeyh İsa Mahallesi
		Eski Katır Damı	38 - 551 - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,	Şeyh İsa Mahallesi
	Gülruh Sultan Külliyesi Yapıları	Cami	42 – 171 - 1	Hashoca Mahallesi
		Hamam	42 – 179 - 4	Hashoca Mahallesi
	Dükkan	1.	2 - 111 - 6	Paşa Mahallesi
		2.	2 - 111 - 7	Paşa Mahallesi
		3.	2 - 111 - 8	Paşa Mahallesi

		4.	2 – 125 - 9	Paşa Mahallesi
		5.	38 – 222 - 12, 13	Şeyh İsa Mahallesi
		6.	40 – 146 - 8	Hashoca Mahallesi
		7.	40 – 147 - 2	Hashoca Mahallesi
		8.	40 – 147 - 19	Hashoca Mahallesi
		9.	40 – 148 - 2	Hashoca Mahallesi
		10.	40 – 148 - 4, 6	Hashoca Mahallesi
		11.	40 – 148 - 12, 13	Hashoca Mahallesi
		12.	40 – 181 - 10, 11, 12, 13	Hashoca Mahallesi
		13.	40 – 182 - 13, 14	Hashoca Mahallesi
		14.	40 – 184 - 1	Hashoca Mahallesi
		15.	40 – 184 - 2, 3	Hashoca Mahallesi
		16.	40 – 184 - 5	Hashoca Mahallesi
		17.	40 – 184 - 6, 7	Hashoca Mahallesi
		18.	40 – 184 - 8	Hashoca Mahallesi
		19.	40 – 184 - 11, 12	Hashoca Mahallesi
		20.	40 – 186 - 8, 9, 10	Hashoca Mahallesi
		21.	40 – 188 - 13, 14, 15, 16	Hashoca Mahallesi
		22.	40 – 189 - 8	Hashoca Mahallesi
		23.	40 – 190 - 1	Hashoca Mahallesi
		24.	42 – 178 - 7	Hashoca Mahallesi

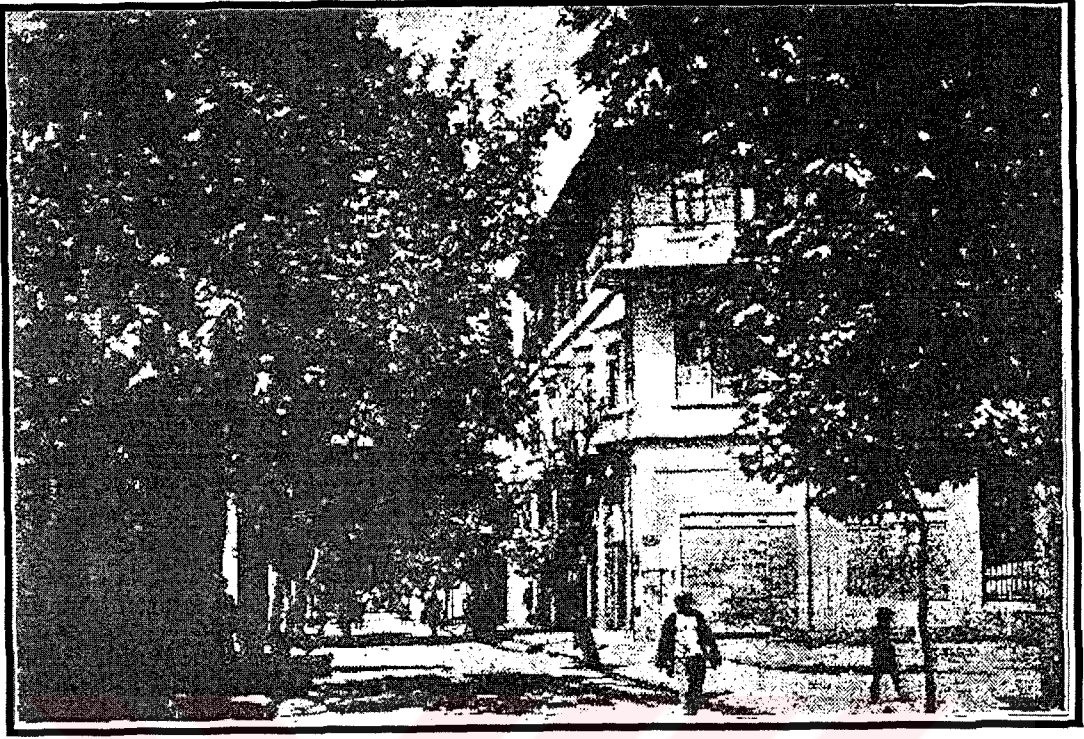
Akhisar kent merkezinde, “Antik Yerleşim Alanı” olarak sınırlanan bölgedeki eserlerin buluntu durumu, kentsel bir iz oluşturduğundan çalışma içinde incelenmiştir. Bu bölgenin kuzeyinde geleneksel sokak dokusu korunmuştur. Güneyinde ise modern kente ait yoğun yapılaşma yer almaktadır. Akhisar’da, kültür varlığı özelliği taşıyıp günümüze ulaşan yapıların büyük bölümü Osmanlı Dönemi’ne tarihlenmektedir. Bu yapılar geleneksel dokuda bulunmaktadır. Beylikler ve Osmanlı Dönemleri’nde, kentteki yapı tipleri değişmiş, mahalleler, belirli bir düzen oluşturmayacak biçimde şekillenmiştir. Bölgede 2 adedi Beylikler Dönemi’ne tarihlenen 10 adet tarihi cami, ve 3 adet hamam yer almaktadır. Kent genelinde olduğu gibi bu bölgede de eski doku, tarihsel süreçte yeni yapılaşmalar ile zedelenmiştir.

Geleneksel doku içinde yer alan ticaret yapılarını; Osmanlı Dönemi’ne ait hanlar ve Erken Cumhuriyet Dönemi’ne ait dükkanlar oluşmaktadır. Kentin iki adet külliyesi de geleneksel doku içinde yer almaktadır. Sarı Ahmet Paşa ve Gülruh Sultan Külliyesi, ticaret bölgesinin iki ucundaki röper noktalarını oluşturmaktadır. Sarı Ahmet Paşa Külliyesi’ne ait cami, hamam, han, imarethane, eski katır damı ile Gülruh Sultan Külliyesi’ne ait cami, hamam arasında tescillenmiş 19. yüzyıla ait bir adet han, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemleri’ne ait 27 adet dükkan bulunmaktadır. Akhisar ticaret bölgesinin gelişiminde, Sarı Ahmet Paşa Külliyesi’ne ait merkezi cami ve günümüze ulaşmamış olan Akhisar bedesteni bölgenin odak noktasını oluşturmuş, çarşı bu yapıların arasında şekillenmiştir. Tankut da Osmanlı Dönemi’nde bedesten ve merkezi caminin, çarşı gelişiminde belirleyici rolleri olduğunu belirtmiştir (Tankut, 1973, s. 777). Ayrıca, yöresel imalathanelerin gruplar halinde bir arada bulunması, bölgeyi özellikli kılmaktadır (Resim 4.1).

Resim 4. 1 Ticaret Merkezinde Bulunan Tenekeçiler Sokağı

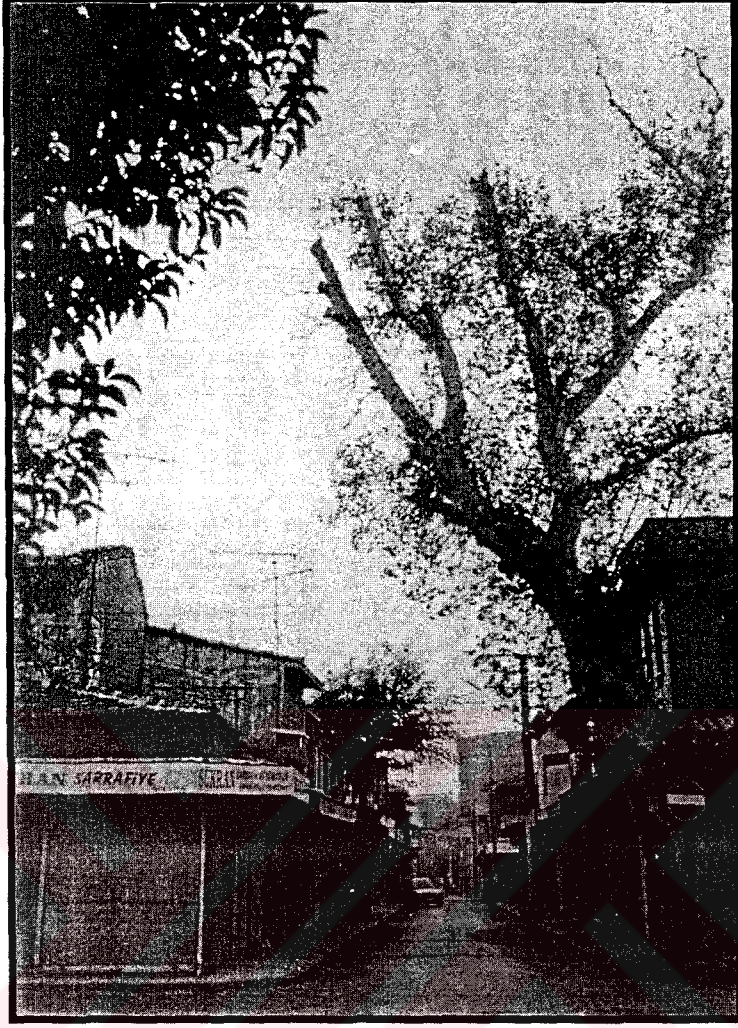
“Modern Dokuda” 1950 ve sonraki yıllarda gerçekleştirilen imar çalışmaları doğrultusunda geleneksel merkez dışında yeni modern bir merkez yaratılması ihtiyacı duyulmuştur. Bu yıllarda modern yaşamın ihtiyaçlarını karşılayacak olan; şehir sineması, belediye binası, kasaphane gibi yapılar inşa edilmiş, bu yeni yapı tipleri ile kentin görünümü değişmiştir. Tren garı ile şehrin çarşısını bağlayan ve günümüzde de kentin en işlek caddesi konumunda olan Tahir Ün Caddesi ve paralelinde bulunan 1. ve 2. Nakliye Caddeleri kentin ulaşım ağını oluşturan ana aksları haline gelmiştir (Harita 4. 1d). Tahir Ün Caddesi ve paralelindeki caddelerde, eski dokuda yer alan iki katlı, bahçeli konakların yerini, ticari ilişkilerin sağlandığı dükkanlar, pasajlar, iş hanları, mağazalarla; otel, lokanta, pastane gibi yeni bina türleri, almıştır (Resim 4.2). Tahir Ün Caddesi’nin iki yanındaki sık çınar ağacı dizileri korunamamıştır (Resim 4.3). Şehirde, günümüze ulaşan, İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu’nun 1996 yılında tescillediği 11 adet çınar ağacı bulunmaktadır (Resim 4. 4).

Resim 4. 2 1930'lu Yıllarda Tahir Ün Caddesi'nden Görünüm

Resim 4. 3 1930'lu Yıllarda Tahir Ün Caddesi'nden Görünüm

Resim 4. 4 190 Numaralı Adanın Köşesinde Bulunan Tescilli Çınar Ağacı

Kent merkezinde bulunan özellikli yapılar az sayıda olduğu için sokak kapsamında korunacak bir bölge bulunmamaktadır. Merkezdeki trafik akslarına yapılan düzenlemeler sırasında, yollar genişletilirken, tarihi yapılar, yaya trafiği, yeşil doku, çıkmaz sokaklar, geleneksel meydanlar gibi kent kimliğini oluşturan mimari öğelere zarar verilmiş, kent estetiği bozulmuştur. Kent merkezinde yer alan eski eserler; İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenerek koruma altına alınmış, ancak bakımsız durumda bulunmaktadır. Kullanılır durumda olan tarihi yapılara, çok fazla müdahale edilmiş, yapılar orijinalliklerini yitirmiştir (Resim 4.5 - 4.7). Kullanılmayan yapıların çoğu, işlevlerini yitirmiş, bakımsızlıktan harap durumda bulunmaktadır (Resim 4. 8).

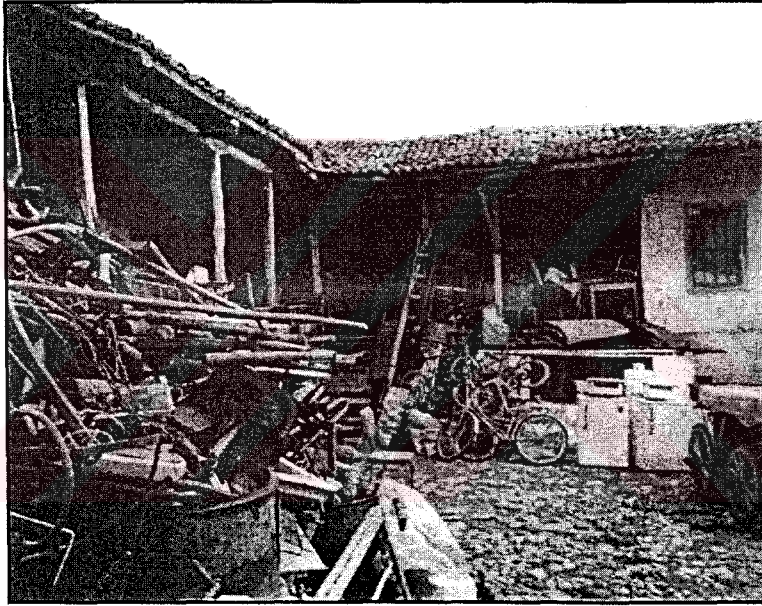
Resim 4. 5 Çarşıda 124 ve 119 Numaralı Sokak Köşesinde Bulunan Yapı

Resim 4. 6 Çarşıda 3 ve 10 Numaralı Sokak Köşesinde Bulunan Yapı

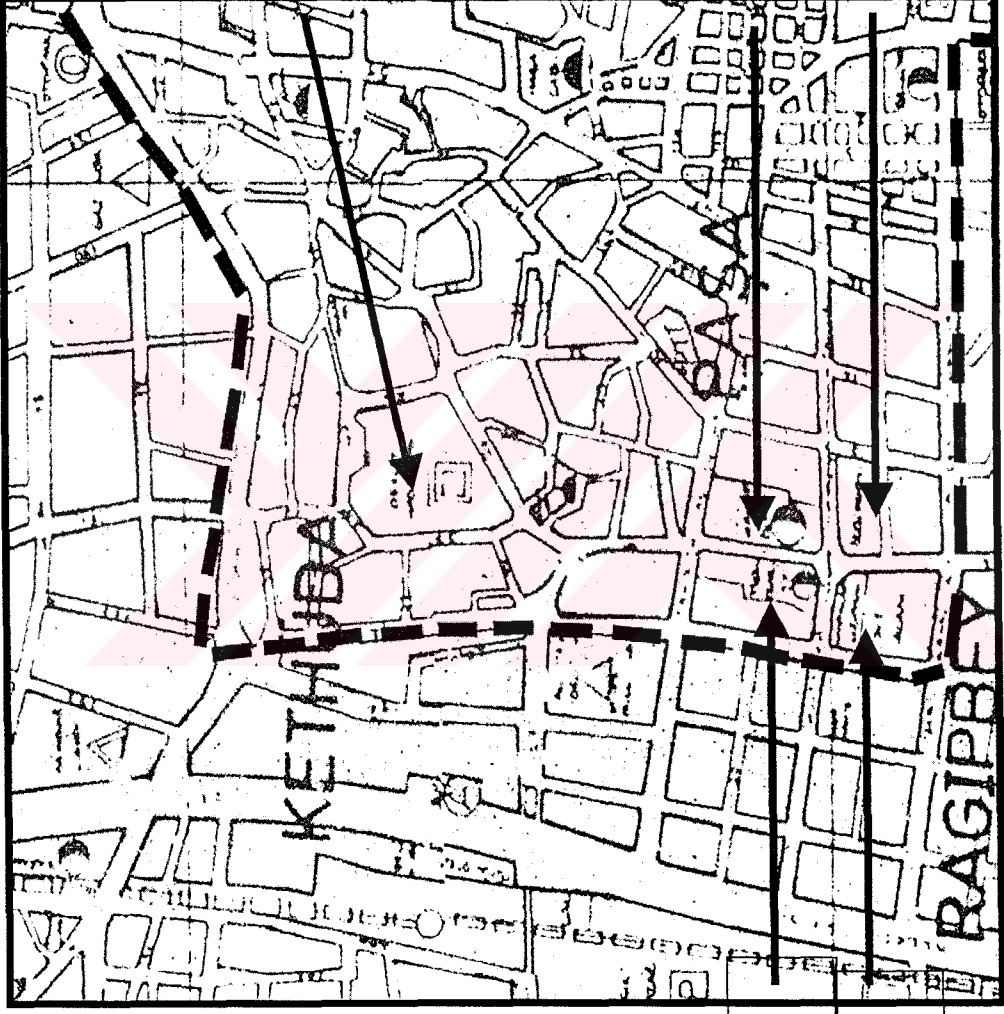
Resim 4. 7 Çarşıda 3 Numaralı Sokakta Bulunan Sıralı Dükkanlar

Resim 4. 8 Harap Durumda Bulunan Dombaycıoğlu Hanı

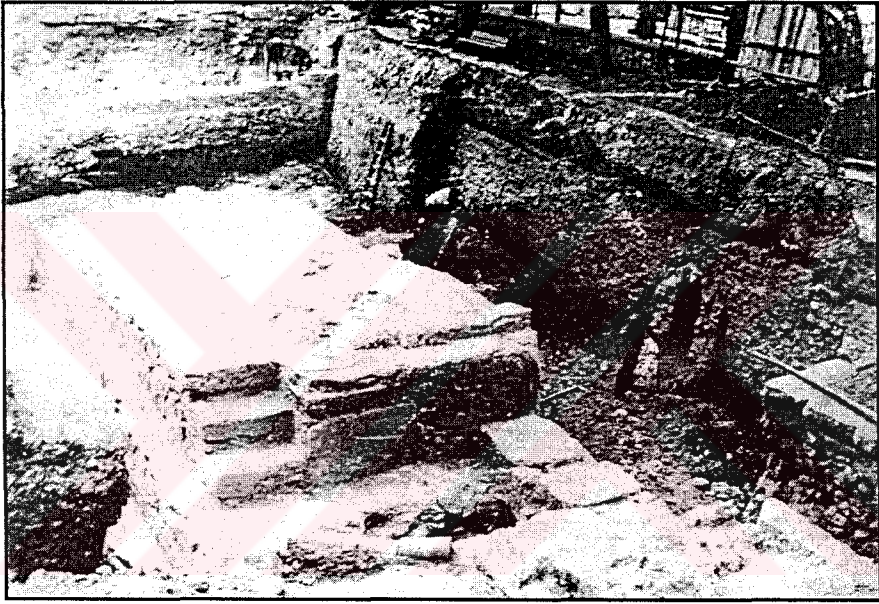
4.2 Antik Yerleşim Alanı

Antik Thyateira kentinin ortaya çıkışını ve gelişimini kesin bir biçimde ortaya koymak arkeolojik bulguların yetersiz olmasından dolayı güçtür. İlk yerleşim izleri M.Ö. 3000’li yıllara dayanmaktadır (Head, 1887, s. 554). Kentte bulunan Antik Dönem’e ait kalıntılar şehir merkezinin batı yönünde yoğunlaşmaktadır. Tepe Mezarlığı ve Akhisar Höyüğü’nün yer aldığı alanlar bölgenin iki ucunu oluşturmaktadır. Bu iki bölge arasındaki adalarda da Antik Dönem yapı kalıntıları bulunmuştur (Harita 4.2).

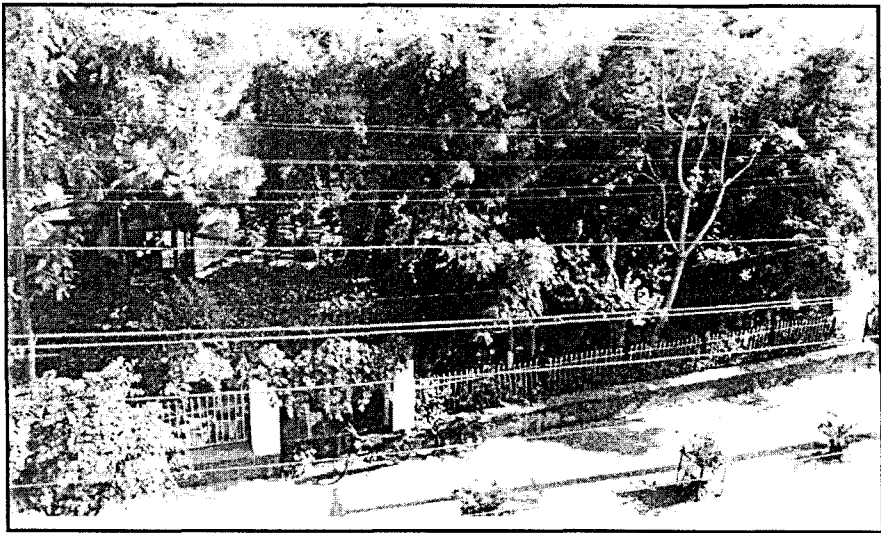

Harita 4.2 Antik Yerleşim Alanında Bulunan Yapı Kalıntılarının Yeri

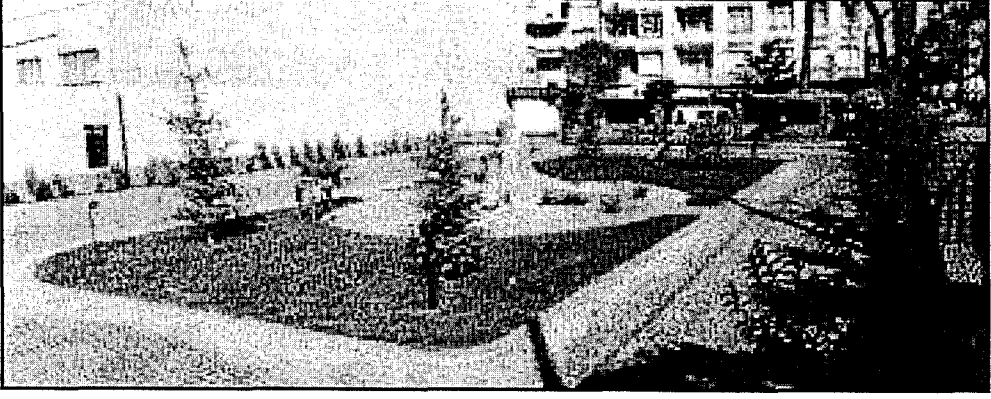
Bölgede, kaymakam lojmanının karşısında bulunan Tekel Binasının ve eski Ali Şefik Ortaokulu'nun bahçesinde, 1991 yılında, inşaat için açılan temel çukurlarında Antik Dönem'e ait yapı kalıntıları bulunmuştur (Resim 4. 9). İki inşaat da durdurulmuş ancak kazı devam ettirilememiştir. Üzerleri örtülerek alanlar bahçe olarak düzenlenmiştir (Resim 4. 10, 4. 11). Aynı bölgede bulunan Vergi Dairesi binasının temel çukuru açıldığında Antik bir yapıya ait duvar kalıntıları bulunmuştur. Ancak yöre halkının girişimleri yeterli olmamış; temel atılmış ve 6 katlı bina inşaatı kısa sürede tamamlanmıştır. Temel hafriyatı sırasında Satış'ın çektiği fotoğraflardan yapıya ait kemerler görülmektedir (Resim 4. 12 - 4. 14).

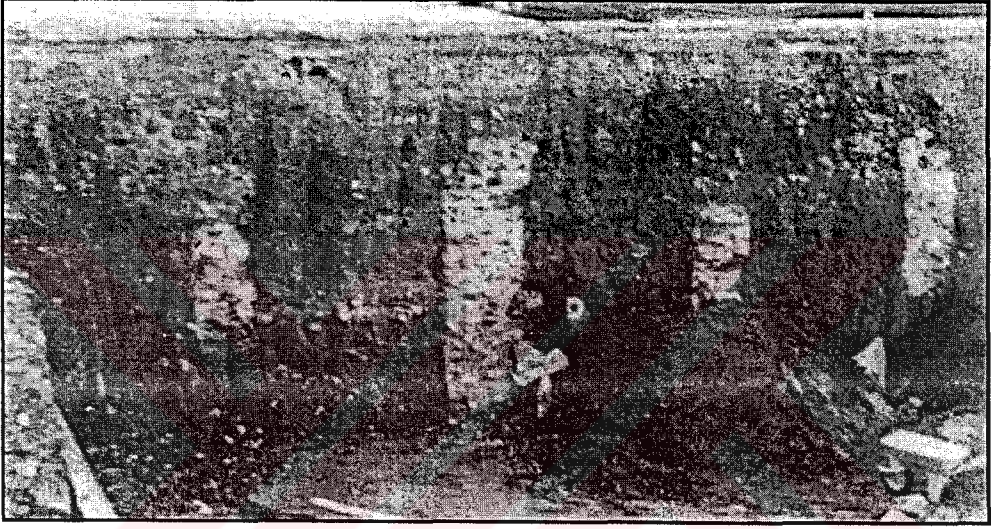
Resim 4. 9 Ali Şefik Ortaokulu Temel Çukurunda Bulunan Antik Dönem Kalıntıları

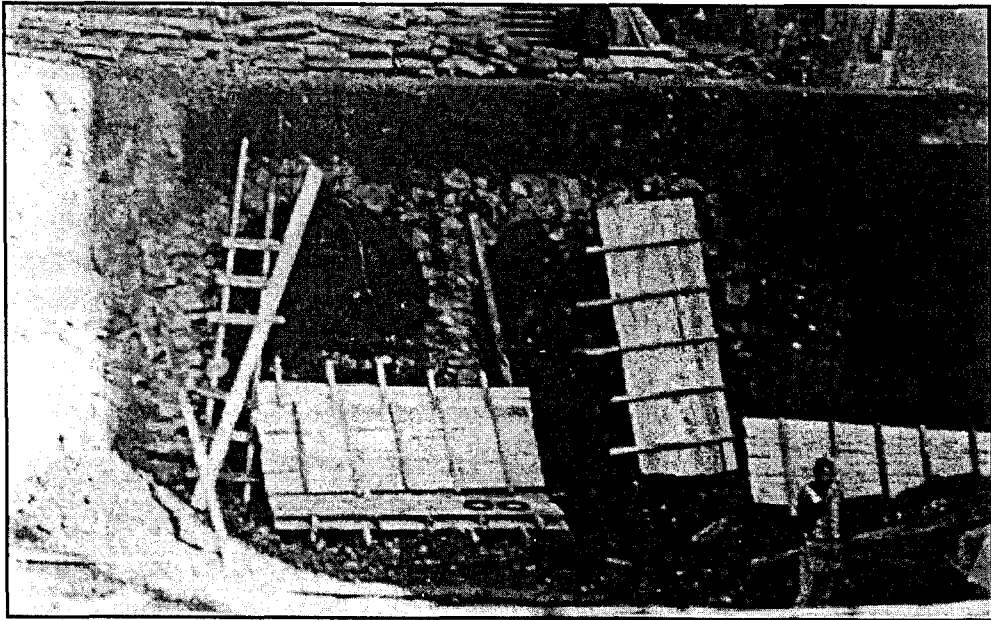
Resim 4. 10 Ali Şefik Ortaokulu'na Yapılan Bahçe Düzenlemesi

Resim 4. 11 Tekel Binası'na Yapılan Bahçe Düzenlemesi

Resim 4. 12 Vergi Dairesi'nin Temel Çukurunda Bulunan Yapı Kalıntıları

Resim 4. 13 Vergi Dairesi'nin Temel Çukurunda Bulunan Yapı Kalıntıları

Resim 4. 14 Antik Dönem Kalıntılarının Üzerine İnşa Edilen Vergi Dairesi

4.2.1 Tepe Mezarlığı

Günümüzde ulaşılmış, Akhisar kent merkezinde bulunan en eski tarihli yapı kalıntısı Tepe Mezarlığı adı ile anılan bölgede bulunmaktadır. 1962 yılında Paşa Mahallesi'nde inşaat için Orman İdaresi tarafından hafriyat çukuru açılıp yapı kalıntılarına rastlanınca, arkeolojik araştırmalara başlanmıştır. Kazı sonuçlarında, cadde seviyesinden 4.5 m. yüksekliğe kadar ayakta duran, aralarında tuğla hatıllar bulunduran duvarlara ulaşılmıştır (Resim 4.15, 4.16). Dikdörtgen biçimli, Roma Dönemi yapısının duvarları, moloz taş, kireç ve kum karışımı harç ile yapılmıştır (Resim 4.17, 4.18). Apsisli yapının, dini işlevi olmayan bir bazilika olduğu düşünülmektedir. Ayrıca uzunluğu 100 metreye yakın bir portiğin izleri bulunmuştur. Portiğin önündeki cadde; ortası kabarık, küçük moloz taşlarla işlenmiş bir döşeme ile

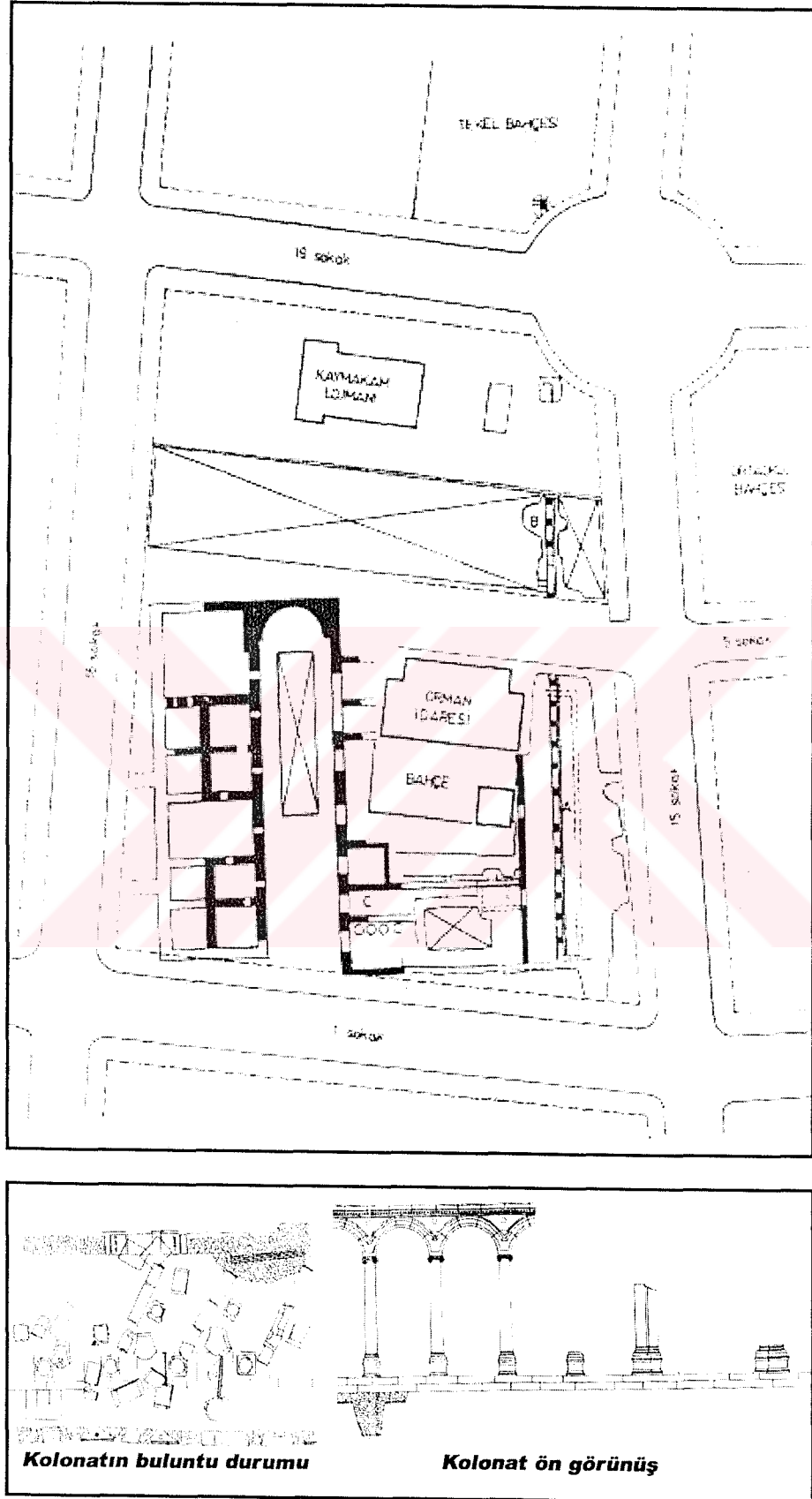
kaplıdır. Kalıntılardan; caddenin Roma Dönemi'ne ait, iki tarafı sütun sıraları ile çevrili olduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde kullanılan asfalt cadde ile eski cadde arasında 1.60 – 1.90 m. yüksekliğinde bir kot farkı bulunmaktadır (Harita 4. 3). Eski caddenin döşemesi asfalt caddenin altına doğru uzandığı için cadde eni hakkında net bir bilgiye ulaşmak mümkün olmamıştır. Ayrıca alanda yapılan sondaj çalışmalarında Bizans ve Roma Dönemleri özellikleri taşıyan çok sayıda sütun başı, seramik ve mozaik parçalarla Roma Devri'ne ait bakır sikkelere rastlanmıştır (Resim 4. 19, 4. 20), (Duyuran, 1969, s. 73, 74).

Resim 4. 15 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları

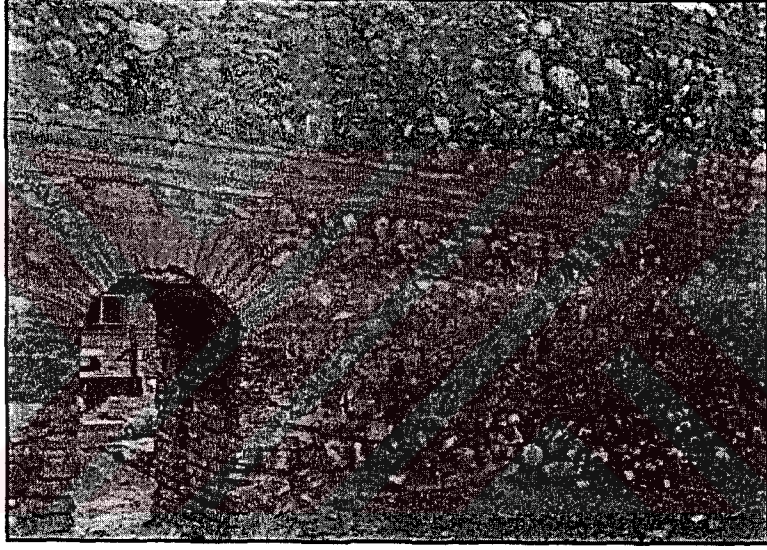
Resim 4. 16 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları

Harita 4. 3 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonuçları (Duyuran, 1974, s. 20)

Resim 4. 17 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları

Resim 4. 18 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Duvar Kalıntıları

Resim 4. 19 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Sütun Başlıkları

Resim 4. 20 Tepe Mezarlığı'nda Yapılan Kazı Sonucu Bulunan Kemer Kalıntıları

4.2.2 Akhisar Höyüğü

Tepe Mezarlığı kazısına başkanlık eden; Doç. Dr. Boysal ve Duyuran; Thyateira Akropolisi'nin, Akhisar Devlet Hastanesi'nin kurulu olduğu tepede bulunduğunu söylemektedir (Duyuran, 1974, s. 20). Şehrin kuzeyinde bulunan tepede devlet hastanesinin temel atımı sırasında Antik Dönem'e ait birçok parçanın bulunduğu tüm yerel kaynaklarda yazılıdır. Günümüzde höyüğün bulunduğu tepede yoğun yapılaşma bulunmaktadır.

4.3 Geleneksel Doku

4.3.1 Camiler

Akhisar kent merkezinin doğusunda bulunan; tescilli 10 adet camiden, Ulu Cami ve Köfünlü Kara Mehmet Cami Saruhanogulları Dönemi'ne; diğerleri Osmanlı Dönemi'ne tarihlenmektedir. Külliye camisi olan Sarı Ahmet Paşa Cami ve Gülrüh Sultan Cami geleneksel ticaret merkezinde yer alırken, diğerleri Akhisar'ın geleneksel konut bölgelerinde bulunmaktadır. Tarihi camilerin hepsi kullanılır durumdadır. Cami vakıfları tarafından yapıların bakımları yapılmaktadır. Yapılardan duvarları sıvalı olanların duvar örgüleri belirlenememiştir. Duvarları sıvasız olan camilerin çoğu, almalı bir duvar örgüsüne sahip olup moloz taş, kabayonu taş ve

tuğla ile inşa edilmişlerdir. Camilerin minare gövdeleri tuğla ile örülmüş, külahları sac malzeme ile örtülmüştür.

4.3.1.1 Ulu Cami

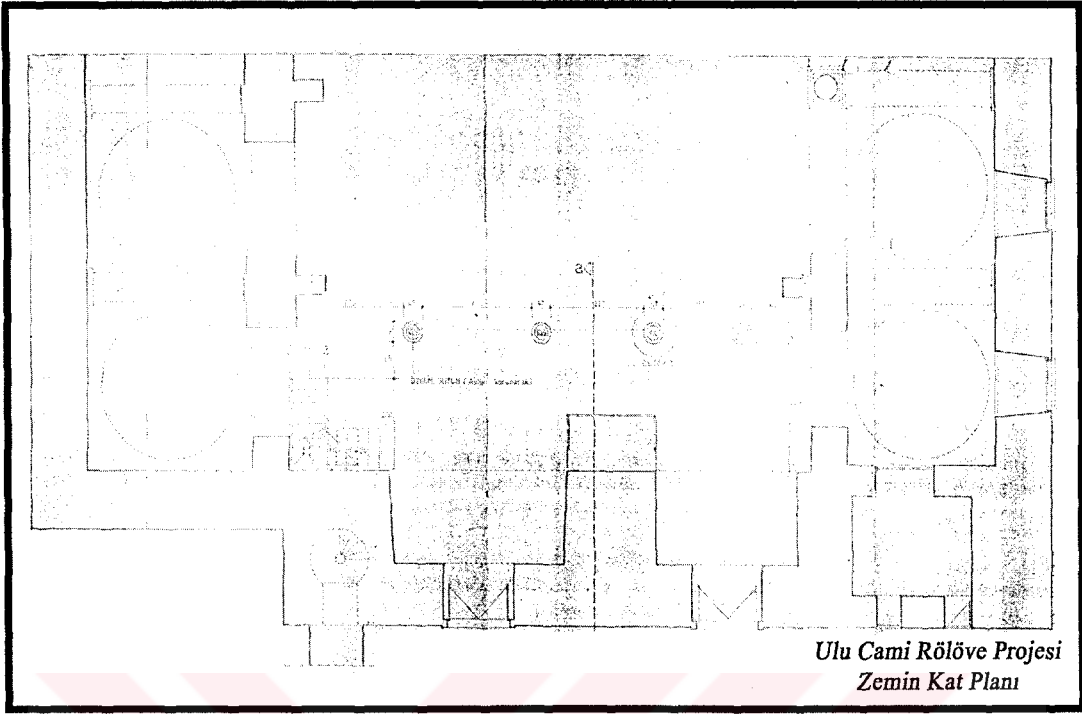
Adres: Ulu Cami Mahallesi 55 ve 57 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 49 – Ada 54 – Parsel 1

Bulunduğu adanın köşe parselinde yer alan cami, Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Eski Eser Fişi'nde, 15. yüzyıla tarihlenmektedir. Yapının inşa kitabesi yoktur. Yerel kaynaklarda, burada mevcut bir kilisenin, Saruhanoğulları'nın Akhisar'ı fethinden sonra camiye çevrildiği belirtilmektedir. Mercangöz de, yapı inşası sırasında burada bulunan mevcut bir kilisenin kalıntılarından yararlandığını, yapının çevre duvarlarının tahrip olup, sadece payelerinin korunduğunu düşünmektedir (Mercangöz, 1994, s. 145). Bu payeler günümüzdeki yapının 3.10 m. olan kuzey ve 3.90 m. olan güney duvarını oluşturmaktadır. Yapının batı ve doğu duvarları 1.20 ve 1.38 m. genişliğindedir (Harita 4. 4). Kilisenin apsisine ait temel kalıntıları, yapının dışında, doğu cephesi beden duvarının yanında görülmektedir (Resim 4. 21).

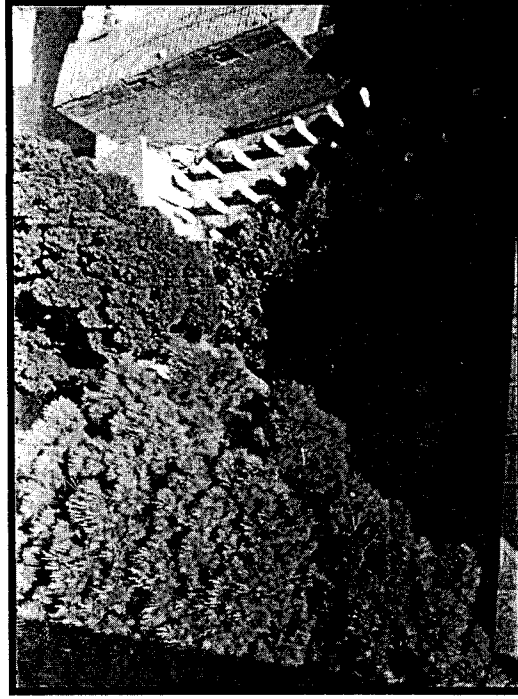
Resim 4. 21 Ulu Cami Bahçesinde Yer Alan Antik Dönem Temel Kalıntıları

Harita 4. 4 Ulu Cami Zemin Kat Planı (İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü)

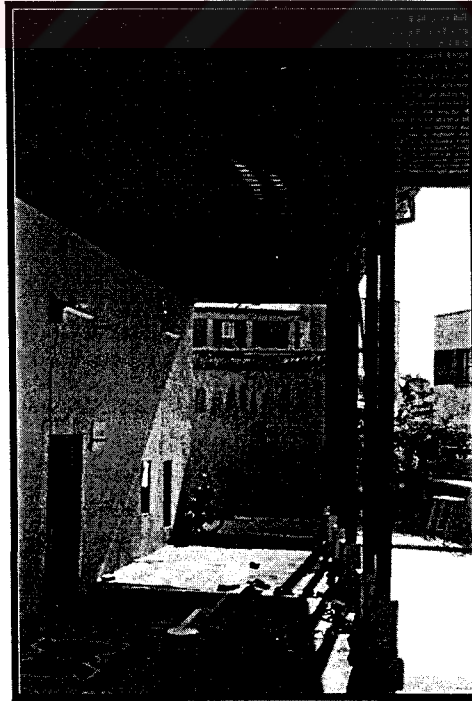
Evliya Çelebi, yapının halk arasında Fethiye Camisi adıyla anıldığını belirterek şunları kaydetmiştir (Evliya Çelebi, 1985, s.520): *“Halk dilinde Fethiye cami derler. Cami ise de eski zamanda kilise imiş. Düşmandan kesin olarak fethedilip mihrabı Kudüs iken Mekke-i mükerremeye çevrilmiş olduğundan Fethiye Cami adını almıştır. Minaresi yıkılmış olup tekrar yapılmıştır. Kagir kubbe ve kurşun örtülü camidir”*. Satış, Müderrisoğlu’nu kaynak göstererek eskiden cami avlusunda, karşılıklı ve birbirine eşit büyüklükte, üçer odalı birer darülhadis ve darülkurra, ikisinin arasında da bir dersane inşa edildiğini, caminin kuzeyinde de bir Nakşibendi Tekkesi bulunduğunu, ancak bu yapıların günümüze ulaşmadıklarını belirtmektedir (Satış, 1994, s. 336).

Cami; merkezi planlı bir harim, sonradan yapıldığı anlaşılan bir son cemaat yeri ve harimin kuzeyindeki minareden meydana gelmektedir. Caminin doğudaki avlu kodu ile batıdaki cami girişi arasındaki kod farkı 65 cm.dir. Avlunun güney ucunda, mezar taşlarının 19. yüzyıla ait olduğu bir hazire bulunmaktadır (Resim 4. 22).

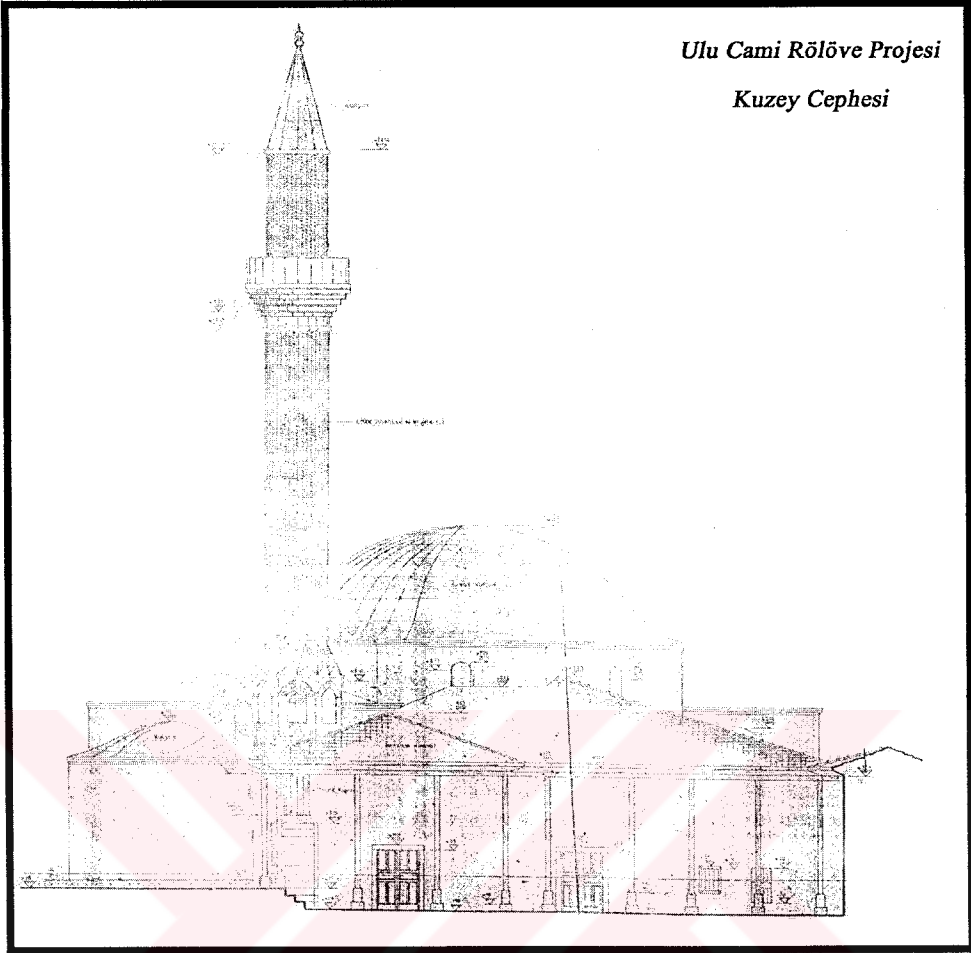

Resim 4. 22 Ulu Cami Bahçesinde Yer Alan Hazire

Camiye giriş cephesi olan kuzey cephesinde on üç ahşap destek üzerine oturan bir son cemaat yeri vardır. Kare kesitli destekler, kare kesitli taş kaideler üzerine oturmaktadır. Ahşap çıtalı tavanı, marsilya kiremidi ile kaplı bir kırma çatı ile örtülüdür (Resim 4. 23). Caminin kuzey cephesindeki dört açıklıktan üçü kapı, birisi penceredir. Doğudan itibaren ilk iki giriş harime açılmaktadır (Harita 4. 5).

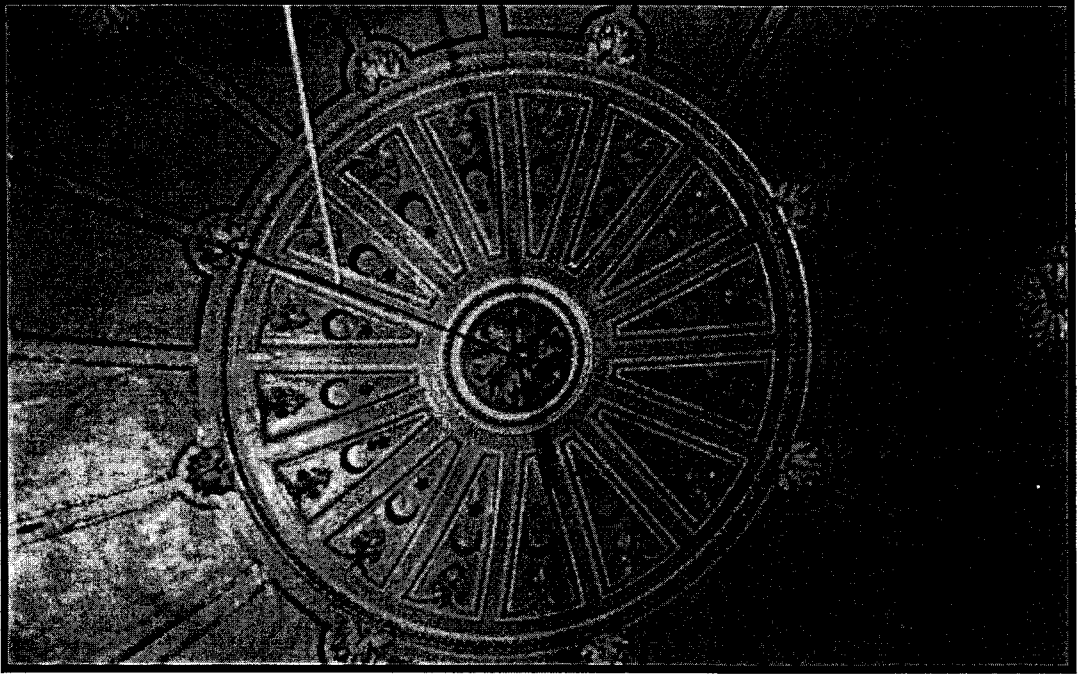

Resim 4. 23 Ulu Cami Son Cemaat Yeri

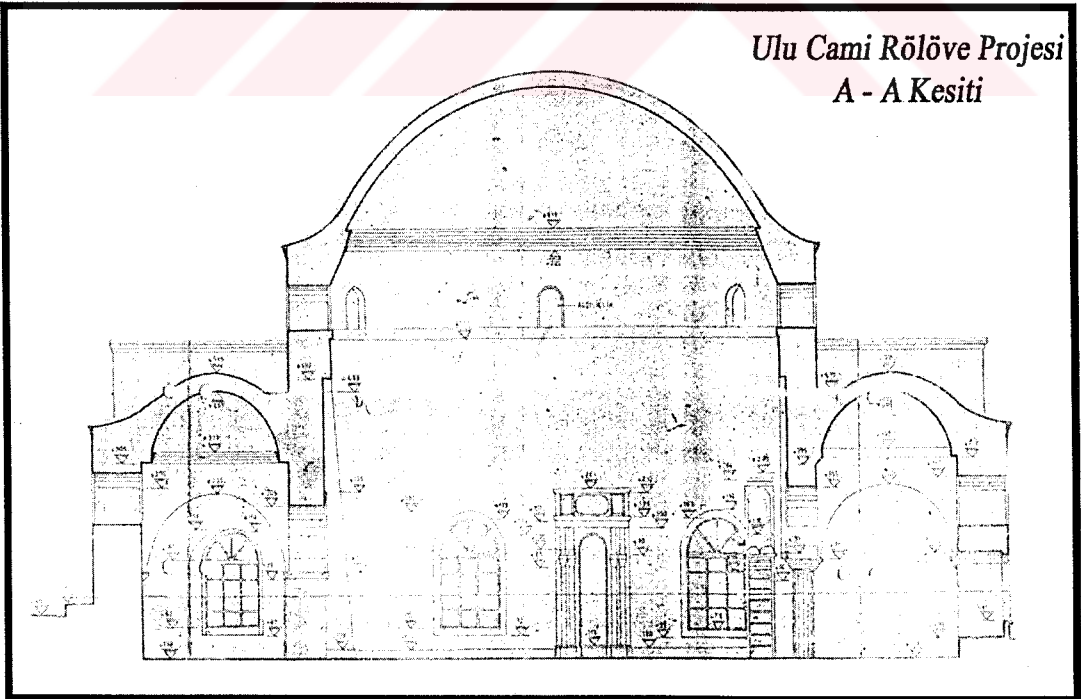

Harita 4. 5 Ulu Cami Kuzey Cephesi (İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü)

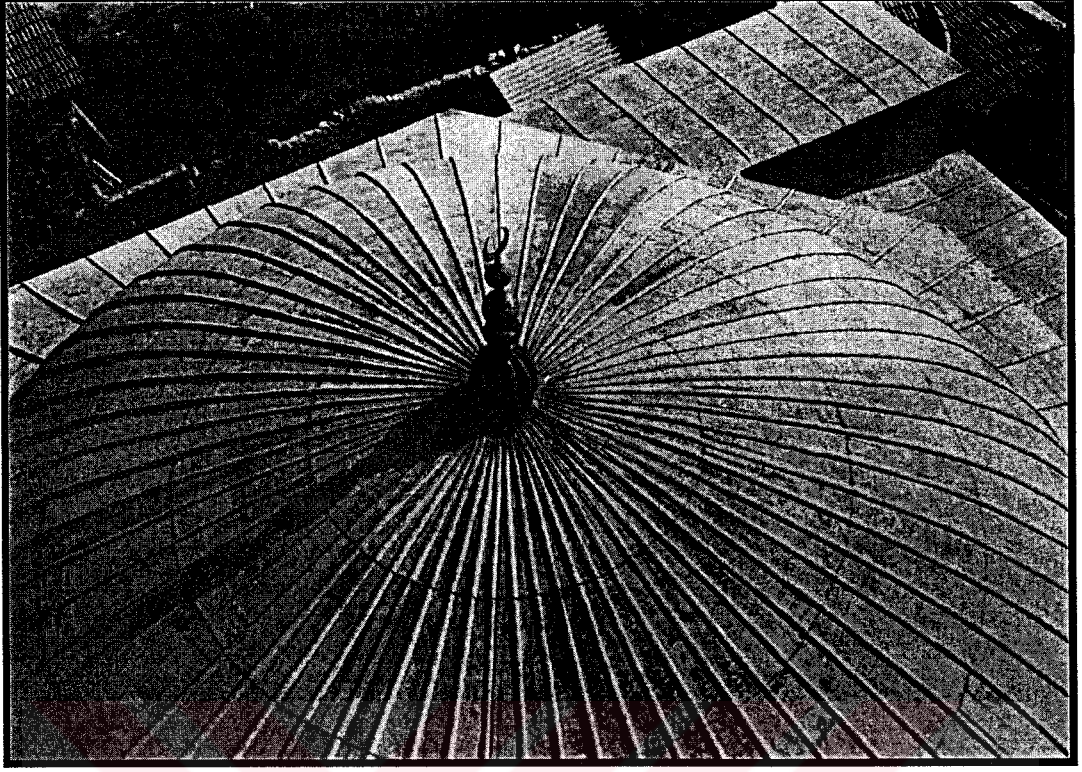
Merkezi planlı bir şemaya sahip olan harimde, ortadaki kare mekan, büyük bir kubbeyle örtülüdür. Kubbe, alçı ve kalem işi süslemelere sahiptir (Resim 4. 24). Doğu ve batıdaki dikdörtgen formlu hacimler sivri kemerlerle üç bölüme ayrılmış, bu birimler, küçük birer kubbeyle örtülmüştür (Harita 4. 6). Kubbeler kurşun levhalarla kaplanmıştır (Resim 4. 25, 4. 26). Harim bölümünün kuzey kesiminde, mermerden yapılmış, dört adet düğümlü çift sütun tarafından taşınan ahşap kadınlar mahfili bulunmaktadır (Resim 4. 27). Mercangöz, düğümlü sütunların devşirme Bizans malzemeleri olduğunu, kaidelerin alt kesimlerinin, sütunların boylarını uzatmak amacıyla eklendiğini belirtmekte ve sütunları 14. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasına tarihlemektedir (Harita 4. 7) (Mercangöz, 1994, s. 145). Harimin güney duvarı üzerinde, iki pencerenin arasına yerleştirilmiş olan yarım daire profilli mihrap nişi içine, yağlı boya ile boyanmış alçıdan bir perde yerleştirilmiştir (Resim 4. 28). Harimin güneybatı köşesinde taş bir minber bulunmaktadır (Resim 4. 29).

Resim 4. 24 Ulu Cami Harimi Örtün Büyük Kubbenin Kalemî Şüslemeleri

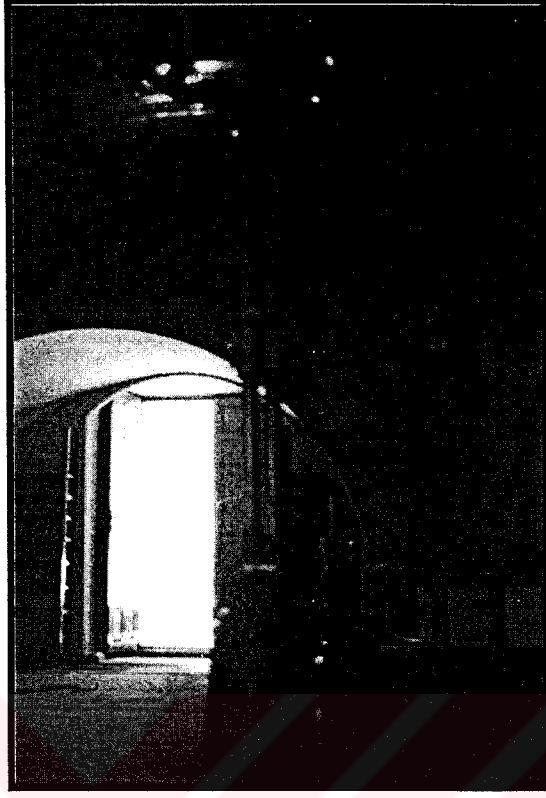
Harita 4. 6 Ulu Cami Kesiti (İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü)

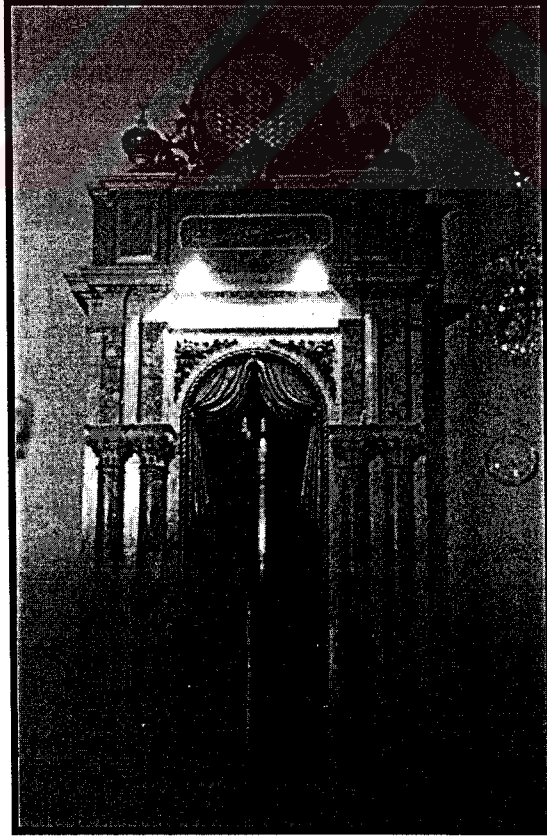
Resim 4. 25 Ulu Cami Harimi Örtten Büyük Kubbenin Kurşun Kaplaması

Resim 4. 26 Ulu Cami Büyük Kubbenin Yanındaki Küçük Kubbeler

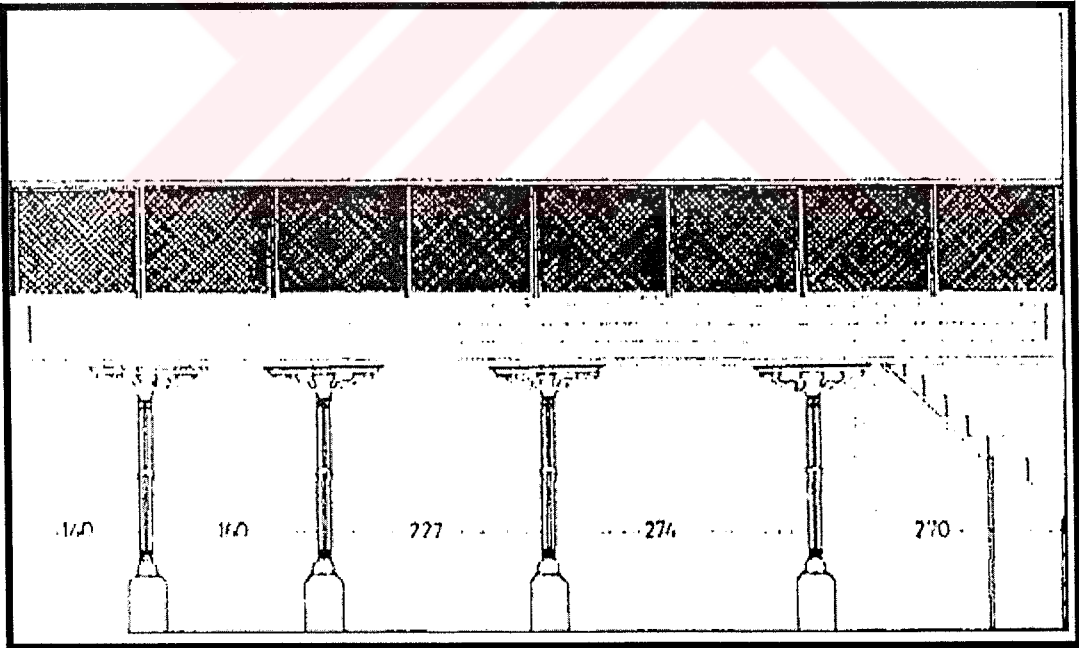
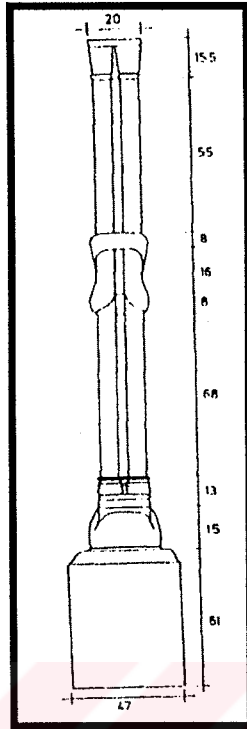
Resim 4.27 Ulu Cami Son Cemaat Yerini Taşıyan Mermer Bizans Sütunları

Resim 4. 28 Ulu Cami Hariminde Yer Alan Mihrap

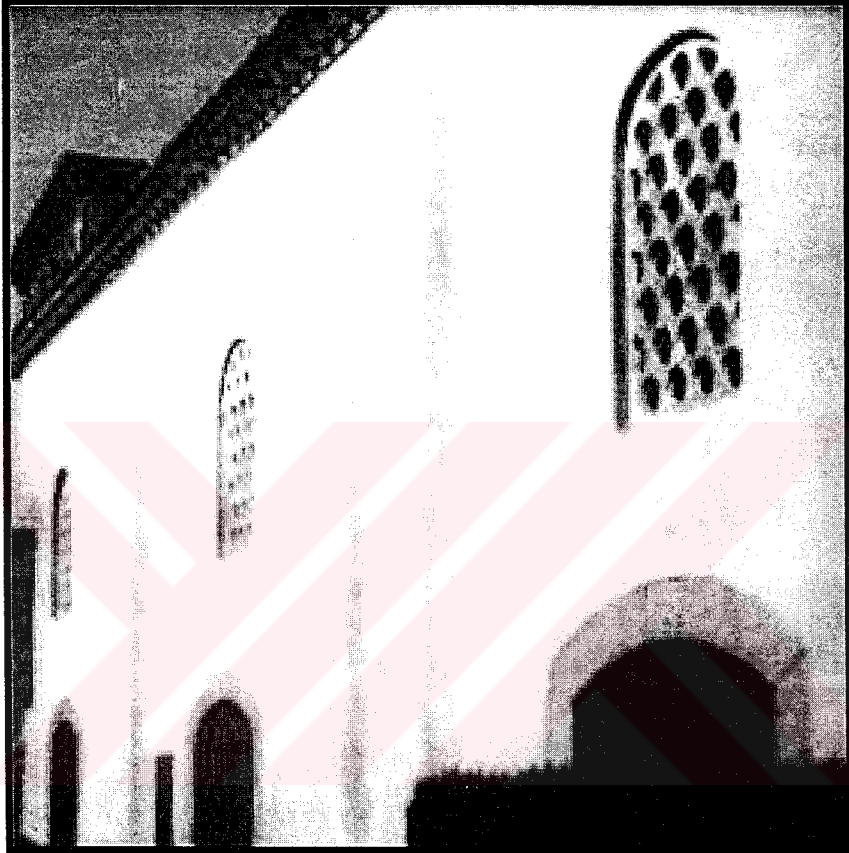

Resim 4. 29 Ulu Cami Hariminde Yer Alan Taş Minber

Harita 4. 7 Ulu Cami Mermer Bizans Sütunları (Mercangöz, 1994, s. 160)

Yapının cepheleri üzerinde kemerli pencereler bulunmaktadır. Pencereilerin içte vitray süslemeli camları bulunmaktadır (Resim 4. 30). Yapının sıvasız tek duvarı olan güney duvarı, iri blok taşlarla örülmüştür. Bu cephede, beşik tonozla örtülü, üç adet niş bulunmaktadır. Bu nişlerin dip duvarlarında, kemerli birer pencere yer almaktadır (Resim 4. 31). Yapının cephelerini bir dizi kirpi saçak dolanmaktadır.

Resim 4. 30 Ulu Cami Batı Cephesi

Resim 4. 31 Ulu Cami Güney Cephe Duvarı

Minare, caminin kuzeydoğu köşesinde. Kare kesitli minare kürsüsü oldukça yüksek tutulduğundan kürsünün kuzeyindeki giriş son cemaat yerinden 290, avludan 225 cm. yukarıda kalmıştır. Minare kapısına ulaşmak için, bir merdiven kullanılmaktadır. Minare kürsüsü ve pabuç kısmı, taş ve tuğladan oluşan almalı bir duvar örgüsüne sahiptir. Pabuç kısmında yer alan sağır kemerlerden doğudakinin içinde bir mazgal pencere yer almaktadır. Silindirik gövde ve petek, tuğlayla inşa edilmiştir. Minarenin petek ve külâhı, 1913 yılındaki deprem sırasında yıkılmış ve yenilenmiştir (Resim 4. 32) (Ünal, 1998, s. 23).

Resim 4. 32 Ulu Cami Minaresi

Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Eski Eser Fişi'nde, yapının 19. yüzyılın ikinci yarısında Sultan Abdülhamit Dönemi'nde onarım gördüğü belirtilmektedir. Yapıda görülen alçı ve kalem işi süslemeler, bu onarım sırasında yapılmış olmalıdır. Aynı kaynakta yapının, Cumhuriyet Dönemi'nde 1956 - 1961 yılları arasında, ve 1986 - 1988 yılları arasında olmak üzere iki büyük onarım gördüğü kayıtlıdır.

1986 – 1988 yıllarında gerçekleştirilen müdahaleye ait onarım fişinde yapılacak işler şöyle sıralanmıştır:

“Cami içerisinde; çürüyen ahşap döşeme yenilenecek, bozulan sıva, alçı, süsleme, rozetler, elektrik tesisatı onarılacak,

çürüyen ahşap mahfel ve pencereler yeniden yapılacak, marsilya kiremit örtülü ahşap son cemaat yeri, çatalı tavanı ile birlikte yenilenecek.

Caminin dışında; bozuk sıva ve derz işleri, son cemaat yerinin batısına yapılan ilave binanın yıkılması, avlu tanzimi ile genel boya ve badana işleri yapılacaktır.”

1986 yılında hazırlanan onarım fişinde yer alan maddelerin hepsi gerçekleştirilmiş ve yapı onarılmıştır (Ek 4. 1).

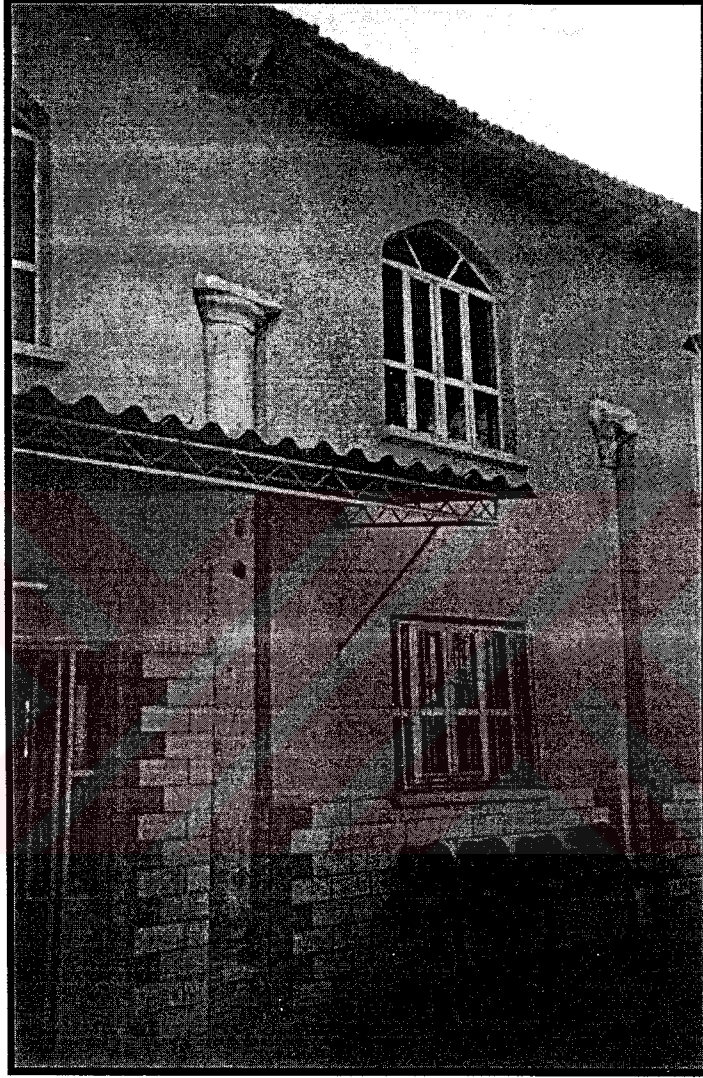
4.3.1.2 Köfünlü Kara Mehmet Cami

Adres: Ulu Cami Mahallesi 47 ve 48 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 49 – Ada 62 – Parsel 8

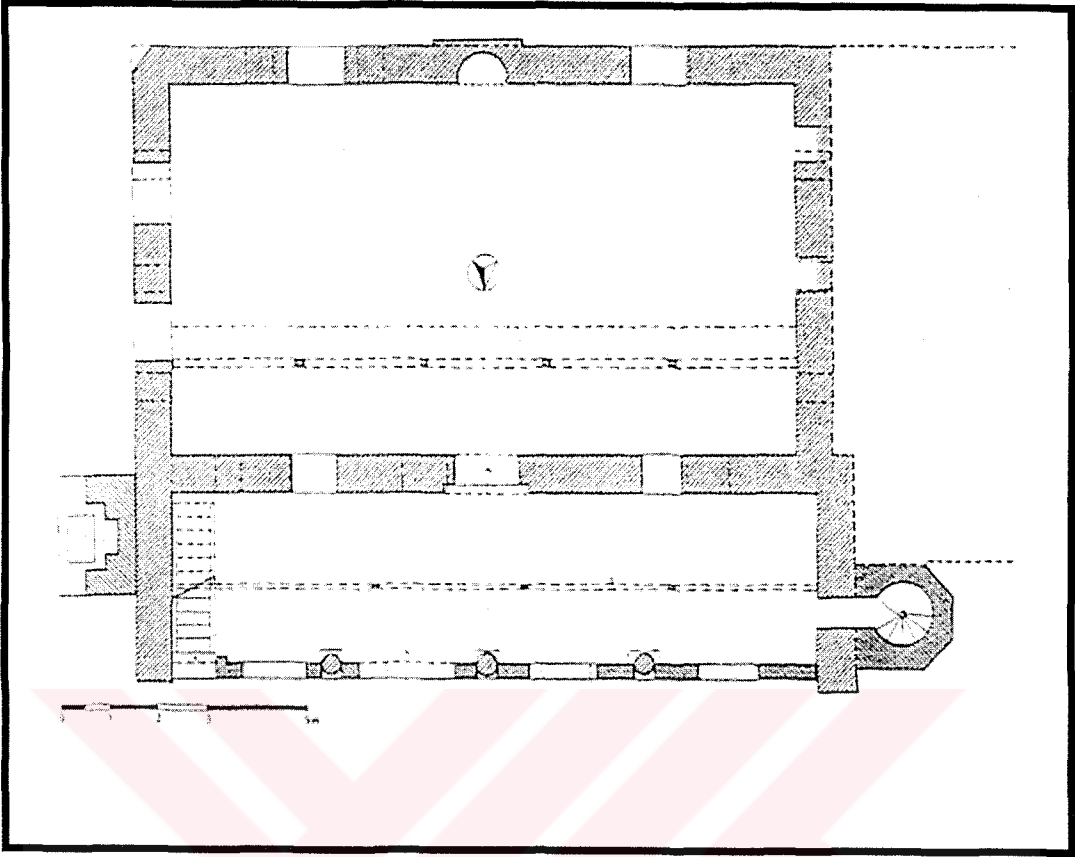
Dikdörtgen planlı cami, konut bölgesinde, bulunduğu adanın köşe parselinde yer almaktadır. Yerel kaynaklarda ve halk arasında Köhne Cami adı ile de bilinmektedir. Yapının inşa kitabesi yoktur. Yerel kaynaklar yapının Saruhanoğulları Dönemi'nde yapıldığını belirtmişlerdir. Satış yapı tarihi için 1316 yılını, Müderrisoğlu da (M. 893) 1487 – 1488 tarihlerinde ölen Pir Ahmet tarafından yaptırıldığını belirtmişlerdir (Satış, 1994, s. 243; Müderrisoğlu, 1956, s. 48). Ünal da kaynaklara ve yapıım tekniklerine dayanarak yapıyı 15. yüzyıla tarihlemektedir (Ünal, 1998, s. 59).

Son cemaat yerinin kuzey cephesinde bulunan devşirme sütunların araları duvarla örülmüştür (Resim 4. 33). Bu cephede iki sıra halinde düzenlenmiş olan pencereler dışında giriş için iki ayrı kapı bulunmaktadır. İki katlı olan son cemaat yerinin üzeri düz ahşap tavanla örtülü olup; üst kata ahşap bir merdivenle ulaşılmaktadır.

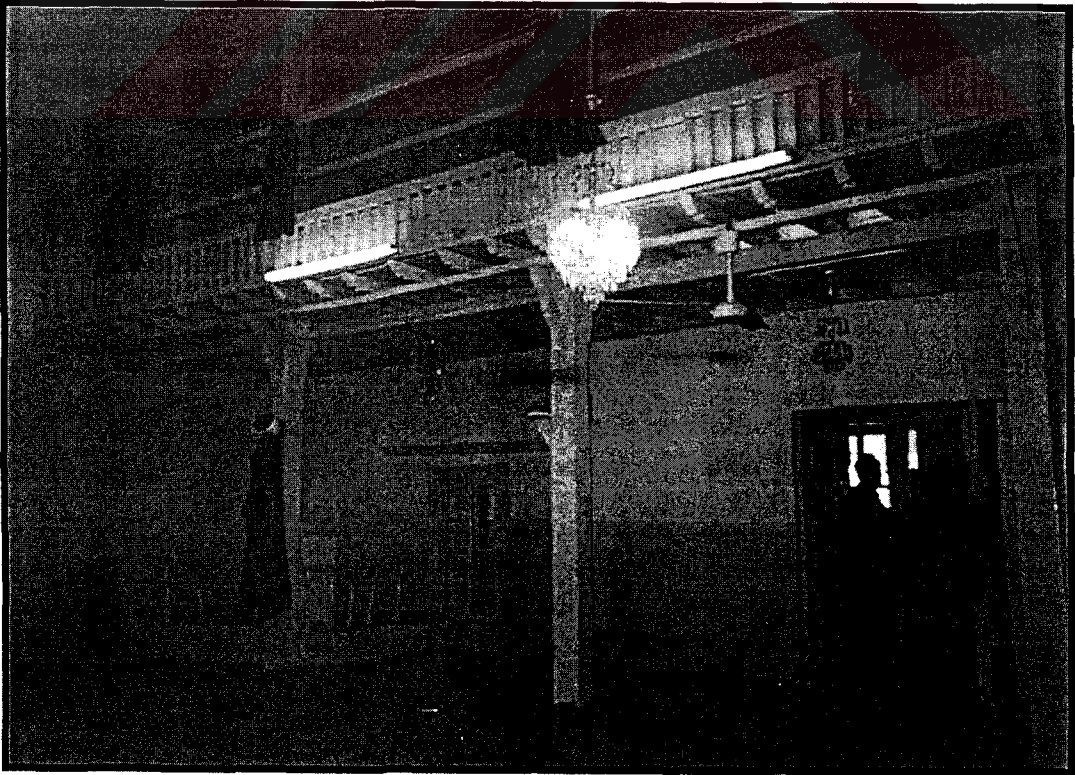

Resim 4. 33 Köfünlü Caminin Avlu Cephesindeki Devşirme Sütunlar

Harim bölümü düz ahşap bir tavanla kaplı olup yapı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüştür. Kuzey cephesinde bulunan girişin iki yanında birer dikdörtgen şekilli pencere bulunmaktadır (Harita 4. 8). Bu bölümde yer alan ahşap kadınlar mahfili, kare kesitli dört adet paye ile taşınmaktadır (Resim 4. 34). Yarım daire profil mihrap nişi yağlı boya ile boyanmıştır. Minber, ahşaptan yapılmış olup özellikli değildir (Resim 4. 35).

Harita 4. 8 Köfünlü Kara Mehmet Cami Plan Şeması

Resim 4. 34 Köfünlü Cami Ahşap Kadınlar Mahfili

Resim 4. 35 Köfönlü Cami Mihrap ve Minberi

Yapının doğu ve güney cephelerinde ikişer sıra halinde beşer pencere bulunmaktadır. Doğu cephesinin kuzey ucunda; yuvarlak kemerli, üzeri kiremit ile örtölü olan bir çeşme bulunmaktadır. Güney cephesinde; mihrabın arkasına denk gelen bölümde bir payanda vardır. Batı cephesine bitişik inşa edilmiş olan yapıdan dolayı caminin bu cephesi görölememektedir. Minarenin cephesinde ise renkli çinilerle bezenmiş bordür süslemeler bulunmaktadır. Minare yakın tarihte yapılmış olup; orijinal değildir.

4.3.1.3 Sarı Ahmet Paşa Cami

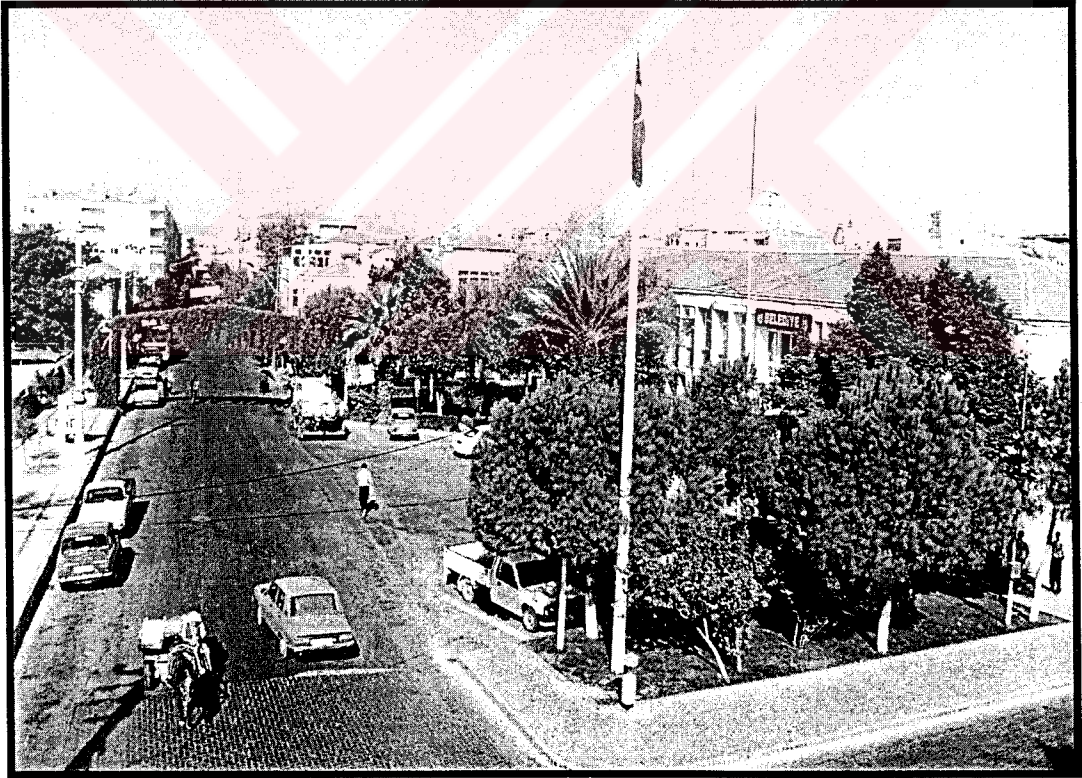
Sarı Ahmet Paş Külliyesi'ne ait olan Sarı Ahmet Paş Cami "Sarı Ahmet Paş Külliyesi Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi" başlıklı 6. bölümde incelenmiştir.

4.3.1.4 Gülruh Sultan (Yeni) Cami

Adres: Hashoca Mahallesi 127 sokak karşısı

Kadastral Bilgi: Pafta 42 – Ada 171 – Parsel 1

Bahçe içinde yer alan yapının batısında Akhisar Belediye binası ve meydanı bulunmaktadır (Resim 4. 36). Belediye meydanı tarih içinde farklı fonksiyonlarla kullanılmıştır (Resim 37). Otopark, yeşil alan, lunapark gibi kullanımlardan sonra alanın bodrum katına katlı otopark inşa edilmiş, zemin kodu da açık otopark olarak kullanıma açılmıştır. Kentteki resmi tören ve gösterilerde de bu alandan faydalanılmaktadır (Resim 4. 38). Caminin batı cephesi bu meydana bakmaktadır (Resim 4. 39).

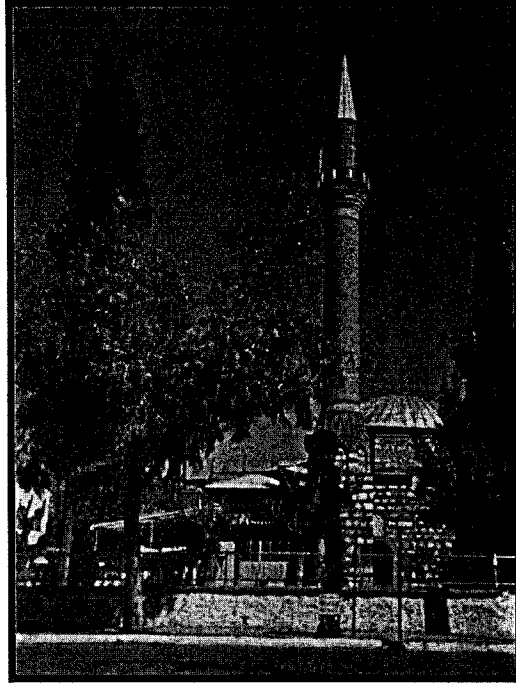
Resim 4. 36 Belediye Binası ve Önünde Yer Alan Meydan

Resim 4. 37 Belediye Meydanının 1980'li Yıllarda Yeşil Alan Olarak Kullanımı

Resim 4. 38 Belediye Meydanındaki Etkinlik ve Caminin Meydanla İlişkisi

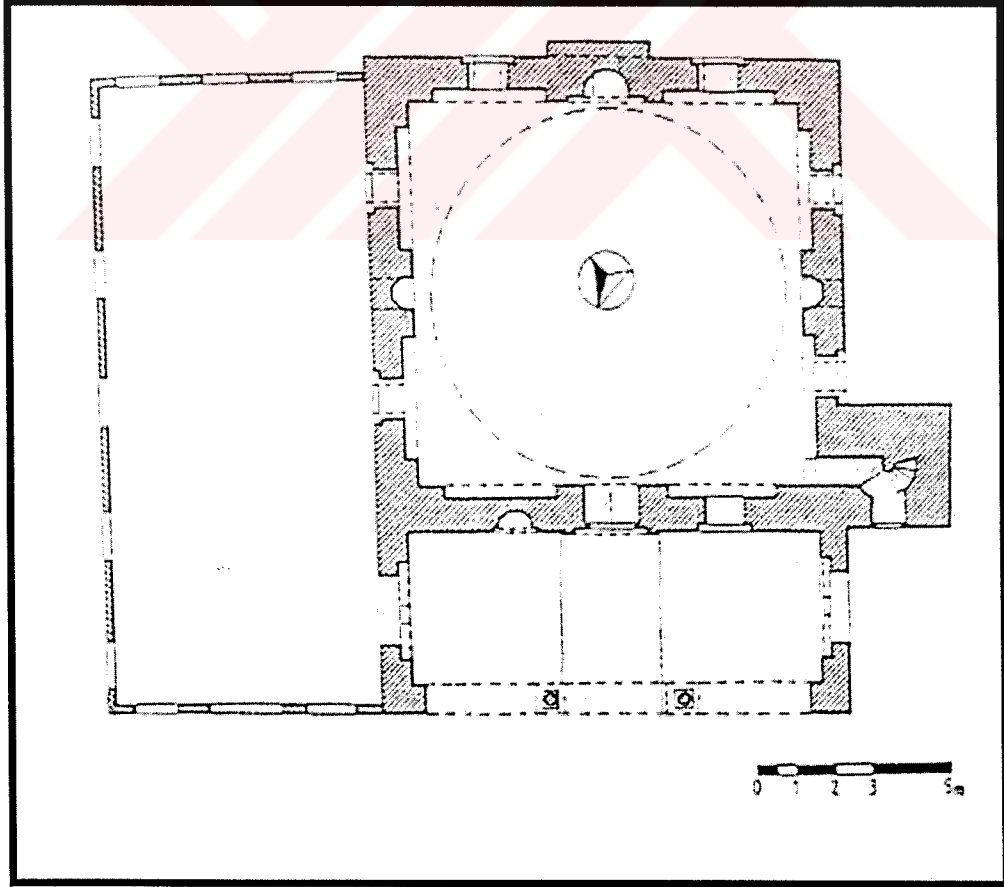
Resim 4. 39 Belediye Meydanına Bakan Gülruh Sultan Cami Batı Cephesi

Gülruh Sultan Cami, Akhisar'da bulunan iki adet külliye'den birine aittir. Caminin inşa kitabesine göre; yapım yılı H. 923 / M. 1517'dir. Çarşı bölgesindeki yoğun yapılaşma ile külliye bütünlüğü parçalanmış; günümüze ulaşan iki yapı arasındaki adada yüksek katlı, bitişik nizamda, betonarme yapılar inşa edilmiş; yapılar arasında görsel bir bütünlük kalmamıştır. Geniş bir avlu içinde yer alan caminin harim bölümünün kuzeyinde son cemaat yeri, kuzeybatı köşesinde bir minare, doğusunda sonradan eklenen kadınların namaz kıldığı bir mekan bulunmaktadır.

Harim bölümü, tek kubbe ile örtülü, kare planlı olup taş ve tuğla ile almalı bir duvar örgüsüne sahiptir. Duvar örgüsünde devşirme taş bloklar görülmektedir. Mekana giriş kuzey yönündeki bir kapı ile gerçekleşmekte, kapı yanında kemerli bir pencere yer almaktadır (Resim 4. 40). Ahşap giriş kapısı üzerinde Arapça inşa kitabesi bulunmaktadır. Doğu ve batı yönündeki duvarlarında 5 kenarlı birer niş bulunmaktadır. Harim bölümünün örtüldüğü tek kubbenin üzerinde süslemeler bulunmaktadır. Ahşaptan yapılmış olan mihrap ve minber özellikli değildir (Harita 4.9) (Resim 4. 41).

Resim 4. 40 Gülruh Sultan Cami Harim Bölümü Giriş Kapısı

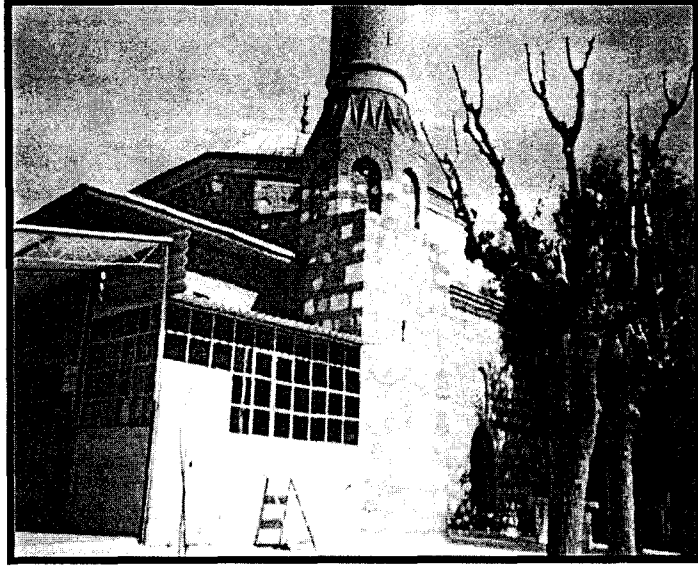
Harita 4. 9 Gülruh Sultan (Yeni) Cami Plan Şeması (Ünalan, 1998, s.21)

Resim 4. 41 Gülruh Sultan Cami Mihrap ve Minberi

Son cemaat yeri, taş ve tuğla ile almasıık örgü ile inşa edilmiştir. Son cemaat yeri iki sütunludur ve ortalarında birer pencere bulunmaktadır. Ünalın; Manisa Vakıflar Şube Müdürlüğü Arşivi'ndeki kayıtlara dayanarak; günümüzde düz ahşap tavanla örtülü olan mekanın orijinalinin, kubbe ile örtülü üç birimden meydana geldiğini belirtmiştir (Ünalın, 1998, s. 22). Günümüzde duvar üzerinde bu örtüye ait herhangi bir iz bulunmamaktadır.

Minare bileziğe kadar kesme taş daha sonra tuğladan yapılmıştır (Resim 4. 42). Pabucu sekiz kenarlıdır. 1913 yılında gerçekleşen depremde caminin minaresi yıkılmış, 1943 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrar inşa edilmiştir. Yenilenmeden önce girişi içerdeyken günümüzde dışarıdadır (Yüksel, 1983, s. 419).

Resim 4. 42 Gülruh Sultan Cami Minare Kürsü Örgüsü

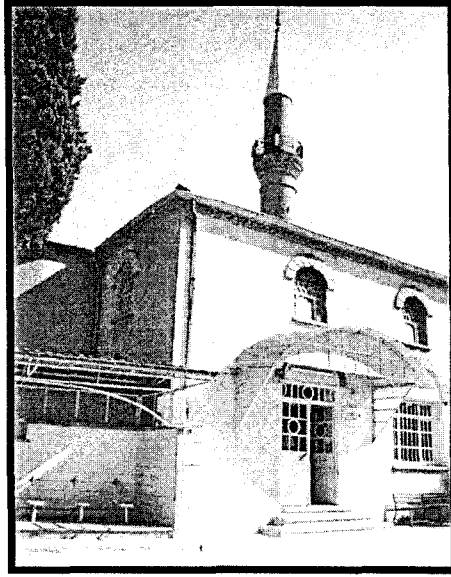
Yapının tüm cepheleri benzer özelliktedir. Cephelerde ikisi üst kotta olmak üzere dörder pencere yer almaktadır. Güney cephesinde, pencere alt koduna kadar yükselen bir payanda bulunmaktadır. Payandanın üzerinde bir kemer bulunmaktadır. Harim bölümün doğusuna sonradan eklenen dikdörtgen planlı mekandan dolayı caminin doğu cephesi dışarıdan algılanamamaktadır. Yüksel'in 1983 yılında gerçekleştirdiği inceleme sırasında bu eklenti bölüm bulunmamaktadır (Yüksel, 1983, s. 419).

4.3.1.5 Efendi Cami

Adres: Efendi Mahallesi 83 numaralı sokak

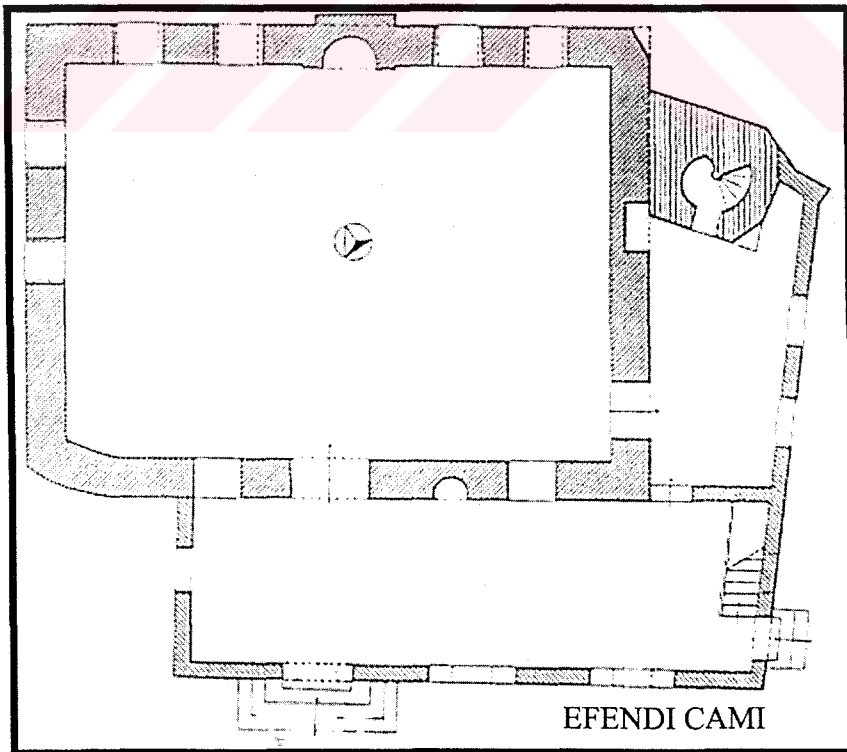
Kadastral Bilgi: Pafta 81 Ada 262 – Parsel 3

Caminin son cemaat yeri yapının kuzeyinde bulunup güneybatı köşesinde minaresi yer almaktadır (Resim 4. 43). Harim bölümünün kuzeydoğu köşesinin kavisli bir görünümü vardır. Caminin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Son cemaat yerinin kuzeyinde yer alan mermer levhada yapının 1960 yılında onarıldığı yazmaktadır. Ünalın 15. yüzyılda inşa edilen yapının günümüze yalnızca minaresinin ulaştığını; var olan yapının ise 19. yüzyılda yapıldığını belirtmiştir (Ünalın, 1998, s.51).

Resim 4. 43 Efendi Cami Son Cemaat Yeri Girişi

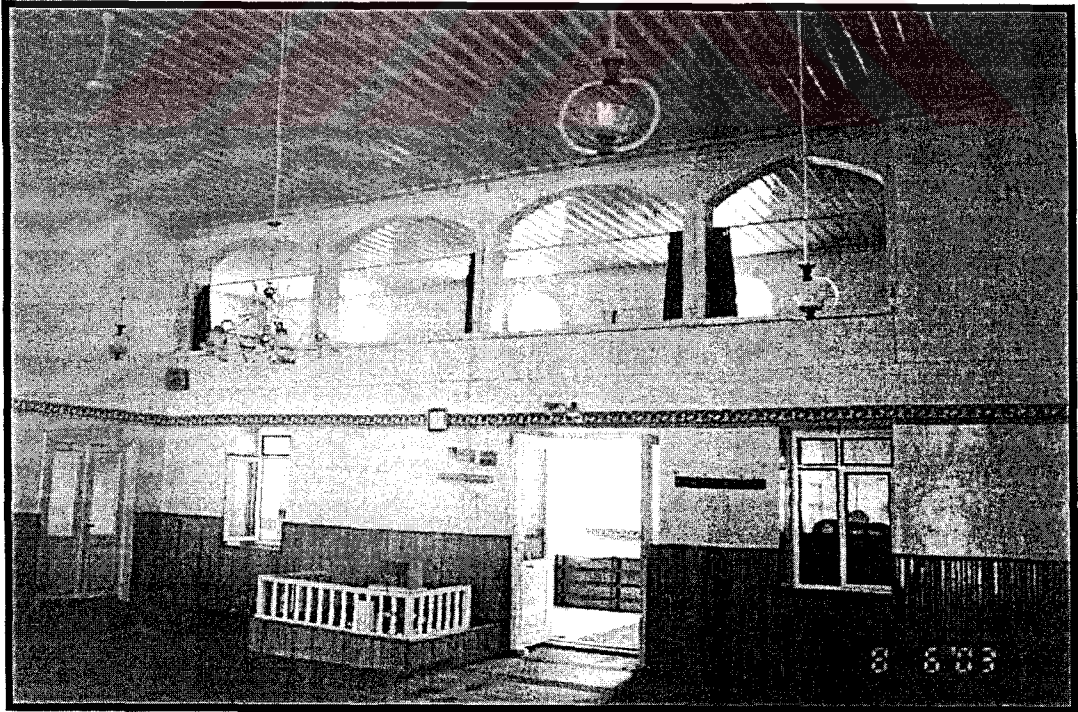
Caminin harim bölümü dikdörtgen planlı olup, duvarları sıvalı durumdadır (Harita 4. 10). Düz ahşap tavanın üzeri kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür (Resim 4. 44). Son cemaat yeri iki katlı olup üst katı kadınlar mahfili olarak kullanılmaktadır (Resim 4. 45). Güney bölümde yer alan sade görünümlü mihrap nişi ve taştan yapılmış olan minber yağlıboya ile boyanmıştır (Resim 4. 46).

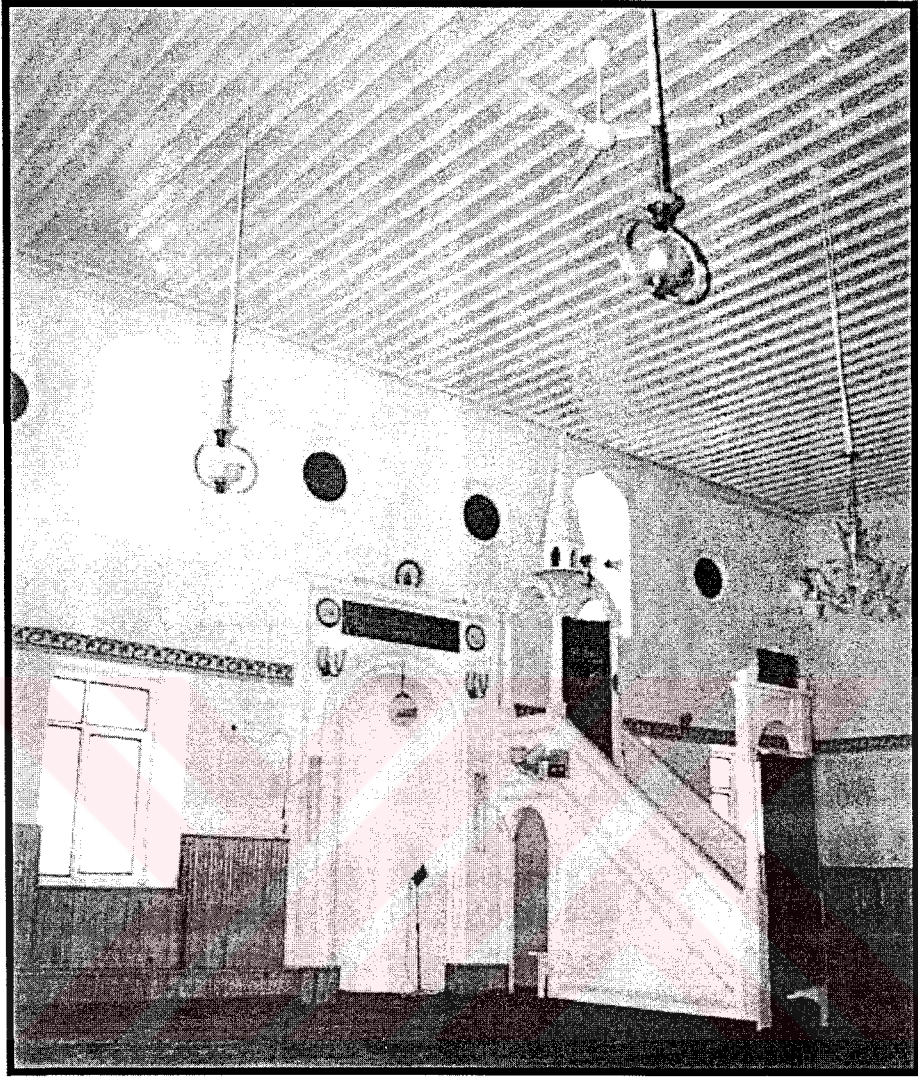
Harita 4. 10 Efendi Cami Plan Şeması (Ünalın, 1998, s.50)

Resim 4. 44 Efendi Cami Cephesi

Resim 4. 45 Efendi Cami Kadınlar Mahfili

Resim 4. 46 Efendi Cami Mihrap ve Minberi

Binanın cephelerini bir sıra kirpi saçak dolaşmaktadır. Güney cephesinde sekiz, doğu cephesinde dört adet pencere vardır. Açıklıklar iki sıra halinde düzenlenmiştir. Güney cephesinde mihrabın arkasına denk gelen bölümde bir payanda bulunmaktadır.

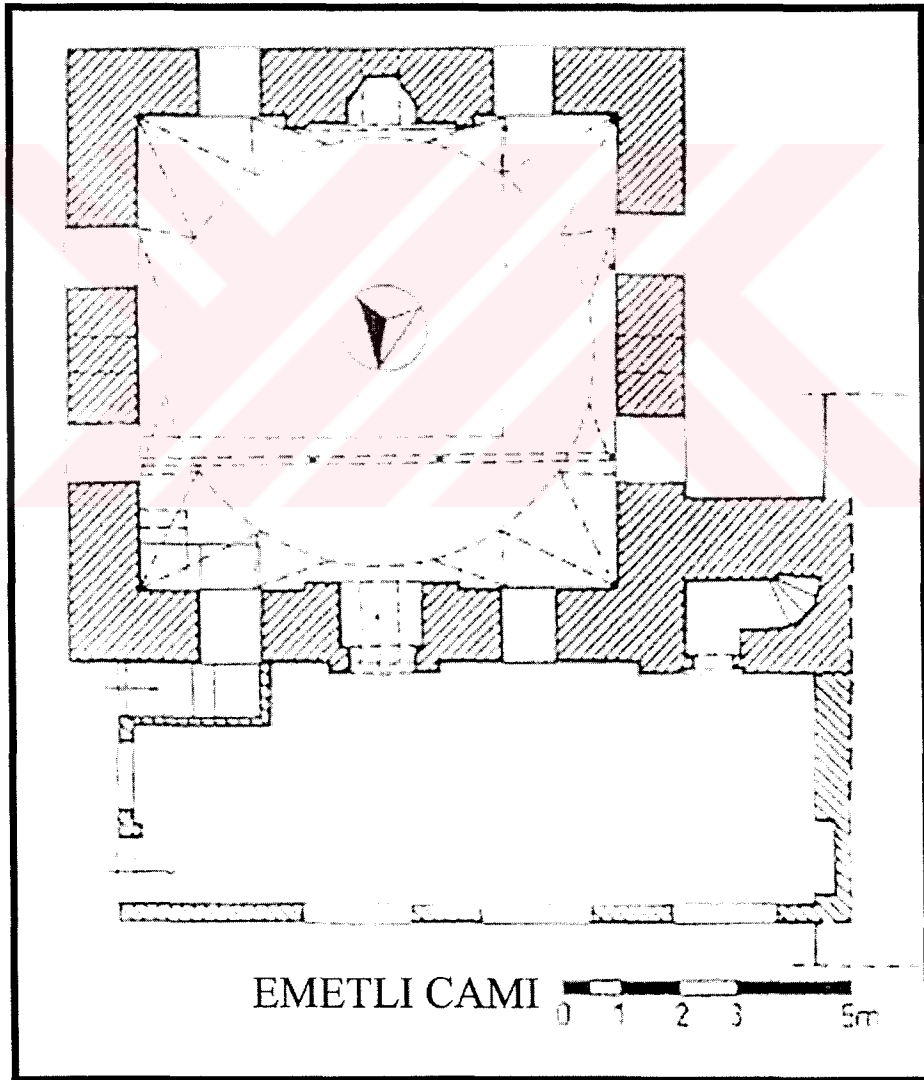
Minare kürsüsü sıvalı durumdadır. Girişi ek mekanın içinden, kuzey yönünden sağlanmaktadır. Gövdede tuğlaların açılı örülmesi ile gerçekleştirilen süslemeler bulunmaktadır.

4.3.1.6 Emetli Cami

Adres: Şeyh İsa Mahallesi 82 ve 88 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 38 – Ada 212 – Parsel 4

Kare planlı caminin harim bölümü dışında; son cemaat yeri, haziresi ve bir minaresi bulunmaktadır. Caminin batı yönünde cepheye bitişik bir konut inşa edilmiştir (Harita 4. 11). İnşa kitabesi bulunmayan yapıyı, Ünalın, minare örgü biçimine dayanarak; 15. yüzyıla tarihlemektedir (Ünalın, 1998, s. 13). Yapı üzerinde yazılı olan 1899 yılı onarım tarihine aittir.

Harita 4. 11 Emetli Cami Plan Şeması (Ünalın, 1998, s.8)

Kadınlar mahfiline ve caminin harim bölümüne girişler son cemaat yerinden sağlanmaktadır. Son cemaat yerinin güneyinden harim bölümüne girilmekte, girişin iki yanında birer kemerli pencere bulunmaktadır. Kare planlı harim bölümündeki süslemeler kubbe ve mihrapta yoğunlaşmaktadır (Resim 4. 47, 4. 48). Ahşaptan yapılmış olan kadınlar mahfili, mekanın kuzey yönünde bulunmaktadır (Resim 4. 49). Yapının duvarları sıvalı olup minare kısmında, taş ve tuğladan oluşan almaşık duvar örgüsü gözlenebilmektedir. Harim bölümü tek kubbe ile, düz ahşap tavanlı son cemaat yeri ise tek yöne eğimli, kiremit kaplı bir çatı ile örtülmüştür. Cepheleri benzer özelliklere sahiptir (Resim 4. 50). Cephelerinde ikişer pencere bulunan yapıya ait kasnak yüzeylerinde de birer pencere vardır. Ayrıca minare gövdesinde de iki mazgal pencere bulunmaktadır.

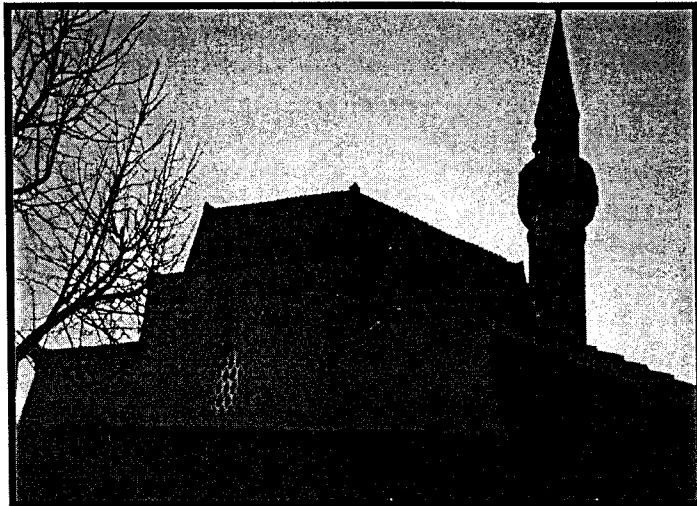
Resim 4. 47 Emetli Cami Kubbe Süslemeleri

Resim 4. 48 Emetli Cami Mihrap Süslemeleri

Resim 4. 49 Emetli Cami Kadınlar Mahfili

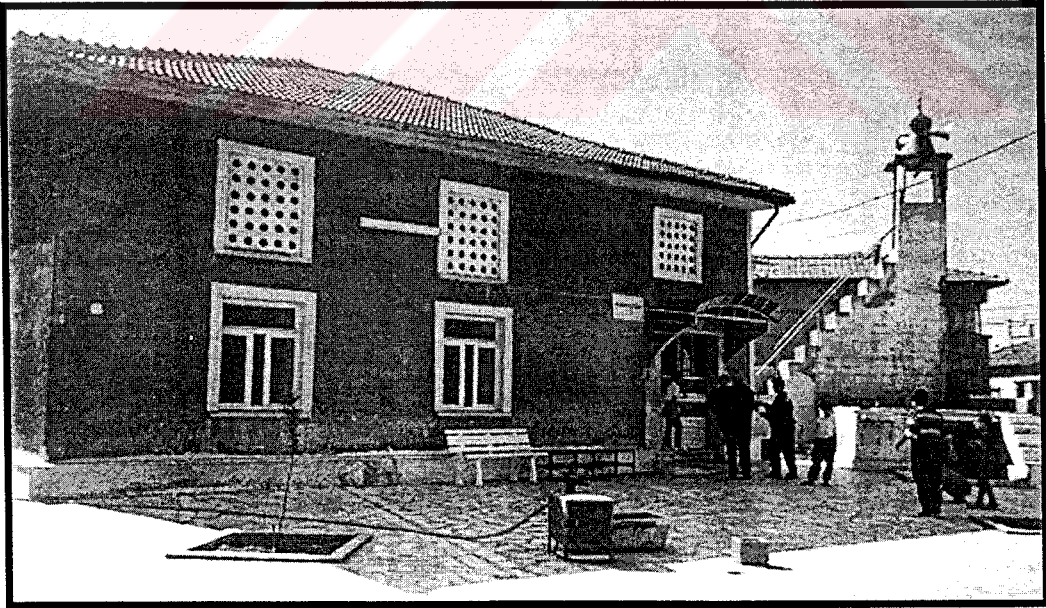
Resim 4. 50 Emetli Cami Cephesi

4.3.1.7 Mahramacı Cami

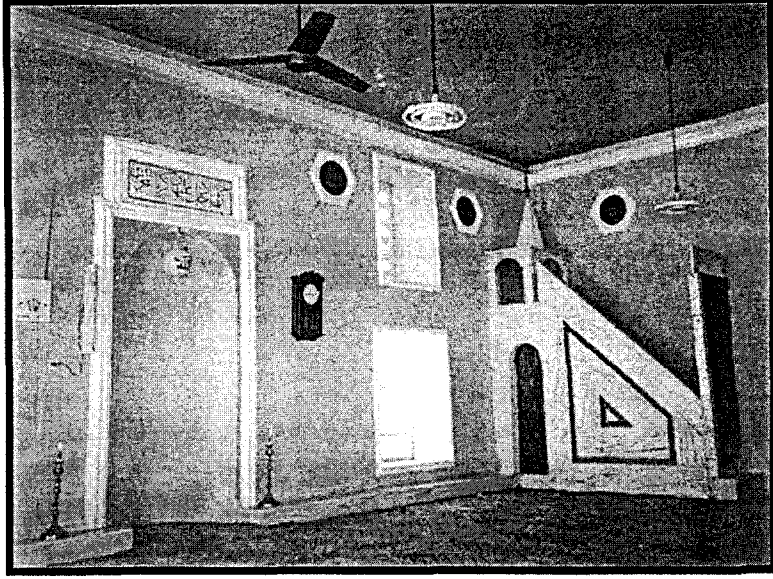
Adres: Efendi Mahallesi 65 numaralı sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 82 – Ada 273 – Parsel 16

Dikdörtgen planlı cami köşe parselde yer almaktadır. Avlusunda bulunan minare orijinal camiye ait olup yapı sonraları yenilenmiştir (Resim 4. 51). Son cemaat yerine avludan girilmektedir. Dikdörtgen planlı mekanın batısından, üst katta bulunan kadınlar mahfiline, güneydoğu duvarındaki dikdörtgen açıklıktan da harim bölümüne girilmektedir. Girişin sağında kemerli bir niş, solunda da harime bakan bir pencere bulunmaktadır. Harim bölümündeki mermer minber ve mihrap nişi, yakın tarihte yapılmıştır (Resim 4. 52). İki sıra halinde düzenlenmiş olan pencereler renkli camlarla süslenmiştir (Resim 4. 53). Üst katta bulunan kadınlar mahfilinin harim bölüme bakan üç adet dikdörtgen biçimli açıklığı bulunmaktadır. Kerpiç yapının tüm duvarları çimento sıva ile sıvanmıştır. Yapının orijinal ahşap tavanı, yenileme sırasında eklenen beyaz renkli plastik asma tavandan görülememektedir. Kıрма çatı, marsilya kiremidi ile kaplanmıştır.

Resim 4. 51 Mahramacı Cami Avlusu

Resim 4. 52 Mahramacı Cami Mihrap ve Minberi

Resim 4. 53 Mahramacı Cami Renkli Pencere Camları

Orijinal yapıdan günümüze ulaşan tek öge olan minare, avlu içinde yapıdan ayrı konumda yer almaktadır. Son cemaat yerinin giriş kapısı üzerinde, son onarım tarihi olan 1995 yılı kayıtlı olup yapının orijinal minaresi 17. yüzyıla tarihlenmektedir (Satış, 1994, s. 350). 12 adet basamakla çıkılan kare kesitli minarenin şerefesi diğer minare yapılarından farklılık göstermektedir. Minare, günümüzde kullanılmamakla birlikte, varlığını sürdürmektedir.

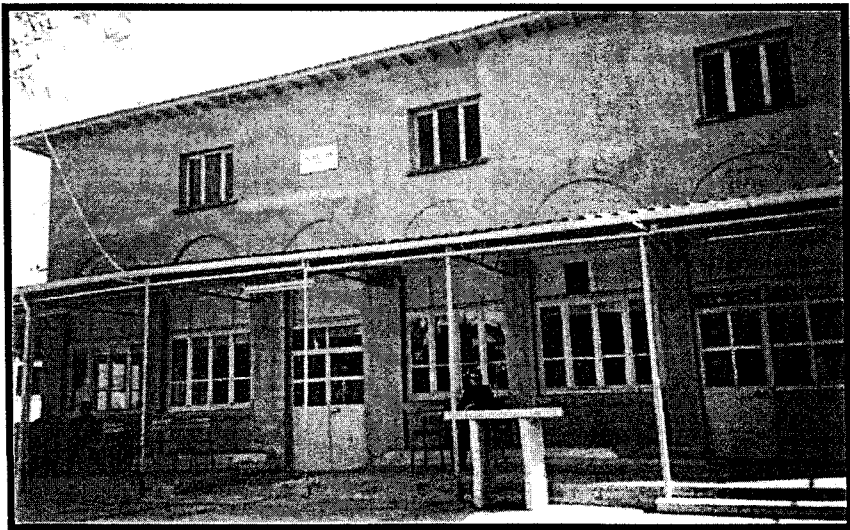
4.3.1.8 Hashoca Cami

Adres: Hashoca Mahallesi 67 ve 134 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 43 – Ada 164 – Parsel 1

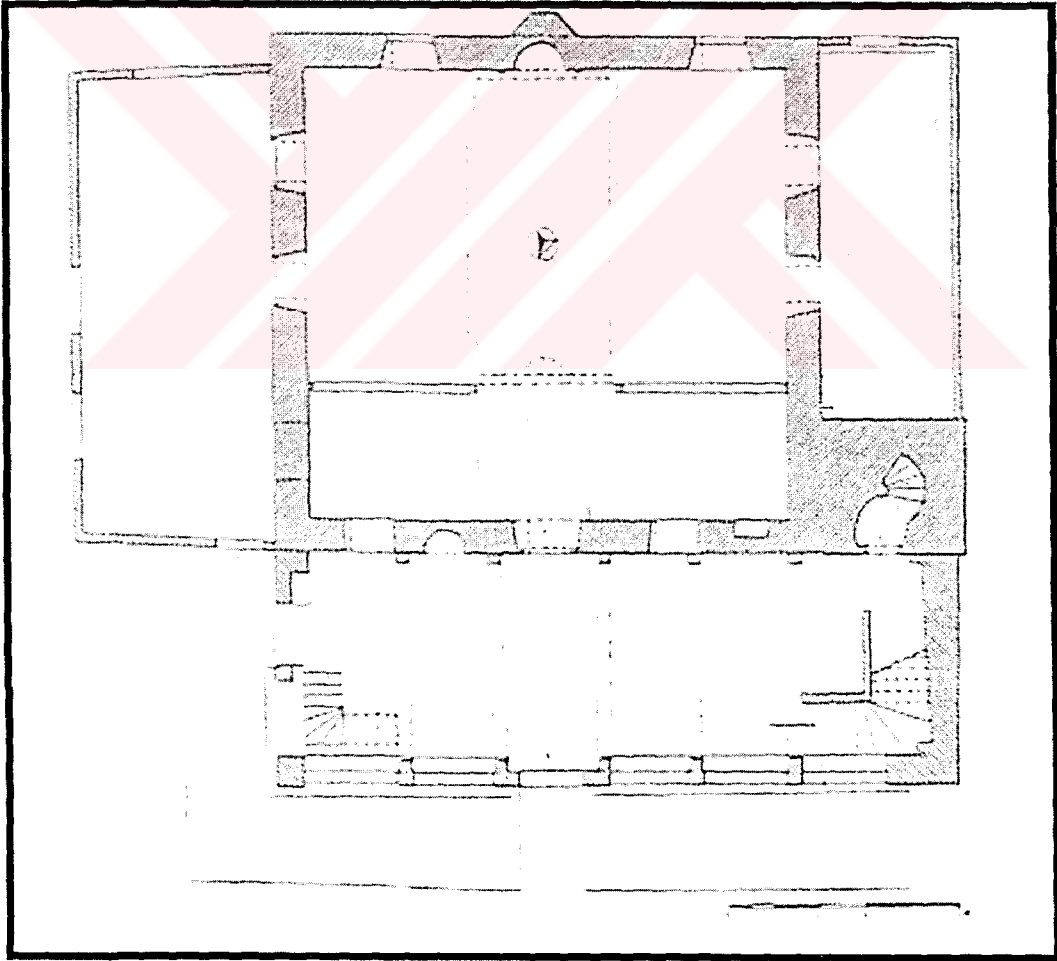
Köşe parselde bulunan kare planlı cami konut bölgesinde yer almaktadır. Caminin harim bölümü, son cemaat yeri, minaresi ve şadırvanı bulunmaktadır. Yapının inşa kitabesi bulunmadığından; tarihlenme için yapının inşa tekniği ve kayıt fişleri kullanılmıştır. Manisa Vakıflar Şube Müdürlüğü'ndeki kayıtlarında önceki tarihlerde üzerinin kubbe ile örtülü olduğu belirtilmiştir (Ünalan, 1998, s. 45). Günümüzde yapı üzeri kırma çatı ile örtülüdür ve konu edilen kubbe örtüye ait herhangi bir iz bulunmamaktadır. Ünalan, orijinal üst örtünün kubbe olmasına ve minare yapım tekniklerine dayanarak; caminin 15. yüzyılda yapıldığını, o dönemden günümüze yalnız minarenin kaldığını, günümüze ulaşan yapının ise 19. yüzyılda yapıldığını kaydetmiştir (Ünalan, 1998, s. 45).

Duvarları sıvalı olan son cemaat yeri sonradan yapılmıştır. Son cemaat yerinin avluya bakan cephesinde, iki kapı ve dört pencere bulunmaktadır (Resim 4. 54). İki katlı olan mekanın zemin katı betonarme döşeme, üst kat tavanı ise ahşapla örtülüdür. Üst kata çıkış, mekanın doğu ve batı uçlarında yer alan ikişer merdiven ile sağlanmaktadır.

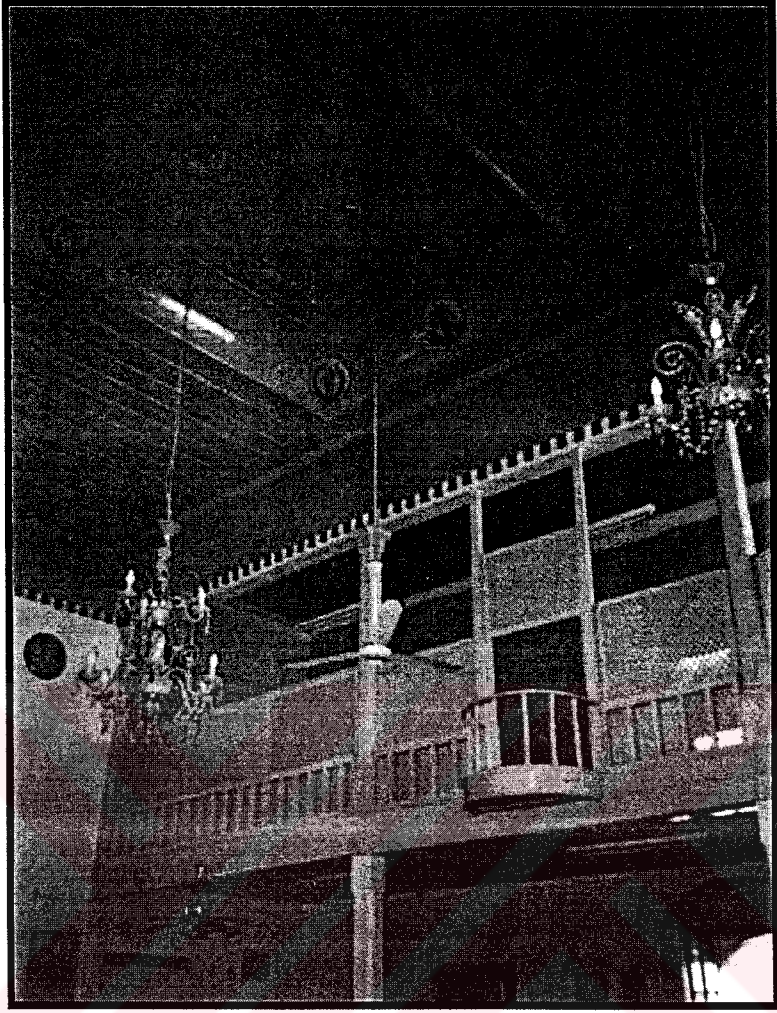

Resim 4. 54 Hashoca Cami Son Cemaat Yeri Avlu Cephesi

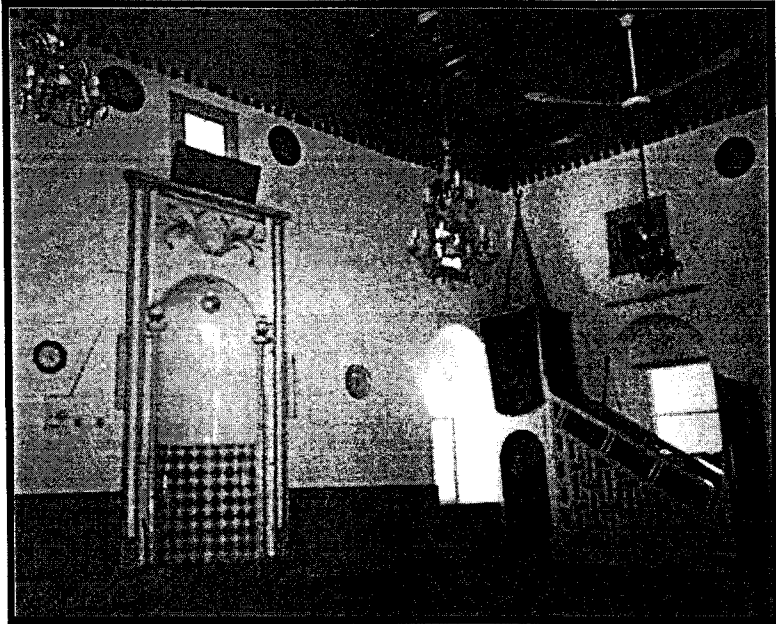
Harim bölümü kare planlı olup batı ve doğu yanına sonradan ek mekanlar yapılmıştır (Harita 4. 12). İki mekan da düz ahşap tavanlı olup bu tavanlar daha alçak kottadır. İki ek mekan tek yöne eğimli çatılar ile örtülüdür. Harim ve son cemaat yerinin üzeri kiremitle kaplı olan kırma bir çatı ile örtülüdür. Harim bölümüne giriş son cemaat yerinin güneyinde yer alan bir kapı ile sağlanmakta, kapının iki yanında; kemerli birer pencere ile yarım daire profilli bir niş bulunmaktadır. Ahşap kadınlar mahfili yeni yapılmış olup dört adet ahşap destekle taşınmaktadır (Resim 4. 55). Harimin yarım daire profilli mihrap nişinin alt kısımları, fayans ile kaplanmıştır. Mihrabın üst bölümü ve ahşap minber yağlı boya ile boyalıdır (Resim 4. 56). Ahşap tavanda da süslemeler yağlıboya ile boyanmış olup tavanın ortasında yer alan göbek süslemesinde kahverengi, sarı, kırmızı, mavi ve yeşil gibi bir çok renk kullanılmıştır. Duvarları sıvalı olduğundan yapının inşa malzemesi gözlenememektedir.

Harita 4. 12 Hashoca Cami Plan Şeması (Ünalın, 1998, s.46)

Resim 4. 55 Hashoca Cami Ahşap Kadınlar Mahfili

Resim 4. 56 Hashoca Cami Mihrap ve Minberi

Caminin cepheleri benzer özelliklere sahip olup doğu ve güney duvarlarında beşer, batı duvarında dört pencere vardır. Ayrıca güney cephesinde mihrabın arkasına denk gelen bölümde bir payanda bulunmaktadır.

Minare, harimin batı yönüne eklenen mekanın kuzey ucunda yer almaktadır. Kare planlı minare sıvalı durumdadır. Silindirik gövdenin ortalarında bir mazgal pencere bulunmaktadır (Resim 4. 57).

Resim 4. 57 Hashoca Cami Minaresi

Caminin cepheleri benzer özelliklere sahip olup doğu ve güney duvarlarında beşer, batı duvarında dört pencere vardır. Ayrıca güney cephesinde mihrabın arkasına denk gelen bölümde bir payanda bulunmaktadır.

Minare, harimin batı yönüne eklenen mekanın kuzey ucunda yer almaktadır. Kare planlı minare sıvalı durumdadır. Silindirik gövdenin ortalarında bir mazgal pencere bulunmaktadır (Resim 4. 57).

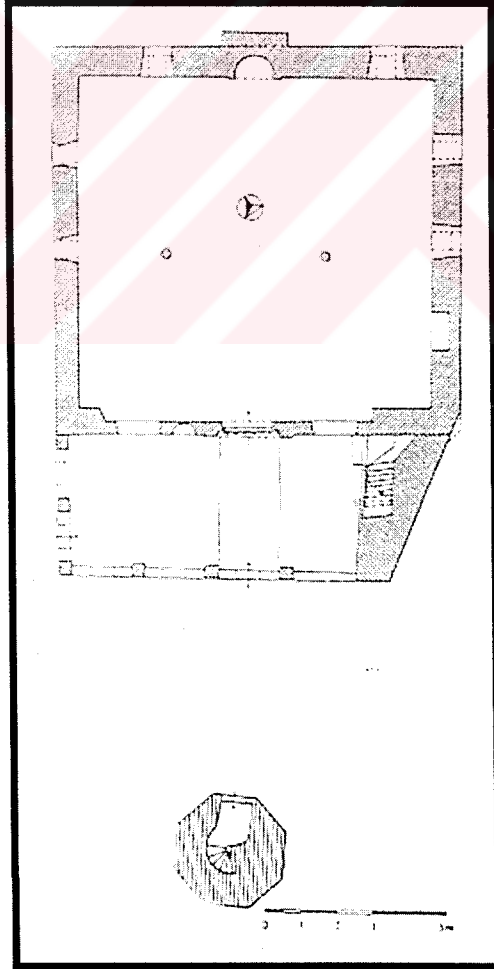
Resim 4. 57 Hashoca Cami Minaresi

4.3.1.9 Sarı İbrahim (Şehirüstü) Cami

Adres: Hashoca Mahallesi 91 numaralı sokak

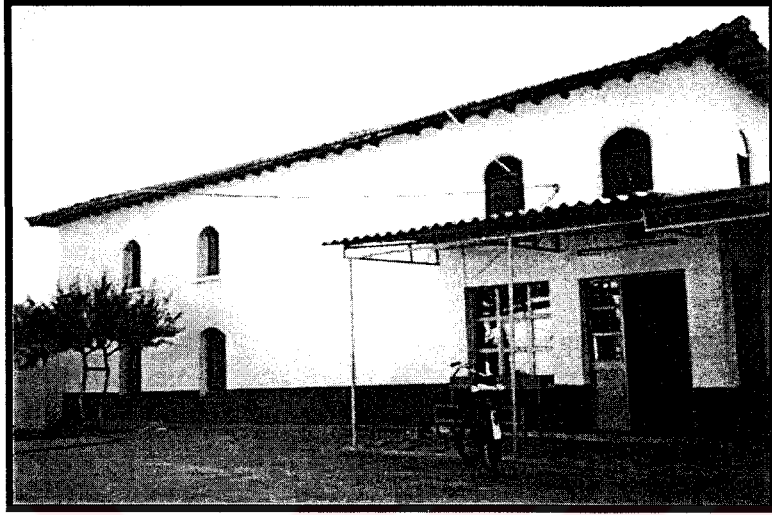
Kadastral Bilgi: Pafta 41 – Ada 159 – Parsel 1

Cami; minare, kare planlı bir harim bölümü ve sonradan eklenen bir son cemaat yerinden oluşmaktadır (Harita 4. 13). Duvarları sıvalı cami, düz ahşap tavanla kaplı olup üst örtüsü kiremit kaplı kırma çatıdır. Duvar örgüsü gözlenememektedir. Manisa Vakıflar Şube Müdürlüğü'ndeki kayıtlarda yapının kerpiç malzeme ile inşa edildiği yazılıdır (Ünalan, 1998, s. 60). Yapının inşa kitabesi yoktur. Ünalan, yapıdan bağımsız olan minarenin yapım tekniğine göre minareyi 15. yüzyıla tarihleyerek, ilk yapının günümüze ulaşmadığını, var olan caminin de 19. yüzyıl cami özelliklerine uyduğunu belirtmiştir (Ünalan, 1998, s. 63).

Harita 4. 13 Sarı İbrahim (Şehirüstü) Cami Plan Şeması (Ünalan, 1998, s. 61)

Son cemaat yerinin, doğu ve kuzey yönlerinde olmak üzere iki ayrı girişi bulunmaktadır (Resim 4. 58). Batı cephesi yola göre biçimlendirilmiştir. İki katlı mekanın üst katına batı duvarında yer alan merdiven ile çıkılmaktadır. Mekanların üzeri düz ahşap tavan ile örtülüdür.

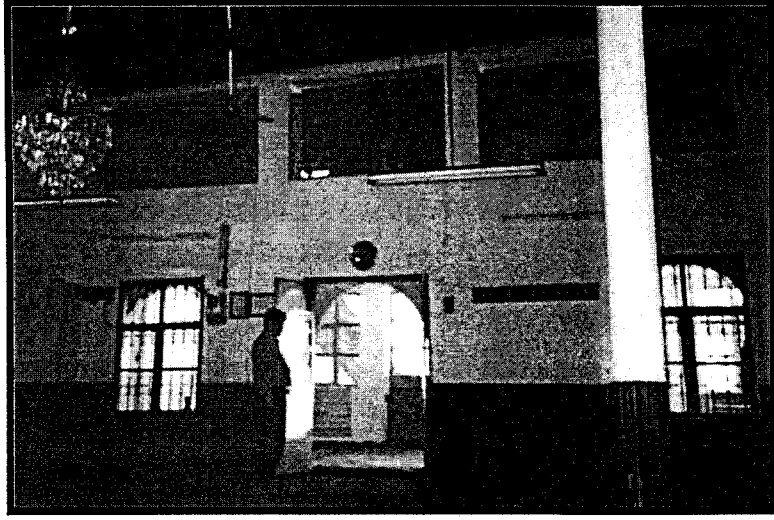

Resim 4. 58 Sarı İbrahim Cami Son Cemaat Yeri Girişi

Harim girişinin sol yanında, yarım daire profilli bir niş ve onun yanında bir pencere yer almaktadır. Kapının sağ yanında da benzer kemerli bir pencere bulunmaktadır. Kapının kemer ve söveleri mermer malzeme ile yapılmıştır (Resim 4. 59). Kare planlı olan harim bölümünün düz ahşap tavanı, iki ahşap sütun tarafından taşınmaktadır. Kuzey duvarının üst kotunda yer alan üç açıklık, ahşap kafeslerle örtülmüş olup kadınlar mahfilinin harim bölümü ile olan görsel bağlantısı kısıtlandırılmıştır (Resim 4. 60). Yarım daire profilli mihrap nişi, yağlı boya ile boyanmıştır, sağ yanında ahşap minber bulunmaktadır (Resim 4. 61).

Resim 4. 59 Sarı İbrahim Cami Harim Girişi

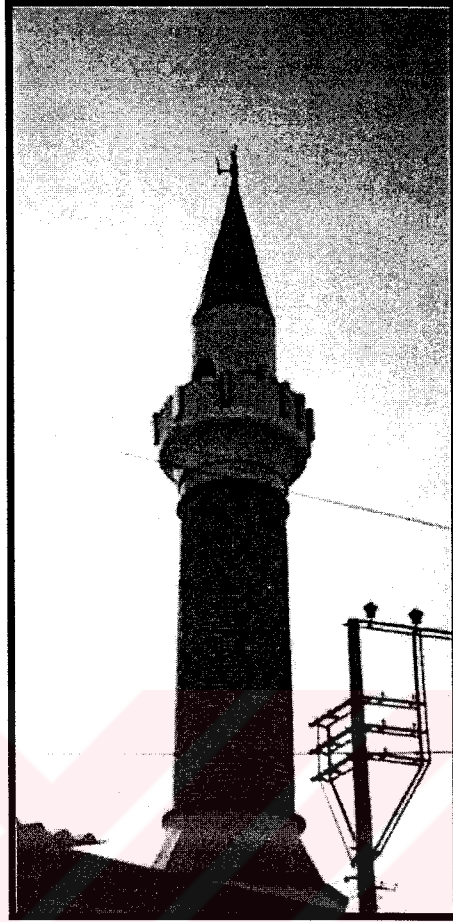
Resim 4. 60 Sarı İbrahim Cami Kadınlar Mahfili

Resim 4. 61 Sarı İbrahim Cami Mihrap ve Minberi

Kuzey yönde, yapıdan ayrı konumlanmış olan minarenin kürsüsü sıvalı durumda olup sekizgen prizma biçimindedir. Silindirik gövde tuğla ile örülmüştür. Tuğlaların örülüş biçimi ile yüzeyde değişik motifler elde edilmiştir. Kürsü gibi, şerefe, pabuç ve petek kısmı da sıvalı durumdadır (Resim 4. 62).

Caminin benzer şekilde düzenlenmiş olan cephelerinde, iki sıra halinde dörder pencere bulunmaktadır. Güney cephesinde, mihrabın arkasına denk gelen kısımda bir payanda bulunmaktadır.

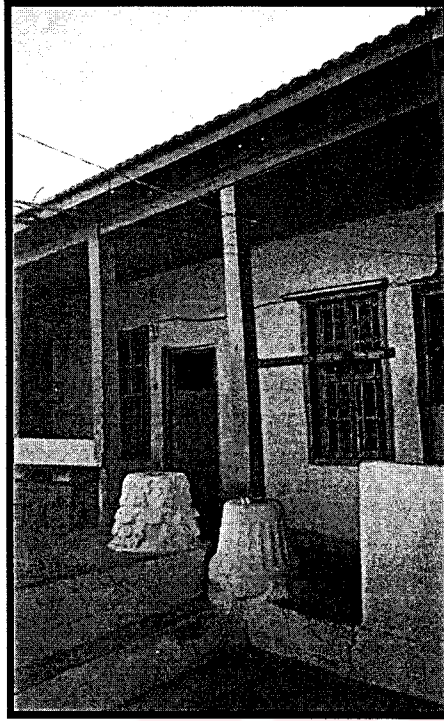
Resim 4. 62 Sarı İbrahim Cami Minaresi

4.3.1.10 Aynalı Cami

Adres: Efendi Mahallesi 69 numaralı sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 82 – Ada 264 – Parsel 2

Yapının yerinde 16. yüzyılda bir cami yapılmıştır. Eski yapı minaresiz bir camidir (Müderrişoğlu, 1956, s. 47). Geçen dönemlerde birçok değişikliğe uğrayarak günümüze ulaşan cami, 1958 yılında yeniden inşa edilmiştir (Satış, 1994, s. 347). Caminin avlusunda, Antik Dönem'e ait büyük sütun başlıkları bulunmaktadır (Resim 4. 63). Satış; son dönemde avlu içinde yer alan kuyudan çok sayıda Antik yapı parçasının çıkmış olduğunu, Antik Thyateira kentine ait bir yapı kalıntısının cami altında bulunabileceğini belirtmiştir (Satış, 1994, s. 348).

Resim 4. 63 Aynalı Cami Avlusunda Yer Alan Sütun Başlıkları

Cami, özellikli bir yapı değildir. Ahşap düz bir tavan kaplaması ile örtülü olan harim bölümünde, mihrap nişi ve ahşap minber bulunmaktadır. Cephede, iki sıra halinde düzenlenmiş pencereler yer almaktadır. Alt kottaki pencereler dikdörtgen, üst kottakiler ise kemerli biçimlenmiştir.

4.3.2 Hamamlar

Akhisar kent merkezinde yer alan 3 adet hamam da Osmanlı Dönemi'ne ait olup çalışır durumdadır. Hamamların kadınlar kısmı kullanılmadığından harap durumdadır. Sasa Bey Hamamı'nın kadınlar bölümü ise yıkılmış olup bölücü duvarlar görülmektedir.

Hamam, gelir getirici türde bir yapı olduğundan; cami, medrese, imaret, hastane gibi yapıları beslemek üzere vakıflara bağlanmıştır. Osmanlı Dönemi'ne ait külliyelerde, cami inşaatında çalışan usta ve işçilerin ihtiyaçları için, hamam inşaatlarının diğer yapılardan daha önce tamamlandığına sıkça rastlanmaktadır (Cezar, 1985, s. 120).

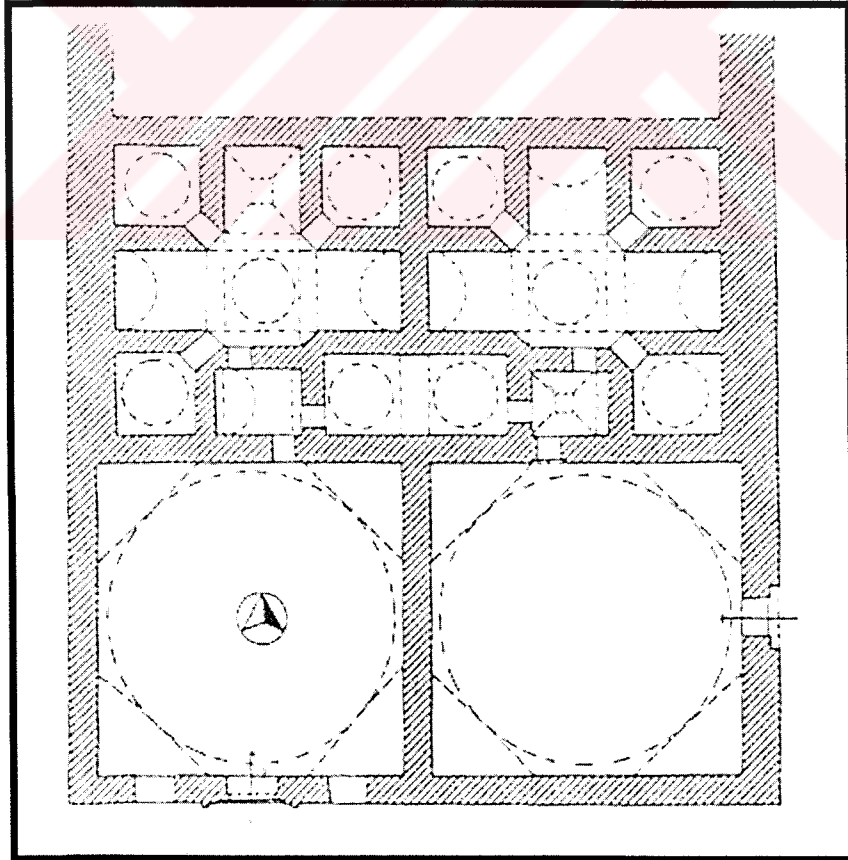
4.3.2.1 Gülruh Sultan (Yeni) Hamamı

Adres: Hashoca Mahallesi 132 numaralı sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 42 – Ada 179 – Parsel 4

Gülruh Sultan Külliyesi'ne ait yapı çarşı içinde yer almaktadır. Yapının üç cephesine bitişik nizamda yapılar inşa edilmiştir. Batı cephesine inşa edilen yapı, 19. yüzyıla ait ahşap Dombaycıoğlu Hanı'dır. Hamamın inşa kitabesi yoktur ancak yapı, külliye ait caminin inşa kitabesine dayanarak 1503 yılına tarihlenebilir.

Simetrik bir düzenlemeye sahip olan çifte hamamın batısında erkekler, doğusunda kadınlar bölümü bulunmaktadır (Harita 4. 14). Yapının yalnız erkekler kısmı kullanılmaktadır. Hamamın iki bölümünde de, üç eyvan ve üç köşe hücre bulunmaktadır. Yapı, taş ve tuğla ile almalı duvar örgüsüne sahiptir. Üst örtüde kubbe dışında tonoz da kullanılmıştır.

Harita 4. 14 Gülruh Sultan (Yeni) Hamamı Plan Şeması (Ünalan, 1998, s.90)

Erkekler bölümüne; yapının güney cephesinden, yenilenmiş bir kapı ile girilmektedir. Kapı çevresi kahverengi fayans ile kaplanmıştır. Yol kaplamasının yükseltilmesinden dolayı, mekana 3 adet basamakla alt koda inilerek girilmektedir. Girişin üzerinde plastik malzeme ile yapılmış bir gölgelik bulunmaktadır. Rüzgarlığın ardından kare planlı soyunmalık kısmına, ılıklik mekanından da kemerli bir geçiş ile sıcaklığa geçilmektedir. Üç eyvanlı ve üç köşe hücreli sıcaklığın üzeri kubbe ile örtülüdür. Kubbenin üzerinde fildişi aydınlatmalar bulunmaktadır. Mekanın ortasında yer alan göbek taşı, sekizgen formda olup mermer malzeme ile yapılmıştır. Orta kubbe gibi eyvanların üzerindeki tonoz örtülerde de fildişi aydınlatma elemanları kullanılmıştır.

Kadınlar bölümü de erkekler bölümü ile aynı plan tipine sahiptir. Kullanılır durumda olmadığından bu bölüme daha az yenileme yapılmış, mekanlar orijinalliklerini korumuşlardır. Plan tipi, üst örtüleri ve aydınlatma feneri gibi mimari öğeler erkekler bölümü ile özdeştir. Erkekler bölümünden farklı olarak bu bölümde yer alan köşe halvet ve eyvanlarda orijinal mermer kumalar yer almaktadır.

Çarşının işlek bir yolu olan 132 numaralı sokakta erkekler bölümünün girişi bulunmaktadır. Bu cephe beyaz kireç boya ile badanalanmış durumda olup, yapının diğer cephelerinde sıvasız duvarların taş ve tuğla malzemeleri görülmektedir. Kubbe kasmağı boyasız durumdadır. Erkekler bölümünün giriş kapısının iki yanında birer adet kemerli pencere bulunmaktadır. Diğer cephelerde pencere açıklığı bulunmamaktadır. Kadınlar bölümünün girişinin yer aldığı doğu cephesine müdahale yapılmamış, duvara herhangi bir kaplama uygulanmamış ve girişin kemerli formu bozulmamıştır. Yapıya ait cepheler tuğla ile yapılmış olan bir sıra kirpi saçak ile son bulmaktadır.

4.3.2.2 Sasa Bey (Şehir) Hamamı

Adres: Ulu Cami Mahallesi 50 ve 47 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 49 – Ada 65 – Parsel 15

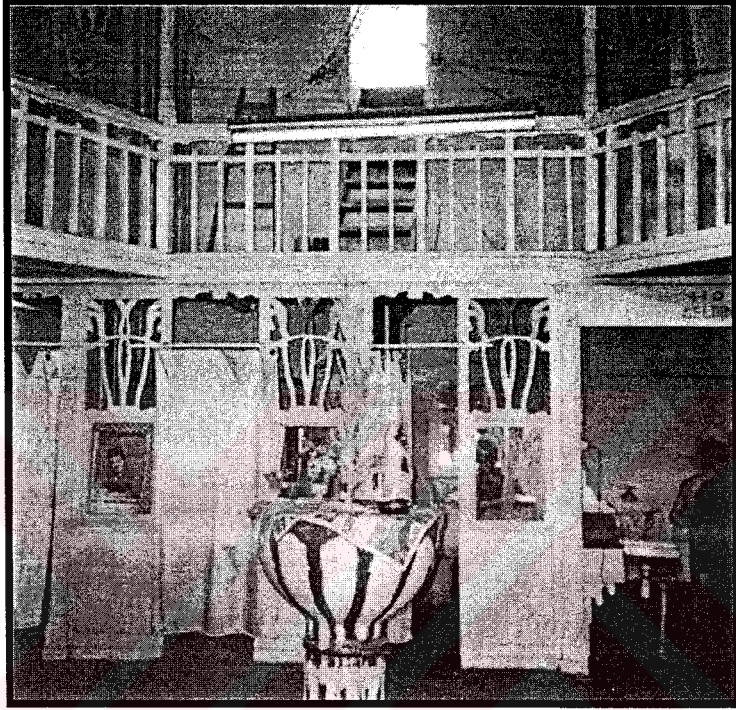
Konut bölgesinde bulunan hamama halk arasında Sese Bey Hamamı denmektedir. Çifte hamamın kadınlar bölümü yıkılmış durumda olup beden duvarlarının izleri görünmekte, erkekler bölümü işletilmeye devam edilmektedir (Resim 4. 64).

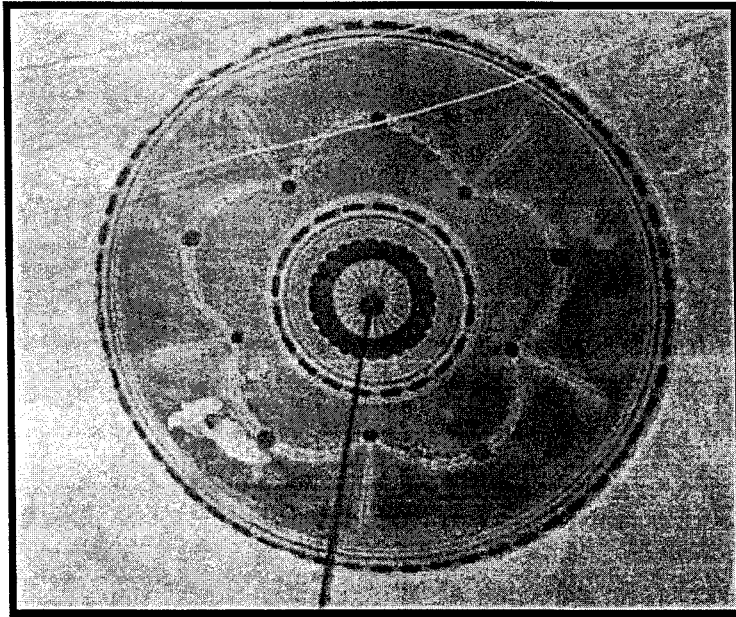
Resim 4. 64 Sasa Bey Hamamı Yıkılan Kadınlar Kısım

Hamamın inşa kitabesi yoktur. Müderrisoğlu inşa tarihinin (H. 830) M. 1427 olduğunu belirtmiştir (Müderrisoğlu, 1956, s. 17). Hamamı, vakfına gelir getirmesi için; Paşa Ali Bey'in oğlu Sasa Bey, yaptırmıştır. Vakfiye (H. 839) M. 1436'da hazırlanmıştır. Hamam gelirinin 2 / 3'sini erkek çocuklarına, geriye kalan 1 / 3'in 4 akçesini imaretin mutfak masraflarına, 1 akçesini de hamamın bakımına ayırmıştır. Sasa Bey öldükten sonra oğlu Celeb Virmiş Bey müteveli olmuş; vakfiyede düzenlemeler yapmış ve vakfın malları olan hamamın ve Karadolap Değirmeni'nin bakımlarını takip etmiştir (Barkan, 1980, s. 218).

Yapının girişinde yer alan kare planlı soyunmalık kısmında, soyunma kabinleri yer almaktadır. Mekanın giriş duvarı dışındaki batı, kuzey ve güney duvarları boyunca sıralanan, ahşap malzeme ile yapılmış bu hücreler üst kata da taşınmıştır (Resim 4.65). Mekanın ortasında sekizgen planlı bir süs havuzu bulunmakta, ancak kullanılmamaktadır. Kubbeye örtülü hacmin tavanı motiflerle süslenmiştir (Resim 4.66).

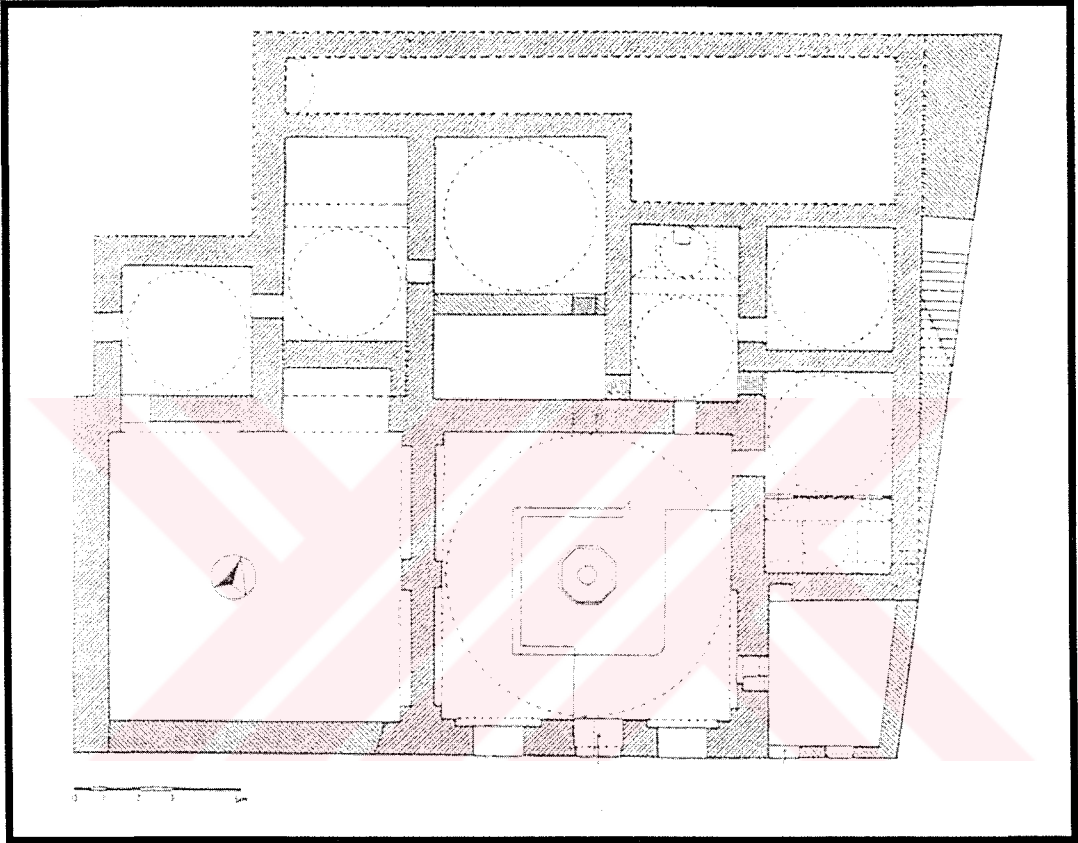

Resim 4. 65 Sasa Bey Hamamı Soyunmalıkta Yer Alan Hücreler

Resim 4. 66 Sasa Bey Hamamı Soyunmalık Kubbe Süslemesi

Soğukluğun kuzey duvarından ılıklik bölümüne geçilmektedir. Dikdörtgen planlı ılıklikta, sonradan inşa edilmiş mermer kurnaları olan yıkanma hücreleri bulunmaktadır. Bu bölümün kubbesi, fildişi olarak adlandırılan küçük pencere gözleri ile aydınlatılmaktadır. Batı duvarındaki açıklıktan sıcaklığa geçilmektedir (Harita 4. 15).

Harita 4. 15 Sasa Bey Hamamı Plan Şeması (Ünalan, 1998, s.90)

Yapı duvarları taş ve tuğla ile almalışık düzende örülmüştür. Sıcaklık kısmının kuzeyi düz beton tavanla yenilenmiştir. Hamamın soyunmalık bölümünün üzeri kubbe ile örtülmüştür. Bu büyük kubbe alaturka kiremitle, diğer küçük kubbeler ve tonozlar beton sıva ile kaplanmıştır.

Giriş cephesinin saçak kodunda kemerli bir alınlık bulunmaktadır. Kenarları silmelerle çerçevelenmiş kemerin ortasında; yuvarlak biçimde, kırmızı boya üzerine işlenmiş beyaz renkli ay yıldız motifi bulunmaktadır (Resim 4. 67). Cephenin zemin katında yer alan pencere ve kapı açıklıkları kemerli formda olup, kenarları silmelerle

çerçevenlenmiştir. Üst katta yer alan balkona geçişi sağlayan kapı, sonradan yapılmış olup dikdörtgen formdadır. Yapının giriş cephesinin sağ tarafı farklı işlevlerle kullanılmaktadır. Plan şemasında yapılan değişikliklerle üst kat konut, alt kat dükkan olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu bölümün cephesinde yapının kemerli açıklıklarından farklı olarak dikdörtgen biçimli kapı ve pencereler açılmış, cephe bütünlüğü bozulmuştur.

Resim 4. 67 Sasa Bey Hamamı Giriş Cephesi

4.3.2.3 Sarı Ahmet Paşa Hamamı

Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'ne ait Sarı Ahmet Paşa Hamamı "Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi" başlıklı 6. bölümde incelenmiştir.

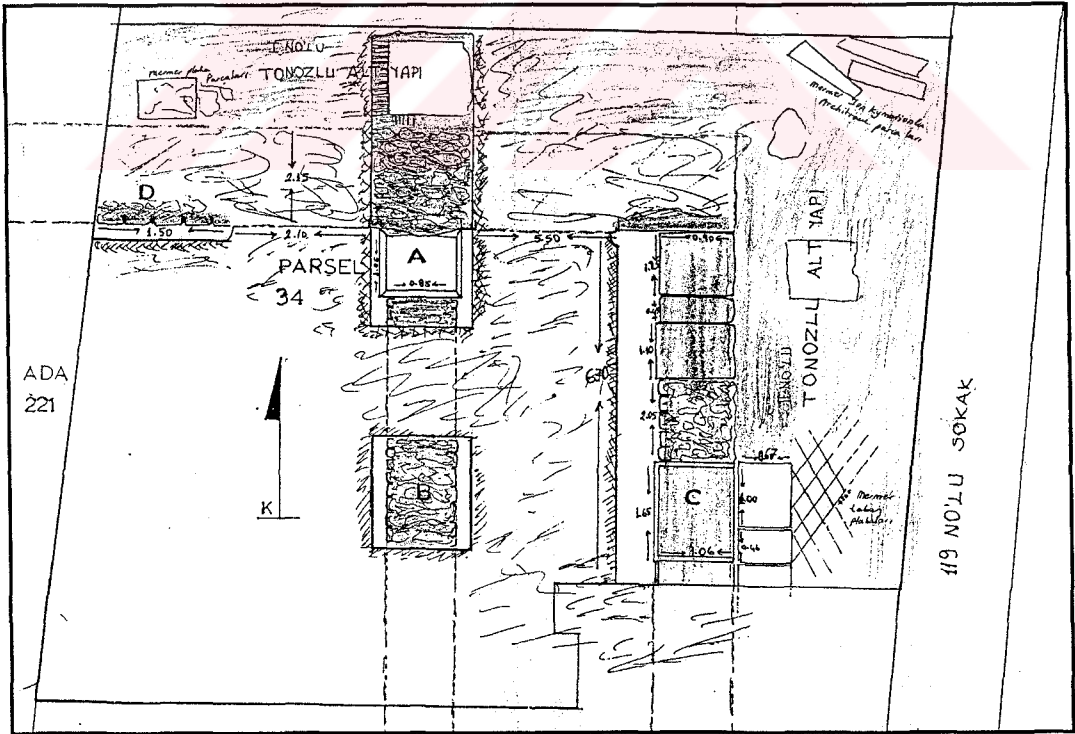
4.3.3 Geleneksel Ticaret Dokusu

Akhisar geleneksel ticaret merkezi; geleneksel doku ile modern dokunun arasında, geçiş bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede farklı dönemlere ait dokular bir arada bulunmaktadır. Ticaret merkezinin kuzey ve güney ucunu oluşturan Sarı Ahmet Paşa ve Gülruh Sultan Külliyesi 15 ve 16. yüzyıllara tarihlenen Osmanlı Dönemi yapılarıdır. Bu iki külliye arasındaki dükkanlar, Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemleri'ne aittir. Aynı bölgede Antik Dönem yapı kalıntılarına da rastlanmıştır. Bu katmanları barındırmasıyla kentin en özellikli alanı olmasına karşın yeterince korunamamıştır. Çevredeki yoğun yapılaşmadan dolayı, Antik Dönem kalıntılarının incelenmesi amacıyla araştırma kazısı yapılamamıştır. Anıtsal yapılar ve tarihi dükkanlar tescilli ancak bakımsız durumdadır. Ticaret dokusundaki farklı dönemlere ait bu katmanlar, kronolojik sıra ile incelenmiştir. Bu bölümde ticaret işlevi olan yapılara yer verilmiş, külliye yapılarına ait merkezi camiler ve hamamlar geleneksel doku içinde açıklanmıştır.

Antik Dönem Eserleri: Geleneksel ticaret merkezinin doğu ucunda, Şeyh İsa Mahallesi 119 numaralı sokakta (pafta:38, ada:221, parsel:34) yapılan temel hafriyatı sırasında arkeolojik kalıntılara rastlanmıştır (Resim 4. 68). İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyelerinden Prof. Dr. Çilingiroğlu ve Bilgin, 01.07.1992 tarihinde, Sırrı Ömek'e ait olan 226 m²'lik arsada incelemeler yapmış ve konuyla ilgili 1.7.1992 - 2763 numaralı raporu hazırlamışlardır. Parsel ve çevresinde zeminden 3.50 - 4.00 m. derinlikte Antik Thyateira kentine ait kanalizasyon kanalları ve anıtsal mimari parçalar bulunduğunu; ancak alanda yapılaşmanın çok yoğun olmasından dolayı arkeolojik sit çalışması yapılmasının çok zor olduğunu belirtmişlerdir (Harita 4.16) (Resim 4. 69, 4. 70).

Resim 4. 68 Hafriyat Çukuru Çevresi (İzmir İki Numaralı Koruma Kurulu)

Harita 4. 16 İnşaat Sırasında Bulunan Roma Dönemi Yapısı Planı
(İzmir İki Numaralı Koruma Kurulu)

Resim 4. 69 II Numaralı Tonozun İçten Görünüşü
(İzmir İki Numaralı Koruma Kurulu)

Resim 4. 70 “C” Sondajı Duvar Detayı (İzmir İki Numaralı Koruma Kurulu)

Raporda; *Temel hafriyatlarının ilgili Müze Müdürlüğü'nce denetlenerek ortaya çıkan kalıntıların kazısının yapılmasına ve insitü eski eserler ile mimari kalıntıların kent planları üzerine işlenmesine, bilimsel kazısı yapılarak kent planına işlenen kalıntıların üzerlerinin en az 0.50 m. kalınlığında bir toprak tabakası ile örtülmesine ve bu tabakanın üzerine minimum 0.10 m. kalınlığında modern tuğla kiremit kırıkları serilmesine,*

Tuğla ve kiremit kaplı alanın üzerine temel çukuru açmadan hasır beton temel yapılmasına tuğla kırıkları ile yol seviyesi arasında yeterli mesafe kalması durumunda bodrum kat yapılabileceğine,

Antik kanalizasyon tünellerine giriş için temel betonundan bir insanın geçebileceği kadar açıklık bırakılmasına ve açıklığın üzerinin demir bir kapak ile örtülmesine,

Parsel içinden çıkan insitü olmayan devşirme malzemenin hangi ada ve parselden çıktığının kayıtlara geçirilerek ilgili müzeye taşınmasına,

Bu uygulamanın tüm yeni yapılaşmalar için yapılmasına ve bu yolla birkaç yıl içinde bu bölgeye bilimsel verilere dayanan bir sit derecesi ve sınırı getirileceğine, bu koşullara uygun olarak inşaat yapılabileceğine karar verilmiştir.

Geleneksel ticaret merkezinde yer alan bu kalıntıları bizden sonraki nesillere tahrip olmadan aktarmak gerektiği, arkeoloji biliminin ve kazıların sadece günümüz insanları tarafından yapılmasının şart olmadığı, daha sonraki nesillere ve geleceğin ileri teknolojisine, maddi olanaklarına bırakılabileceği belirtilmiştir.

Osmanlı Dönemi Eserleri: Geleneksel ticaret merkezinin Osmanlı Dönemi'ne ait kentsel dokusu; bölgenin kuzey ve güney ucundaki ada düzenlerinden gözlenebilmektedir. Bu bölgedeki dolambaçlı yolların darlığı, Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nde olduğu gibi 1.90 m.ye kadar düşmektedir. Osmanlı Dönemi'nde, sokak dokusuna ait bu düzensizlik ve darlık; kentsel arazilerin bölünme biçimlerinden ve parsel düzenlerinden kaynaklanmaktadır (Gençel, 2000, s. 34).

Osmanlı Dönemi'ndeki çarşı merkezlerinin odak noktasını, merkez cami oluşturmaktadır. Ticaret hayatı gelişmiş olan kentlerde caminin yanısıra bir de bedesten yer almaktadır. Akhisar'ın bedesteni günümüze ulaşmamakla birlikte; yazılı kaynaklardan Yeni Gülruh Sultan Külliyesi'ne ait bir bedestenin var olduğu bilinmektedir. Kaynaklarda konumu ile ilgili herhangi bir bilgi olmadığından, çarşının bedesten ile biçimsel ilişkisi hakkında fikir edinilememektedir.

4.3.3.1 Hanlar

Han, tarih boyunca ticaret hayatının çok zengin olduğu Akhisar kenti için önemli bir yapı tipidir. Şehrin her dönemde, yol üzerinde bulunmasından dolayı hanların bazıları konaklama için de kullanılırken, kent içindeki hanlar ticaret amacı ile uzun süreli kullanıma ayrılmışlardır.

Han sayısının fazla olması o kentteki ticaret hayatının canlılığının göstermektedir. 1671 yılında şehri ziyaret edip iki gün konaklayan Evliya Çelebi, seyahatnamesinde; kentte 10 adet hanın isimlerini vermekte ancak yapılarla ilgili bilgi vermemektedir. Bunlar; Paşa Hanı, Hüseyin Efendi, Kimyon Efendi, Boşnak Mustafa Efendi, Musa Efendi, Nebi Efendi, İbrahim Efendi, Kara Sinan Efendi, İstanbullu Hasan Efendi Hanları ile Emiroğlu Hanı ve Bende Mahmud Ağa Hanı'dır. Ayrıca pazar yerinde han büyüklüğünde, alışveriş yapılan bir lonca yerinin bulunduğunu belirtmektedir (Evliya Çelebi, 1985, s. 520). Bu hanlardan; Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nde bulunan han ve Dombaycıoğlu Hanı dışında günümüze ulaşmış olan han bulunmamaktadır.

Akhisar'da bulunan iki handan Sarı Ahmet Paşa Hanı kagir, Dombaycıoğlu Hanı kerpiç ahşap karışımı bir strüktüre sahiptir. İkisi de avlulu plan tipine sahiptir ve dış yüzeyleri dükkan sıraları ile çevrilmiştir. Hanlardan çarşı bölümünde yer alanlarının, 16. yüzyıldan sonraki dönemlerde dükkan ve imalathane fonksiyonları ile çevrelenmiş olmasına sıklıkla rastlanmaktadır (Cezar, 1985, s. 94; Cerasi, 1999, s. 123).

4.3.3.1.1 Dombaycıoğlu Hanı

Adres: Hashoca Mahallesi 127 numaralı sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 42 – Ada 179 – Parsel 2

Yapının bulunduğu bölge, halk arasında “Uzunçarşı” adıyla anılmaktadır. Hanın konumu, ticaret bölgesini güney yönünde sonlandırarak, konut bölgelerine geçiş noktasında bulunması nedeni ile önemlidir. Yapının önünden geçen 127 numaralı sokak çarşının işlek yollarından biridir.

Hanın kitabesi bulunmamaktadır. Vakıf Eski Eser Fişi’nde döneminin yaklaşık olarak 19. yüzyıl olduğu yazılmıştır. Dombaycıoğlu Mehmet Ağa, H 1239 / M 1823 tarihinde tescil ettirdiği vakfına ait olan medrese ve camiye gelir getirmesi amacı ile çarşının değişik semtlerinde bulunan 12 dükkanını ve Dombaycıoğlu Hanı’nı vakfetmiştir (Müderrişoğlu, 1956, s. 98). Akhisar Tapu Müdürlüğü’ndeki yapıyla ilgili dosyada, tapu kayıt tarihinin 1963 olduğu ve yapı sahibinin de Dombaycıoğlu Mehmet Ağa Vakfı olduğu kayıtlıdır. 1980 yılında tescillenen hanın, Vakıf Eski Eser Fişi’nde hayvan damı olarak kullanıldığı belirtilmektedir. 1995 yılından itibaren, hanın avluya bakan iç mekanları, Necati Yüksel’e kiralanmıştır. Yapı, o tarihten itibaren hurda deposu ve satış yeri olarak kullanılmaktadır (Resim 4. 71).

Dikdörtgen plan şemasına sahip han 826 m² alan kaplamaktadır. Tek katlı ahşap hanın avlusuna bakan odalara demir yığınlarından ulaşılammıştır (Resim 4. 72, 4.73). Müderrişoğlu, kitabında hana ait 12 oda ve 1 adet ahırın olduğunu belirtmektedir (Müderrişoğlu, 1956, s.99). Kullanıcı; odaların depo olarak kullanıldığını belirtmiştir. Taş döşeli avlunun batısında yapı ile birlikte tescillenmiş bir çınar ağacı bulunmaktadır. Vakıf Eski Eser Fişi’nde avlunun ortasında bir havuz bulunduğu yazılıdır. Günümüzde böyle bir havuz ya da havuza ait bir ize rastlanmamıştır. Hanın önündeki dükkanların cephelerinin oranları tamamen değiştirilmiş, han avlusu ile olan bağlantıları kapatılmış ve bazı duvarlar yenilenmiştir (Resim 4. 74). İki girişten doğu cephesindeki kapatılarak; güneydeki

kullanılmaktadır. Uzun süredir bakım yapılmayan hanın tahrip edici bir işlevle kullanılması yapının yıkımını hızlandırmaktadır.

Resim 4. 71 Dombaycioğlu Hanı Avlusu

Resim 4. 72 Dombaycioğlu Hanı Avlu Cephesi

Resim 4. 73 Dombaycioğlu Hanı Avlu Cephesi

Resim 4. 74 Dombaycıoğlu Hanı Giriş Cephesi

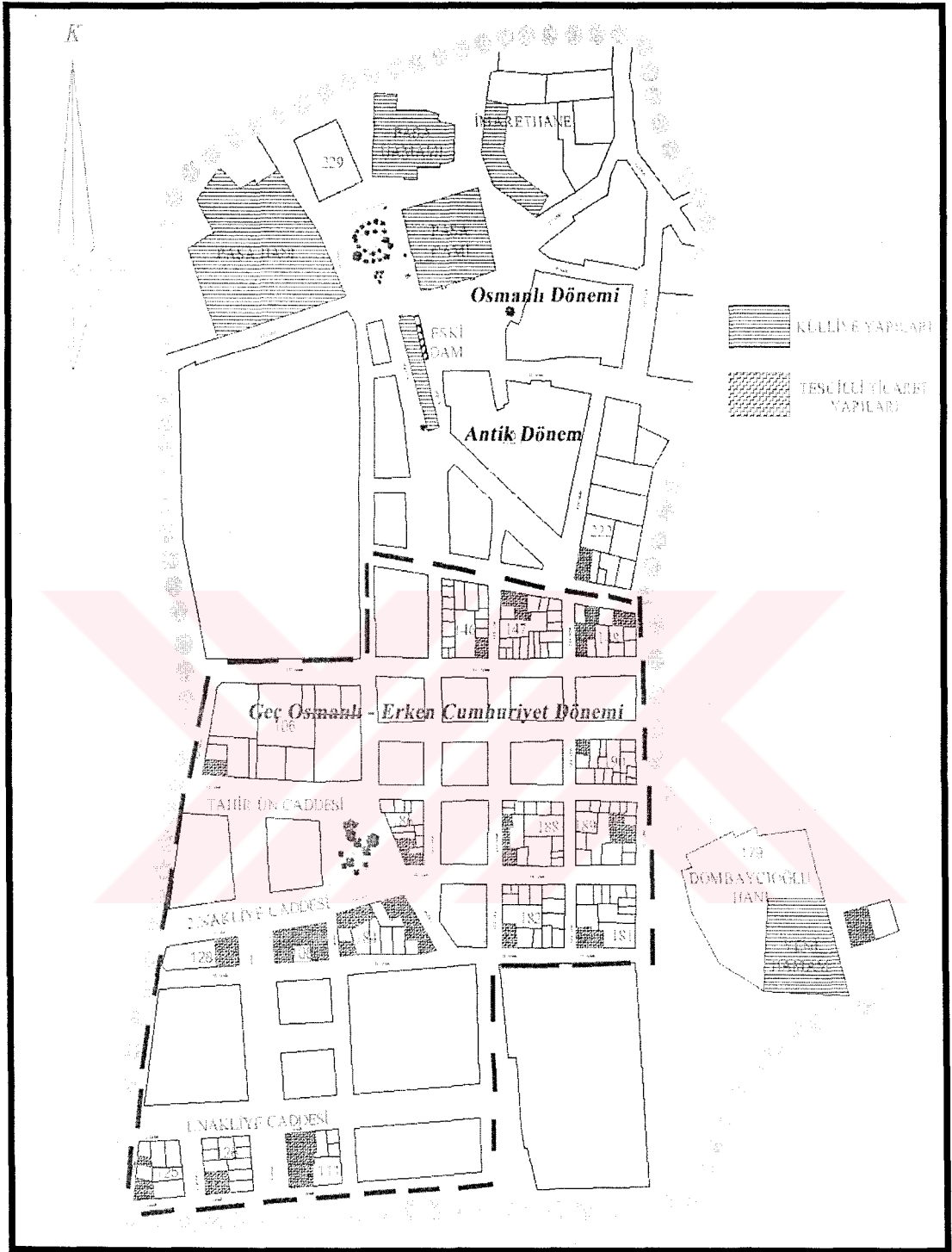
4.3.3.1.2 Sarı Ahmet Paşa Hanı

Sarı Ahmet Paşa Külliyesine ait Sarı Ahmet Paşa Hanı “Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Koruma Amaçlı Değerlendirilmesi” başlıklı 6. bölümde incelenmiştir.

4.3.3.2 Dükkanlar

Ticaret bölgesinde Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi’ne ait 27 adet tarihi dükkan bulunmaktadır. Dükkanlar, ticaret bölgesinin ortasında yer almaktadır. Tarihi yapıların fazla olmasının yanısıra; tenekeçiler, kalaycılar gibi küçük el sanatlarının farklı sokaklarda gruplaşmış olması bölgeyi özellikli kılmaktadır.

Geleneksel ticaret bölgesinde, dükkanların bulunduğu alanın biçimsel özelliği; Türk çarşısına 19. yüzyılda gelmiş bir geometrik form olan ızgara sistemindedir (Çizim 4. 1). Birbirine paralel, bir aks çevresinde düzenlenmiş objeler arasındaki ilişkileri oluşturan bu belirgin geometrik düzen, Klasik Osmanlı külliyelerinden sonra 19. yüzyılda yeni mahallelerin mekansal organizasyonlarında kullanılmıştır (Gençel, 2000, s.34).

Çizim 4.1 Geleneksel Ticaret Merkezinde Bulunan Tescilli Yapılar

Akhisar’da, zaman içinde ortaya çıkan; tarımsal gelir kaynaklarının değişimi, el sanatlarının önemini kaybederek ticaretin değer kazanması, alışveriş alışkanlıklarının ve temel ihtiyaçların farklılaşması, alınan göçler gibi ekonomik ve demografik gelişmeler, çarşı merkezinin oluşumundaki belirleyici etkenler olmuştur. Ticari yapı geleneği yaşam biçimine paralel olarak değişmiş ve gelişmiştir. Farklı yüzyıllardaki bu gelişmeler; çarşı sistematigine, yapı yoğunluğu, binalardaki etkinlikler ve yapı boyutlarındaki artışla yansımıştır.

Geleneksel ticaret merkezinde bulunan dükkanlarda, ticari aktiviteleri belirleyen kriterler; mekanın açık ya da kapalı olması, çalışma düzeninin sürekli ya da periyodik olması, satışın toptan veya perakende yapılması ile satılan malın cinsi ve büyüklüğüdür. Akhisar geleneksel ticaret dokusunda incelenen 27 adet dükkandan kullanılanların tamamı perakende satış yapmakta ve yarısı; hırdavat, tuhafiye, konfeksiyon gibi dayanıklı tüketim maddeleri ile ilgili işlevlere sahiptir (Tablo 4. 2).

Tablo 4. 2 Dükkanların Fonksiyon Dağılımı

	Dükkan Sayısı	%
Dayn.Tük.Mad.	12	44
Gıda	5	19
Küçük İmalat	4	15
Lüks Tük.Mad.	2	7
Boş	2	7
Depo	1	4
Büro	1	4
TOPLAM	27	100

Geleneksel ticaret merkezindeki dükkanlar; malzeme, kat yüksekliği ve cephe açıklıklarında ait oldukları yüzyılın özelliklerini taşımaktadır. Cerasi, Osmanlı Dönemi’nde merkez çarşıda yer alan dükkanları; tipolojik açıdan, revaklı, tonoz veya kubbe örtülü ve tek yöne açılımlı olmak üzere 3 tipte sınıflandırmıştır. Akhisar’da yer alan dükkanlar, tek yöne açılımlı dükkan sınıfına girmektedirler (Cerasi, 1999, s.

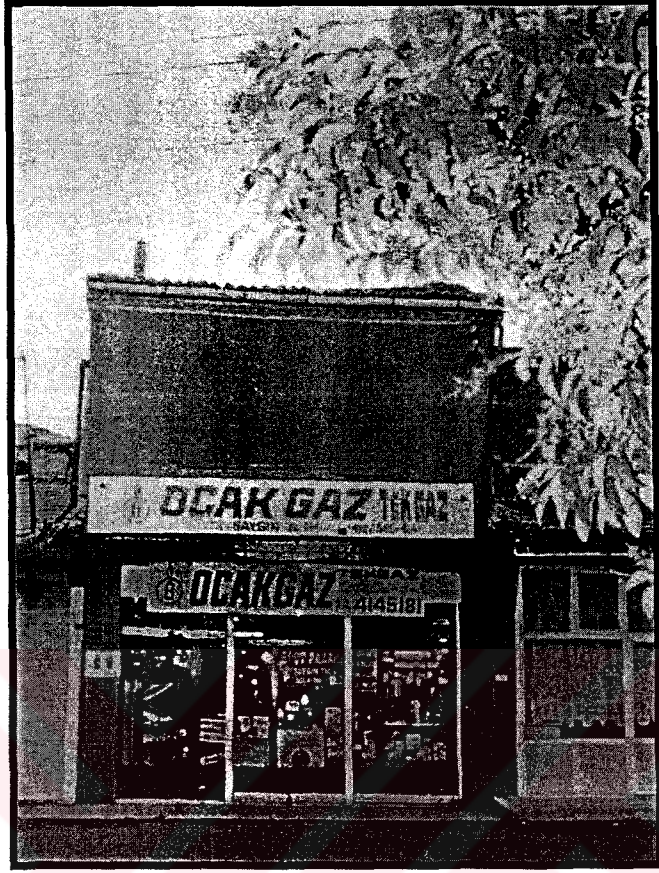
121, 123). 19. yüzyılın sonlarına doğru, geleneksel ticaret merkezinde inşa edilen dükkanlar; tuğladan, iki katlı, tek yönden ışıklı, 5 - 6 m.yi geçmeyen yükseklikte tek tek veya gruplar halinde bulunmakta, üst katları depo işleviyle kullanılmaktadır (Tablo 4. 3).

Tablo 4. 3 Dükkanların Kat Yükseklikleri

	Dükkan Sayısı	%
Zemin kat	9	33
Zemin+1 kat	18	67
TOPLAM	27	100

Günümüzde kullanılır durumda olan dükkanların, iç mekanlardaki farklı işletme gereksinimleri için oranlar değiştirilmiş ve orijinal planlar bozulmuştur. Cepheler müdahalelerle değişikliğe uğrasa da iç mekanlara oranla daha özelliklidir (Resim 4.75). İki katlı dükkan cephelerinde, zemin kat açıklıkları büyük oranda değiştirildiği için bu tipteki dükkanlar alınlık, saçak ve silmelerindeki süslemeleri ile öne çıkmaktadır (Resim 4. 76). İki katlı dükkanlarda, cephe genişliğine göre sayıları değişen pencereler, dikdörtgen biçimli olup taşla çerçevelenmiştir. Günümüze ulaşabilmiş olan pencere kepenklerinden demir olanların süslemesi bulunmamakla birlikte kilit sistemleri ve menteşeleri özelliklidir (Resim 4. 77).

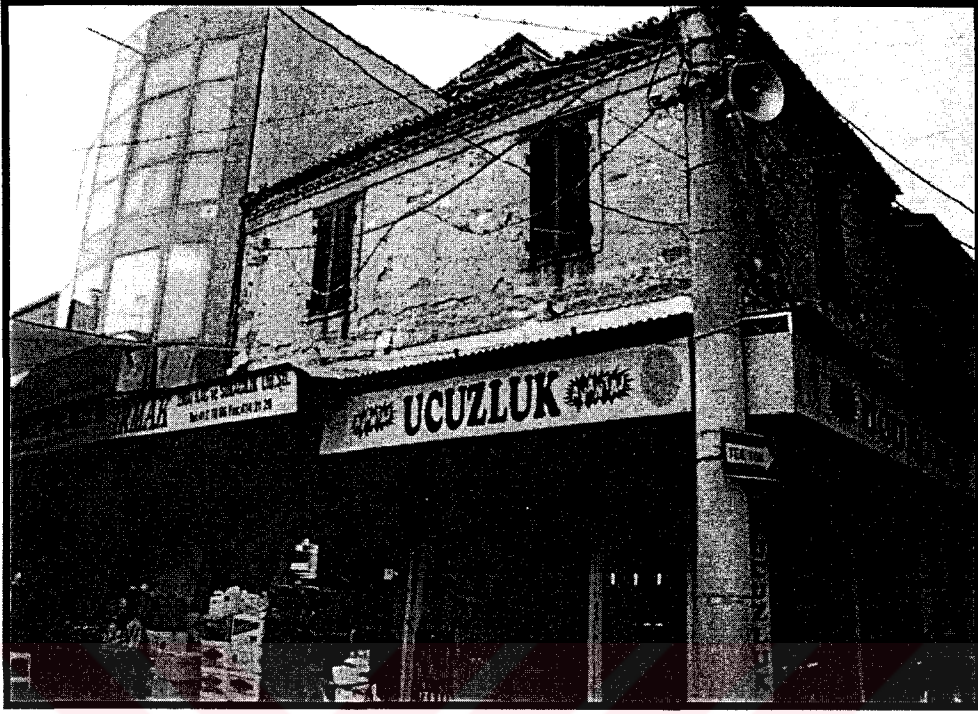
19. yüzyılın sonlarına doğru yerleşmeye başlayan vitrine, kentteki geleneksel dükkan yapısında fazla rastlanmamaktadır. Ürünler, değiştirilen cephe kaplamalarının şeffaf ön yüzlerine yerleştirilen raf ve tezgahlarda sergilenmekte, ayrıca vitrin düzenlemesi yapılmamaktadır.

Resim 4. 75 Çarşıda 128 Numaralı Sokakta Yer Alan Dükkanın Sokak Cephesi

Resim 4. 76 Çarşıda 184 Numaralı Adada Yer Alan Sıralı Dükkanlar

Resim 4. 77 Çarşıda 144 ve 10 Numaralı Sokakta Yer Alan Dükkanın
Demir Pencere Kepenleri

BÖLÜM 5

AKHİSAR KENT MERKEZİNİN KORUNMASINA YÖNELİK ÖNERİLER

5.1 Akhisar Kent Merkezindeki Geleneksel Dokunun Değerlendirilmesi

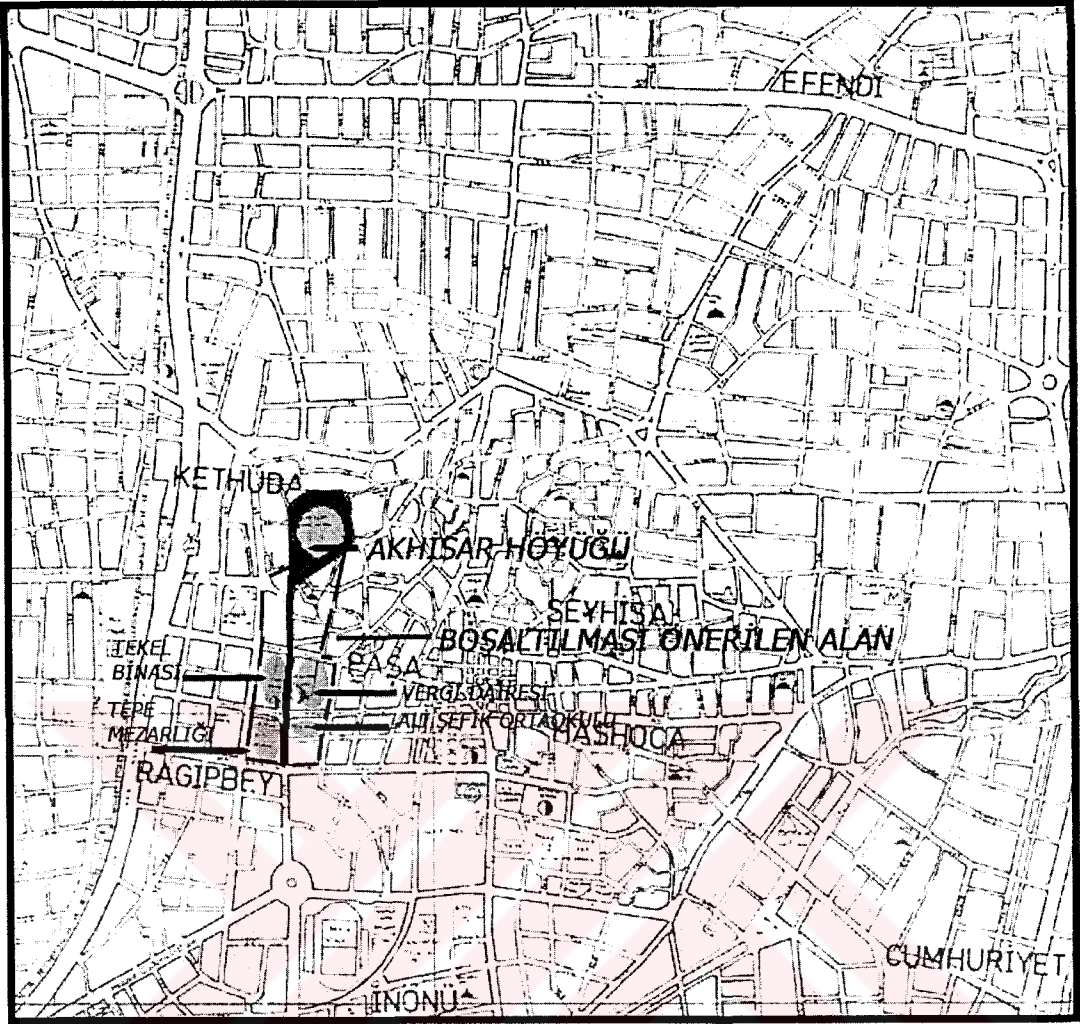
Akhisar kent merkezine ait geleneksel doku; farklı süreçlerde yapılan yenilemelerle, zarar görmüş ve birçok bölgede doku izleri yok edilmiştir. Yapılan müdahalelerin yıkıcı etkileri, bölge ve yapı ölçeğindeki sorunlar, tarihi çevrenin araştırıldığı bölümlerde incelenmiştir. Antik yerleşim alanında yer alan arkeolojik kalıntılar, yoğun yapılaşma nedeni ile ortaya çıkarılamamıştır. Geleneksel bölgede yer alan yapılar, tek yapı ölçeğine inilerek detaylı şekilde incelenmiş ve sorunları tespit edilmiştir. Merkezin batısındaki modern dokuda; 1950’li yıllarda, geçmiş dönem izleri silinerek yeni yapılar inşa edilmiş, ancak bu yapılar da korunamamıştır.

Akhisar kent merkezinde yer alan tarihi dokunun korunması; geçmiş kültürlerin gelecek kuşaklara aktarılması ve kentin kültürel tarihinin devamlılığını sağlanması açısından önemlidir. Tarihi yapılar dışında; açık kamu mekanlarının ve yerel el sanatları gibi kentin geleneksel yaşantısının da koruma altına alınması; kentteki görsel zenginliği arttıracaktır. Kent dokusu ile birlikte sosyal ve kültürel etkinliklerin canlanmasını sağlayacak yatırımlarla, kent merkezini yaşatacak düzenlemeler yapılmalıdır. Yaya trafiğinin, araç trafiği ile kesintiye uğramadan akışını sağlayacak düzenlemeler getirilmeli ve bu işlemler sırasında dokuda yer alan yapı boşluk oranları bozulmamalıdır.

5.2 Antik Yerleşim Alanına Yönelik Koruma Önerileri

Akhisar kent merkezinin batısında bulunan Antik Dönem'e ait kalıntılar, diğer tarihi eserler gibi, kentte bir doku oluşturmamaktadır. Yapı kalıntıları "Akhisar Kent Merkezinde Yer Alan Tarihi Yapıların İncelenmesi ve Sorunlarının Saptanması" başlıklı 4. bölümde incelenmiştir. Bu eserlere getirilecek öneriler kentsel ölçekte olup, Tepe Mezarlığı'ndan höyüğün bulunduğu tepeye kadar olan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bölgede, Tepe Mezarlığı'nın batısında bulunan 16 numaralı sokağın yayalaştırılması gibi çevre düzenlemeleri yapılmış ancak, kapsamlı bir projelendirme çalışması yapılmamıştır. Arkeolojik çalışmalar yapıldığı alanların yakın çevrelerinde sıkça kullanılan; yakın çevreyi araç trafiğinden arındırma çalışmasının tüm alana uygulanması doğru olacaktır.

Tepe Mezarlığı'nın kuzeyinde bulunan 2. Nakliye Caddesi ve Tahir Ün Caddesi üzerinde bulunan Ali Şefik Ortaokulu, Tekel Ek Binası gibi inşaatlar sırasında, Antik Dönem yapı kalıntılarına rastlanarak üzeri kapatılan parseller bulunmaktadır. Tepe mezarlığındaki Orman İdaresi, adanın kuzeyinde bulunan kaymakam lojmanı ve Tekel Binası kamuya ait binalardır. Höyüğe kadar olan kısımda özel mülkiyete ait yapıların da kamulaştırılması gerekmektedir (Harita 5. 1). Bölgenin yapılardan arındırılmasının ardından, belirlenen bir program dahilinde aşamalı olarak araştırmalar ve gerekli kazılar yapılabilir. Böylece Akhisar Antik Dönem tarihi hakkında daha fazla bilgi edinilip Antik Thyateira kenti ortaya çıkarılmalıdır.

Harita 5.1 Akhisar Kent Merkezindeki Antik Bölgede Boşaltılması Önerilen Alan

5.3 Geleneksel Dokuya Yönelik Koruma Önerileri

Geleneksel dokuda dağınık şekilde yer alan cami ve hamamlara, bölge içinden ulaşım, dar sokaklardan sağlanmaktadır. Kent merkezini saran yol ile bu yapıların bağlantısını sağlayacak ara yolların, vurgulanması önerilmektedir. Bu tali yollara uygulanacak; aydınlatma elemanı, zemin kaplamaları gibi kentsel mimari öğelerle yeni düzenlenmeler getirilmelidir (Harita 5.2). Anıtsal yapılar tek yapı ölçeğinde korunmuş olduğundan, yakın çevreleri ile bütün oluşturmamaktadır. Bu yapıların yan parsellerinde, bitişik nizamda inşa edilmiş olan yeni yapıların yıkılması, bundan sonra yapılacaklarda da kat yüksekliği, plan boyutları ve cephede kullanılacak mimari öğelerde sınırlamalar getirilmesi önerilmektedir.

Harita 5.2 Akhisar Geleneksel Bölgede İyileştirme Önerisi Getirilen Tali Yollar

5.3.1 Camiler

Camilerde, kullanımdan doğan ihtiyaçlar doğrultusunda yapı içine ya da avlulara inşa edilen ek mekanlar bulunmaktadır. Kadınlar mahfili, namaz kılma bölümü, imam odası gibi sonradan yapılan ekler; Yeni Cami örneğinde olduğu gibi yapının bir ya da birden fazla cephesini kapatmakta, iç mekanların plan şemalarını bozmaktadır. Koruma Kurulları tarafından yapılması gereken kontrollerin daha sık gerçekleştirilerek, bu tip eklerin temizlenmesi gerekmektedir.

5.3.2 Hamamlar

Akhisar'da yerli halkın hamama gitme alışkanlıkları devam etmektedir. Kadınlar kentte yeni yapılan modern hamamları kullanmayı sürdürmektedirler. Diğer iki hamamın, kullanılmayan kadınlar bölümünün restorasyon projelerinin hazırlanarak orijinal işlevleri ile kullanıma açılmaları önerilmektedir. Tarihi hamamların da kadınlar kısımları kullanıma açıldığında işlemleri beklenmektedir. Gülruh Sultan Hamamı'nın mekan özellikleri korunduğundan, yapı içine temizleme dışında müdahale gerektirmemektedir. Sasa Bey Hamamı'nın doğusunda yer alan konut kaldırılmalıdır. Yapının planı değiştirilerek yapılmış olan bu bölüm hamamın mekanlar arası akışını bozmuştur. Erkekler kısmının orijinal işlevi ile kullanımının sürdürülmesi; iki yanında yer alan, konut ve yıkılan kadınlar kısmı bölümlerinin hazırlanacak restorasyon projeleri doğrultusunda değerlendirilmesi gerekmektedir. İki hamamın cephesinde de insan müdahalesi ile gerçekleştirilmiş bozulmalar bulunmaktadır. Külliye hamamı olan Gülruh Sultan Hamamı'nın, erkekler bölümünün giriş cephesine uygulanmış olan fayans kaplamalarının ve kapının üzerinde bulunan gölgeletin kaldırılması önerilmektedir. Şehir Hamamı'nın cephesindeki yapının kemerli açıklık formları ile uyumsuzluk gösteren dikdörtgen formu açıklıkların kapatılması önerilmektedir.

5.3.3 Geleneksel Ticaret Dokusuna Yönelik Koruma Önerileri

Geleneksel ticaret bölgesi kentin en özellikli ve korunmuş bölgesi olsa da kentsel ölçekte ve yapı ölçeğinde sorunlar bulunmaktadır. Geleneksel ticaret merkezinin röper noktası olan iki külliye ait açık mekanların, birbirleri ile olan bağının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bunu gerçekleştirmek için kullanılacak akslar, dokuda mevcuttur. Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nin önünden geçen 50 numaralı sokak, Tahir Ün Caddesi ve 2. Nakliye Caddesi arasındaki küçük meydanla sonlanmaktadır. Bu aksın devamı niteliğinde olan yol; 184 numaralı adanın doğusundan devam ederek Gülruh Sultan Camii'nin cephesinin yer aldığı Belediye Meydanı ile bitmektedir. Bu bağlamda, varolan aksların yeşil koridorlara, terk edilmiş arazilerin

Geleneksel ticaret merkezinde yer alan iki külliye ait meydan, turizmin yıkıcı etkilerinden korunmalıdır. Bunlar; tüketilen alanlar değil, yerelliklerini ve özgün kimliklerini yitirmeyen tarihi kent meydanlarına dönüştürülmelidir. Bu nedenle, meydana gerçekleştirilecek iyileştirmeler kapsamında, kentin yerel öğeleri ile örtüşmeyen uygulama ve donatılardan kaçınılmalıdır. Kayın da tarihi kent meydanlarının; turizm aracılığı ile özgün kimliklerinden uzaklaşması tehlikesine dikkat çekmekte, yeni uygulamalar çerçevesinde bu alanların yerel özelliklerinin yaşatılması gerektiğine değinmektedir (Kayın, 2000, s. 30).

5.3.3.1 Hanlar

Akhisar'da günümüz ticaret hayatına katılmasa da önemli ticari yapı türlerinden biri de hanlardır. Han yapısı geçmişte Akhisar kenti için önemli bir yapı tipi olmasına karşın, günümüzde sayıları ve kullanılabilirlikleri azalmıştır. Dombaycıoğlu Hanı, Sarı Ahmet Paşa Hanı ile; plan şemaları ve işlevlerinin taşıdıkları yıpratıcı özellikler açısından benzerlikler taşıdığından özdeş sorunları barındırmaktadır. Dombaycıoğlu Hanı'na da fiziki müdahale gerekliliğinin yanı sıra, yapı kullanımındaki sosyal sorunların da çözülmesi gerekmektedir. Bu hanın da ticaret hayatına katılması, kentlinin kullanımına açılması önerilmektedir.

5.3.3.2 Dükkanlar

Bölgede yer alan dükkanların tamamı, özel mülkiyetli yapılardır. Bu yapılara önerilecek iyileştirmeler sırasında alınacak kararlarda, mal sahiplerinin ihtiyaçlarını ve çıkarlarını korumakla birlikte, kamusal ihtiyaçların da maksimum kullanımda tutulması hedeflenmelidir. Dükkanların önünde ürünlerin sergilenmesi, Akhisar geleneksel ticaret bölgesinin önemli bir özelliğidir. Ancak araç yolunun ve kaldırım genişliğinin yeterli olmadığı bölgelerde bu uygulama ile yaya trafiği araç yoluna kaymakta, yaya – trafik akışı kesintiye uğramaktadır. Bu bölgelerde araç yollarının yayalaştırılması ve günün belirli saatlerinde kontrollü geçişlerin sağlanması önerilmektedir.

Dükkan yüzeylerinde; cephe bütünlüğünü bozan reklam panosu, klima, gölgelik gibi ekler bulunmaktadır. Bu eklerden bazıları, cephede yer alan süsleme öğelerinin ve kaplamalarının algılanmasını engellediğinden, bu tip eklerin temizlenmesi ve kullanımında kısıtlamalar getirilmesi önerilmektedir. Bu öğelerin kullanımında; malzeme ve renk seçimi, boyutları, cepheye paralel ya da açılı konumda bulunmaları önceden tasarlanmalı ve uygulamalar kontrol altına alınmalıdır.

Dükkan cephelerinde sıkça rastlanan bir diğer uygulama da, cephelerin orijinalinden farklı malzeme ile kaplanmasıdır. Özellikle zemin katlarda yapılan tüm yüzeyin, camekan kullanarak, dolu – boş oranlarının değiştirilmesi, orijinal dokunun üzerinin fayans ya da tuğla malzeme ile kaplanması gibi uygulamalar; bir çok yapının cephe özelliğinin kaybolmasına neden olmuştur. Bir çok yapıda açıklık oranlarına ait herhangi bir iz kalmamış olduğundan, orijinal boyutlandırma önerilememektedir. Dükkanların orijinal olan ikinci katlarındaki yüzey oranlarına ve boyutlarına dayanarak zemin katların açıklıkları tasarlanabilir. Ayrıca cephe bütünlüklerini bozan yüzey kaplamalarının temizlenmesi, kaplama altındaki orijinal dokunun yüzeyi oluşturması ya da uygun renk ve dokudaki malzeme ile orijinal hali ile bütün oluşturmalıdır.

BÖLÜM 6

SARI AHMET PAŞA KÜLLİYESİ'NİN KORUMA AMAÇLI DEĞERLENDİRİLMESİ

6.1 Giriş

Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'ne ait yapılar grubu, kent içinde eski eser bütünlüğü oluşturan tek külliye örneğidir. Yapılar; malzeme, inşa tekniği ve plan tipleri ile Osmanlı Dönemi özellikleri taşımaktadırlar. Bir kasaba külliyesi olan Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'ne ait yapıların tamamı günümüze ulaşmamıştır. Külliye ait yapılar; cami, hamam, imarethane, han ve hayvan damı olarak kullanılan dükkanlardan oluşmaktadır.

Külliye ait yapılar; mekan oranlarının değiştirilmesi, ek kat çıkma, özgün malzemelerin yenilenmesi gibi müdahalelerden dolayı orijinalliklerini yitirmişlerdir. Yapılardan her birinin kendine özgü sorunları bulunmaktadır. Külliye'nin odak yapısı olan cami, bir çok örnekte olduğu gibi, yapılar içinde en iyi korunmuş olanıdır. İyi korunan bir diğer yapı da hamamdır. Paşa Hamamı 1994 yılında restore edilmiş, 1995 – 2003 yılları arasında kapalı kalmış, Haziran 2003 tarihinde kullanıma açılmıştır. İmarethane ve han, terkedilmiş olmaları nedeni ile, harap durumda ve yok olma sürecindedir. İmarethanenin çatısı çökmüştür ve iç mekan dış etkenlere açık durumda bulunmaktadır. Ayrıca ticaret yapılarına ait han ve dükkanlar çok fazla değişikliğe uğramışlardır. Eski katır damı ticaret yapılarına dönüştürülüp kullanılmaktadır. Han yapısından daha iyi durumda olup, ekler ve müdahalelerle orijinalliğini yitirmiştir. Cami, hamam ve hanın önündeki meydandan geçen 50 numaralı yol, külliye bütünlüğünü bozmuş, meydanın biçimini değiştirmiştir.

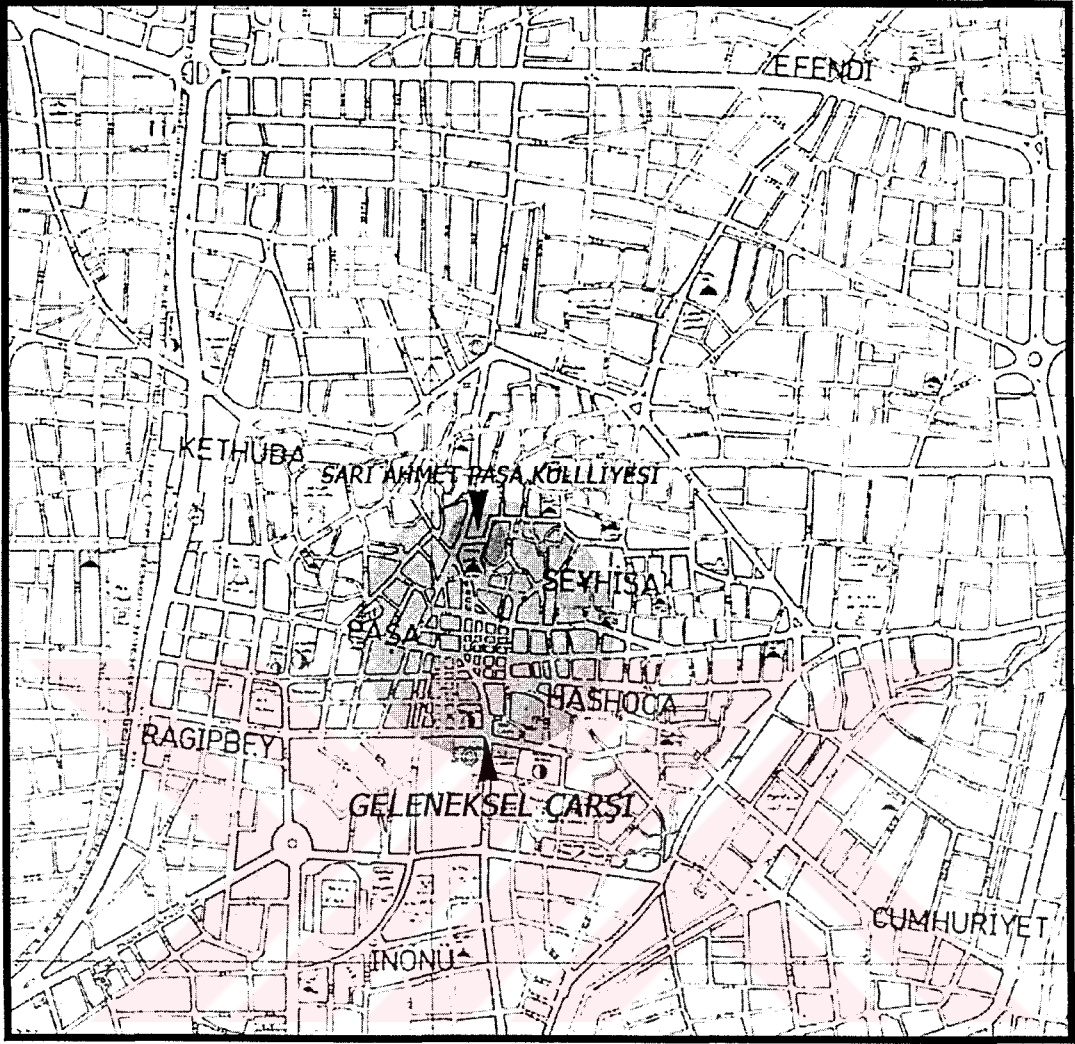
Meydanda geçen yaşantı, dış mekan donatılarının yetersizliğinden dolayı kısıtlanmıştır. Alan, bu fiziksel kesinti ve üzerindeki sosyal yaşantının değişmesi ile meydan olma özelliğini yitirmiştir.

Külliyeye bütünü içindeki her ayrı birimin, bulunduğu dokuda, yaşayan yapılar grubuna dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Yapıların farklı problemlerine karşı değişik iyileştirme önerileri sunulmuş, yapılar grubuna bütünsel işlevlendirme verilmeye çalışılmıştır. Bu öneriler; cami ve hamamdaki eklerin temizlenmesi, eski katır damının orijinal mekan boyutlarına dönüştürülmesi, han ve imarethaneye fiziksel iyileştirmenin yanında yeni işlevler vererek yeniden kullanımlarının sağlanmasıdır. Öneriler, “6.5.2 Tek Yapı Ölçeğinde Getirilecek Öneriler” başlıklı bölümde açıklanmıştır.

Çalışma kapsamında han ve dükkanlar ağırlıklı olmak üzere külliye ait yapılar belgelenmiş, bu yapıların bir arada bulunma şekli incelenmiştir. Ayrıca külliyenin; kent içindeki konumu ve çarşı ile bütünleşme durumu araştırılmıştır. Belgeleme aşamasında; yapıların rölöveleri hazırlanmış ve yapıların bir arada bulunma biçimleri, ne oranda bir bütün oluşturdukları saptanmıştır. Dokuya ilişkin fiziksel veriler için kullanıcılar ile röportajlar yapılmış, gözlemlere dayanan veriler tablolara işlenmiştir.

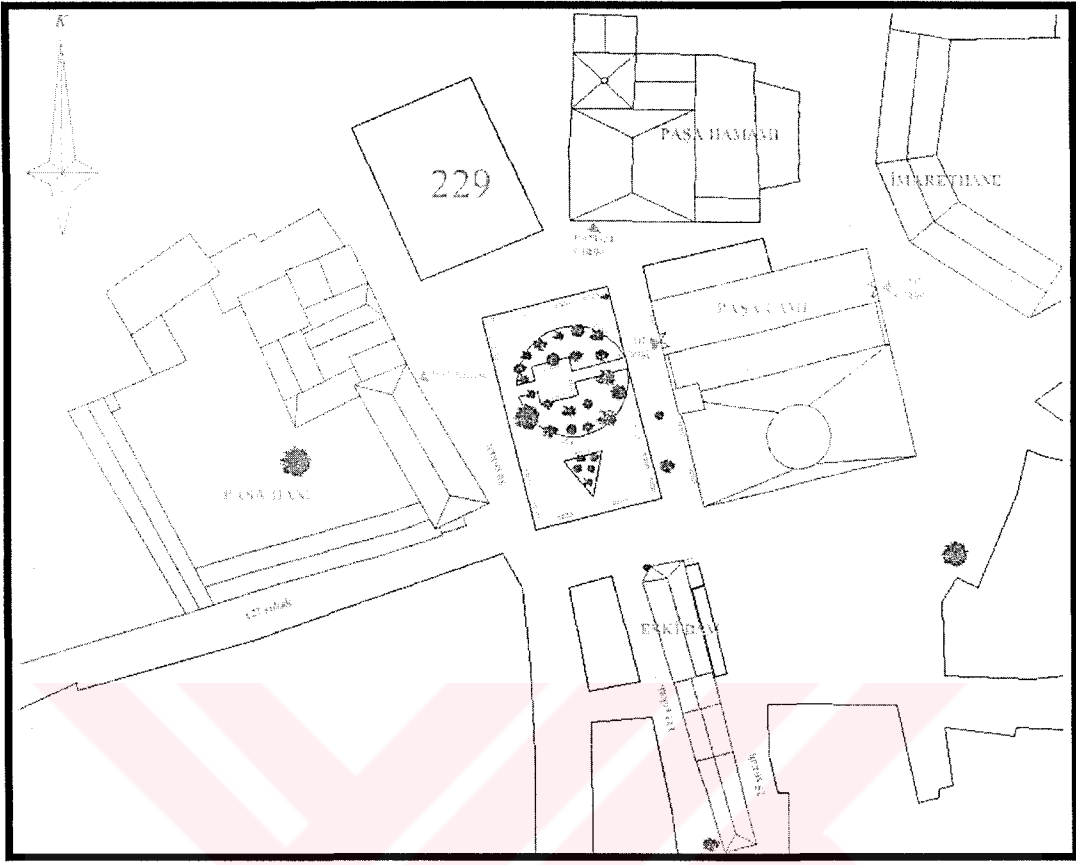
6.2 Külliyein Konumu ve Çevresel Özellikleri

Sarı Ahmet Paşa Külliyesi; günümüzde tarihi eserlerin yoğun olduğu Şeyh İsa Mahallesi, Tahtakale denilen çarşı bölgesinin kuzey ucunda bulunmaktadır. Yapıların doğu ve kuzey yönlerinde ise konut alanları başlamaktadır (Harita 6.1).

Harita 6.1 Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nin Çarşı İçindeki Konumu

Külliye de bulunan han ve imaret yapıları bulundukları adaların köşe parsellerini oluşturmaktadırlar. Cami, hamam ve dükkanların bulunduğu parsellerin dört cepheleri de yollarla çevrilidir. Cami, hamam ve hanın ön cepheleri, dükkan grubuna dönüştürülmüş, katır damının dar yan cephesi ise meydanla ilişkilidir. İmaret binası, cami ve hamamın doğusunda bulunur, meydan ile görsel bağlantısı bulunmamaktadır (Çizim 6.1).

Çizim 6.1 Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Vaziyet Planı

Külliye ait meydanı bölerek hanın önünden geçen 50 numaralı yol; çarşı bölgesinin Kethüda Mahallesi'nde bulunan konutlara bağlantısını sağlayan, 8 m. genişliği olan, işlek bir yoldur. Kaplaması asfalt olan bu yolda, çift yönlü araç trafiği işlemektedir. Çarşamba günleri, Akhisar'ın pazarı nedeniyle insan yoğunluğu artmaktadır. Caminin güney cephesinin önünde bulunan boş alanın da köylü pazarı olarak kullanılması trafiği daha da sıkıştırmaktadır. Yol boyunca uzanan 75 cm. genişliğindeki dar kaldırım, dükkanların ürün sergileme alanı olarak kullanıldığından yaya akışı da araç yolundan sağlanmaktadır.

Cami, hamam, han ve eski katır damının bulunduğu; Sarı Ahmet Paşa Külliyesi meydanı; çarşı içindeki konumu ve canlılığı ile kentin en özellikli alanıdır. Yeşil dokusu, kahvehanesi ve biçimsel özellikleri ile Türk meydanı karakterini taşıyan tek örnektir (Resim 6. 1). Meydanın anıtı niteliğindeki geniş çınar ağacı kesilerek yerine

birçok küçük ağaç dikilmiştir. 30 ağacı ile meydan, koyu gölgeli bir oturma alanına sahiptir. Sık ağaç gruplarının altına yerleştirilmiş olan bankların bulunduğu meydan; çoğunlukla namaz saatlerinde camiye ve Çarşamba günleri pazara gelenler tarafından kullanılmaktadır. Yoğun çarşı dokusunda önemli bir rahatlama alanı olan meydan gerektiği gibi değerlendirilmemektedir. Günümüzde meydan kullanılmakta olsa da kentli, alandan yeterince faydalanmamaktadır.

Resim 6. 1 Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Meydanı

6.3 Tarihçe

İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na ait tescil fişlerinde külliye ait yapılar grubu, 15. yüzyıla tarihlenmektedir. Sarı Ahmet Paşa'nın cami avlusunda bulunan mezarında ölüm tarihinin 1488 olduğu yazmaktadır. Yerel kaynaklar da; Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde bulunan (H. 893) M. 1488 tarihli vakfiyeye dayanarak yapıları 15. yüzyılın ikinci yarısına tarihlemektedir (Gökçen, 1946, s.119; Satış, 1994, s.342; Müderrisoğlu, 1956, s. 28, 29).

Yazılı kaynaklardan; külliye ait, günümüze ulaşmayan iki yapının daha olduğunu öğrenmekteyiz. Müderrisoğlu, kitabında kervansarayın harap durumda

olduğunu ancak kullanıldığını yazmıştır. Halk arasında Taş Medrese adı ile anılan yapının ise külliye'nin diğer yapılarından ayrı olarak belediye binasının batısında yer aldığını yazmaktadır. Eski belediye binası yıkılmış, yerine İş Bankası binası yapılmıştır (Resim 6. 2). Taş Medrese, Tevhidi Tedrisat Kanunu'ndan sonra belediye tarafından kamulaştırılmıştır. Kaynakta, 20. yüzyılın başlarında yıkıldıkları dışında, medrese ve kervansaray binaları hakkında bilgi verilmemiştir (Müderrisoğlu, 1956, s.29, 30).

Resim 6. 2 Eski Belediye Binası

Külliye'nin ortasındaki meydanda Evliya Çelebi'nin de bahsettiği geniş gölgeli biri çınar olmak üzere çok sayıda ağaç bulunmaktadır. Evliya Çelebi, eserinde çarşı meydanındaki yaşamdan da bahseder. Meydandaki çınar ağaçlarının geniş gölgelerinde insanların toplanarak güneşten etkilenmeden sohbetler ettiğini, satranç ve tavla oynadıklarını belirtmiştir (Evliya Çelebi, 1985, s. 519, 520). Günümüzde bu sosyal ilişkiler meydandaki yaşantıda yer almamaktadır. Alanın kullanımı devam etmektedir. Ancak mekan, oturma bankları dışında herhangi bir fiziksel donatı barındırmamaktadır.

Sarı Ahmet Paşa Külliyesi'nin giderlerinin karşılanması için, şehrin değişik bölgelerinde birçok yapı vakfedilmiştir. Akhisar Tapu Müdürlüğü'ndeki Şeyh İsa Mahallesi'ne ait tapu defterinde, vakıf şerhleri işlenen vakıf mallarının listesi bulunmaktadır. Mülklerin çoğunu tarlalar oluşturmaktadır. Akhisar'ın değişik semtlerinde bulunan tarla, bağ, zeytinlik, konut ve dükkan gibi gayri menkullerin çoğu zamanla vakfın elinden çıkmış, şahıslara satılmıştır. Külliye çevresinde bu amaçla vakfedilmiş bir çok dükkan yapısı da zaman içinde vakfın elinden çıkmıştır. Ayrıca külliye içinde bulunan diğer dükkanların çoğu yıkılmıştır. Günümüze ulaşan eski katır damı da aynı şekilde vakfın elinden çıkan yapılardandır (İzdem, 1944, s. 24).

Ayrıca İzdem; Sarı Ahmet Paşa Külliyesine ait yapıların inşası sırasında İstanbul yolu üzerindeki çınarlı kuyudan kemerli oluklar içinde su getirilmiş olduğunu belirtmiştir (İzdem, 1944, s. 24). Bahsedilen kemerli oluklardan günümüze herhangi bir iz kalmamıştır.

6.4 Külliye Ait Birimlerin Mimari Özellikleri ve Mevcut Sorunlarının Saptanması

Külliye bütününde yer alan cami, hamam, han, imarethane ve günümüzde ticaret amacıyla kullanılan eski katır damının mimari özellikleri incelenmiş, yapılara ait sorunlar tespit edilmiştir. Koruma durumlarına göre ticaret yapılarından han ve eski katır damı daha sorunlu yapılar olduğundan, bu yapılar daha detaylı incelenmiştir.

6.4.1 Paşa Cami

Adres: Şeyh İsa Mahallesi 76 sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 38 – Ada 227 – Parsel 1, 2

Yapının avluya bakan kuzey yönü dışında diğer cepheleri sokağa bakmaktadır. Batı cephesi külliye meydanına, güney cephesi boş bir alana bakmaktadır (Resim 6. 3). Kuzeyinde bulunan külliye hamamı ile cami arasından 76 numaralı sokak

geçmektedir. Yapının kuzeydoğusunda imarethane ve konut alanları yer almaktadır. Meydandan yapıya yaklaşım; son cemaat yerinin kuzeyindeki avlunun batı ucunda bulunan tarihi cami ile uyumsuz demir kapıdan sağlanmaktadır.

Vakıf Eski Eser Fişi'nde caminin yapım yılının 1469 olduğu yazmaktadır. Caminin giriş kapısının üstünde, Arapça yapım tarihi H. 1005 olarak yazılıdır. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Sarı Ahmet Paşa Camisi'nin ferahlığından ve cami ortasındaki şadırvandan bahseder (Evliya Çelebi, 1985, s.519, 520). Şadırvan günümüze ulaşmamıştır.

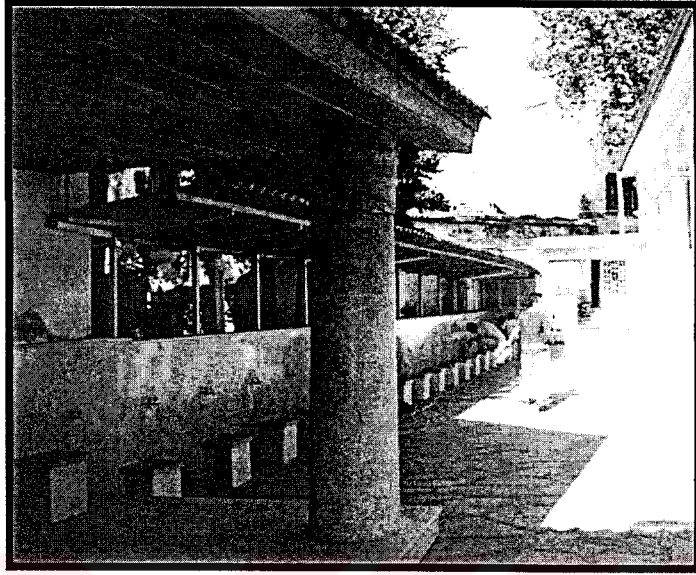

Resim 6. 3 Sarı Ahmet Paşa Cami Güney Cephesi

Cami avlusunun kuzeyinde hazire ve çeşmeler yer almaktadır (Resim 6. 4). Son cemaat yerinin batı ucunda, camiye bitişik inşa edilmiş olan minare bulunmaktadır. Minare girişi; kuzey yönünden, son cemaat yerinden sağlanmaktadır. Son cemaat yerinin doğu ve batı uçları duvarla örülmüştür. Kuzey bölümü avluya yuvarlak kemerlerle açılmaktadır.

Tek kubbeli, kare planlı harim bölümünün kuzeyine; tonozlu bir mekan eklenerek iç hacim genişletilmiş, dikdörtgen form elde edilmiştir. Harimin doğu ve batısında kapalı birer mekan bulunmaktadır. Son cemaat yerine açılan kuzey duvarında iç mekanlara ulaşılan üç ayrı giriş bulunmaktadır (Resim 6. 5). Ortadaki girişin iki yanında pencereler, bunların yanında da birer mihrap yer almaktadır (Harita 6. 2). Doğusunda bulunan mihrabın kalem işleri sonradan yağlıboya ile boyanmış, mihrap

çerçevesine bitkisel ve geometrik süslemeler yapılmıştır. Mihrapta bulunan fıyonklu çelenk ve iki yanındaki kıvrımlı yapraklar ve gül demeti süslemeleri alçıdandır.

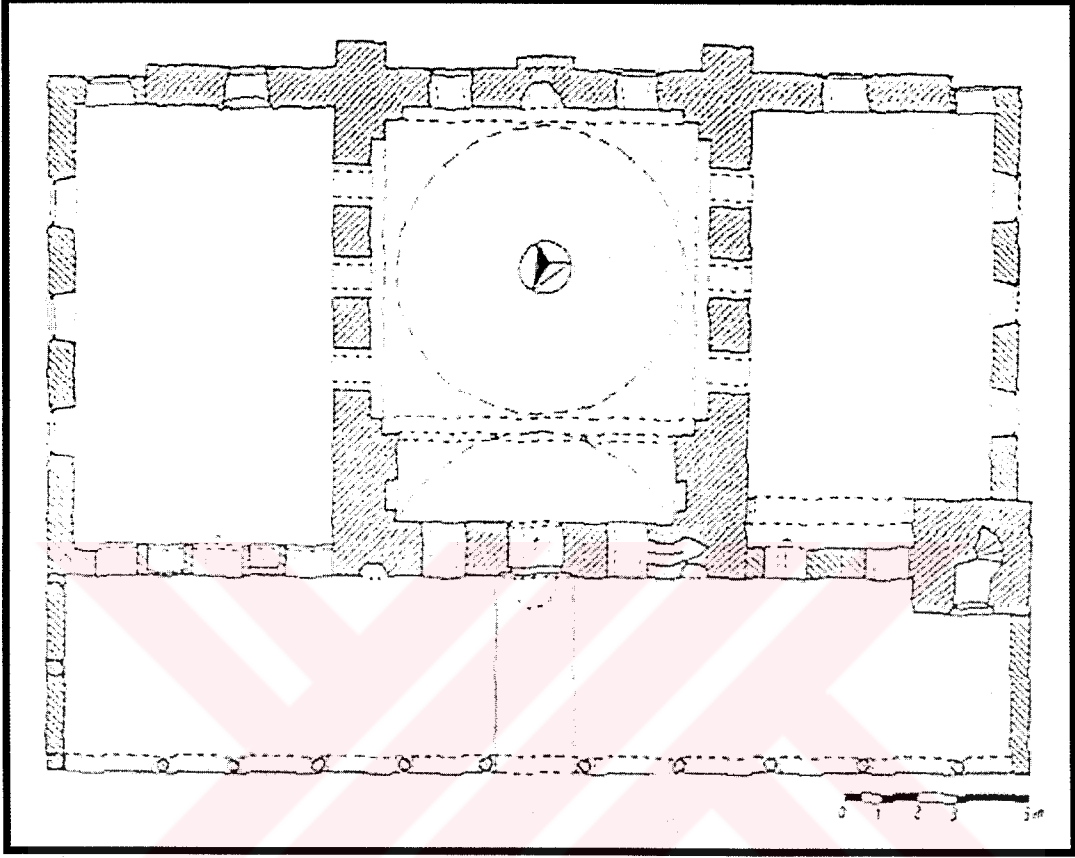
Resim 6. 4 Sarı Ahmet Paşa Cami Avlusunda Yer Alan Çeşmeler

Resim 6. 5 Sarı Ahmet Paşa Cami Son Cemaat Yeri

Ortadaki harim bölümünün duvarları yapının diğer duvarlarına oranla kalındır. Ünalın, bu bölümün orijinal yapıdan kaldığını, doğu ve batıdaki yan mekanların ve son cemaat yerinin daha geç tarihte yapıldığını düşünmektedir (Ünalın, 1998, s.26). Yapıda ağırlıklı olarak taş malzeme kullanılmıştır. Cami duvarlarında kullanılan kabayonu taşların arasına tuğlalar yerleştirilmiştir. Harim girişi ve cami minberi mermerdendir. Minare kürsüsündeki blok taşlar ve avluda bulunan çeşmelerin üst

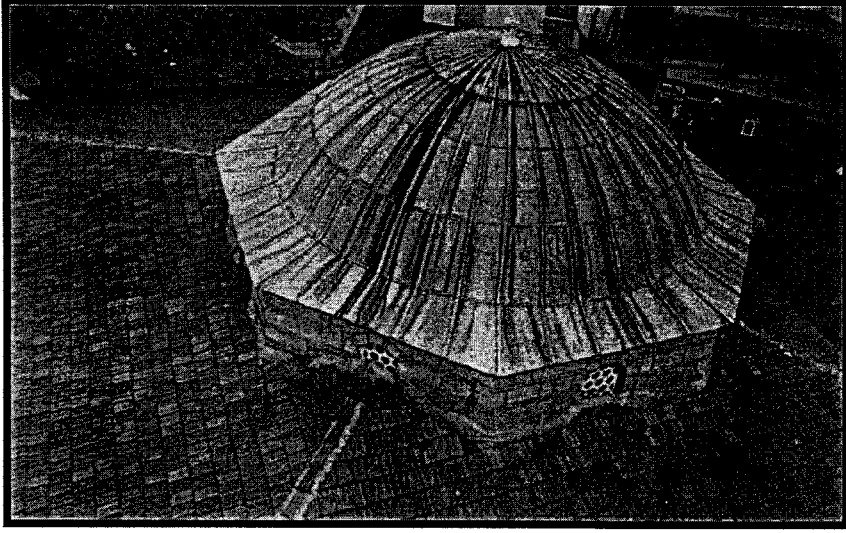
örtüsünü taşıyan iki sütun devşirmedir. Minarenin; gövde, şerefe ve petek bölümü tuğla ile inşa edilmiştir.

Harita 6. 2 Sarı Ahmet Paşa Cami Plan Şeması (Ünalın, 1998, s.27)

Harimin ortası kubbe, doğu ve batısındaki mekanlar düz ahşap tavanla örtülüdür. Kubbeye geçilirken pandantif kullanılmıştır. İç mekanın üst örtüsünde kubbe dışında sivri kemerli beşik tonoz da kullanılmıştır. Kubbe kurşun levha ile kaplıdır (Resim 6. 6). Son cemaat yerinin çatısı ve harim bölümündeki ahşap tavanlar marsilya kiremidi ile kaplıdır.

Minare, 1996 yılındaki yenileme sırasında yeniden inşa edilmiştir. Minare kürsünün üzerindeki sekizgen prizma şeklindeki pabuç bölümünün her yüzeyinde birer sivri sağır kemer bulunmaktadır. Vakıf Eski Eser Fişi'nde 1956 yılında gerçekleştirilen onarım dışında kagir minarenin 1996 yılında aslına uygun olarak yenilendiği belirtilmiştir.

Resim 6. 6 Sarı Ahmet Paşa Cami Kubbe Örtüsü

Yapının tüm cephelerinde simetrik bir düzenleme görülmektedir. Güney cephesinin duvar örgüsü gözlenebilmekte, doğu ve batı cepheleri ise sıvalı durumdadır (Resim 6. 7). Caminin doğu ve batı duvarlarında alt ve üst kotlarda üçer olmak üzere altışar pencere bulunmaktadır. Alt kottakiler dikdörtgen biçimli, üst kottakiler sivri kemerlidir. Dikdörtgen formlu caminin uzun kenarını oluşturan güney cephesinde; biri mihrabın arkasına gelen aynı yükseklikte üç payanda bulunmaktadır. Güney cephesini iki sıra kirpi saçak dolanmaktadır. Son cemaat yerinin bulunduğu kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında kirpi saçak bulunmamaktadır.

Resim 6. 7 Sarı Ahmet Paşa Cami Güney Cephesi

6.4.2 Sarı Ahmet Paşa Hamamı

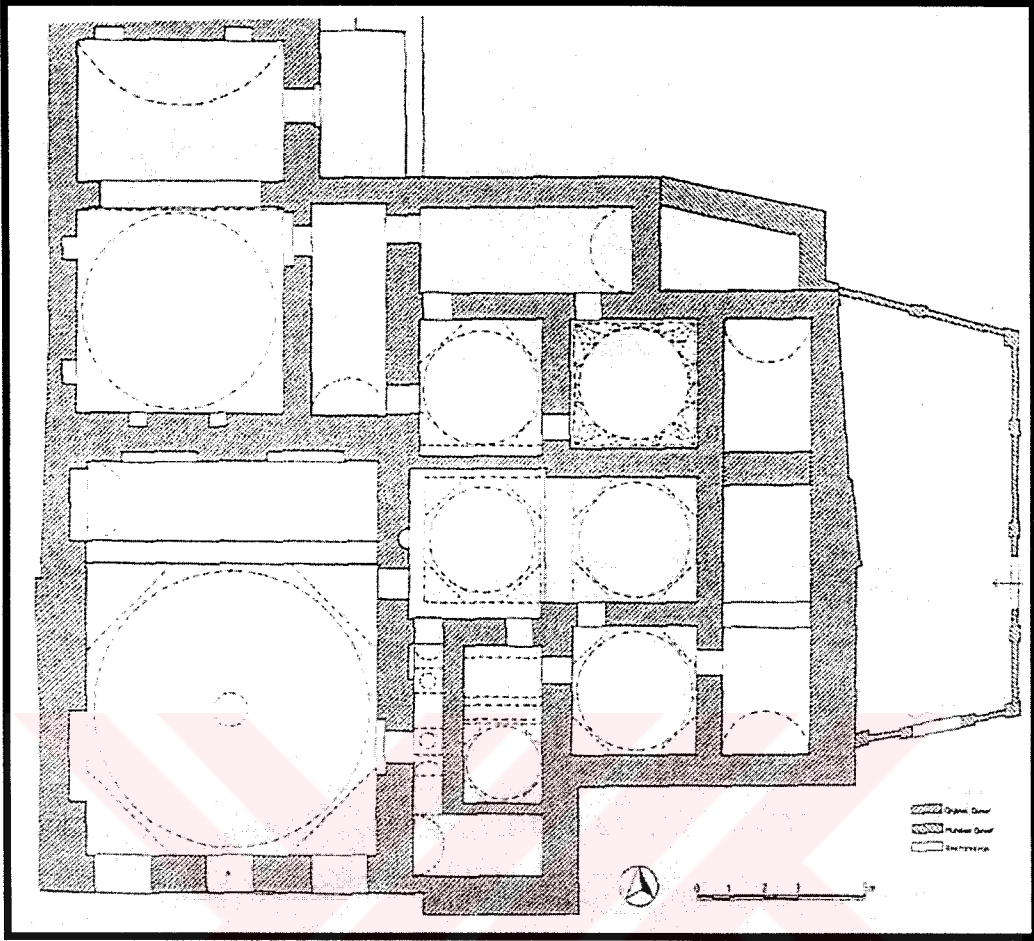
Adres: Şeyh İsa Mahallesi 76 sokak

Kadastral Bilgi: Pafta 38 – Ada 228 – Parsel 1

Hamam, külliye'nin kuzeyinde bulunup, meydana cephesi olan yapılardan biridir. Erkekler kısmına giriş meydana sağlanırken, kullanılmayan kadınlar kısmı girişi, yapının kuzey yönünden, dar bir sokaktan sağlanmaktadır. Yapının kitabesi bulunmamaktadır. Yerel kaynaklara dayanarak, yapıyı külliye'ye ait olan diğer birimlerle birlikte 15. yüzyıla tarihlenmek mümkündür.

Yapıya yapılan tarih içindeki müdahaleler bilinmemekle birlikte, son onarım 1994 yılında gerçekleştirilmiştir. Sarı Ahmet Paşa Vakfı mütevellisi ile işletmeci arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı, restorasyon işlemi bittikten sonra yapı uzun süre işletilmemiştir. Restorasyon yalnız erkekler kısmına uygulanmıştır. Restorasyonda, İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun denetimi ile iç - dış sıva raspası, külhan ve hazne döşemesinin sökülerek ısıtma sisteminin kontrolü ve onarılması işlemleri; mimar Durkal tarafından gerçekleştirilmiştir. Erkekler kısmı Haziran 2003 tarihinden itibaren kullanılmaktadır.

Çifte hamamın erkekler ve kadınlar kısmının plan şemaları benzer özelliktedirler. Erkekler bölümünde kadınlarınkinden farklı olarak, tuvalet ve temizlik hücresi bulunmaktadır. Erkekler bölümünde ılıklik daha küçük boyutlara sahip olsa da, erkekler bölümü, kadınlar kısmından daha büyüktür (Harita 6. 3).

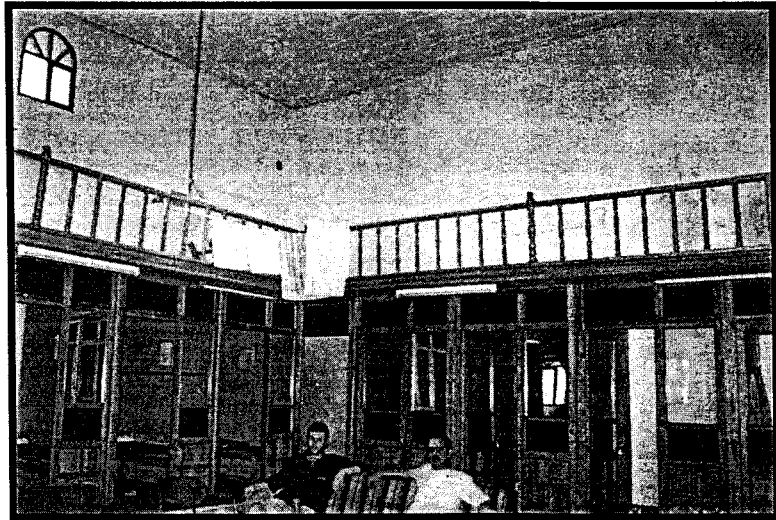
Harita 6. 3 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Plan Şeması (Ünal, 1998, s.85)

Erkekler bölümüne kemerli bir kapı ile girilmektedir (Resim 6. 8). Soğukluk kısmının kuzey ve batı duvarları boyunca sıralanan, sonradan yapılmış olan soyunma hücreleri bulunmaktadır. Ahşap soyunma hücrelerine 12 cm. yükseklikte tek basamakla çıkılmakta; hücrelerde oturma sedirleri bulunmaktadır. Ahşap tavan kaplaması olan bu mekan düşeyde ikiye bölünmüştür. Üst kotta yer alan kısımda havlular kurutulmaktadır (Resim 6. 9). Soğukluk mekanının doğu duvarından ılıklığa geçilmektedir. 60 cm. kalınlığındaki duvarın iki yüzeyine PVC malzemesinden yapılmış iki kapı yerleştirilmiştir (Resim 6. 10). Bu bölümün ortasında mermer malzeme ile yeni yapılmış bir göbek taşı bulunmaktadır. Ayrıca çeşmeler, kurnalar ve duvar kaplamasında kullanılan mermer kaplamalar da restorasyon işleminde yenilenmiştir. Su tesisatı için duvar yüzeyinden geçirilen su boruları ve aydınlatma için kubbeden sarkıtılan ampuller mekanda görsel kirlilik yaratmaktadır (Resim 6. 11). İki kubbe ile örtülmüş bu kısmın duvarlarında nemden oluşan sıva kabarmaları

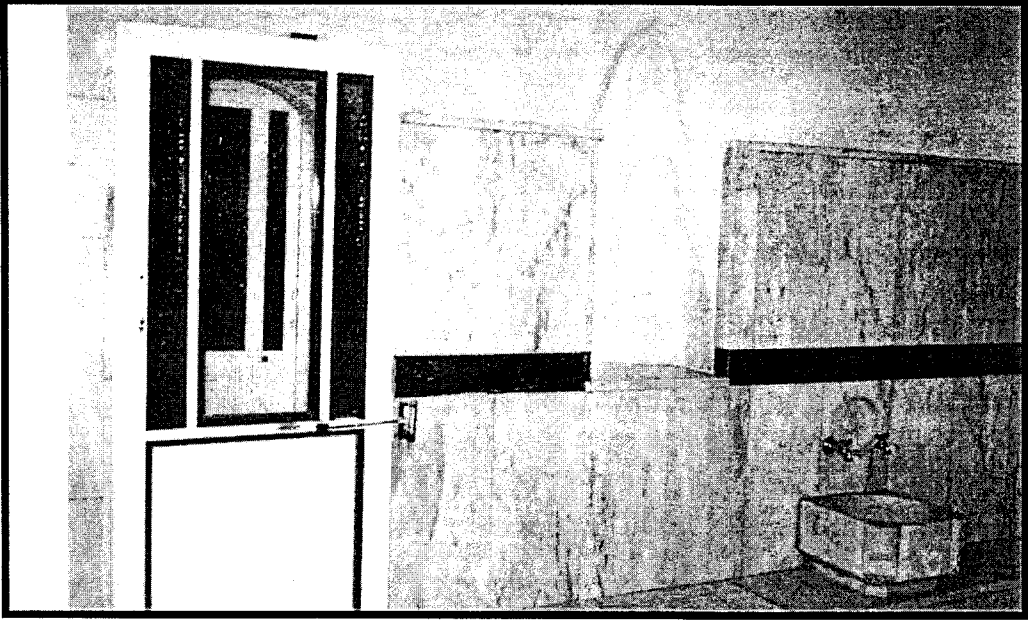
gözlemlenmektedir. (Resim 6. 12). Üst örtüde kubbeye geçerken kullanılan pandantiflerde süslemeler bulunmaktadır (Resim 6. 13). Ilıklık bölümünden tuvalet, temizlik hücrelerine ve sıcaklık bölümüne geçiş bulunmaktadır. Sıcaklık kısmında yer alan yıkanma bölümleri PVC malzemeden yapılmış bölücü elemanlarla hücrelere ayrılmıştır. Bu ekler, yapının duvarlarına sabitlenmediğinden kalıcı ekler olmasa da; renk, malzeme ve biçimi ile sıcaklık kısmındaki mekan bütünlüğünü bozmaktadır (Resim 6. 14). Her biri kubbe ile örtülü iki ayrı mekandan oluşan sıcaklığın güneyinden tonozla örtülmüş bir açıklık ile halvete geçilmektedir (Resim 6. 15). Hamamda bulunan orijinal kurnalar yalnız halvette korunmuştur (Resim 6. 16). Erkekler bölümüne hizmet eden su deposunun, halvetin doğu duvarında bulunan pencere ile bağlantısı bulunmaktadır.

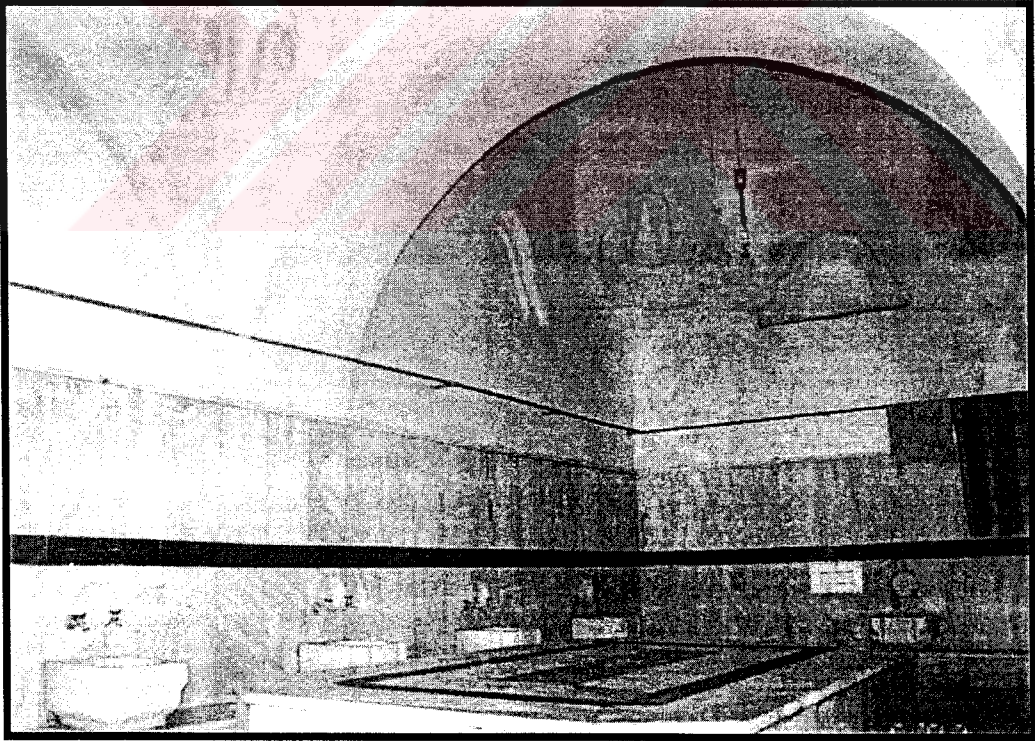
Resim 6. 8 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Giriş Cephesi

Resim 6. 9 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Soğukluk Bölümü

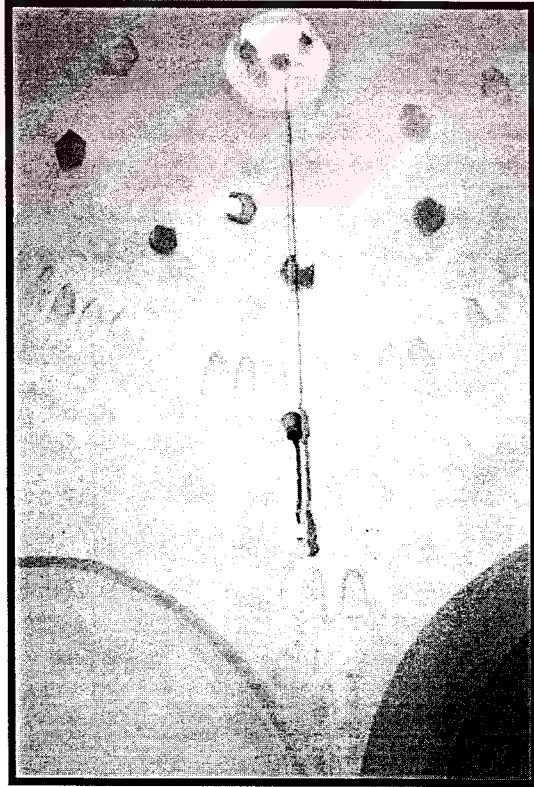
Resim 6. 10 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Girişi

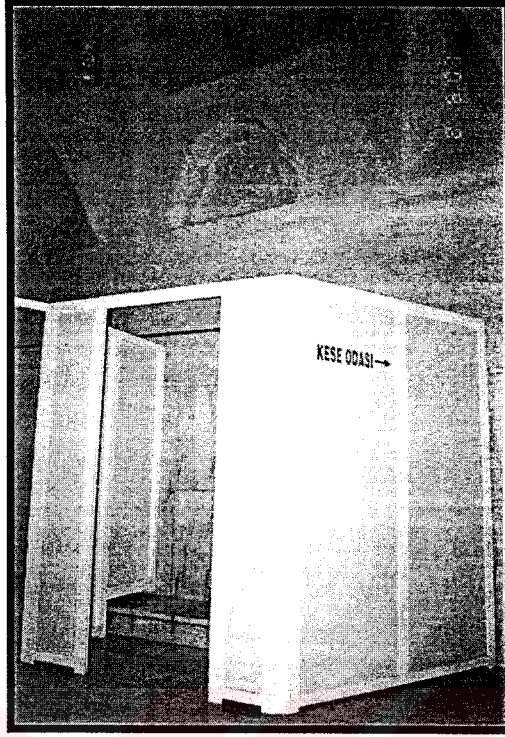
Resim 6. 11 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Bölümü

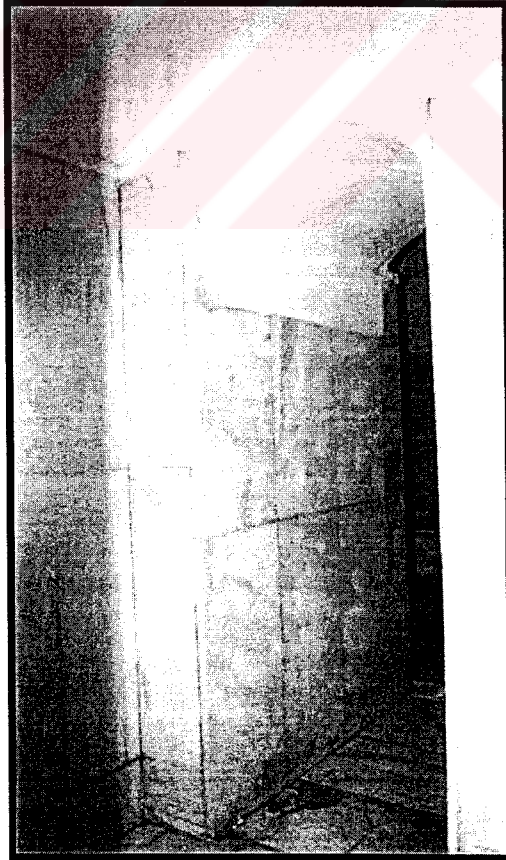
Resim 6. 12 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Kubbesindeki Nemler

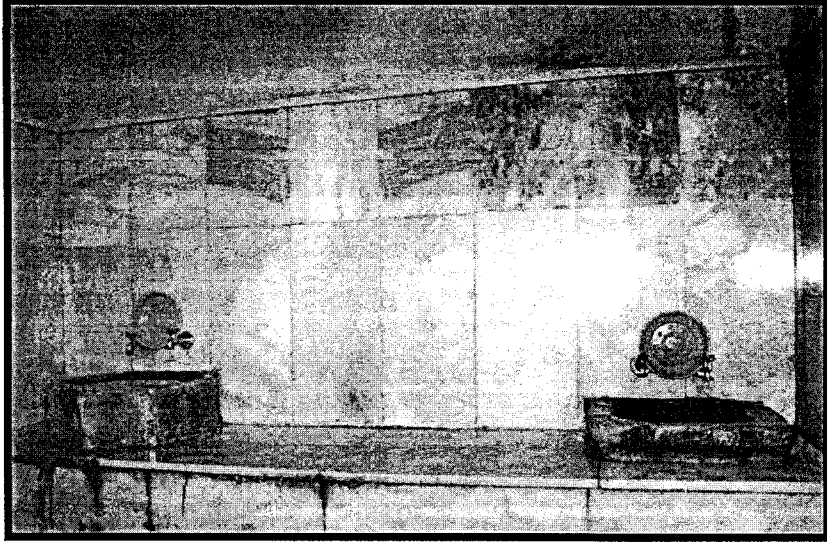
Resim 6. 13 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Ilıklık Üst Örtüsü

Resim 6. 14 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Sıcaklıkta Yer Alan Ek

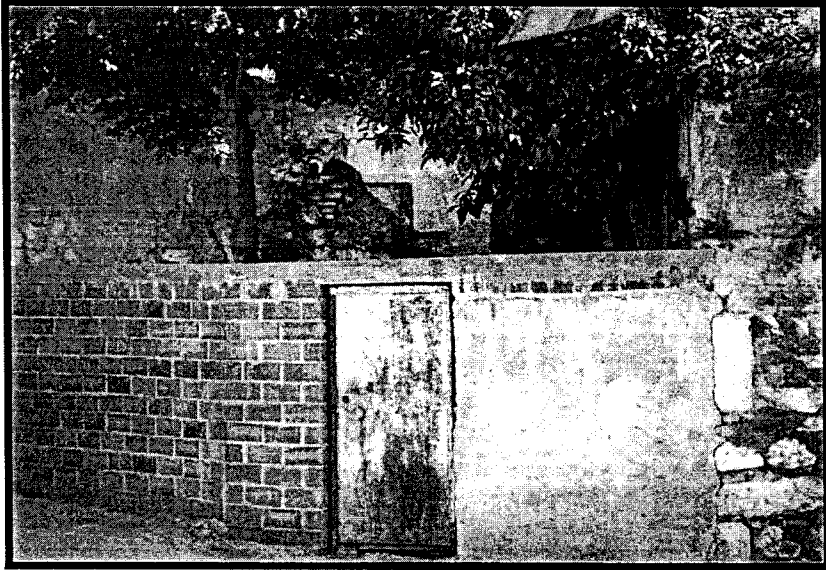

Resim 6. 15 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Halvet Geçişi

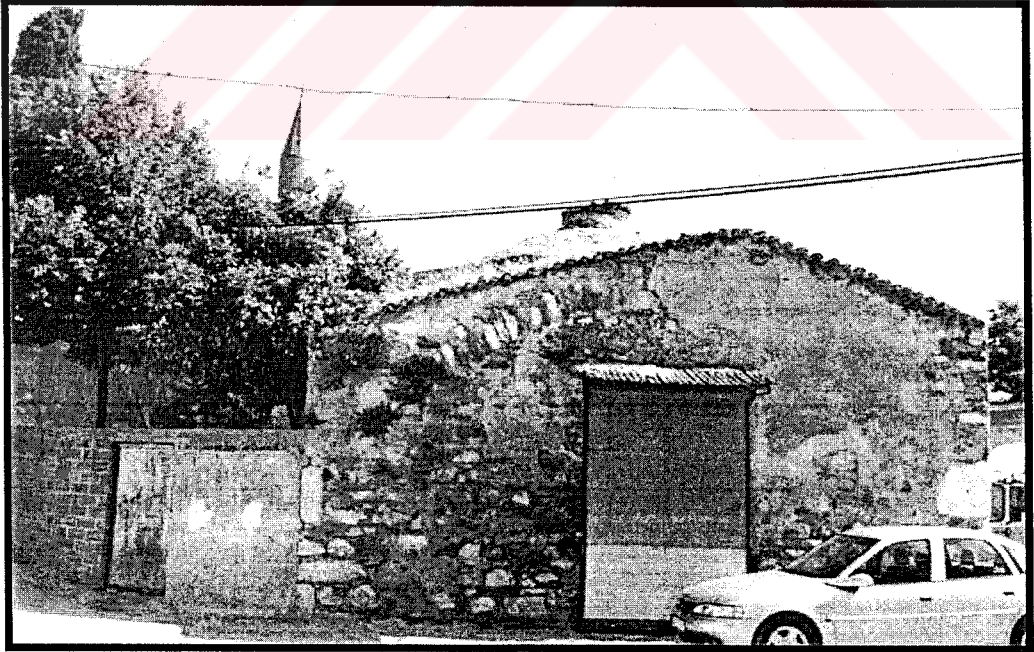
Resim 6. 16 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Erkekler Kısmı Halvet Kurnaları

Kadınlar bölümüne giriş, yapının doğu cephesinden sağlanmaktadır. Giriş kapısının olduğu duvar kısmen yıkıldığından, girişin önü tuğla duvarla örülmüştür (Resim 6. 17). Girişten soğukluk kısmına geçilmektedir. Soğukluk bölümündeki kubbede bir aydınlatma feneri bulunmaktadır. Bu mekandan; küçük, dikdörtgen, ılıklik bölümüne geçilmektedir. Ilıklık bölümünden sıcaklığa geçiş iki ayrı açıklıktan sağlanmaktadır. Sıcaklık bölümü iki halvet içermekte, bunlardan güneyde yer alanı fil dişi aydınlatmalara sahip olan bir kubbe ile örtülmektedir. Kadınlar bölümüne bitişik iki ayrı su deposu bulunmaktadır.

Resim 6. 17 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Kadınlar Kısmı Girişi

Erkekler kısmına uygulanan restorasyon sırasında, bu bölümün cephe duvarlarının sıvaları kaldırılmış olduğundan duvarın özgün örgüsü gözlemlenebilmektedir. Meydana bakan bu cephede, yenilenen kapının iki yanında yuvarlak kemerli pencereler bulunmaktadır. Kapı ve pencerelerin üzerinde yer alan kemerler dikine yerleştirilmiş tuğlalarla elde edilmiştir. Kadınlar kısmının cephelerinde ise yer yer sıvalar dökülmüştür. Bu kısımlarda girişlerin üzerinde yer alan kemer tuğlaların izleri görülebilmektedir. Oldukça yıpranmış olan bu cephelerde taşların eksilmesi dışında yeşillenme sorunları da gözlenmektedir (Resim 6. 18). Yapı duvarlarında, ağırlıklı olarak taş malzeme kullanılmış, bazı kısımlarda tuğlalar dikine yerleştirilmiştir. Kabayonu taş ve tuğla kullanılarak düzensiz şekilde örülen duvarların bazı bölümlerinde tuğlalar dikine yerleştirilerek cephede çeşitli şekiller meydana getirilmiştir. Tüm cepheleri üç sıra kirpi saçak çevrelemektedir. Simetrik bir düzenlemeye sahip olan erkekler ve kadınlar kısmının giriş cephesi dışındaki duvarlar sağırdır. Erkekler kısmının soğukluk mekanının batı duvarında yer alan kemerli pencere dışında, diğer cephelerde herhangi bir açıklık bulunmamaktadır (Resim 6. 19).

Resim 6. 18 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Kadınlar Kısmı Kuzey Cephesi

Resim 6. 19 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Batı Cephesi

Erkekler bölümünün soğukluğunda üst örtü, kiremit kaplı kırma çatı ile, yapının diğer bölümleri; kubbe ve tonozlarla örtülmüştür. Kubbeler tuğla ile örülmüştür. Hamamın sıcaklığı erkekler bölümünde iki kubbe, kadınlar bölümünde ise tonozla örtülmüştür. Kubbeye geçilirken pandantif, tromp ve üçgen kuşak kullanılmıştır. Üst örtüde yuvarlak kemerli beşik tonoz da kullanılmıştır (Resim 6. 20).

Resim 6. 20 Sarı Ahmet Paşa Hamamı Üst Örtüsü

6.4.3 Sarı Ahmet Paşa Hanı

Adres: Şeyh İsa Mahallesi 121 ve 50 numaralı sokak köşesi

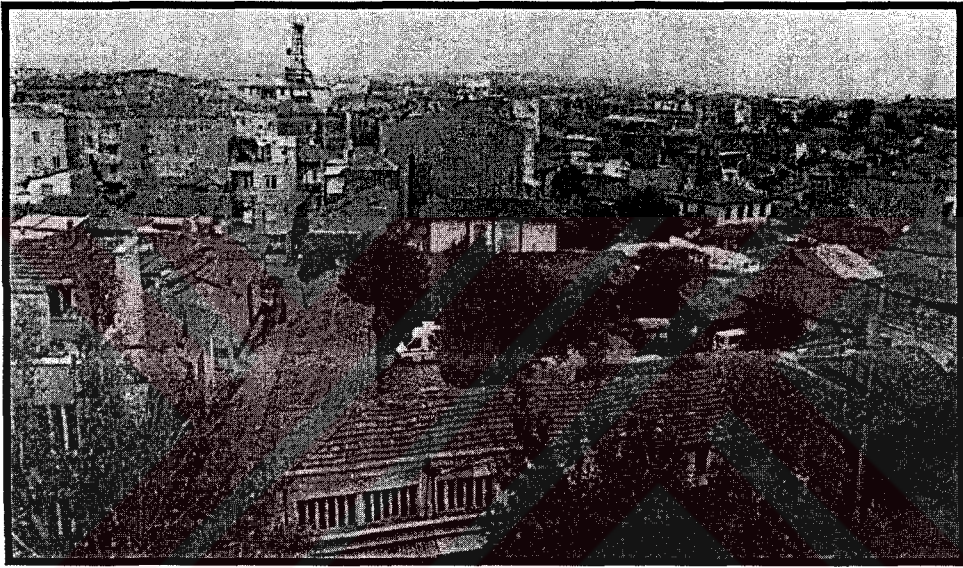
Kadastral Bilgi: Pafta 2 – Ada 104 – Parsel 14

Akhisar’da günümüze ulaşmış iki handan biri Sarı Ahmet Paşa Hanı’dır. Han, külliyeye ait meydanın batısında yer almaktadır. Kentin yerel tarihine yer veren kaynaklarda, yapının adı geçmekte ancak, yapıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Yapıya 50 numaralı yoldan; çift kanatlı geniş bir kapı ile girilmektedir (Resim 6. 21). Kerpiç han, mekan oranlarına ve cephe düzenlerine yapılan müdahalelerden dolayı çok fazla değişikliğe uğramış; güney cephesindeki duvar örgüsü dışında yapıda orijinal bir bölüm kalmamıştır. Birçok bölüme ekler yapılmış, ekleme olmayan bölümlerde de bölücü duvarlar tuğla malzeme ile yenilenmiştir. Yapının orijinal taşıyıcı duvarları moloz taş ile örülmüştür. Külliye bütünündeki en sorunlu yapı han binasıdır. Odalarda hiçbir mekansal donanım bulunmamaktadır. Alt gelir düzeyinden kullanıcılar, sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadırlar.

Resim 6. 21 Sarı Ahmet Paşa Hanı Giriş Cephesi

Yapı 1885 m² alana sahiptir. Avlulu plan tipine sahip olan hanın yaklaşık % 37'sini (715 m²) avlu oluşturmaktadır. Avluya bakan odalar tek katlıdır. Giriş cephesindeki daha geç tarihli dükkanlar iki katlıdır (Resim 6. 22). Taşla kaplı avlunun ortasında geniş bir çınar ağacı bulunmaktadır (Resim 6. 23). Hanın ön cephesine, sonradan eklenmiş olan değişik işlevlerdeki dükkanlar kullanılmakla birlikte yapı içinde yer alan odaların bir kısmı boştur. Han içindeki kullanılır durumda olan odalardan ikisi nalbur, üçü depo olarak işlevlendirilmiştir. Avlu otopark olarak kullanılmaktadır (Resim 6. 24). Meydana bakan güney cephesi dışında yapı üç yönden binalarla çevrili durumdadır (Çizim 6.2).

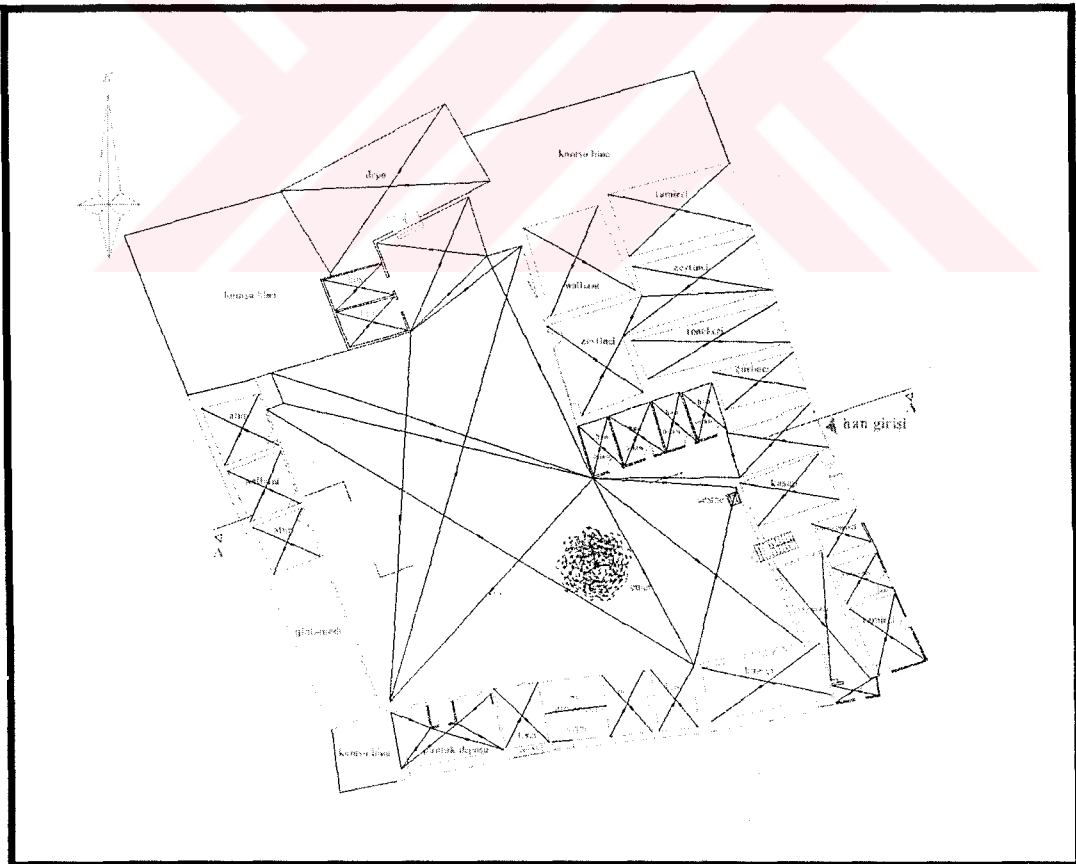
Resim 6. 22 Sarı Ahmet Paşa Hanı'nın Doğu Yönünden Görünüşü

Resim 6. 23 Sarı Ahmet Paşa Hanı Avlusu

Resim 6. 24 Sarı Ahmet Paşa Hanı Avlusu Otopark Kullanımı

Çizim 6.2 Sarı Ahmet Paşa Hanı Zemin Kat Planı

121 Numaralı Sokak Cephesinde Bulunan Birimler: Yapının orijinal birimlerinden biri; 121 numaralı sokaktan girişi sağlanan pamuk deposudur (Resim 6. 25). Han avlusu ile de bağlantısı olan odanın bu kapısı kullanılmamaktadır. 7.30 x 4.00 m. boyutlarındaki mekanın içine, 1.85 m. yüksekliğinde ek bir birim yapılmıştır. Kerpiç duvarlar eğilmiştir ve yüzeylerinde oyuklar bulunmaktadır. 2.85 m. kat yüksekliğine sahip odanın tavanı, ahşap plakalarla kaplanmıştır. Bu odanın yanında bulunup girişi 121 numaralı sokaktan sağlanan diğer bir birim de terzi dükkanıdır (Resim 6. 26). 4. 15 x 3. 15 m. boyutlarındaki dükkan işler durumda olup hanın avlusuna bakan sonradan açılmış bir penceresi bulunmaktadır. Hanın güney cephesini oluşturan birimlerin han avlusuna bağlantıları bulunmamaktadır. Geçiş sağlayacak kapılar, tahta parçalar ile kapatılıp iptal edilmiştir (Resim 6. 27). Cephenin doğu ucundaki kireççi de han avlusuna açılan penceresi bulunan bir birimdir. Kireççinin girişi ile 121 numaralı sokak cephesinde yer alan orijinal bölüm sonlanmakta, bu girişin yanında iki katlı yeni bölümün kısa cephesi başlamaktadır. Çay ocağının girişi sokaktan sağlanmakla birlikte, batı yönüne doğru uzanan dar uzun plan şeması ile han avlusuna bakan pencere açıklıkları bulunmaktadır (Resim 6. 28). Sokağa bakan cephesi demir doğrama ile yapılmış ve üst örtüsü eternit malzeme ile kaplanmıştır (Resim 6. 29) (Çizim 6. 3).

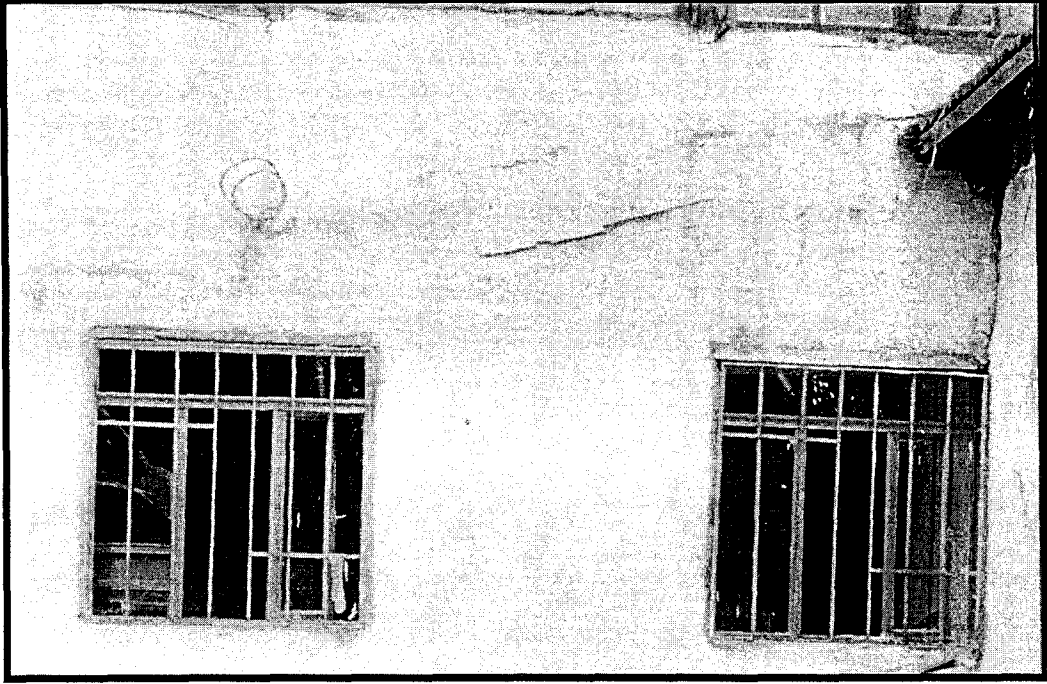
Resim 6. 25 121 Numaralı Sokakta Yer Alan Pamuk Deposu

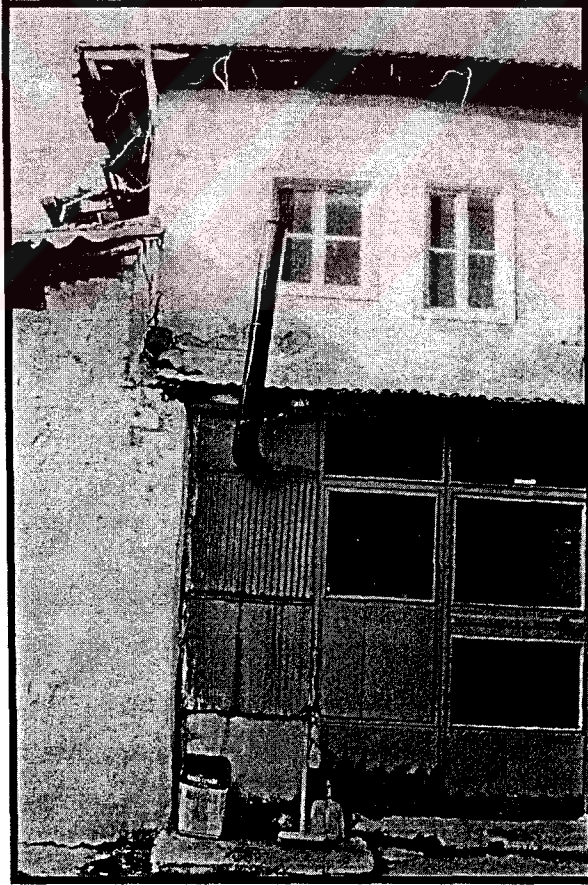
Resim 6. 26 121 Numaralı Sokakta Yer Alan Terzi Dükkanı

Resim 6. 27 Han Avlusunun Güney Cephesi

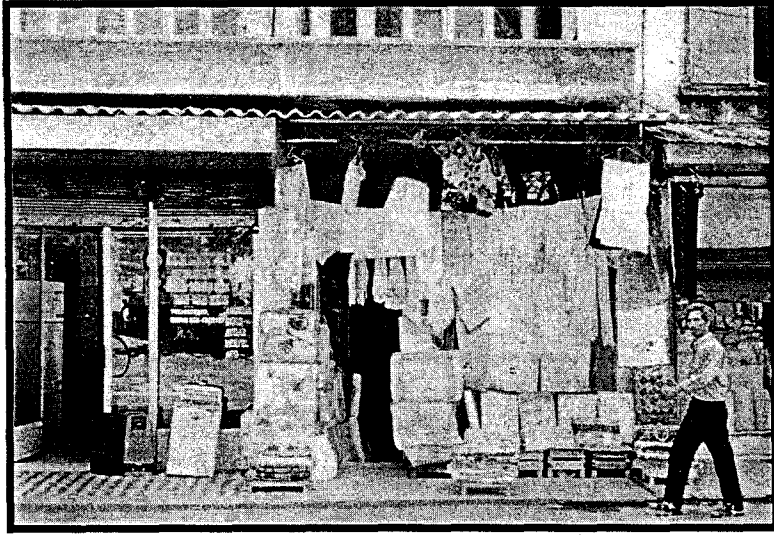

Resim 6. 28 ay Ocağının Avlu Bağlantısı

Resim 6. 29 121 Numaralı Sokakta Yer Alan ay Ocağı

50 Numaralı Sokak Cephesinde Bulunan Birimler: Hanın giriş cephesi; zemin katta sıralı dükkanlardan, 1. katta da yatma birimlerinin pencerelerinden ve bir balkondan oluşmaktadır. Cephenin zemin katını güney ucundan itibaren; beyaz eşya tamircisi, çeyiz dükkanı, kuruyemişiçi, kasap, lokanta, tenekeci ve zeytinci olmak üzere 8 adet ticaret birimi oluşturmaktadır. Dükkanların tümü cephe açıklıklarını değiştirmiş, camekanların yüzeyini kepenklerle, girişlerin üzerini de gölgelikler ile kapatmışlardır. Beyaz eşya tamircisinin bulunduğu dükkan 16.9 m² büyüklükte olup, dükkanın iç ve dış yüzeyi fayans ile kaplı durumdadır (Resim 6. 30). Havlu, nevresim, gibi ürünler satan çeyiz dükkanı, girişin bulunduğu yüzey dışında diğer duvarların metal raflarla kaplandığı bir mekandır. Bu dükkan, ürünlerini vitrininde ve tüm kaldırım yüzeyinde sergilemektedir (Resim 6. 31). 8.1 m² alana sahip kuruyemişiçi, bu cephede yer alıp tavan kaplaması orijinal olan tek dükkandır. Dükkanın ön cephesi camekanla kaplı olup 1.32 m. yüksekliğinde bir girişi bulunmaktadır (Resim 6. 32). Dükkanın üzeri tonoz ile örtülmüştür (Resim 6. 33). Tonozun üst noktası 2.00 m. yükseklikte olup duvarla birleştiği noktada yükseklik 1.17 m. ye düşmektedir. Kasabın cephesi üst katın başladığı + 2.95 kotuna kadar fayansla kaplanmıştır (Resim 6. 34). Giriş kapısının yanında buzdolabının yer aldığı dükkanın sağ duvarında, han girişine bakan bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Kasabın yanında han girişinin sağlandığı ve sürekli açık bulunan 3.22 x 2.95 m. boyutlarında sonradan yapılmış, çift kanatlı demir bir kapı bulunmaktadır. Kapının üzerinde 0.57 x 0.97 m. boyutlarında bir açıklık bulunmakta ve hanın iki katlı kısmı bu bölümle sonlanmaktadır (Resim 6. 35).

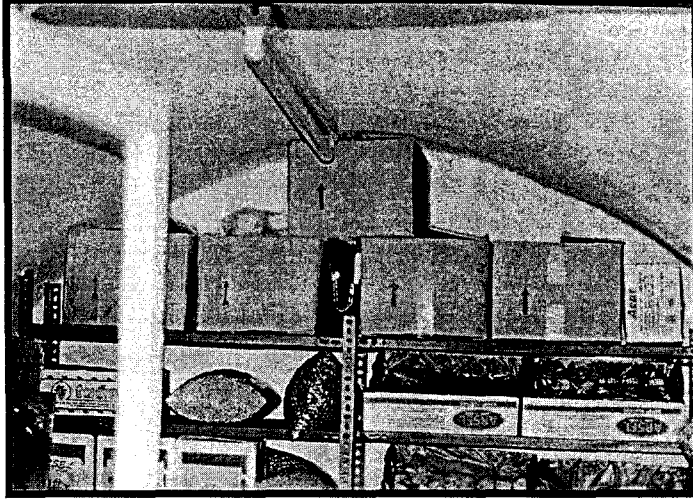
Resim 6. 30 Giriş Cephesinde Bulunan Beyaz Eşya Tamircisi

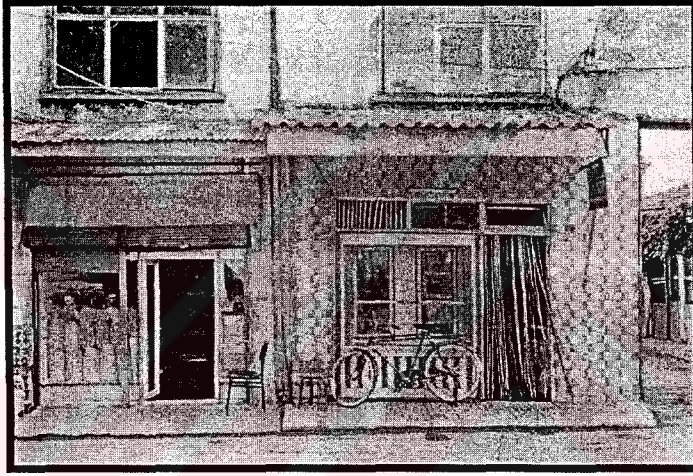
Resim 6. 31 Giriş Cephesinde Bulunan Çeyiz Dükkanı

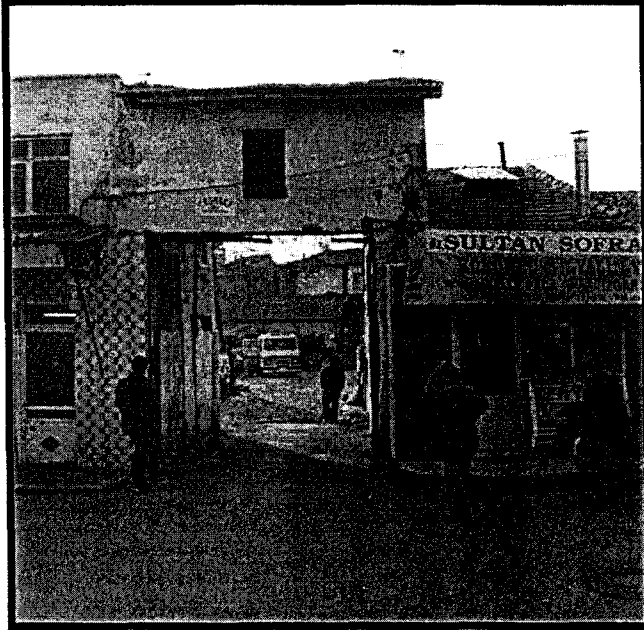
Resim 6. 32 Giriş Cephesinde Bulunan Kuruyemiş Dükkanı

Resim 6. 33 Giriş Cephesinde Bulunan Kuruyemişçi Dükkanının Tonoz Örtüsü

Resim 6. 34 Giriş Cephesinde Bulunan Kasap Dükkanı

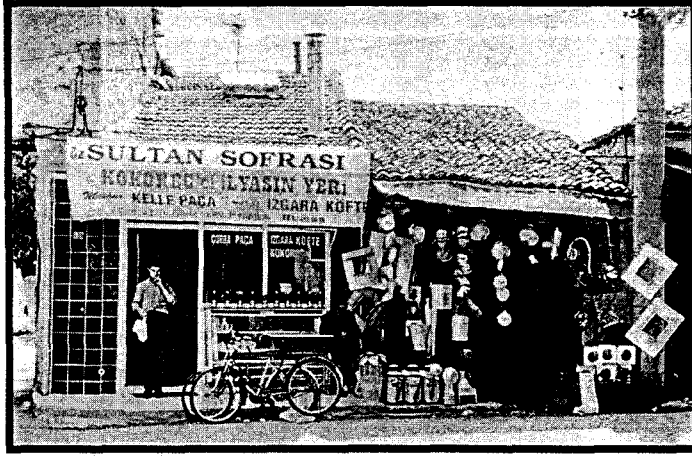

Resim 6. 35 Han Girişi

Girişin sağında bulunan lokantanın camekanını ile yüzey büyük oranda boşaltılmış; kalan dolu yüzey de fayans kaplanmıştır (Resim 6. 36). İç mekanın duvarları ve zemin kaplaması da fayans olup dükkan yüksekliğinden yararlanarak asma kat yapılmıştır. Tenekececinin bulunduğu dükkan 10.45 x 2.97 m boyutlarındadır. Kapısı bulunmayan dükkanın açıklığı kepenk ile örtülmektedir. Satılan ürünlerin kaldırımında ve cephe yüzeyinde asılı olarak sergilendiği dükkanın orijinal tavan yüksekliği 3. 11 m.dir (Resim 6. 37). Zeytin ticareti yapılan dükkan bu cephede yer alıp hanın avlusuna bağlantısı bulunan tek mekandır. Sokak cephesine bakan bölüm özel mülkiyete ait olup han tarafında yer alan iç kısım vakıf mülkiyetindedir. Sokak cephesinde kapı bulunmamakta, açıklık kepenk ile kapatılmaktadır (Resim 6. 38). Avluya bakan cephe tamamen açılmış ve demir doğrama ile kapatılmıştır. Doğu cephesinin son dükkanı olan ticarethanede herhangi bir donanım bulunmamakta, zeytin satışının yapıldığı mekanda büro olarak kullanılan ahşap küçük bir bölme bulunmaktadır (Çizim 6. 4) (Resim 6. 39).

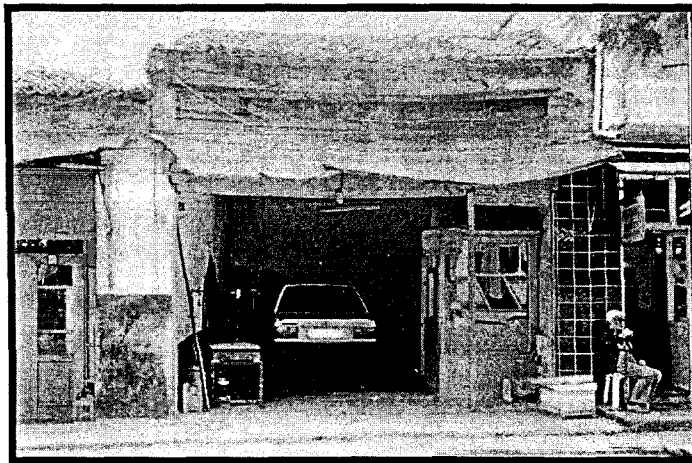
Resim 6. 36 Giriş Cephesinde Bulunan Lokanta

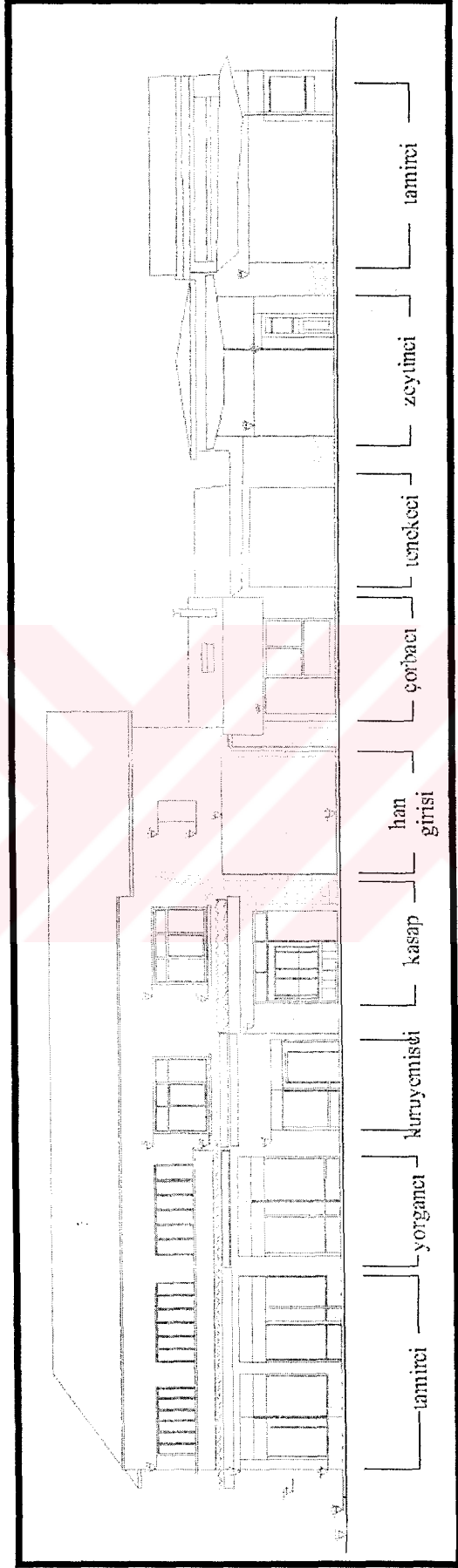
Resim 6. 37 Giriş Cephesinde Bulunan Tenekeci

Resim 6. 38 Giriş Cephesinde Bulunan Tenekeci

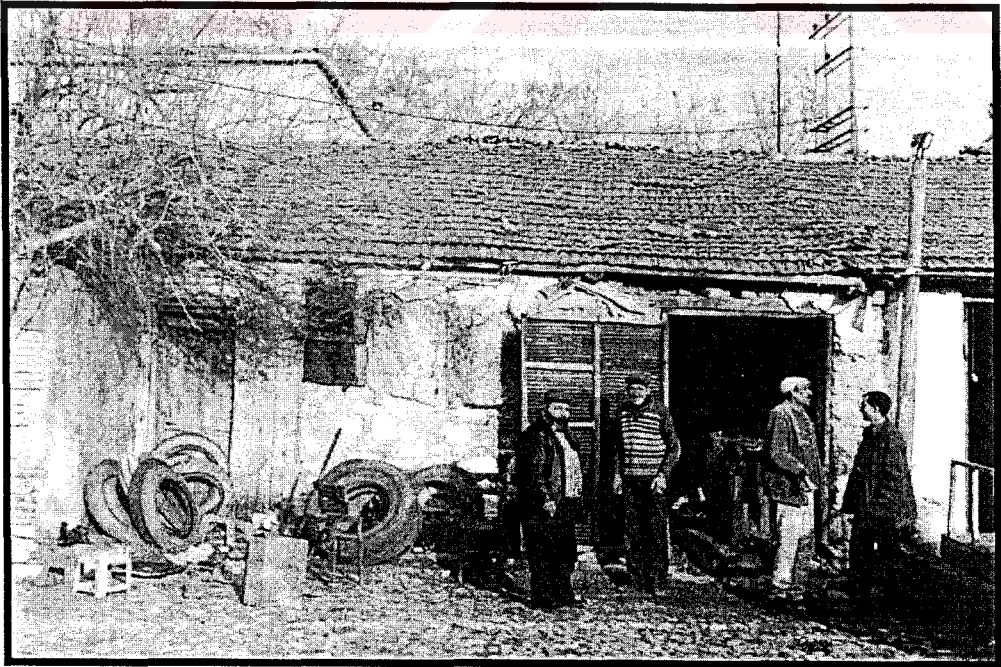

Resim 6. 39 Giriş Cephesinde Bulunan Ticarethane

Çizim 6.4 Sarı Ahmet Paşa Hanı Giriş Cephesi

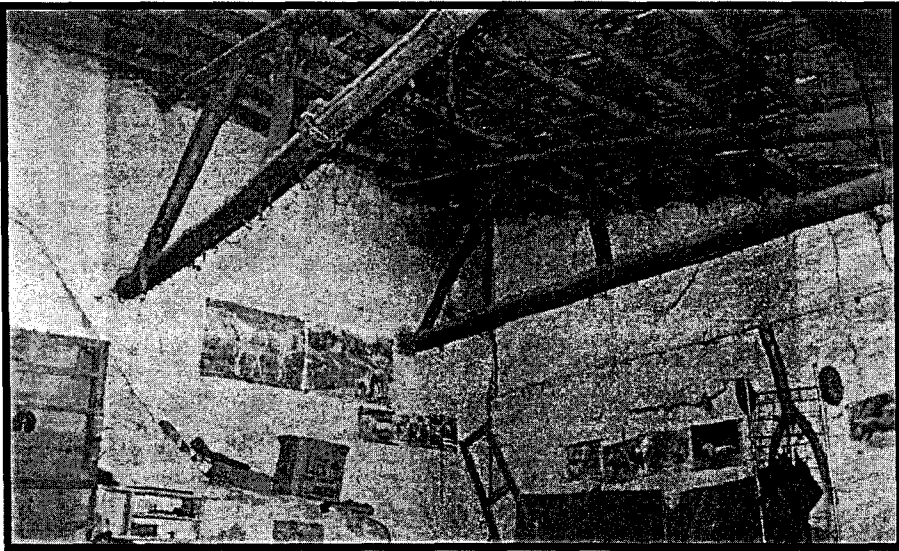
Han Avlusuna Cephesi Bulunan Birimler: Hanın avlusuna bakan birimlerden çoğu kullanılmamaktadır. Bunların bir kısmı bölgede bulunan tüccarların ürünlerini stokladıkları depo olarak kullanılmaktadır. Han odalarının ikisinde nalbantlar çalışmaktadır. At sahipleri sıklıkla buraya gelmekte ve avluda atlarının nallarını yeniletmektedirler. İki birim de, orijinal çatı elemanlarının iç mekandan görülebilmesi ile özellikli mekanlardır. Avlunun doğu cephesinde yer alan nalbant dükkanının cephesinde biri kullanılmayan iki kapı ve naylon örtülerle örtülmüş bir pencere bulunmaktadır. Bu birimin dış ve iç duvarları sıvasız olup orijinal duvar dokusunu oluşturan moloz taşlar yüzeyde görülebilmektedir (Resim 6. 40). Odanın içi nalların işlendiği tezgahlar ve demir yığınları ile kaplı durumdadır. Çatı strüktürü mekandan görülmekte; çatı kaplama tahtalarındaki aşınmalar ve kopmalardan dolayı merteklerin üzeri naylon ve bez örtülerle kaplanmış durumdadır (Resim 6. 41). Bu odanın karşısında yer alan batı cephesindeki nalbandın da bir kapı ve penceresi bulunmakta, yapım sistemi ve mekan özellikleri ile diğer odaya benzemektedir (Resim 6. 42). Ancak bu odanın avlu cephesine bakan duvarı tuğla ile yenilenmiştir (Resim 6. 43). Nalbandın iki yanındaki oda da ahır olarak kullanılmakta, buraya hayvanlar bağlanmaktadır (Resim 6. 44). Avlunun kuzey ve güney cepheleri depo ve boş odalardan oluşmaktadır. Boş birimler harap durumdadır (Resim 6.45, 6. 46) (Çizim 6. 5).

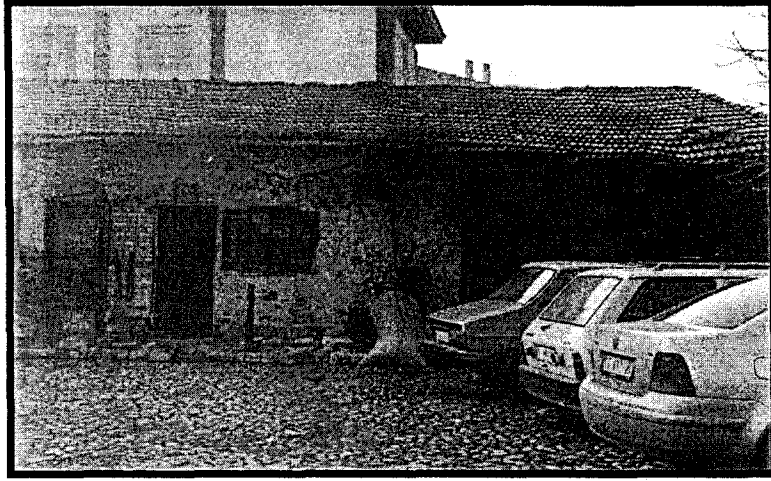
Resim 6. 40 Han Avlusunun Doğu Cephesinde Bulunan Nalbant Dükkanı

Resim 6. 41 Han Avlusunun Doğu Cephesinde Bulunan Nalbant Dükkanının Tavanı

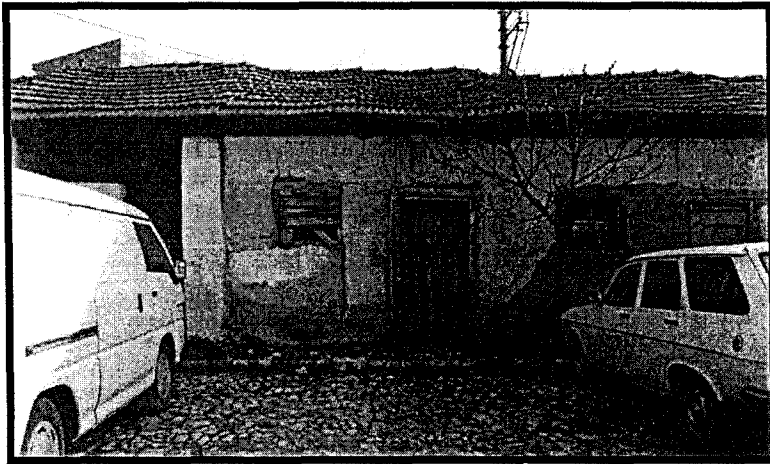
Resim 6. 42 Han Avlusunun Batı Cephesinde Bulunan Nalbandın Tavanı

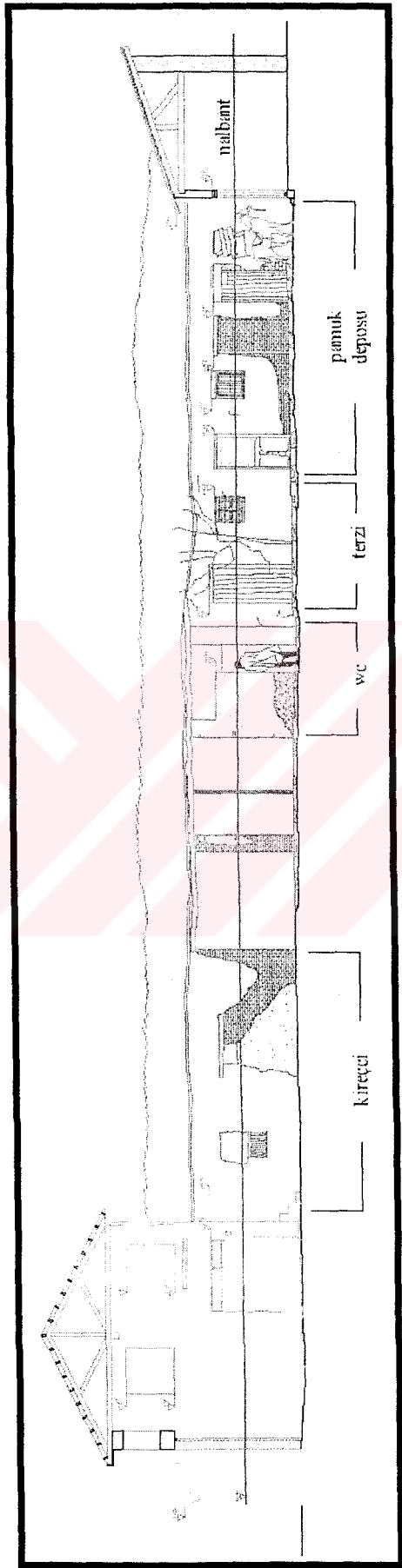
Resim 6. 43 Han Avlusunun Batı Cephesinde Bulunan Nalbant Dükkanı

Resim 6. 44 Han Avlusunun Batı Cephesi

Resim 6. 45 Han Avlusunun Güney Cephesi

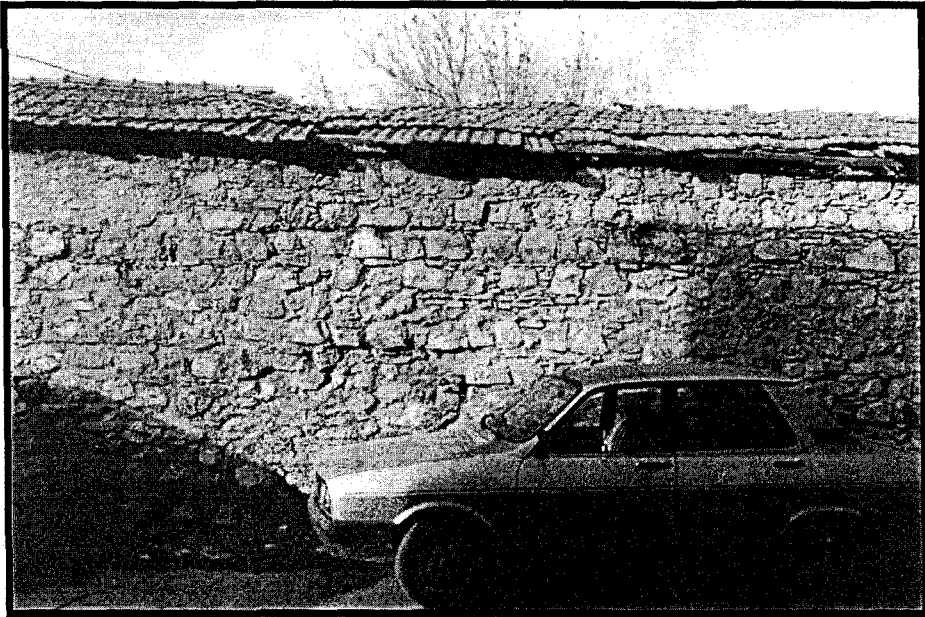

Çizim 6.5 Sarı Ahmet Paşa Hanı A - A Kesiti

Resim 6. 46 Han Avlusunun Kuzey Cephesi

Hanın 121 numaralı tek katlı sokak cephesinin duvar örgüsü orijinaldir. Alt kotlarda daha büyük boyutlarda olmak üzere duvarda moloz taş kullanılmıştır. Üst kotlarda, tuğla malzeme ve ahşap hatıl da gözlemlenmektedir (Resim 6. 47). 50 numaralı sokak cephesi ise iki katlı olup; daha geç tarihlidir. Bu cephede yer alan dükkanların açıklık oranlarının uyumsuzluğu ve duvar kaplama malzemelerinin seçimindeki aykırılıklar yapı bütünlüğünü bozmakta ve yoldan hanın algılanmasını engellemektedir.

Resim 6. 47 Hanın Orijinal Duvar Örgüsü

İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki, Paşa Hanı ile ilgili dosyadan edinilen bilgilere göre, yapı; 19.6.1996 gün 5910 sayılı kararla tescillenmiştir. Akhisar Belediyesi, tescil kararının bozulması için dava açmıştır. 145, 91 ve 121 numaralı sokakların kesiştiği kavşaktan, Ulu Camii'nin bulunduğu parsel kadar 14.5 m. genişliğinde bir yaya yolunun açılmasını önermiştir. Önerilen yol, hanın içinden geçmektedir. Projede yapının kalan kısmının park alanı olarak düzenlenmesi önerilmiştir. Bilir kişi raporlarında bu uygulamanın gerçekleşmesi ile yapının bütünlüğünün yok olacağı ve bölgede tanımsız, boş bir alan açılacağı ayrıca kentin; sosyal, ekonomik, kültürel gelişimini ve yerleşimini ortaya koyan tarihi dokunun yok edileceği görüşü belirtilmiştir. Dava, 12.10.2000 tarihinde Kültür Bakanlığı'nın lehine sonuçlanmış, mahkeme imar planında bu bölgeye ait düzenlemenin geçersiz olduğu kararını vermiştir.

Yapı; büyük oranda yenilenmiş olsa da, çevresinde bulunan Paşa Cami, Paşa Hamamı, imarethane ve hana ait eskiden katır damı olarak kullanılan günümüz dükkanlar grubu ile bir bütün oluşturmaktadır. Cami, han ve hamam; kentsel bir doku ve mekan düzeni sağlamaktadır. Hanın ön cephesi yeni yapılan dükkanlardan dolayı orijinliğini yitirmiştir; ancak han, diğer yüzlerindeki odaları ve iç avlusu ile insan ölçeğinde; sakin mekanlara sahiptir. Hanın avlusu, yerdeki taş döşemeleri ve ortasındaki çınar ağacı ile yapının özellikli bölümlerindendir.

6.4.4 İmarethane

Adres: Şeyh İsa Mahallesi 74 ve 77 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 38 – Ada 198 – Parsel 13, 14, 15

İmarethane; caminin kuzeydoğusunda yer almakta ve meydana algılanmamaktadır. 1963 yılında yapılan tapu kaydında, yapının bir bölümünün daha önce mektep olarak kullanıldığı yazılı olsa da başka bir bilgi ya da tarih belirtilmemiştir. Yapı külliyeinin orijinal imarethane binası değildir. Müderrisoğlu, orijinal yapı yıkıldıktan sonra; binanın aynısının başka bir parselde yapıldığını, Ahmet Vefik Paşa Anadolu ıslahatına çıktığı sırada yapının inşa edilmiş olduğunu

belirtmektedir (Müderrişoğlu, 1956, s.29). Ahmet Vefik Paşa (1823 - 1891); 1863-64 yıllarında Anadolu sağ kolu müfettişi olarak bölgeyi dolaşmış olduğuna göre yapı 19. yüzyılın 2. yarısına tarihlenebilir. Yapı yakın geçmişe kadar işlevini devam ettirmiştir. Vakfın düştüğü maddi sıkıntıdan dolayı yemek dağıtımı kesilmiş ve yapı boş kalmıştır. Boş yapının çatısı çöktüğünden, iç mekan dış etkenlere açık durumda bulunmaktadır.

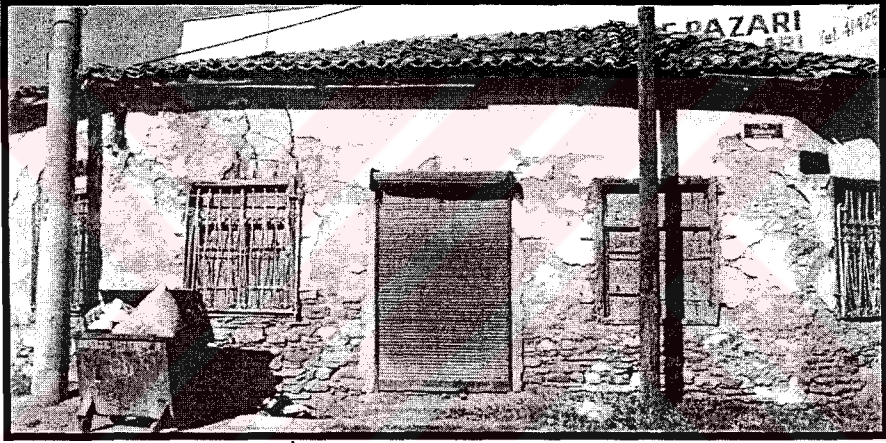
Doğu yönünde bir avlusu bulunan yapı, köşegen planlıdır. Yapıyı oluşturan 4 mekanın; sokağa ve avluya geçişleri bulunmaktadır. Süslemesi bulunmayan sade yapının içinde bir adet ocak bulunmaktadır. Duvarları moloz taş ve tuğla duvarla örülü yapının üstü düz ahşap tavanla örtülü, kırma çatısı da alaturka kiremit ile kaplıdır (Resim 6. 48). Bahçe cephesinde ahşap çatı destekleri ile meydana gelen revak bulunmaktadır. Bahçe ve sokak cephesindeki tüm pencereler örülerek kapatılmıştır. Sokak cephesindeki kapı ve pencerelerin doğrama ve kanatları değiştirilmiştir. Cephedeki 6 adet pencereden 4'ünde orijinal olmayan demir parmaklıklar bulunmaktadır. Duvarlarda sıva dökülmeleri bulunmaktadır (Resim 6.49, 6.51). Cephe, özelliklerini kaybetmiştir. Ancak cami ile oluşturduğu bütünlük ve değişik plan biçimi ile önemli bir yapıdır (Harita 6. 4).

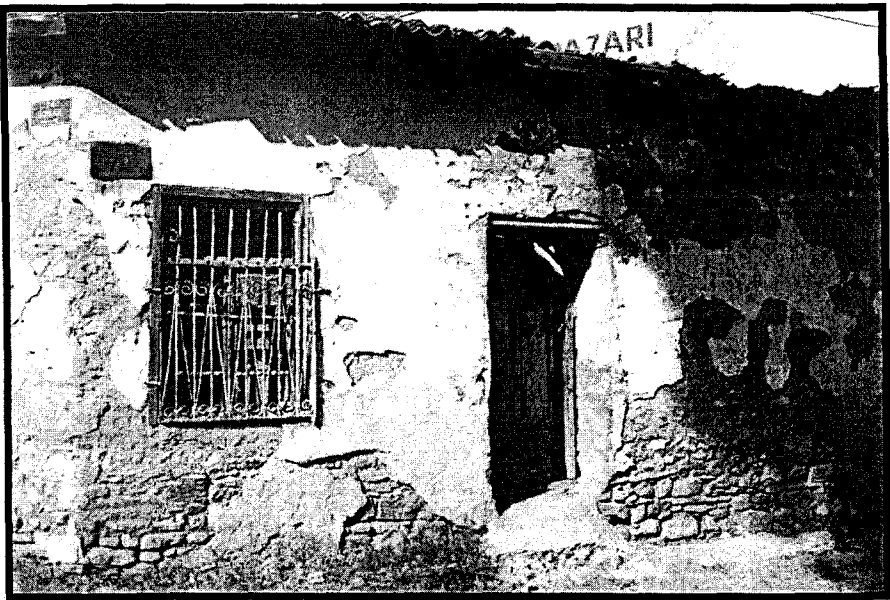
Resim 6. 48 İmarethanenin Konumu

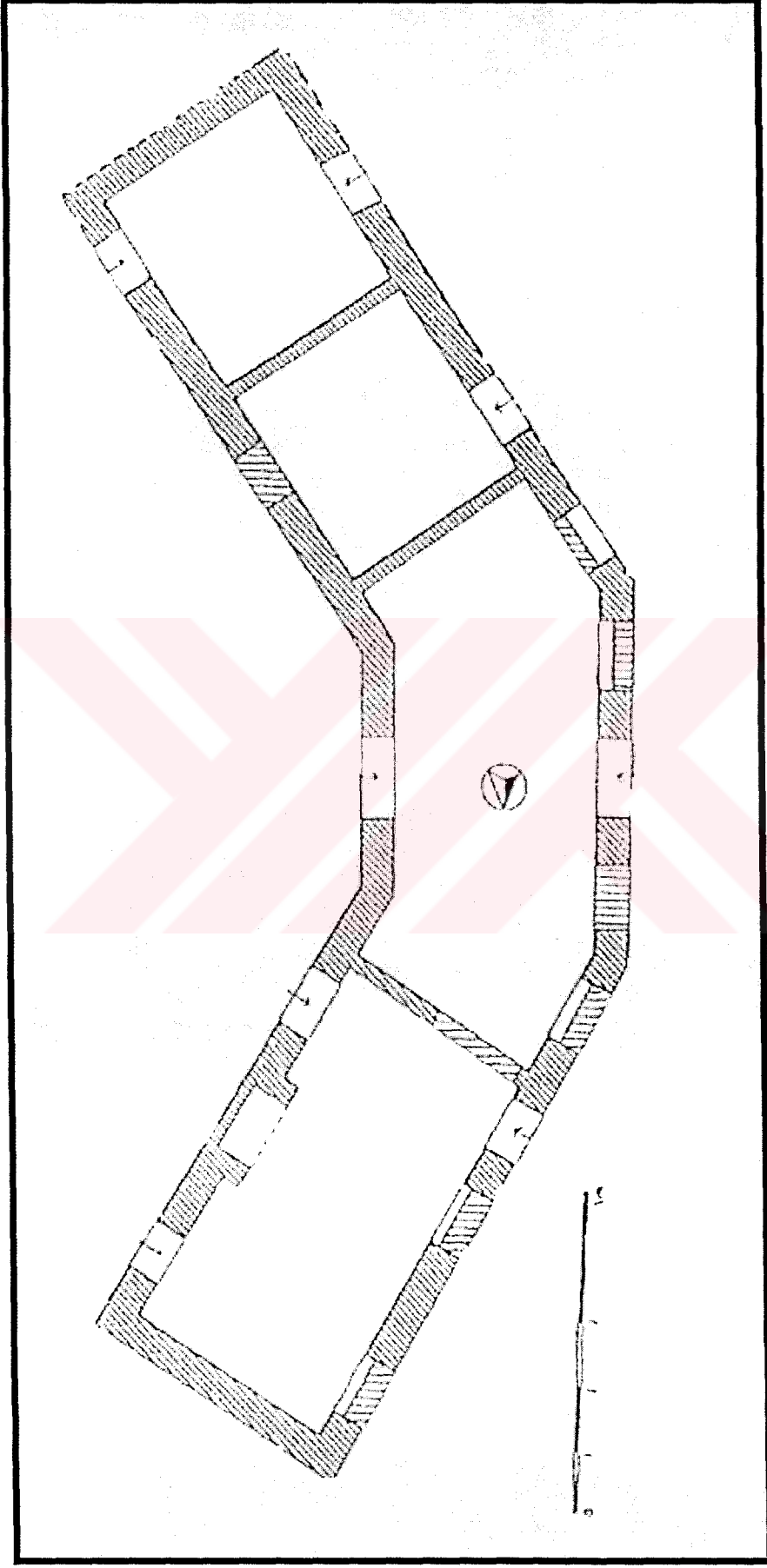
Resim 6. 49 İmarethane Cephesindeki Bozulmalar

Resim 6. 50 İmarethane Cephesindeki Bozulmalar

Resim 6. 51 İmarethane Cephesindeki Bozulmalar

Harita 6. 4 Sarı Ahmet Paşa İmarethane'si Plan Şeması (Ünal, 1998, s.113)

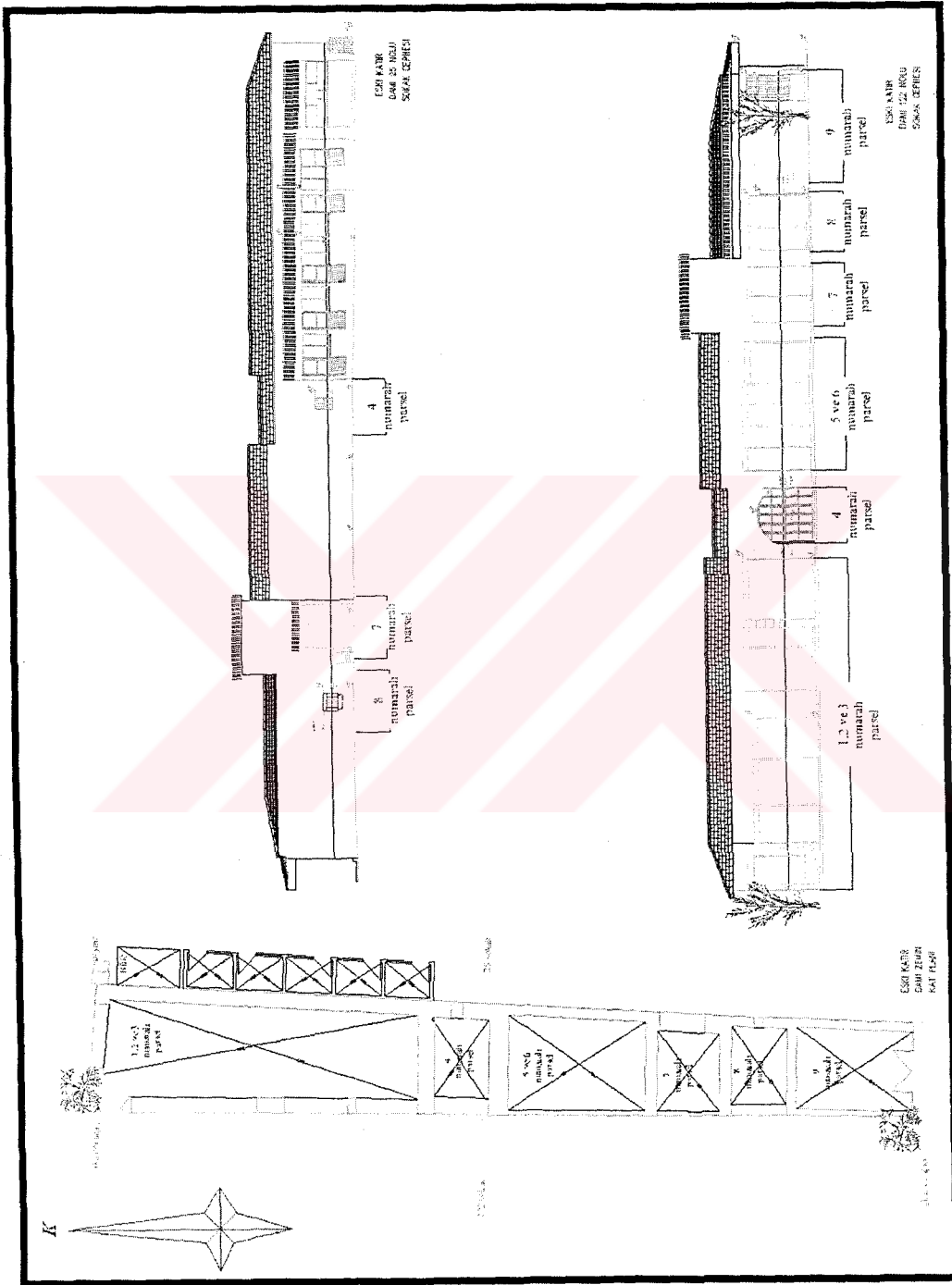
6.4.5 Eski Katır Damı

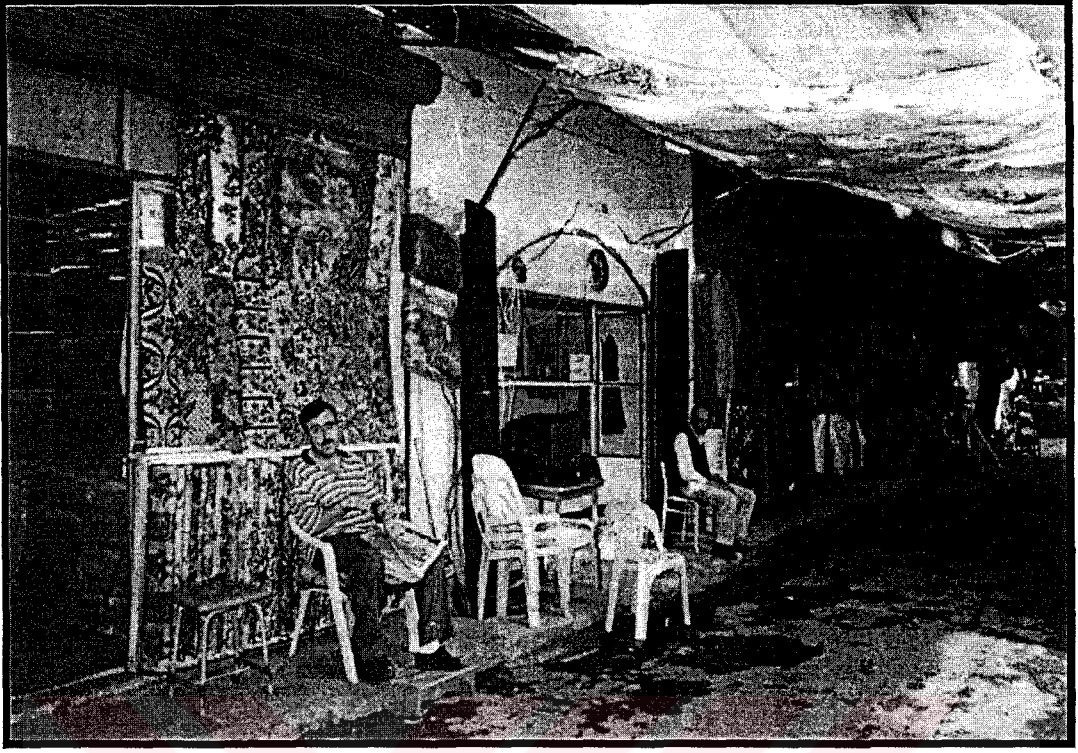
Adres: Şeyh İsa Mahallesi 25 ve 122 numaralı sokak köşesi

Kadastral Bilgi: Pafta 38 – Ada 551 – Parsel 1, 9

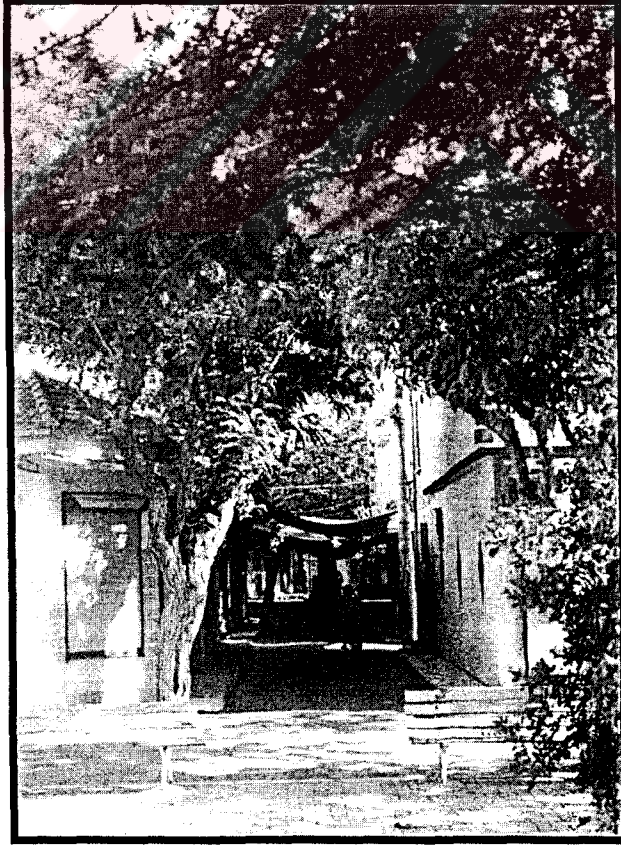
Kültür Bakanlığı İzmir İki Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1996 yılında yayınladığı kararla eski katır damı tescillenmiştir. Kuruldaki kayıtlarda katır damının cami ve hamamla aynı döneme ait olduğu yazmaktadır. Dükkanlar, bitişik nizamda bulunmaktadır. Tescil listesi ve mar paftasında adanın; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 numaralı parsellerden oluştuğu gösterilse de günümüzdeki parselasyon bu şekilde değildir. Dükkanların değişen ihtiyaçları ile mekanların yetersiz gelmesi sonucu, mekanlar birleştirilmiş, yapılara katlar eklenmiştir. Yapılan değişikliklerle bugün, binada 6 adet dükkan bulunmaktadır (Çizim 6.6).

Dükkanların ön cephesi 5.40 m genişliğindeki 122 numaralı sokağa bakmaktadır. Dükkanların önündeki 80 cm. genişliğindeki kaldırımlar, dükkanlarda satılan ürünlerin sergilenmesi için kullanıldığından yaya trafiği de yoldan sağlanmaktadır. Sokağın üstü; aralarında sarmaşıkların da bulunduğu branda ile kapatılmıştır (Resim 6.52). Paşa Cami'sine açılan sokağın ucunda bir akasya ağacı ve onun yanında da bir çeşme bulunmaktadır (Resim 6.53). Arka cephenin baktığı 25 numaralı sokağın kuzey ucu Paşa Cami'sinin güney cephesinde bulunan meydana açılmaktadır (Resim 6.54). Bu alanda çarşamba günleri köylü pazarı kurulmakta, pazar haricinde de; çeşitli gıda ve giysi satışı yapılan tezgahlar yer almaktadır. Yapının güney ucu 217, 218, 219 ve 221 numaralı adaların oluşturduğu, ortasında sıra ağaçlar bulunan, dar geçide bakmaktadır. Sokağın güneydoğu ucunda genişlik 1.94 m.ye düştüğü için araç trafiği bulunmamaktadır (Resim 6. 55).

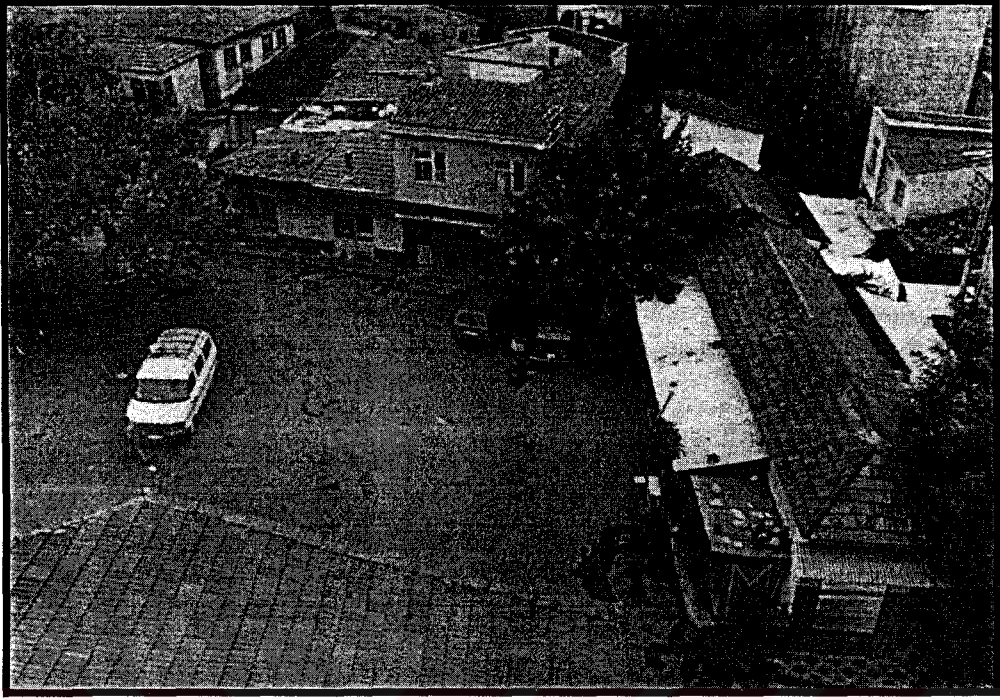

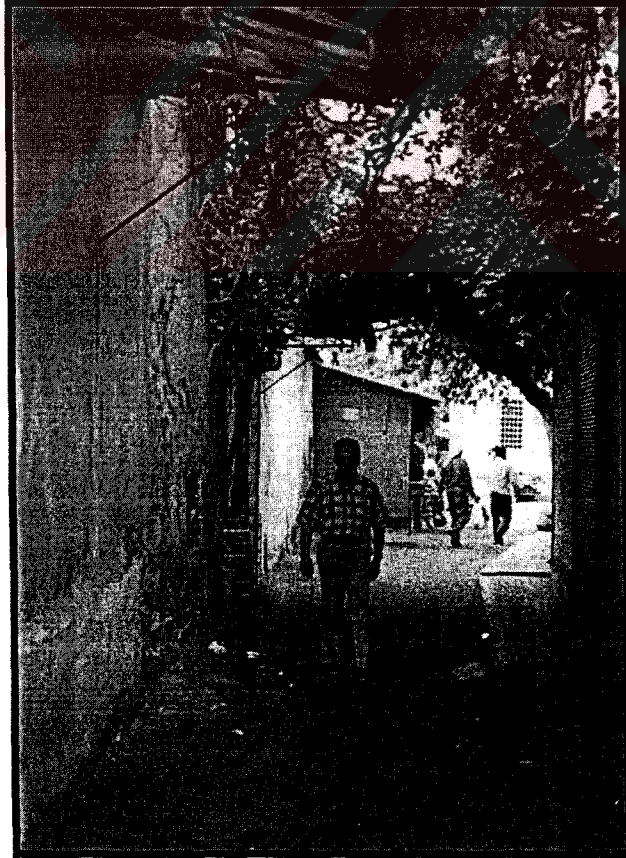
Resim 6. 52 Eski Katır Damının Ön Cephesinden Görünüm

Resim 6. 53 Külliye Meydanından 122 Numaralı Sokağa Bakış

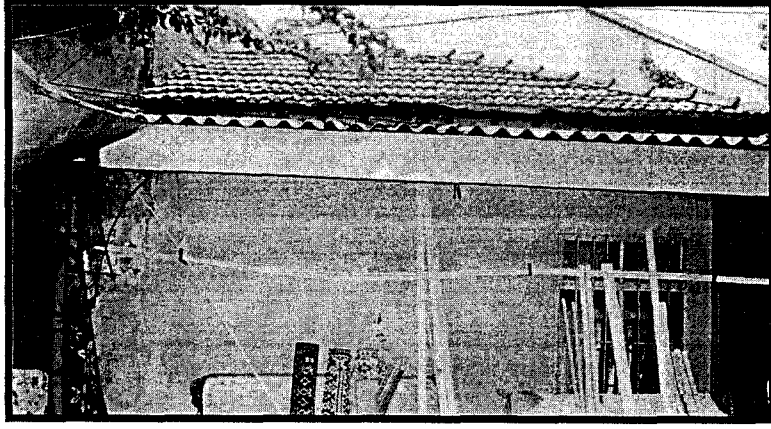

Resim 6. 54 Yapının Arka Cephesinde Yer Alan Boşluk

Resim 6. 55 25 Numaralı Sokak

Tüm dükkanlar dikdörtgen plan şemasına sahip olup geniş kenarları 122 numaralı sokağa bakmaktadır. Kagir dükkanların kırma çatıları yenilenmiş ve marsilya kiremit ile kaplanmıştır (Resim 6. 56).

Resim 6. 56 Yenilenen ve Önlerine Gölge Eklenen Çatılar

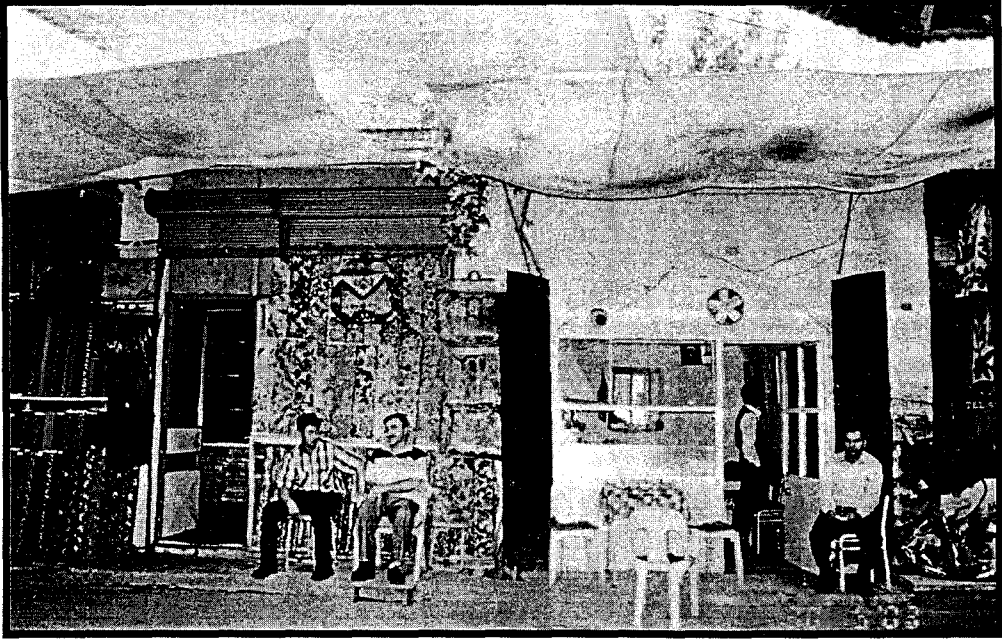
Yapının doğu cephesine, 1998 yılında, Akhisar Belediyesi tarafından 5 küçük odadan oluşan betonarme ek bir yapı yapılmış, üstü eternit ile kapatılmıştır (Resim 6. 57). 3 ayakkabı tamircisi ve 2 yiyecek büfesinden oluşan yapının her bölümü eş büyüklükte olup 3.15 m^2 'dir. (1.50×2.10) Girişler yerden 0.5 m. yüksekliktedir. 2.50 m. kat yüksekliği bulunan ek, dükkanların arka cephesinde bulunan çatı silmeleri kapatmamaktadır. Ayakkabı tamircileri pencere boşluklarında ayakkabıları sergilemekte, büfeler de çarşı esnafına hizmet etmektedir. Odaların cephe oranları, yiyecek büfesi dışında değiştirilmemiştir.

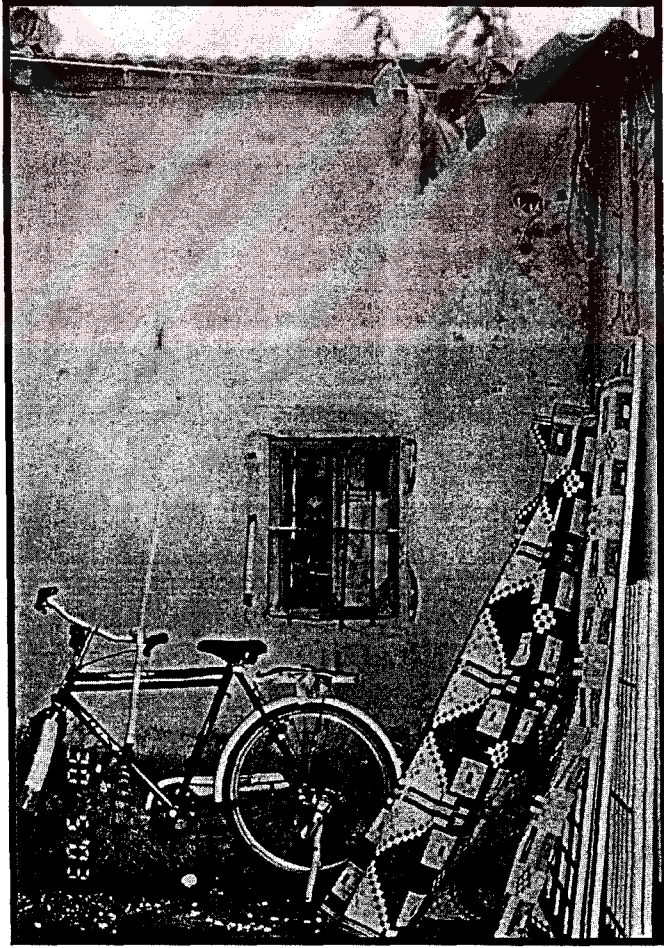
Resim 6. 57 Doğu Cephesine Yapılan Ek Birimler

1 ve 2 numaralı parsel: İki birimin birleştirilmesi ile elde edilen Tırlı Dügüncü Mağazaları adlı manifatura mağazasında kumaş ve giysi satılmaktadır. Birleştirilen iki dükkan da 3.88 m. eninde olup, 1 numaralı köşe dükkan 6.60 m., 3 numaralı dükkan da 5.55 m. boyundadır. Birleştirilen iki dükkanın toplam alanı 47.14 m²'dir. Parsellerin birleştirilmesi ile tek mekan elde edilse de; giriş cephesinde bulunan orijinal duvara ait kalıntılar ve tekrar eden birimlerin boyutları; dükkanın özgün oranlarına dair fikir vermektedir. Tek katlı dükkanın kat yüksekliği 3.45 m.dir. Orijinal tonoz örtü yok edilmiş ve tavan ahşap malzeme ile yenilenmiştir. Dükkanın cephe yüzeyi hariç tüm duvarları tavana kadar giysi ve kumaş rafları ile kaplanmıştır. 1 numaralı köşe dükkanda yer, karo taş ile; 3 numaralı dükkanda ahşapla kaplanmıştır. Dükkanların önünde bulunan kaldırımdan 0.10 m.lik yükseklik ile, dükkanın, iki ayrı girişi bulunmaktadır. 122 numaralı sokak cephesinde vitrin yapılmamıştır. Dükkanın kısa kenarında bulunan; yerden 0.90 m. yükseklikte bulunup 1.60 m. genişliğe sahip vitrinin iki yanı fayans kaplanmıştır.

4 numaralı parsel: Daha önce berber dükkanı olarak kullanılmaktayken, 1988 yılından itibaren çay ocağı olarak işletilmektedir. Mekan ölçüleri 2.50 x 3.50 m. olup toplam alan 8.75 m²'dir. Tek katlı dükkanın üzeri tonoz ile kapatılmıştır. Duvardan 1.20 m. yükseklikte başlayan tonozun tavan kodu 3.10 m.dir. Mekanda çay ocağı ve raflar bulunmaktadır. Orijinal boyutlara ve tavana sahip iki dükkandan biri olan çay ocağının giriş cephesinde; orijinal, kırılarak açılan, demir malzeme ile yapılmış kepenk bulunmaktadır. Orijinal kepenk yer yer paslanmış olmakla birlikte kullanılır durumdadır (Resim 6. 58). Yapının 122 numaralı sokağa bakan ön cephesinde; giriş kapısı dışında pencere bulunmamaktadır. Arka cephede ise orijinal bir pencere bulunmaktadır. İç mekanda, zeminden 1.20 m. yükseklikteki pencerenin boyutları 0.75 x 0.55 m.dir. Arka cephenin bulunduğu 25 numaralı sokağın zemin kaplamasının yükseltilmesi ile pencerenin yerden yüksekliği 0.75 m.ye kadar düşmüştür (Resim 6. 59). Cephe sıvasının döküldüğü bölgelerde pencerenin taş sövelerinin izleri görülmektedir. Pencereye ait iki kanatlı ahşap doğramanın önünde dökme demirden yapılmış 2 adet parmaklık bulunmaktadır. Cephedeki kemerli girişin boyutları değiştirilmemekle birlikte, camekan yenilenmiştir.

Resim 6. 58 Manifatura Mağazası ve Çay Ocağı

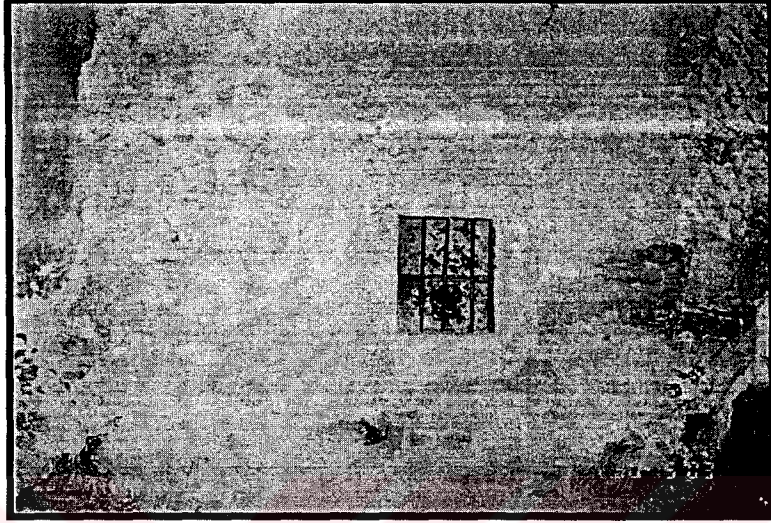
Resim 6. 59 Çay Ocağının 25 Numaralı Sokağa Bakan Doğu Cephesi

5 ve 6 numaralı parsel: İki birimin birleştirilmesi ile oluşturulan dükkanda; soba, battaniye, halı, kilim gibi dayanıklı tüketim maddeleri satılmaktadır. Yapı boyutları 4.00 x 6.20 m. olup toplam alan 24.80 m²'dir. Tek katlı dükkanın kat yüksekliği 3.25 m.dir. Mekanda herhangi bir raf sistemi bulunmamakta, ürünler zeminde ve üst üste yığılarak sergilenmektedir. Ahşap düz tavana sahip dükkanın yer döşemesi karo taş ile kaplanmıştır. Camekanla kaplı cepheden bir kapı ile dükkana girilmektedir. İki parselin birleştirilmesi 1991 yılında gerçekleştirilmiş, birimin orijinal boyutları bozulmuştur.

7 numaralı parsel: Dükkanda halı ve battaniye satılmaktadır. Mekanın boyutları 2.80 x 3.75 m. olup alanı 10.50 m²'dir. İki katlı dükkanın zemin kat yüksekliği 2.80 m.dir. Geniş metal raflar ve üst kata çıkan merdiven ile mekan daraltıldığından, dükkan içi sirkülasyon zorlukla sağlanmaktadır. Kullanıcı ürünlerini dükkan önünde sergilemektedir. 1.kata dükkan içinden, demir malzeme ile yapılmış döner merdiven ile çıkılmaktadır. Zemin, karo taş ile, tavan, çıtalı düz ahşap malzeme ile kaplanmış durumdadır. Sonradan eklenen üst katın ahşap zemininin üstü halı ile kaplanmıştır. Dükkan girişi, önündeki kaldırım ile aynı kotta bulunmaktadır. Dükkana camekanla kaplı ön cepheden girilmekle birlikte, arka cephede kullanılmayan bir giriş daha bulunmaktadır. 25 numaralı sokakta bulunan 2.00 m. genişliğindeki giriş 2.60 m. yükseklikteki demir kepenk ile sürekli kapalı konumda bulunmaktadır. Malzeme ve yapı oranlarından, üst katın sonradan yapıldığı anlaşılmaktadır. Arka cephede, giriş açıklığı bulunan tek yapı olup cephe bütünlüğünü bozmaktadır.

8 numaralı parsel: Dükkan günümüzde kullanılmamaktadır. Mekan ölçüleri 2.50 x 3.50 m. olup toplam alan 8.75 m²'dir. Tek katlı dükkanın üzeri tonoz ile kapatılmıştır. Zeminden 1.20 m. yükseklikten başlayan tonozun üst kodu 3.10 m. yüksekliğe ulaşmaktadır. Mekanın sol tarafında, tonozun yüzeyinde bulunan ve üst kata çıkışı sağlayan demir kapak kapatılmış, üstü sıvanmıştır. 1. kata çıkılamadığından malzemesi ve üst örtüsü incelenememiştir. Orijinal iki dükkandan biri boştur. Bu dükkanın alanı ve iç mekanı çay ocağı ile özdeşir. Diğerinden farkı üst katının bulunmasıdır. Mekan içindeki kıtıkli sıvanın döküldüğü bölgelerden taşıyıcı duvarların taş örgüsü gözükmemektedir. Girişin sağ yan duvarında 0.50 x 0.50 m.

boyutlarında bir niş, karşı duvarında da yerden 1.15 m. yükseklikte 0.55 x 0.55 m. boyutlarında orijinal bir pencere bulunmaktadır. Arka cepheye bakan diğer pencere gibi bunun da sokak zemininden yüksekliği 0.72 m.dir (Resim 6. 60). Giriş açıklığı kepenk ile kapatılmakta, herhangi bir doğrama bulunmamaktadır.

Resim 6. 60 8 Numaralı Parselin 25 Numaralı Sokağa Bakan Doğu Cephesi

9 numaralı parsel: Yapının güney ucunda yer alan dükkanda sünger yatak ve yastıklar satılmaktadır (Resim 6. 61). Mekan ölçüleri 3.70 x 4.90 m. olup toplam alan 18.13 m²dir. Tek katlı yapının kat yüksekliği 3.50 m.dir. Mekanın giriş cephesi dışındaki duvarlarında, ahşap raflar bulunmaktadır. Zemine beton dökülmüş ve üzeri naylon malzeme ile, tavan da çıtalı ahşap panolar ile kaplanmıştır. Dükkanın güney cephesinde bir kapı, batı cephesinde de 1.20 x 2.60 m. boyutlarında demir doğramalı geniş bir pencere açıklığı bulunmaktadır.

Resim 6. 61 Yapının Güney Ucunda Yer Alan Dükkan

6.5 Koruma Önerileri

6.5.1 Külliye Bütününde Getirilecek Öneriler

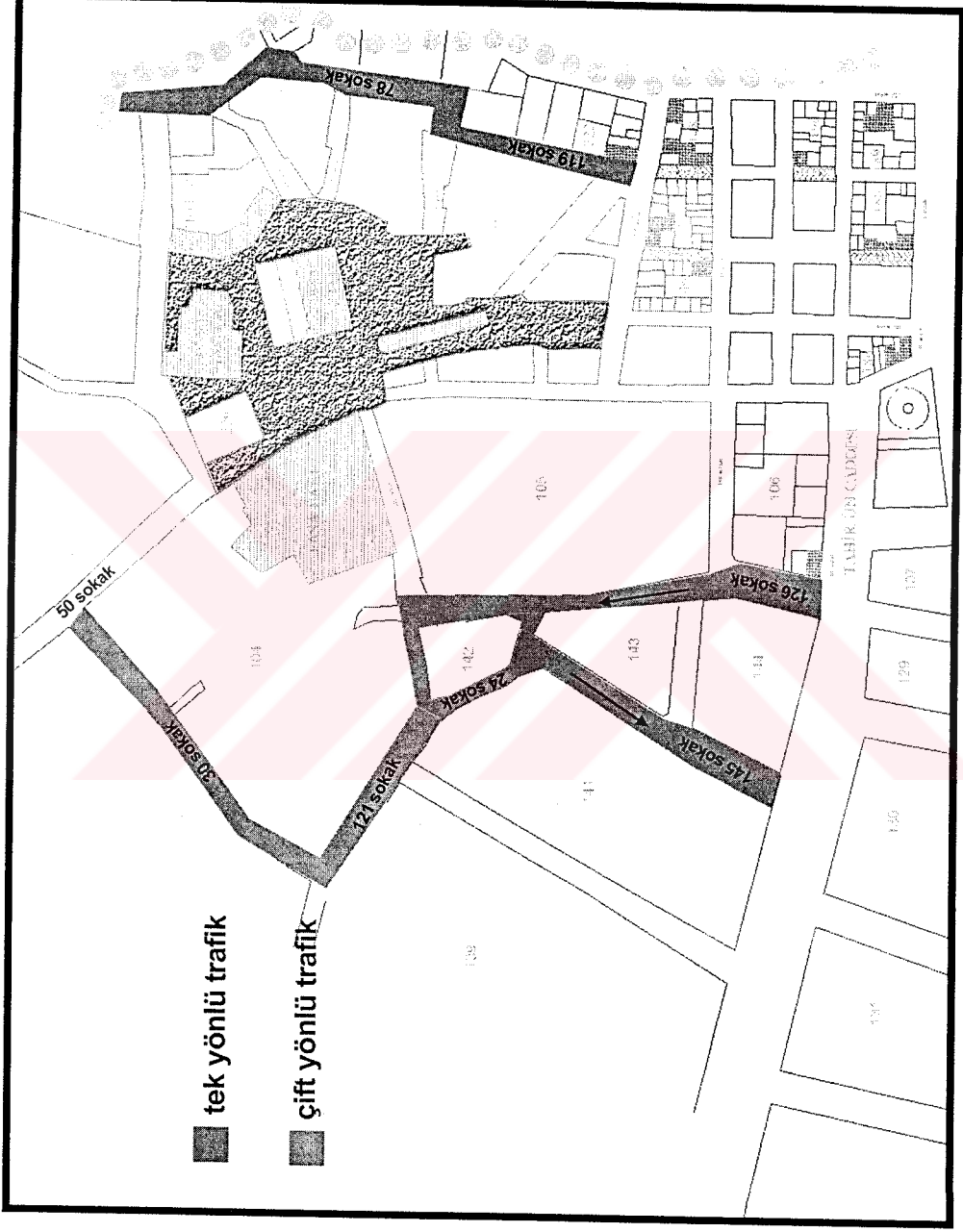
Sarı Ahmet Paşa Külliyesi, geleneksel çarşı bölgesinin sonlandığı, konut alanlarının başladığı noktadadır. Bu geçişlerin sağlandığı; meydan, dar sokak, geçit gibi boşluklar, farklı işlevlere cevap veren binalar ile biçim kazanmıştır. Külliye'de bulunan boşlukların düzenlenmesi ve burada çeşitli etkinliklerin hayata geçirilmesi ile yöre halkının çarşı içindeki sosyal ihtiyaçlarına cevap verecek alanlar kazanılmış olacaktır. Külliye bütününde, burada var olan yaşantının sürdürülmesi amaçlanmıştır. Yapı ölçeğinde belirlenen sorunların giderilmesinin yanında, yapılar bütünü'nün ve bölgenin kentli tarafından kullanımının arttırılması hedeflenmiştir.

Bölgedeki sorunlar; kullanılmayan yapıların işlevlendirilmesi ile kazandırılacak yeni sosyal yaşantının belirlenmesi ve trafik yoğunluğunun yarattığı problem üzerine yoğunlaşmaktadır. Külliye bütününde getirilecek öneriler ile, yapıların sembolize ettiği yaşantının sürdürülebilmesi amaçlanmalıdır. Bu bağlamda, sosyal yaşantının olmadığı bir mekanda koruma söz konusu olmayacağından; öncelikli olarak boş yapıların kullanılabilir hale getirilmesi ve yapıların plan tiplerine uygun işlevlerin bulunması hedeflenmiştir. Yeniden işlevlendirme tek yapı ölçeğinde verilecek bir karar olmayıp tüm çarşı bölgesi ve kent ölçeğinde duyulan ihtiyaçlar karşısında kararlar alınmasını gerektirmektedir. Çarşı bölgesindeki alışveriş olanakları yanında, sosyal yaşantıya da cevap verecek fiziksel ve mekansal ihtiyaçlar karşılanmalıdır. Kişilerin çarşıya çıktıkları zaman; birbirleri ile karşılaşma, etkinliklerden haberdar olma, kısa süreli sohbet etme ya da dinlenme ihtiyaçlarını karşılayacak tesis ve donanımları barındıran açık – kapalı mekanlar yaratılması gerekmektedir (Çetin & Birol & Doyduk, s. 23). Bu ihtiyaçlardan bazıları imarethane ve hanlara getirilen yeni işlev önerileri ile karşılanmaya çalışılmıştır. Açık alanlarda gerçekleşen alışverişin buradaki canlılığı arttırmasından dolayı işlevinin sürmesi önerilmekle birlikte, tezgahların düzenlenmesi gerekmektedir. Meydana getirilecek aydınlatma elemanları, çöp kutuları, banklar, duyuru ve reklam panoları ile meydanın revize edilmesi önerilmiştir.

Külliye meydanından geçen 50 numaralı yol; çarşı ile konut dokusunun bağlantısını sağlayan önemli bir arter olduğundan, herhangi bir müdahale önerilmeden önce kent ölçeğinde incelemeler yapılması gerekmektedir. Meydan bütünlüğünü bozduğu düşünülerek, bu arterin, külliyei kestiği noktada yayalaştırılması önerilmektedir. Araçların konut bölgesi içinde yer alan, yeterli genişliği sağlayan farklı yollardan merkeze ulaşmaları sağlanabilir. Meydanın insanların yaşamına katılması tasarlandığından; araçların bu bölgeden arındırılması önerilmiştir.

Günümüzde bölgeye çarşı içinden yönelen trafik, doğu yöne doğru tek şerit uygulaması olan Tahir Ün Caddesi'nden 50 numaralı sokak yerine 126 numaralı sokaktan alınmaktadır. Var olan bu uygulamanın devamı ve bu akışın aynı sokak boyunca sürdürülerek 105 ve hanın bulunduğu 104 numaralı adaların batısından dolaştırılarak, trafiğin 30 ve 50 numaralı sokaklara bağlanması önerilmektedir. 30 ve 121 numaralı sokaklar bu trafiği karşılayacak boyuttadır. 126 numaralı sokak boyunca tek yöne akış; dönüş için 145 ve 24 numaralı sokakların yine tek yönlü kullanılması önerilmektedir. Külliye'nin doğusunda yer alan ve yoğun trafik barındırmayan konut bölgesinde; çift yönlü trafik için yeterli genişlikte olan 78 ve 119 numaralı sokaklar kullanılabilir (Çizim 6.7).

Külliye ve çevresinde; günümüzde varolan sosyal yaşantının korunarak, meydanın ve yapıların kentli tarafından kullanımının artırılması hedeflendiğinden, çevredeki sosyal yaşantıyı belirleyen özellikli fonksiyonlar korunmuştur. 229 numaralı adada bulunan manav, terzi gibi ticari fonksiyonların yanında, adada yer alan kahvehanenin varlığını sürdürmesi ve meydandaki oturma grupları ile bütünleşmesi önerilmektedir.

Çizim 6.7 Sarı Ahmet Paşa Külliyesi Yakın Çevresine Önerilen Trafik Düzenlemesi

6.5.2 Tek Yapı Ölçeğinde Getirilecek Öneriler

Alanda cami, hamam ve dükkan sıraları ile birden fazla işlev bir arada bulunmaktadır. Han ve imarethane yapılarına verilecek yeni işlevler ile de dini, sosyal nitelikli ve ticari içerikli kullanımların bir arada bulunuşunun devamı sağlanmalıdır.

Cami: Halkın inanç yapılarına olan özel hassasiyetleri; caminin orijinal işlevini devam ettiriyor olması; yapının külliye içinde en iyi korunmuş yapısı olmasında başlıca etkenlerdir. Caminin temizliği ve yüzeysel bakımı, cami derneği tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak, son cemaat yerinin doğu ucuna yapılmış ve imam için ayrılmış olan ek oda kaldırılarak, son cemaat yerinin bütünlüğünün sağlanması gerekmektedir.

Hamam: 1997 yılında gerçekleştirilen restorasyon işleminden sonra kullanılabilir durumda olan hamamın yapısal bir sorunu bulunmamaktadır. Restorasyon işleminin yapılması hamamın harap durumda olan yerlerinin onarılmış olduğundan olumlu bulunmakla birlikte; mekanlardaki malzemeler büyük oranda yenilenmiştir. Sıcaklık kısmındaki bölünmeler mekan bütünlüğünü bozan eklerdir. Hamamın kullanımında bu tür hücreler gerekli değildir; çünkü bireysel yıkanma ihtiyacı için halvet kısımları bulunmaktadır. Bu nedenle bu eklerin kaldırılması önerilmektedir.

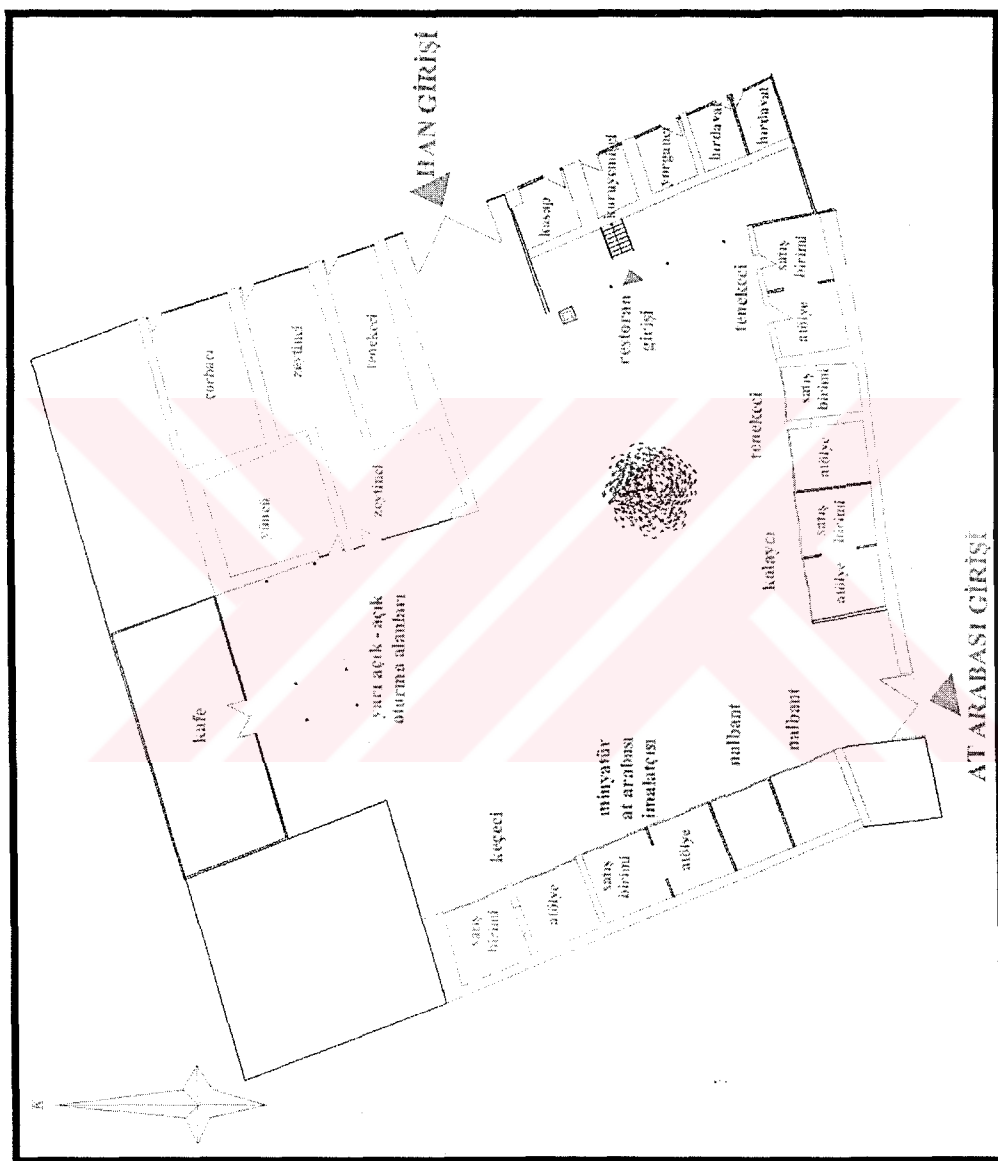
Han: Yoksulluk sınırının altında olan gündelikçi inşaat işçileri, evsizler ve düşkünlerin konakladıkları yapının, öncelikle fiziksel problemlerinin giderilmesi gerekmektedir. Orijinal bölümlerdeki duvar ve çatı hasarlarının giderilmesinin yanında, yapının yakın dönemde yapılmış eklerden temizlenmesi gerekmektedir.

Hana ait 715. 53 m² büyüklüğündeki iç avlu ile, caminin güney cephesinde bulunan boş alanın, külliye meydanı ile entegre edilmesi, bu üç açık alanın birbirine akışını sağlayacak düzenlemenin yapılması gerekmektedir. Bu akışı kesintiye uğratan trafik problemi çözülünce düzenlemenin önemli bir bölümü hayata geçmiş olacaktır.

Meydanın bir köşesinde yer alan etkinlik donanımının bahçe içine akması ile kullanıcı kendini avluda ya da yan meydanda bulacaktır.

Hanın avluya bakan odalarından ikisinde; Akhisar'da çok az sayıda kalmış olan nalbantlar çalışmaktadır. Kullanılmayan diğer odaların da minyatür at arabası imalatı, keçecilik gibi yerel el sanatlarının yapıldığı birimlere dönüştürülmesi önerilmektedir. Ayrıca; hanın güney ucuna, çınar ağacının altına da yayılan, açık – yarı açık oturma alanı yapılması ve girişteki iki katlı mekanın kafeterya ve restoran olarak düzenlenmesi ile hanın iki ucuna canlılık getirilecek ve farklı kotlardan hanı seyretme imkanı sağlanacaktır. Girişte yer alan iki katlı bölümün üst katının restoran olarak düzenlenmesi halinde, bu noktadan, han içindeki avlu ve külliye önündeki meydanın aynı anda görülebildiği bir üstten bakış noktası yaratılmış olunacaktır. İkinci kat, sonradan eklenmiş bir bölümdür. Bu yüzden restoran uygulaması için gereken müdahaleler sorun yaratmayacaktır. Yapının orijinal odalarının yanına ek niteliğinde yapılmış mekanlara önerilen kafe ve restoran bölümlerinin, tarihi yapıdan farklı bir bölüme geçildiğini hissettirecek, çağdaş malzemeler kullanılarak hanın orijinal oranlarında biçimlendirilmesi önerilmektedir (Çizim 6.8).

İmarethane: İmarethane binasının yapısal sorunları vardır. Çöken çatısının onarılması, tuğla ile örülerek kapatılan pencere ve kapı boşluklarının açılması gerekmektedir. Yapının fiziksel sorunlarının çözülmesinin ardından, okuma salonu olarak işlevlendirilmesi önerilmektedir. Binanın, konut bölgesine yakın olan konumu ve fonksiyonun plan tipine uygun olmasından dolayı, bu işlev önerilmiştir. Yapıya ait birimlerin boyutları ve ışık kalitesi okuma salonu işlevine uygundur. Yapının, konut bölgesine yakın konumu nedeniyle, bölgede bulunan okul çağındaki gençlere hizmet etmesi beklenmektedir. Bina bahçesinin kafeterya olarak hizmet vermesi tasarlanmıştır. Bahçe, yan parsellerde yer alan çok katlı yapılarla sınırlanmış, içe dönük, tipik bir Osmanlı bahçesi olup, yapının tüm mekanlarından algılanan bütünleyici bir mekandır. Yapının alandaki sosyal yaşantıya katılmasını, kentteki Ticaret ve Sanayi Odası'nın (TSO) ve Sağlık Eğitim Kültür Vakfı (AKSAEK) gibi Sivil Toplum Kuruluşlarının katıldığı bir işletme modeli çerçevesinde hayata geçirilmesi planlanmaktadır (Çetin & Doyduk, 2003, s. 315 - 320).

Eski Katır Damı: Eski katır damının odaları, dükkan olarak kullanılmaktadır. Dükkanların ön cepheleri ve üst örtüleri iki birim dışında değiştirilmiştir. Ancak yapının bütününden orijinal mekan oranları izlenebilmektedir. İhtiyaçlar doğrultusunda uygulanmış ancak koruma bilincinden uzak bu birleştirme işlemleri ile oluşan yeni mekanların boyutları değiştirilmemiş, eski mekan izlerini yansıtacak mimari öğeler kullanılmıştır. Yapının ön cephesinde; her dükkanda farklı boyut ve biçimde konumlanmış olan camekanların ve reklam panolarının temizlenmesi, tüm cephelere renovasyon uygulaması gerekmektedir. Boyutlandırma aşaması için 4 numaralı parselde bulunan orijinal mekanın kat yüksekliği ve giriş açıklığı referans alınmıştır. Arka cepheye giriş açmış olan dükkanın, bu boşluğunun doldurulması, yine aynı cephede bulunan iki orijinal pencerenin, sövelerinin iyileştirilmesi önerilmektedir. Yapının arka cephesine bitişik inşa edilmiş betonarme ekin kaldırılması ve arka sağır cephenin baktığı meydanı biçimlendirmesi tasarlanmıştır.

Geleneksel ticaret bölgesinin kuzey ucunda yer alan külliye'nin, çevredeki yoğun ticaret hayatı göz önüne alınarak varolan ticaret fonksiyonlarının sürdürülmesi önerilmiştir. Araç trafiğinin arındırılması ile alandaki yaya hareketi rahatlayacaktır. Boş olan yapılara verilen işlevlerle bölgedeki hayatın canlanması beklenmektedir. Dinlenme, okuma, yemek, alışveriş fonksiyonları ile külliye bütünü'nün; farklı sosyal gruplardan kişiler tarafından kullanılması hedeflenmiştir.

SONUÇ

Toplumsal ve kentsel kimliğin tanımlanması için gerçekleştirilen koruma uygulamaları ile, kültürel değerlere sahip çıkılmaktadır. Kültürel değerlerin sonraki kuşaklara aktarılması, toplumsal görevlerimiz arasındadır. İnsan, toplum, zaman ve mekan ilişkilerini yorumlama öğretisi olan kentsel korumacılık ile, bölgelerin yeniden canlanma ve gelişme süreçleri başlamaktadır. Bu bağlamda, Akhisar örneğinde de kültürel değer taşıyan tarihi meydan ve yapıların korunması ve kent yaşamına katılımlarının sağlanması gerekmektedir.

İzmir – İstanbul karayolu üzerindeki konumu ve verimli toprakları ile ticaret hayatının önemli bir üretim kenti olan Akhisar; tarihi geçmişi, geleneksel bölgeleri ve çok yönlü kültür mirası ile özellikli bir ilçedir. Kent merkezindeki geleneksel yapılar, geçmiş dönemlere ait yapılara eklenerek değil, onların yerini alarak; bazen onların malzemeleri kullanılarak inşa edilmişlerdir. Akhisar kent merkezinde yer alan geleneksel bölgenin şekillenmesi sürecinde; yönlenmeler ve anıtsal yapılar başlıca belirleyici etmenleri oluşturmuştur. Bu bağlamda kent merkezinde yer alan Sarı Ahmet Paşa ve Gülruh Sultan Külliyesine ait yapılar kent merkezinin biçimlenişinde etkin rol oynamışlardır.

Akhisar kent merkezine yönelik tarihi çevre araştırmasında; kent merkezi bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Geleneksel dokuda yer alan yapıların; çevreleri ile analizleri yapıp, sorunları saptanmış ve bu sorunlara bütüncül öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. İncelenen yapıların Akhisar'daki kültürel mirasın yeniden canlandırılması amacıyla yapıların aslına uygun olarak yenilenmesi ve sosyo-ekonomik bağlamda sürdürülebilir kılınması hedeflenmiştir.

Kent merkezinde, Antik Dönem'e ait çok sayıda eser bulunmakla birlikte, modern yerleşme, kalıntıların üzerinde gelişmiştir. Akhisar'da Tepe Mezarlığı dışında herhangi bir bölgede araştırma kazısı yapılmamıştır. İnşaat kazıları sırasında bulunan eserlerin de, sonraki dönemlerde incelenmek üzere üzerleri kapatılmıştır. Gerekli araştırmaların tamamlanarak arkeolojik kazıların yapılması ve Antik Thyateira kentine ait yapıların ortaya çıkarılması, kentin mimarlık tarihini aydınlatacaktır.

Geleneksel dokuda bulunup tarihsel nitelik taşıyan yapıların büyük bölümü, Osmanlı Dönemi'ne tarihlenmektedir. Bu döneme ait yapıların sorunları yapı tiplerine göre değişmektedir. Dini yapıların bakımları yapıldığından, fiziksel yıpranma gözlenmemektedir. Kentte bulunan tarihi hamamların, kadınlara ait bölümleri kullanılmadığından harap durumdadırlar. Bu bölümlerin restorasyonlarının yapılıp kullanıma açılmaları, yapıların orijinal işlevlerinin sürdürülmesi önerilmektedir.

Geleneksel ticaret merkezinde Osmanlı Dönemi'ne ait yapıları içeren iki külliye arasında Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'ne ait dükkanlar yer almaktadır. Aynı bölgede arkeolojik kalıntılara da rastlanmaktadır. Tarihi yapıların sayısının fazla olmasının yanı sıra, alanda; tenekeçiler, kalaycılar, keçeciler gibi yöreye özgü el sanatları imalatçıları da bulunmaktadır. Benzer fonksiyonlu dükkanların gruplar halinde bir arada bulunmaları, sokakları özellikli kılmıştır. İçerdiği farklı dönemlere ait katmanları ve yerel özellikleri barındırmasına karşın bölge birçok sorun bulunmaktadır. Bölgesel sorunların yanı sıra tarihi yapılar tescillenmiş ancak bakımsız durumdadır. Strüktürel bozulmalardan dolayı, han binalarının yıkılma tehlikeleri bulunmakta ve acil fiziksel müdahale gerektirmektedirler. Yapıların fiziksel sorunları giderildikten sonra, uygun işlevlerle kullanıma geçirilmeleri gerekmektedir. Bölgede yer alan dükkanların çoğu; yapı adalarının köşe parsellerinde yer almakta olup, üst katları kullanılmayan iki katlı yapılardır. Tarihi dükkanların özgün plan şemaları değiştirilmiş; zemin katlarının cephelerindeki oranlar bozulmuş, yapılar özelliklerini kaybetmiştir. Yapıların yalnız üst kat cephe oranları orijinal olarak günümüze ulaşmıştır.

Ticaret bölgesinin kuzey ucunda yer alan Sarı Ahmet Paşa Külliyesi; yoğun yapılaşma arasında kentsel bir boşluk oluşturan meydanı ve tarihi yapıları bulundurmasından ötürü özellikli bir alandır. Akhisar'ın tek külliyesi olmasına rağmen, kentli tarafından yeterince değerlendirilen bir bölge değildir. Alanın sorunlarından en önemlileri; araç yolunun insan hareketini engellemesi, sık ağaç gruplarının altında kısa süreli dinlenme ihtiyacının karşılanması dışında, herhangi bir sosyal yaşantıyı barındırmaması ve cami ile hamam dışındaki yapılarının yeterince değerlendirilememesidir. Meydanın yayalar tarafından kullanımı öngörüldüğünden, araç trafiğinden arındırılması önerilmiştir. Ayrıca meydandaki yaşantıyı canlandıracak ve kullanıcı sayısını ve kullanım sürelerini arttıracak donatılar önerilmektedir.

Korumacılık kararlarında; bölgedeki sosyal yaşamın sürekliliğinin sağlanması esas alınmalıdır. Önerilerde; bölgenin geleneksel yaşantısını değiştirmeden; farklı sosyal grupların da bu bölgedeki yaşantıya katılmalarının sağlanması öngörülmüştür. Günümüzde tarihi yapıların az sayıda bulunma özellikleri bile belirleyici bir unsur olmakta; tarihi eserlerin her biri, önemli birer ekonomik değer taşımaktadır. Kullanılmayan ve gelir getirmeyen bu yapıların kent yaşamına katılmalarını sağlamak ve yatırımların bu alana yönlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akhisar. (1992). Ana Britannica. Cilt 1.

Akhisar. (1983). Yurt Ansiklopedisi. Cilt 1.

Akhisar Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi. (2001). İzmir: Güneş Ofset.

Aktüre, S. (1978). 19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekansal Yapı Çözümlemesi. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi.

Barkan, Ö. L. (1980). Türkiye'de Toprak Meselesi. İstanbul: Gözlem Yayınları.

Baykara, T. (2000). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdari Taksimatı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 160.

Bozdoğan, S. & Kasaba, R. (1999). Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 55.

Cerasi, M. (1999). Osmanlı Kenti Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi. (A. Ataöv). İstanbul: Altan Matbaacılık Ltd. Şti.

Cezar, M. (1977). Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları 176.

- Cezar, M. (1985). Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Chandler, R. (1971). Travels in Asia Minor. London: The Trustees of the British Museum.
- Çetin, M. & Birol, G. & Doyduk, S. (2003). Balıkesir İli Geleneksel Alışveriş Yapı ve Mekanlarının Kentsel Koruma ve Yenilenme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Araştırma Raporu.
- Çetin, M. & Doyduk, S. (2003). Balıkesir Tarihi Kent Merkezine Bir Yeniden Canlandırma Modeli. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildirileri. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım – Yayın Merkezi.
- Darkot, B. (1997). İslam Ansiklopedisi. Akhisar, I. Cilt: Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Denel, S. (1982). Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekanlarda Değişim ve Nedenleri. Ankara.
- Duru, B. & Alkan, A. (2002). 20. Yüzyıl Kenti. G. Sjöberg, Sanayi Öncesi Kenti. Ankara: Pelin Ofset
- Duyuran, R. (1969). Akhisar Tepe Mezarlığında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar. Türk Arkeoloji Tarihi Dergisi Sayı: XVII-2.
- Duyuran, R. (1974). Akhisar Tepe Mezarlığında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar II. Türk Arkeoloji Tarihi Dergisi Sayı: XX-2.

- Dündar, A. (2000). Arşivlerdeki Plan ve Çizimler Işığında Osmanlı İmar Sistemi (XVIII. ve XIX. Yüzyıl). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları: 2480.
- Emecen, M. F. (1989). XVI. Asırda Manisa Kazası. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Evliya Çelebi. (1985). Tam Metin Seyahatname 8. Cilt. İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- Faroqhi, S. (2000). Osmanlı'da Kentler ve Kentliler. (N. Kalaycıoğlu). İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları 5.
- Gençel, Z. (2000). Geleneksel Türk Kentinde Meydan Kavramı. Egemimarlık, Sayı 34, s.22 – 25.
- Goffman, D. (1995). İzmir ve Levanten Dünya. (A. Anadol & N. Kalaycıoğlu). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Gökdemir, O. (1990). Kurtuluş Savaşında Akhisar. İzmir: Temmuz Ofset.
- Head, B.V. (1887). Historia Numorum. Oxford: Clarendon Press.
- Hoşgören, M.Y. (1983). Akhisar Havzası. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. No:3088
- İnalcık, H. (1996). Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler. İstanbul: Eren Yayıncılık.
- İnalcık, H. & Quataert, D. (1994). An Economic And Social History Of The Ottoman Empire Volume 2: 1600-1914. Cambridge University Press.
- İzdem, E. (1944). Dünkü Bugünkü Akhisar. İstanbul.

Kayın, E. (2000). Turizmin Çarpıcı Bir Sahnesi Olarak Tarihi Kent Meydanları. Egemimarlık, Sayı 34, s.30 – 31.

Manisa İl Yıllığı, (2000).

Mc Carthy, J. (1998). Müslümanlar ve Azınlıklar. (B. Umar). İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Mercangöz, Z. (1994). Akhisar Ulu Cami İçindeki Dügümlü Bizans Sütunları. Sanat Tarihi Dergisi, Sayı 7, s.145 – 161.

Müderrişoğlu, M.E. (1956). Akhisar'lı Türk Büyükleri ve Eserleri. İzmir: Piyasa Matbaası.

Nagata, Y. (1997). Tarihte Ayanlar Karaosmanoğulları Üzerinde Bir İnceleme. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Naumann, R. (1975). Eski Anadolu Mimarlığı. (B. Madra). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Orkon, C. R. (1937). Manisa Coğrafyası. İstanbul: Manisa Halkevi Yayınları No:3; Resimli Ay Matbaası.

Öney, G. (1999). Erken Osmanlı Sanatı: Beylikler Mirası. İzmir: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Özsait, M. (2000). Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. Anadolu'da Hellenistik Dönem, 2. Cilt: Görsel Yayınları.

Pitcher, D. E. (1972). Ottoman Empire. Leiden: E. J. Brill.

- Ramsay, W. M. (1960). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. (M. Pektaş). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Satış, B. (1994). İlkçağdan Günümüze Akhisar. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi Akhisar Sağlık Eğitim Kültür Vakfı Yayınları No:1.
- Stewig, R. (1968). Batı Anadolu Bölgesinin Kültürel Gelişmesini Gösteren Kartografik Bilgiler. (R. Turfan). İstanbul: İstanbul Matbaa Sanat Enstitüsü.
- Stewig, R. (1970). Batı Anadolu Bölgesinde Kültür Gelişmesinin Ana Hatları. (R. Turfan & M.Ş. Yazman). İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Strabon, (1987). Coğrafya Anadolu Kitap: XII, XIII, XIV. (A. Pekman). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tankut, G. (1973). VII. Türk Tarih Kongresi; Kongreye Sunulan Bildiriler. Osmanlı Şehrinde Ticari Fonksiyonların Mekansal Dağılımı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uluçay, M. Ç. (1940). Saruhanogulları ve Eserlerine Dair Vesikalar (773 H - 1220 H). İstanbul: Resimli Ay Matbaası.
- Umar, B. (1981). Lydia. Ak Yayınları Kültür Kitapları Serisi: No: 4.
- Umar, B. (1984). Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi. (2.cilt). İstanbul: Grup Basımevi.
- Umar, B. (1991). Türkiye Halkının İlkçağ Tarihi. (1.Cilt, 2. Yarımlar). Ankara: İlke Yayıncılık.

Uzunçarşılı, İ.H. (1984). Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu; Karakoyunlu Devletleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ünalan, S. (1998). Akhisar ve Gölarmara'daki Türk Anıtları. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Yıldız, H.D. (2000). Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. Bizans Tarihi, 3. - 4. Cilt: Görsel Yayınları.

Yüksel, İ. (1983). Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri (866-926 / 1481-1520) İstanbul: Fetih Cemiyeti

EKLER

T. C.
BAŞBAKANLIK
Vakıflar Genel Müdürlüğü

SAYI : ABİYAP/ABİŞB/45-01/1-2/86/

ANKARA

KONU : MANİSA, AKHİSAR, ULU CAMİİ

18/9/1986

KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
TAŞINMAZ KÜLTÜR ve TABİAT VARLIKLARI
İZMİR BÖLGE KURULU BAŞKANLIĞINA
KONAK/İZMİR

Manisa İli, Akhisar İlçesinde bulunan ve tapunun (49) pafta, (54) ada, (1) parselinde Vakıflar Genel Müdürlüğü adına kayıtlı olan Ulu Camii, Vakıflar Genel Müdürlüğünün 1986 Yılı Eser Onarım Programı dahilinde ve 1986 yılı içerisinde onarılacaktır.

Bu onarım sırasında;

1 Cami içerisinde, çürüyen ahşap döşeme yenilenecek, bozulan sıva, alçı süsleme, rozetler, elektririk tesisatı onarılacak,

2. Çürüyen ahşap mahfel ve Pencereler yeniden yapılacaktır,

3. Marsilya kiremit örtülü ahşap son cemaat yeri, çatalı tavanı ile birlikte yenilenecek,

4. Caminin dışında, bozuk sıva ve derz işleri, son cemaat yerinin batısına yapılan ilave binanın yıkılması, avlu tanzimi ile genel boya ve badana işleri yapılacaktır.

Yukarıdaki teklifin, ekteki dokümanlar ışığında incelenerek, uygulamaya esas teşkil edecek onarım kararının alınarak, Vakıflar Genel Müdürlüğüne gönderilmesinin teminini arz ve rica ederim.

DAĞITIM :

G E R E Ğ İ :

Kült.ve Turizm.Bak.lığı
Taşınmaz Kültür ve Tabiat Var.
İzmir Bölge Kurulu Bşk.na
Konak/İZMİR

EK: 1 ad.onarım fişi
2 tk. Rölöve projesi
3 ad.fotoğraf

B İ L G İ :

a. VAK.BÖL.MÜD'NE

İZMİR

b. Akhisar Kaymakamlığına
Akhisar/MANİSA

İzmir İMAMIN
Genel Müdürlüğüne

İNCELEME

22.8.1986

45.01/8

394

T.K.T.V.
Bölge Kurulu
MÜDÜR
26.9.1986
994
45.01/8

Ek 4.1 Ulu Cami Onarım Fişi

Türkiye Cumhuriyeti
GAPLI TASARRUF VESİKASI

Mazbut - Hayat
1

N

55 Nolu Sebde

57 Nolu Sebde

1

35

15

5

500

Fen Memuru veya Teknisyen

Fen Amiri veya Fen Kontrol Memuru

İl	İlçe	Mahalle veya Köyü	Sokak veya Mevkii	Kütüphane Sayfa No.
Manisa	Abdullah	Ulu Camii	57055	632

Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüz Ölçümü ha.	m ²	Yeni Eski No.	İstat. veya Kıymet
49	54	4	9369	88		

CINSI

Karpuz Camii

Mal sahibinin adı, soyadı ve babasının adı :

Ulu Camii İhtak Etti

Kadastro Müdürü

Katip

Ulu Cami Tapusu

KATALOGLAR

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

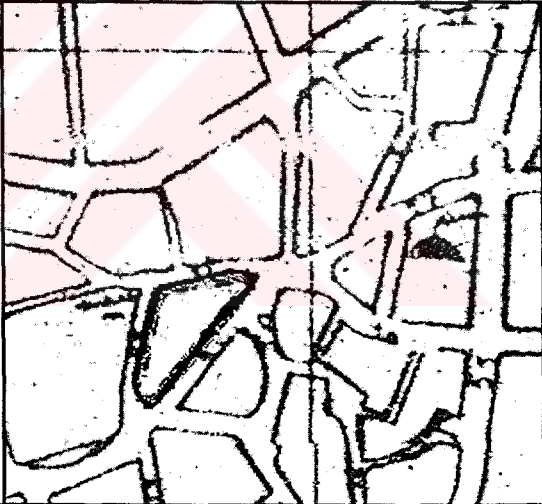
KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER							Yapı Fotoğrafı
Adı	Eski	Fethiye			Yeni	Ulu	
Adresi	Ulu Cami Mahallesi 55 ve 57 numaralı sokak köşesi						
Kadastro	Pafta	49	Ada	54	Parsel	1	
Dönemi	15.yy.				Yaptıran		
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●	
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli	
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor				İlk işleviyle	●	
	Kullanılıyor	●				Yeni işleviyle	

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu
PLAN ÖZELLİKLERİ:						
PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli		●	Alanı (m²)		
	Düz ahşap tavanlı					
	Tek kubbeli					
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire	
	●	●	●	●	●	
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:						
Son Cemaat Yeri	Duvar					
	Tavan	Ahşap çitallı tavan				
	Çatı	Marsilya kiremit kaplı kırma çatı				
Harim	Duvar	Taş ve tuğla ile almaşık örgü				
	Tavan	Kubbe ve tonozla örtülü				
	Çatı	Kurşun kaplı kubbeler				
Minare	Duvar	Taş ve tuğla ile almaşık örgü				
	Çatı	Kurşun kaplı külâh				
Cephe Özellikleri:						
Kaplama Malzemesi		Güney duvarı dışında sıvalı duvarlar				
Giriş Sayısı ve Niteliği		Son cemaat yerinden kemerli tek giriş				
Pencere Sayısı ve Niteliği		Renkli vitray camlı kemerli pencereler				

YAPILAN MÜDAHALELER		ONARIM GEREKLİLİĞİ	
Plan		Onarım Gerektirmiyor	●
		Strüktürel Onarım	
Cephe		Sıva Onarımı	
		Temizleme	

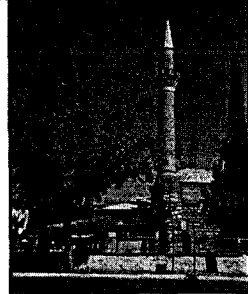
AKHİSAR TARIHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

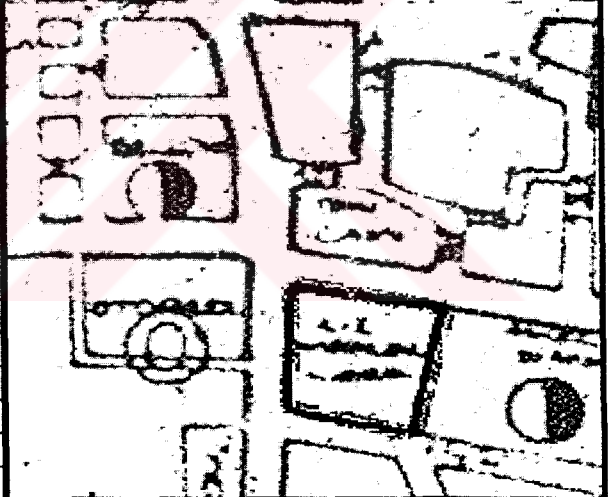
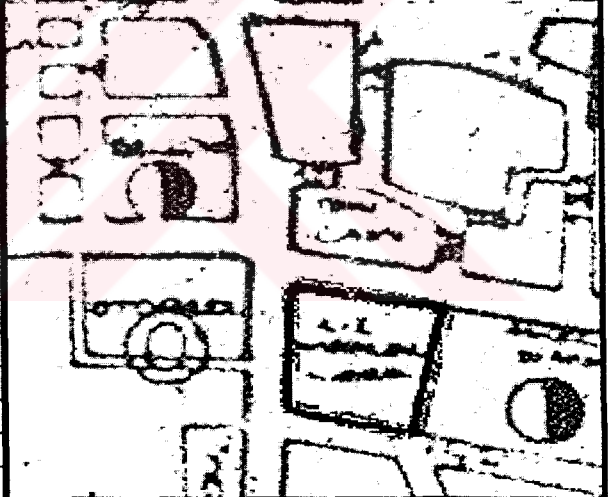
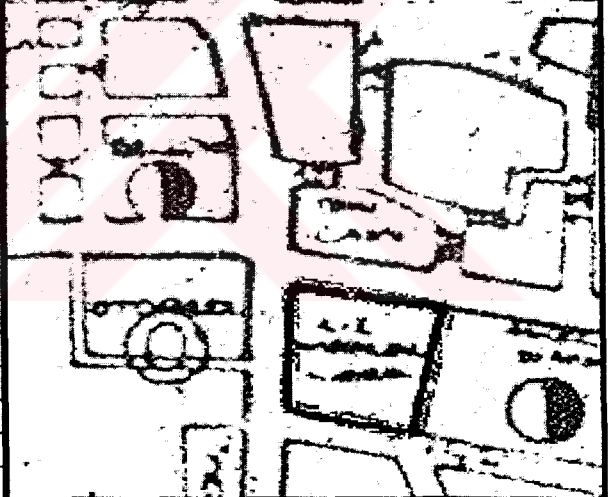
KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER							Yapı Fotoğrafı
Adı	Eski	Kara Mehmet			Yeni	Köfünlü	
Adresi	Ulu Cami Mahallesi 47 ve 48 numaralı sokak köşesi						
Kadastro	Pafta	49	Ada	62	Parsel	8	
Dönemi	15.yy.				Yaptıran		
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●	
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli	
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor			İlk işleviyle		●	
	Kullanılıyor		●	Yeni işleviyle			

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli			Alanı (m²)			
	Düz ahşap tavanlı		●				
	Tek kubbeli						
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire		
	●	●	●	●			
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı duvar					
	Tavan	Düz ahşap tavan					
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı					
Harim	Duvar	Sıvalı duvar					
	Tavan	Düz ahşap tavan					
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı					
Minare	Duvar	Çini süslemeli yüzey					
	Çatı	Kurşun kaplı külâh					
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi		Sıvalı duvar					
Giriş Sayısı ve Niteliği		Son cemaat yerine iki giriş					
Pencere Sayısı ve Niteliği		Kemerli ve dikdörtgen pencereler					

YAPILAN MÜDAHALELER		ONARIM GEREKLİLİĞİ	
Plan		Onarım Gerektirmiyor	
		Strüktürel Onarım	
Cephe	Son cemaat yerinin cephesine taş kaplama döşenmiş	Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

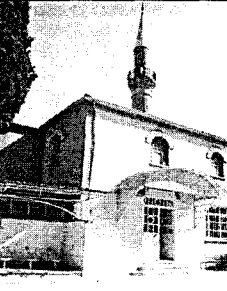
AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

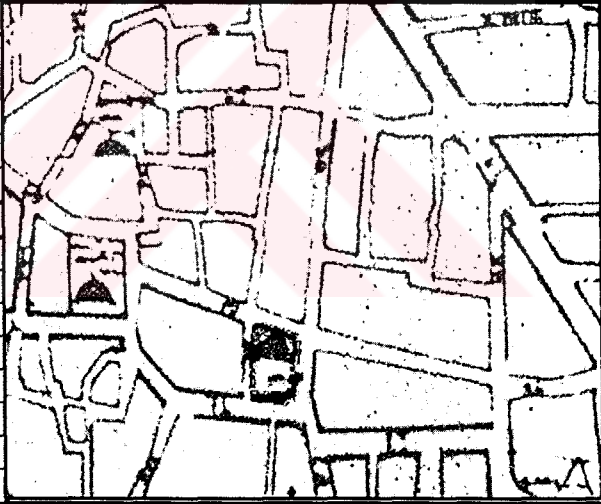
KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER							Yapı Fotoğrafı	
Adı	Eski	Gülrüh Sultan			Yeni	Yeni		
Adresi	Hashoca Mahallesi 127 sokak karşısı							
Kadastro	Pafta	42	Ada	171	Parsel	1		
Dönemi	16.yy.				Yaptıran	Gülrüh Sultan		
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●		
Kitabe	Var	●	Yok		Tescil D.	Tescilli		
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor				İlk işleviyle	●		
	Kullanılıyor		●		Yeni işleviyle			

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli	●	Alanı (m²)				
	Düz ahşap tavanlı						
	Tek kubbeli						
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire		
	●	●	●	●			
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Son Cemaat Yeri	Duvar	Taş ve tuğla ile almaşık duvar örgüsü					
	Tavan	Merkezi kubbe					
	Çatı	Kurşun kaplı kubbe					
Harim	Duvar	Taş ve tuğla ile almaşık duvar örgüsü					
	Tavan	Düz ahşap tavan					
	Çatı	Kurşun kaolı kırma çatı					
Minare	Duvar	Taş ve tuğla ile almaşık duvar örgüsü					
	Çatı	Külâh kurşun kaplı					
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi		Duvar örgüsü gözlenmekte, güney duvarında payanda ve sağır kemerler bulunmakta					
Giriş Sayısı ve Niteliği		Harim girişi kemerli kapı ile sağlanmkata					
Pencere Sayısı ve Niteliği		Kemerli pencereler					

YAPILAN MUDAHALELER		ONARIM GEREKLİLİĞİ	
Plan	Son cemaat yeri kapatılmış, harimin doğusuna namaz kılma yeri eklenmiş	Onarım Gerektirmiyor	
		Stüktürel Onarım	
Cephe	Kuzey ve doğu cepheleri eklerle kapatılmış	Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER							Yapı Fotoğrafı			
Adı	Eski				Yeni	Efeni				
Adresi	Efendi Mahallesi 83 numaralı sokak									
Kadastro	Pafta	81	Ada	262	Parsel	3				
Dönemi	19.yy. (minare 15.yy)				Yaptıran					
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●				
Kitabe	Var			Yok	●	Tescil D.			Tescilli	
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor				İlk işleviyle				●	
	Kullanılıyor		●		Yeni işleviyle					

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli			Alanı (m²)			
	Düz ahşap tavanlı	●					
	Tek kubbeli						
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire		
	●	●	●				
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı					
	Tavan	Düz ahşap tavan					
	Çatı	Kırma çatı kiremit kaplı					
Harim	Duvar	Sıvalı					
	Tavan	Düz ahşap tavan					
	Çatı	Kırma çatı kiremit kaplı					
Minare	Duvar	Kürsü sıvalı,gövde tuğla örgü					
	Çatı	Külâh kurşun kaplı					
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi		Sıvalı					
Giriş Sayısı ve Niteliği		Son cemaat yerine tek giriş					
Pencere Sayısı ve Niteliği		Üst kotta kemerli alt kotta dikdörtgen					

YAPILAN MUDAHALELER		ONARIM GEREKLİLİĞİ	
Plan		Onarım Gerektirmiyor	
		Strüktürel Onarım	
Cephe	Girişin üzerinde ek gölgelik	Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER							Yapı Fotoğrafı
Adı	Eski				Yeni	Emetli	
Adresi	Şeyh İsa Mahallesi 82 ve 88 numaralı sokak köşesi						
Kadastro	Pafta	38	Ada	212	Parsel	4	
Dönemi	15.yy				Yaptıran		
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●	
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli	
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor			İlk işleviyle		●	
	Kullanılıyor		●	Yeni işleviyle			

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu
PLAN ÖZELLİKLERİ:						
PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli		●	Alanı (m²)		
	Düz ahşap tavanlı					
	Tek kubbeli					
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire	
	●	●	●		●	
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:						
Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı				
	Tavan	Ahşap tavan				
	Çatı	Kiremit kaplı tek yöne eğimli çatı				
Harim	Duvar	Sıvalı				
	Tavan	Kubbe				
	Çatı	Kubbe kiremit kaplı				
Minare	Duvar	Kürsü sıvalı,gövde tuğla örgü				
	Çatı	Külâh kurşun kaplı				
Cephe Özellikleri:						
Kaplama Malzemesi		Sıvalı				
Giriş Sayısı ve Niteliği		Son cemaat yerine tek giriş				
Pencere Sayısı ve Niteliği		Kemerli pencere,vitray süslemeli camlar				

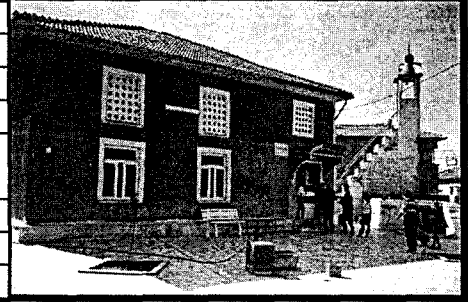
YAPILAN MÜDAHALELER		ONARIM GEREKLİLİĞİ	
Plan		Onarım Gerektirmiyor	●
		Stüktürel Onarım	
Cephe		Sıva Onarımı	
		Temizleme	

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VE KRONOLOJİK BİLGİLER

Adı	Eski				Yeni	Mahramacı
Adresi	Efendi Mahallesi 65 numaralı sokak					
Kadastro	Pafta	82	Ada	273	Parsel	16
Dönemi	19. yy. (minare 17.yy)				Yaptıran	
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor		İlk işleviyle		●	
	Kullanılıyor	●	Yeni işleviyle			

Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

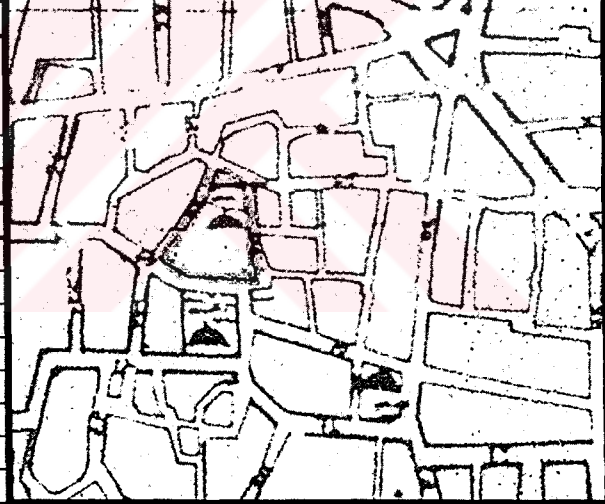
PLAN ÖZELLİKLERİ:

PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli			Alanı (m²)	
	Düz ahşap tavanlı		●		
	Tek kubbeli				
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire
	●	●	●		

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
Harim	Çatı	Kırma çatı
	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Ahşap tavan
Minare	Çatı	Kırma çatı
	Duvar	Dıştan merdivenli, yan yüzeyleri sıvalı
	Çatı	

Yapının Kent İçindeki Konumu

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Sıvalı
Giriş Sayısı ve Niteliği	Demir kapı ile son cemaat yerine geçilen tek giriş
Pencere Sayısı ve Niteliği	İki sıra halinde düzenlenmiş dikdörtgen pencere

YAPILAN MÜDAHALELER

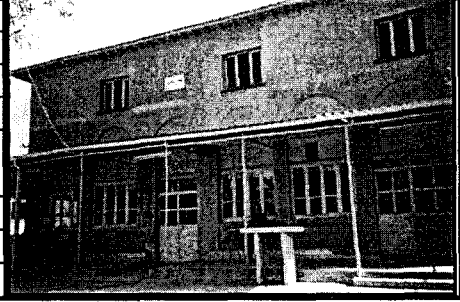
Plan		Onarım Gerektirmiyor	
		Strüktürel Onarım	
Cephe		Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VE KRONOLOJİK BİLGİLER

Adı	Eski		Yeni	Hashoca
Adresi	Hashoca Mahallesi 67 ve 134 numaralı sokak köşesi			
Kadastr	Pafta	43	Ada	164
				Parsel
				1
Dönemi	19. yy. (minare 17.yy)			Yaptıran
Mülkiyet	Özel		Vakıf	●
Durumu	(Şahıs)			
Kitabe	Var		Yok	●
				Tescil D.
				Tescilli
Kullanım	Kullanılmıyor		İlk işleviyle	●
Durumu	Kullanılıyor	●	Yeni işleviyle	

Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

PLAN ÖZELLİKLERİ:

PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli		Alanı (m ²)	
	Düz ahşap tavanlı	●		
	Tek kubbeli			
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan
	●	●	●	●

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kırma çatı
Harim	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kırma çatı
Minare	Duvar	Sıvalı
	Çatı	Kurşun kaplı

Yapının Kent İçindeki Konumu

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Sıvalı
Giriş Sayısı ve Niteliği	İki kapı ile sonradan eklenen son cemaat yerine girilmekte
Pencere Sayısı ve Niteliği	İki sıra halinde dikdörtgen pencereler

YAPILAN MÜDAHALELER

Plan		Onarım Gerektirmiyor	
		Stüktürel Onarım	
Cephe	Açıklık doğramalarının yenilenmesi	Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VE KRONOLOJİK BİLGİLER

Adı	Eski	Sarı İbrahim			Yeni	Şehirüstü
Adresi	Hashoca Mahallesi 91 numaralı sokak					
Kadastro	Pafta	41	Ada	159	Parsel	1
Dönemi	19. yy. (minare 15.yy)				Yaptıran	
Mülkiyet	Özel				Vakıf	●
Durumu	(Şahıs)					
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli
Kullanım	Kullanılmıyor			İlk işleviyle		●
Durumu	Kullanılıyor		●	Yeni işleviyle		

Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

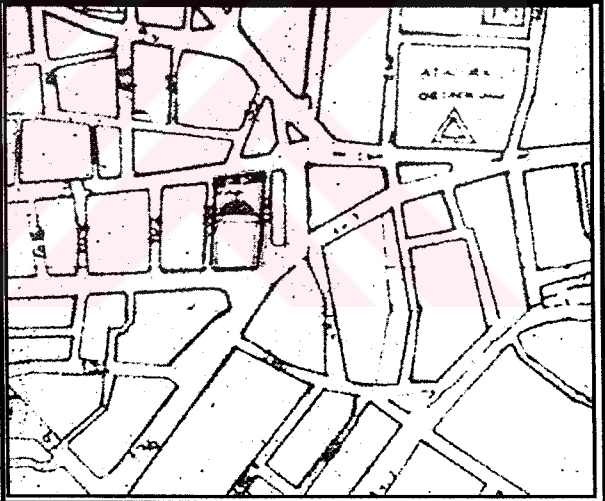
PLAN ÖZELLİKLERİ:

PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli		●	Alanı (m²)	
	Düz ahşap tavanlı				
	Tek kubbeli				
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire
	●	●	●		

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı
Harim	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı
Minare	Duvar	Kürsü sıvalı, gövde tuğla örgü
	Çatı	Kurşun kaplı

Yapının Kent İçindeki Konumu

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Duvarlar beyaz renkle sıvalı durumda
Giriş Sayısı ve Niteliği	Son cemaat yerine farklı cephelerden iki ayrı giriş bulunmakta
Pencere Sayısı ve Niteliği	İki sıra halinde düzenlenmiş kemerli pencereler

YAPILAN MÜDAHALELER

Plan		Onarım Gerektirmiyor	
Cephe	Giriş üzerine gölgelik	Strüktürel Onarım	
		Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

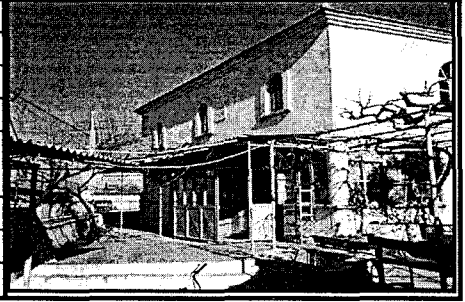
ONARIM GEREKLİLİĞİ

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ CAMİ TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VE KRONOLOJİK BİLGİLER

Adı	Eski	Sarı İbrahim			Yeni	Aynalı
Adresi	Efendi Mahallesi 69 numaralı sokak					
Kadastro	Pafta	82	Ada	264	Parsel	2
Dönemi	20. yy.				Yaptıran	
Mülkiyet Durumu	Özel (Şahıs)				Vakıf	●
Kitabe	Var		Yok	●	Tescil D.	Tescilli
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor			İlk işleviyle	●	
	Kullanılıyor	●		Yeni işleviyle		

Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

PLAN ÖZELLİKLERİ:

PLAN TİPİ	Merkezi kubbeli			Alanı (m²)	
	Düz ahşap tavanlı		●		
	Tek kubbeli				
Mekanlar	Son c.y.	Harim	Minare	Şadırvan	Hazire
	●	●			

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Son Cemaat Yeri	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı
Harim	Duvar	Sıvalı
	Tavan	Düz ahşap tavan
	Çatı	Kiremit kaplı kırma çatı
Minare	Duvar	
	Çatı	

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	
Giriş Sayısı ve Niteliği	Yenilenmiş bir kapı ile soncemaat yerine geçilmekte
Pencere Sayısı ve Niteliği	Alt kottakiler dikdörtgen, üst kottakiler kemerli pencere

YAPILAN MÜDAHALELER

Plan		Onarım Gerektirmiyor	
		Strüktürel Onarım	
Cephe	Girişe rüzgarlık eklenmiş	Sıva Onarımı	
		Temizleme	●

Yapının Kent İçindeki Konumu

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER					Yapı Fotoğrafı			
Adresi	Hashoca Mahallesi 117 ve 144 Sokak Köşesi							
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet				
	Ada	146	Tescil D.	Tescilli				
	Parsel	8	M.Sahibi	Hikmet,Nihat Akçın				
Ada İçind. Konumu	Köşe Parsel							
Kullanım	Kullanılmıyor							
Durumu	Kullanılıyor		●					
Renk	Sarı							

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro		
			●				
YAPI ALANI m2	24,3	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	hZ:3.08 m. h1:2.45m.		
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Duvar	Taş, tuğla						
Zemin	Ahşap-şap						
Tavan	Düz ahşap						
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı						
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi			Sıvalı				
Giriş Sayısı ve Niteliği			Zemin kattaki 3dükkanın ayrı girişi var				
Pencere Sayısı ve Niteliği			1.katta kemerli orijinal 2 pencere				

YAPILAN MUDAHALELER			
Plan	Zemin kat 3 ayrı dükkana bölünmüş		
Cephe	Zemin katın cephesi değişmiş,üst kat orijinal görünümde		
ONARIM GEREKLİLİĞİ			
Onarım Gerektirmiyor		Sağlamlaştırma	
Temizleme	●	Bütünleme	
Renovasyon		Restorasyon	

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

Mimarlık (Restorasyon) Anabilim Dalı

Föy No:2

İnceleme Tarihi: Mayıs 2003

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER

Adresi	Hashoca Mahallesi 118 Sokak			
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet
	Ada	147	Tescil D.	Tescilli
	Parsel	2	M.Sahibi	Saadet Kuleli
Ada İçind. Konumu	2 yapı arasında bitişik nizam			
Kullanım	Kullanılmıyor			
Durumu	Kullanılıyor		●	
Renk	Beyaz			

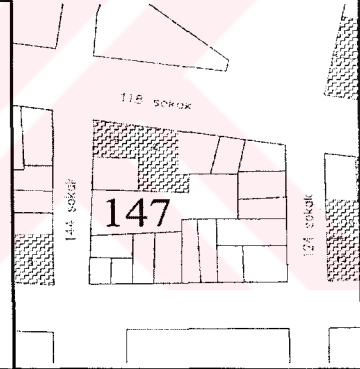
Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

PLAN ÖZELLİKLERİ:					
FONKSİYON	Dayn.	Lüks	Küçük	Gıda	Büro
	T.Mad.	T.Mad.	İmalat		
			●		
YAPI ALANI m2	17,6	KAT ADEDİ	1	KAT YÜKSEK.	h: 3.80 m.

Yapının Kent İçindeki Konumu

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Duvar	Taş, tuğla
Zemin	Şap
Tavan	Düz ahşap
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Sıvalı
Giriş Sayısı ve Niteliği	1 giriş
Pencere Sayısı ve Niteliği	Camekan

YAPILAN MÜDAHALELER

Plan	
Cephe	Cephenin açıklık oranları değiştirilmiş

ONARIM GEREKLİLİĞİ

Onarım Gerektirmiyor	
Temizleme	●
Renovasyon	

Sağlamlaştırma

Bütünleme

Restorasyon

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER

Adresi	Hashoca Mahallesi 118 ve 144 Sokak Köşesi			
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet
	Ada	147	Tescil D.	Tescilli
	Parsel	19	M.Sahibi	Ahmet Uçaroğlu
Ada İçind. Konumu	Köşe Parsel			
Kullanım	Kullanılmıyor			
Durumu	Kullanılıyor		●	
Renk	Beyaz			

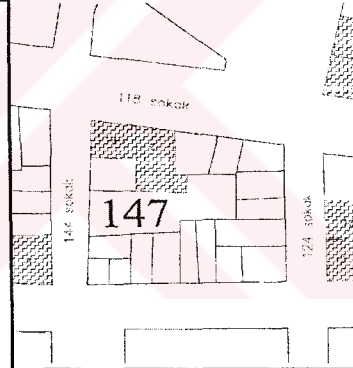
Yapı Fotoğrafı

MİMARİ ÖZELLİKLER

PLAN ÖZELLİKLERİ:					
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro
					●
YAPI ALANI m2	15,3	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	hZ:3.60 m. h1:2.28m.

Yapının Kent İçindeki Konumu

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Duvar	Taş, tuğla
Zemin	Şap
Tavan	Düz ahşap
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Sıvalı
Giriş Sayısı ve Niteliği	118 ve 144 numaralı sokakta yer alan 2 giriş te kullanılıyor
Pencere Sayısı ve Niteliği	2 köşe cephe camerkanla kaplanmış, üst kat pencere açıklıkları kapatılmış

YAPILAN MÜDAHALELER

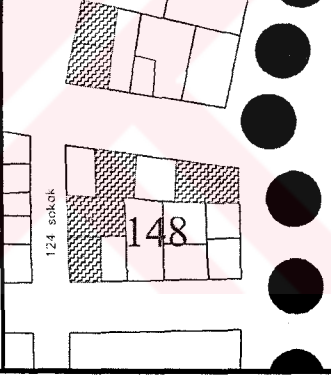
Plan	
Cephe	Cephenin açıklık oranları değiştirilmiş

ONARIM GEREKLİLİĞİ

Onarım Gerektirmiyor		Sağlamlaştırma	
Temizleme	●	Bütünleme	●
Renovasyon		Restorasyon	

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER					Yapı Fotoğrafı
Adresi	Hashoca Mahallesi 118 Sokak				
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet	
	Ada	148	Tescil D.	Tescilli	
	Parsel	4	M.Sahibi	Cevdet Aktolga	
Ada İçind. Konumu	İki yapı arası bitişik nizam				
Kullanım	Kullanılmıyor				
Durumu	Kullanılıyor		●		
Renk	Beyaz				

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu
PLAN ÖZELLİKLERİ:						
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro	
	●					
YAPI ALANI m2	14,9	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	hZ:3.15 m. h1:2.45m.	
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:						
Duvar	Sıvalı					
Zemin	Karo Mozaik					
Tavan	Ahşap tavan					
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı					
Cephe Özellikleri:						
Kaplama Malzemesi		Sıvalı				
Giriş Sayısı ve Niteliği		118 sokaktan tek giriş				
Pencere Sayısı ve Niteliği		1.katta kemerli 1 pencere				

YAPILAN MÜDAHALELER			
Plan			
Cephe	Zemin katın cephesi değişmiş, üst kat orijinal görünümde, bir sıra kirpi saçak		
ONARIM GEREKLİLİĞİ			
Onarım Gerektirmiyor		Sağlamaştırma	
Temizleme	●	Bütünleme	
Renovasyon	●	Restorasyon	

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER

Adresi	Hashoca Mahallesi 118 Sokak			
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet
	Ada	148	Tescil D.	Tescilli
	Parsel	6	M.Sahibi	Cevdet Aktolga
Ada İçind. Konumu	Köşe Parsel			
Kullanım Durumu	Kullanılmıyor			
	Kullanılıyor		●	
Renk	Beyaz			

Yapı Fotoğrafı

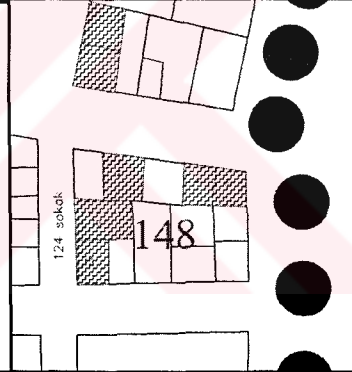
MİMARİ ÖZELLİKLER

PLAN ÖZELLİKLERİ:					
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro
				●	
YAPI ALANI m2	11,8	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	hZ:3.00 m. h1:2.45m.

STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:

Duvar	Sıvalı
Zemin	Şap
Tavan	Plastik asma tavan
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı

Yapının Kent İçindeki Konumu

Cephe Özellikleri:

Kaplama Malzemesi	Sıvalı
Giriş Sayısı ve Niteliği	118 sokaktan tek giriş
Pencere Sayısı ve Niteliği	1.katta dikdörtgen formda 1 pencere

YAPILAN MUDAHALELER

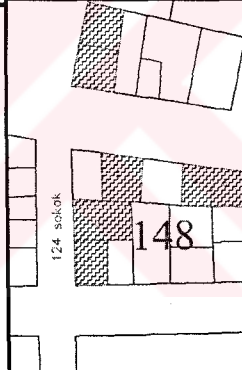
Plan	
Cephe	Zemin katın cephesi değişmiş, üst kat orijinal görünümde

ONARIM GEREKLİLİĞİ

Onarım Gerektirmiyor		Sağlamaştırma	
Temizleme	●	Bütünleme	
Renovasyon	●	Restorasyon	

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

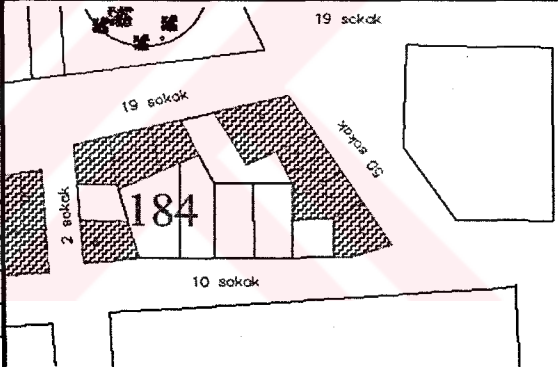
KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER					Yapı Fotoğrafı	
Adresi	Hashoca Mahallesi 124 sokak					
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet		
	Ada	148	Tescil D.	Tescilli		
	Parsel	12 13	M.Sahibi	Ahmet Akçin, Ali Sarı		
Ada içind.	Yapı adasının güneybatı köşe dükkanı					
Konumu	Tek yapı 2 ayrı parselde bölünmüş					
Kullanım	Kullanılmıyor					
Durumu	Kullanılıyor		●			
Renk	Yapı açık yeşil, söveler beyaz renk boyalı					

MİMARİ ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro		
YAPI ALANI m2	77.9	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	h1: 5.00m. h2: 2.48 m.		
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Duvar	Sıvalı						
Zemin	Karo taş - ahşap						
Tavan	Düz ahşap						
Çatı	Kırma çatı kiremit kaplı						
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi		Sokak cephesinin tamamı camekan ile kısa kenar vitrin ile kaplıdır					
Giriş Sayısı ve Niteliği		Köşe parselin 3girişi,deponun 2 girişi bulunmakta.					
Pencere Sayısı ve Niteliği		Zemin kat boydan camekan, üst kat 3 dikdörtgen pencere(145x96 cm.),2 balkon					

YAPILAN MUDAHALELER			
Plan	Yapı içi oranlar korunmuş, üst kat kullanılmamakta		
Cephe	Cephedeki onarımla yapı yüzeyi iyi durumda. Zemin kat cephe oranları değiştirilmiş		
ONARIM GEREKLİLİĞİ			
Onarım Gerektirmiyor	☒	Sağlamaştırma	☐
Temizleme	☐	Bütünleme	☐
Renovasyon	☐	Restorasyon	☐

AKHİSAR TARİHİ ÇEVRE DOKUSU ARAŞTIRMASI
KENT MERKEZİ DÜKKAN TESPİT FÖYÜ

KİMLİK BİLGİLERİ VEKRONOLOJİK BİLGİLER					Yapı Fotoğrafı
Adresi	Hashoca Mahallesi 50 Sokak				
Kadastro	Pafta	40	Dönemi	Cumhuriyet	
	Ada	184	Tescil D.	Tescilli	
	Parsel	5	M.Sahibi	Hüsayin Alhatoğlu	
Ada İçind. Konumu	Köşe parsel				
Kullanım	Kullanılmıyor				
Durumu	Kullanılıyor		●		
Renk	Beyaz				

MIMARI ÖZELLİKLER						Yapının Kent İçindeki Konumu	
PLAN ÖZELLİKLERİ:							
FONKSİYON	Dayn. T.Mad.	Lüks T.Mad.	Küçük İmalat	Gıda	Büro		
	●						
YAPI ALANI m2	34.5	KAT ADEDİ	2	KAT YÜKSEK.	hZ:2.80 m. h1:2.80 m.		
STRÜKTÜR VE MALZEME ÖZELLİKLERİ:							
Duvar	Sıvalı						
Zemin	Karo taş						
Tavan	Düz ahşap						
Çatı	Beşik çatı alaturka kiremit kaplı						
Cephe Özellikleri:							
Kaplama Malzemesi		Camekanın iki kenarı fayans kaplı					
Giriş Sayısı ve Niteliği		Tek giriş					
Pencere Sayısı ve Niteliği		1.katta orijinal 2 adet kemerli pencere					

YAPILAN MÜDAHALELER			
Plan			
Cephe	Açıklık oranları değiştirilmiş,gölgelik ve reklam panoları cepheyi,yağmur oluğu kirpi saçakları kapatıyor		
ONARIM GEREKLİLİĞİ			
Onarım Gerektirmiyor		Sağlamaştırma	
Temizleme	●	Bütünleme	●
Renovasyon	●	Restorasyon	